



ئۇيغۇر
خەلق چۆچەكلىرى

8

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

(8)

شىنجاڭ ئۇنۋېرسىتېتى ئەدەبىيات پاكۇلتېتى
79 - يىللىق 2 - سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرى
نەشرگە تەييارلانغان

مەسئۇل مۇھەررىرى: ماخمۇتجان ئىسلام

(8) رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

101 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

102 (80000) رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

105 ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

107 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

109 80000 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

111 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

121 M100000 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

100000 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

100000 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

100000 رەقەم ئۆزگەرتىش رەقەم ئۆزگەرتىش

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى

(8)

شىنجاڭ ئاپتونوم رايونى خەلق چۆچەكلىرى نەشر قىلدى
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى - 2 - باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى - 1 - نەشرى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى نەشر قىلدى

ئۇيغۇر خەلق چۆچەكلىرى (8)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھەر ئازاتلىق كوچا 306 No)

شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپخانىسىدىن تارقىتىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا 2 - باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
فورماتى 1168 × 850 م 1/32 باسما تاۋىغى: 9.5
1985 - يىلى 7 - ئاي 1 - نەشرى
1985 - يىلى 11 - ئاي 1 - بېسىلدى

كىتاپ نومۇرى: M10098-956

تىراژى: 29,000-1

باھاسى: 0.72 يۈەن

مۇنلەر ئىچە

- 1 ھەسەن بىلەن ھۈسەن
- 7 قارا نىيەتلىك قېرىنداش
- 16 ھورۇنلۇقتىن شاھلىققىچە
- 27 بايمەك
- 31 ھىندىستان مەلىكىسى
- 34 شاھزادىنىڭ ئاھايىپ سەرگۈزەشتىسى
- 44 باقىنىڭ سۆز سېتىۋېلىشى
- 49 «بۇقا مۇزايلاپتۇ»
- 52 چوڭ دوتۇننىڭ كارامىتى
- 57 شاھزادە ھەسەن
- 65 ئەجمەن ناتۇر
- 73 تەھەي يىگىت
- 77 پادىشاھنىڭ ئۈچ ئوغلى
- 82 دىھان
- 87 يۈر شېھىت
- 98 بېشىغا قۇش قونغان بالا
- 101 چاشقان بىلەن سودىگەر
- 103 ئالتۇن بېلىق
- 105 ئىت بىلەن مۈشۈك
- 107 قاسم ئوغرى
- 109 پادىشاھ بىلەن ناغۇەن
- 111 پەملىك دىۋانە
- 121 قەھرىماننىڭ ھىكايىسى

- 141 باي بىلەن چاكار
- 145 ئالتە قارغۇ بىلەن سودىگەر
- 150 ئوقۇش ئۈچۈن
- 155 قەشقەر بۆلبۈلى
- 159 جاھاننى بەختلىك كەزگەنلەر
- 161 دىدەك قىر
- 165 تار بىلەن سېھرىگەر
- 171 نامەت بىلەن قورققاق
- 177 مەلىكە قانخور ھىكايىسى
- 192 سالىق باي
- 203 شاتۇننىڭ كېلىپ چىقىشى
- 205 مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساياھىتى
- 208 پالۋان
- 210 پاتقا شاھزادە
- 212 ئۈچ ئاكا - ئۇكا
- 214 قادر ئەۋلىيا
- 217 چىۋىس قانداق پەيدا بولغان
- 223 ئۈچ دوست
- 226 دىۋانە بىلەن گۈلنىسا
- 229 پوچى موزاي
- 231 پەرىزات
- 236 غېرىپ ھىكايىسى
- 239 شاھزادە بىلەن مەلىكە
- 250 دانا، نادان ۋە قاسساپ
- 254 كىلىمۇلىپ
- 264 سادات ۋە ئادات
- 271 ئەقىللىق دىۋانە

بۇرۇنقى زاماندا، كۇچار شەھىرىدە ئۆتكەن ئىككى سودىگەر-
نىڭ ھەسەن ۋە ھۈسەن دىگەن ئوغۇللىرى يېقىن دوست ئىكەن
ئۇلار يېڭىلىك قورامغا يەتكەندىن كېيىن، دادىلىرىنىڭ كەس-
پىگە ۋارىس بولۇپ سودىگەرچىلىك قىلىشقا باشلاپتۇ. بۇلار
باشقا شەھەرلەردىن ھەر خىل ماللارنى ئېلىپ كېلىپ كۇچاردا
ساتىدىكەن.

ھەسەن بىلەن ھۈسەن

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ئىككىسى قەشقەرگە بېرىپتۇ. شەھەر-
نى ئايلىنىپ تاماشا قىلماقچى بولۇپ كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇلار
بىر راۋاقتىڭ يېنىغا كەلگەندە راۋاقتا تۇرۇشلۇق قىز دەرىزى-
دىن بېشىنى چىقارغان ئىكەن، ئۇنى ھەسەن كۆرۈپ قاپتۇ،
كۆرۈپ قاپتۇ - دە، شۇ ھامانلا قىزنىڭ ھۆسىنى - جامالىغا
كۆيۈپ، ھۈسەندىن كېتىپ يېقىلىپتۇ. ھۈسەن ئۇنى مىڭ تەس-
لىكتە ھۇشىغا كەلتۈرۈپتۇ. ھەسەن:

— ئەي، قىيامەتلىك دوستۇم ھۈسەن كۆزۈڭ كۆرۈپ
تۇرۇپتىكى، مەن بۇ قىزغا ئاشىق بولۇپ قالدىم. ئەمدى بۇ قىز-
سىز مېنىڭ ھاياتىم ھايات ئەمەس. مەن سۆيگۈ ۋىسالغا يېتىش
ئۈچۈن تىرىشمەن. بۇ ئىشنى ۋۇجۇتقا چىقارمىغۇچە يۇرتقا كېتەل-
مەيمەن. ئىشىمنىڭ ئوڭۇشلۇق بولۇشى ئۈچۈن دۇئايمىڭنى بېرىپ
يولۇڭغا راۋان بولغىن، ئەگەر بۇ يولدا ئۆلۈپ كەتسەم رازى
بولارسەن، — دەپ ياش تۆكۈپتۇ. ھۈسەن ئايرىلىشقا قىيىن

— سەن ماڭا ئىككى چۆجە ئەكىرىپ بەرگەن، — دەپتۇ.
 ھەسەن ماقۇل بولۇپ، بازاردىن ئىككى چۆجە ئەكىرىپ
 بېرىپتۇ. موماي ئىككى خالتا تىكىپ، چۆجىنى سېلىپ، ئونى
 قولتۇغىغا قىستۇرۇپ قىزنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ ۋە قىزغا:
 — ۋاي بالام، ياش بالىلار باشنى تۇجۇپىلەپ باقالمايدۇ
 مەن باش بېقىشقا ناھايىتى ئۇستا، باشلىرى سىڭە بولۇپ
 قالغاندۇ، — دەپ قىزنى يېنىغا تەكلىپ قىپتۇ. موماي
 قىزنىڭ چېچىنى ھەر قېتىم سىققاندا ئۇنىڭ قولتۇغىدىكى چۆجە
 «چۈك - چۈك» قىلىپتۇ. قىز ئەجەپلىنىپ:
 — ۋاي موما، بۇ نىمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ.
 — ۋاي قىزىم، بۇ گەپنى ھىچكىشىگە دىمەيتتىم، سىڭە
 سوراپ قاللا، بوپتۇ، دەپ بېرەي. مەن ئەسلىدە كاتتا بىر باي
 نىڭ قىزى ئىدىم. ئاتام مېنى ياخشى كۆرگەچكە يېنىدىن ئايرى
 ماي، يىگىرمە بەش ياشقا كىرگەچە ئەرگە بەرمىدى. مەن ۋاق
 تىدا ئەرگە تەگمىگەنلىكىم ئۈچۈن مۇشۇنداق «چۈك - چۈك»
 كېلىمىگە كىرىپتار بولۇپ قالغان، — دەپتۇ موماي.
 بۇنى ئاڭلىغان قىز قورقۇپ كېتىپ كىمكىلا بولسا بىرىگە
 ئەرگە تېگىشىنى ئويلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مومايغا:
 — ئەي موما، مەنمۇ يىگىرمە بەش ياشقا كىرىپ قالدىم،
 ئەمدى قانداق قىلىسام بولار؟ — دەپتۇ.
 — ۋاي بالام، بۇ تولىمۇ يەمان بولۇپتۇ. دەرھال بىر
 ئامالنى قىلايلى، مېنىڭ بىر ئىنىم بار. ئۇ تولىمۇ كېلىشكەن
 يىگىت. شۇنى سىزگە تونۇشتۇرۇپ قويسام قانداق؟ — دەپتۇ
 موماي. قىز ناھايىتى خوشال بولۇپ:
 — ئۇنداق بولسا مەن ئاتامغا ئېيتاي، بىز بىر قۇل سېتىۋالماق
 چى ئىدۇق، ئاتام ماڭا ئۇ يىگەتنى قۇل ئورنىدا ئېلىپ بەرسۇن.
 مەن شۇ ئارقىلىق مەقسىدىمگە يېتەي، — دەپتۇ.

كۆپ ھەسرەت چېكىپتۇ. ئۇنىڭغا نەسەھەت قىپتۇ. ئەمما ھۈسەننى يولدىن قايتۇرالمىپتۇ. ئاخىر مىڭ تەسلىكتە ئايرىلىپ ھەسەننى قەشقەردە قالدۇرۇپ، ئۆزى ماللارنى ئېلىپ كۇچارغا قايتىپتۇ.

ھەسەن بولسا شۇ كۈندىن باشلاپ قىزنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈش ئۈچۈن راۋاقتى ئايلىنىپلا يۈرۈپتۇ. لېكىن قىزنى ئىككىنچى قېتىم كۆرەلمەپتۇ. يىگىتنىڭ ۋۇجۇدىدىكى كۆيۈك ئوتى ئەۋج ئېلىپ چىرايى كۈندىن - كۈنگە سارغىمىشقا باشلاپتۇ.

ئەنە شۇ راۋاقتىڭ يېنىدا بىر كەمپىر ياشايدىكەن، ئۇ كەمپىر كۈندە ئۈچ سەر يىپ ئىگىرىپ ئۈچ نانغا تېگىشىدىكەن. ئۇنىڭ بىر توخۇسى، بىر مۇشۇڭى بولۇپ، ئۈچى ئۈچ ناننى يەپ ھايات كەچۈرىدىكەن.

كەمپىر ھەسەننىڭ كۈندە راۋاقتىڭ يېنىدىن ئايلىنىپ كېتەلمەيۋاتقانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. بىر كۈنى ھەسەن كەلگەندە موماي:

— ئەي يىگىت، نىمە دەردىڭ بار؟ — دەپ سوراپتۇ. ھەسەن:

— ئەي ئانا، سىلى قېرىكەنلا، مەن بولسام ياش، سىلە مېنىڭ دەردىمگە يېتەلمەيلا، — دەپ جاۋاپ قايتۇرۇپتۇ. موماي يەنە:

— ئەي بالام، ھەرقانداق دەردىڭ بولسا سۆزلە، مەن بىر ئامالنى قىلىپ باقاي، — دەپتۇ. ھەسەن ئىچ سىرىنى مومايغا تۆكۈپتۇ. موماي:

— بۇ قىز قەشقەر پادىشاھىنىڭ قىزى بولىدۇ. ئۇ زادىلا كۈچىغا چىقمايدۇ. ئۇنىڭ لازىمەتلىكلىرىنى يېنىدىكى ئۈچ كېسەلدىكى ئەگىرىپ بېرىدۇ. بۇ قىز يىگىرمە بەش ياشقا كىرىپ قالدى. شۇڭا مەن ئامال قىلالايمەن، — دەپتۇ. يىگىت جەكسىز خوشال بولۇپتۇ. ئاندىن كېيىن موماي يىگىتكە:

بېرىپ چۈشۈپتۇ. خىزمەتچىلەر رەسىمنى پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ
كەپتۇ. پادىشا رەسىمگە بىر قاراپلا قىزغا ئاشىق بولۇپ
قاپتۇ ۋە:

— بۇ رەسىم ئۇلۇغ ئاللاتائالا تەرىپىدىن ماڭا ئەۋەتىلگەن،
بۇ قىز قەيەردە بولسا دەرھال تېپىش كېرەك. — ئەگەر كىمكى
بۇ قىزنىڭ بار يېرىنى ئېيتىپ بېرەلسە مەن ئۇنىڭغا ئوڭ قول
ۋەزىرلىكىنى بېرىمەن. — دەپ پەرمان چۈشۈرۈپتۇ.

ئەمدى گەپنى ھەسەننىڭ دوستى ھۈسەننىڭ ئاڭلايلى: ھۈسەن
ھۈسەن كۇچارغا كەلگەندىن كېيىن ئۆز تىجارىتى بىلەن
بولۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرى «دوستۇم ھەسەننىڭ ئەھۋالى نىچۇ كۇر؟
ئۇنى ئىزلەپ تاپسام بولاتتى» دەپ ئويلاپ تۇرغانىدا خوتەن
پادىشاسىنىڭ ھېلىقى پەرمانى يېتىپ كەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان
ھۈسەن دەرھال قەشقەرگە قازاپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ قەشقەرگە
بېرىپ ھەسەننى كۆپ ئىزلىگەن بولسىمۇ، دېرىگىنى ئالالماي،
ئاخىر خوتەنگە قاراپ يول ئاپتۇ. ھۈسەن خوتەنگە بېرىپ ئور-
دىغا كىرىپ ئۇ قىزنى تونۇيدىغانلىغىنى، قىزنىڭ قەشقەر پادى-
شاسىنىڭ قىزى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. پادىشا خوشال
بولۇپ كېتىپ شۇ كۈننىڭ ئۆزىدىلا ئۇنى ئوڭ قول ۋەزىرلىككە
تەيىنلەپتۇ. پادىشا مۇناسىۋەتلىك كىشىلەرنى ئېلىپ قەشقەرگە
قاراپ يولغا چىقىپتۇ ۋە قەشقەرگە بېرىپ قەشقەر پادىشاسىدىن
قىزنى سورايتۇ. ئۇ زامانلاردا خوتەن شەھىرى ناھايىتى چوڭ
بولۇپ، «چىن ماچىن» دەپ ئاتىلىدىكەن. شۇنداقلا قەشقەر پادى-
شاسىمۇ، كۇچار پادىشاسىمۇ بۇ پادىشادىن قورقۇدىكەن. شۇڭلاشقا
قەشقەر پادىشاسى دەرھال خوتەن پادىشاسى ئالدىدا قۇلۇق
قىلىپ قىزنى بىرنەچچە كۈن توي قىلىپ خوتەن شاھىغا بېرىپتۇ.
قىزنى خوتەنگە ئېلىپ بېرىش ئالدىدا ھەسەن ئۇنىڭ بىلەن
كۆرۈشۈپتۇ. شۇ چاغدا قىز يىغلاپ تۇرۇپ:

يەكشەنبە كۈنى موماي ھەسەنى ئوبدان ياساپ قۇل بازىرىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. قىز ئاتىسىغا:

— ئىدى ئاتا، بۈگۈن بازارغا شۇنداق بىر ياخشى قۇل كىرىپتۇ، شۇ قۇلنى ماڭا ئېلىپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ. پادىشا دەرھال بازارغا ئادەم چىقارتىپ قىزى ئېيتقان قۇلنى نەچچە پۇل دېسە شۇنچە پۇلغا ئېلىپ بېرىشنى بۇيرۇپتۇ. پادىشانىڭ ئادەملىرى قۇل بازىرىغا بېرىپ ھەسەنى ئۇچۇز تىللاغا سېتىۋاپتۇ. موماي پۇلنى ئېلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. ھەسەن پادىشانىڭ قىزىنىڭ خاس قۇلى بولۇپ، ئۈچ كېنەزەك بىلەن بىللە شۇ قىزنىڭ خىزمىتىنى قىلىپتۇ. بىرقانچە كۈن ئۆتۈپتۇ. قىز قارىسا ھەسەن ئوبدانلا كېلىشكەن يىگىت. شۇنىڭ بىلەن قىزنىڭ يۈرىكى ھەسەنگە سوقىدىغان بولۇپ قاپتۇ. بارا - بارا ئىككىسى يېقىنلىشىشقا باشلاپتۇ. ھەسەن كۈندۈزى ئۆزىنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ كېچىسى قىز بىلەن بىللە بولۇپ راھەتتە ياشاپتۇ. بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن قىزنىڭ دادىسى بۇلارنىڭ ئىشىدىن كۇمانلىنىشقا باشلاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەسەننى چارباققا يۆتكەپ، تۇللارغا باشلىق قىلىپ قويۇپتۇ. بىر ئاي ئۆتكەندىن كېيىن ھەسەن چارباققا ئاجايىپ كېلىشكەن بىر راۋاق سالدۇرۇپتۇ ۋە پادىشانى بۇ راۋاقنى كۆرۈپ بېقىشقا تەكلىپ قىلىپتۇ. پادىشا راۋاقنى كۆرۈپ، ناھايىتى رازى بولۇپ، قىزىنىڭمۇ چىقىپ سەيلى قىلىشى ئۈچۈن رۇخسەت بېرىپتۇ. ئەتىسى چۈشتە قىز باققا كەپتۇ ۋە ھەسەن بىلەن كۆرۈشۈپ خېلى ئۇزاق پاراڭ قىلىشىپتۇ. ئاندىن قىز ھەسەنگە بىر پارچە رەسىمنى سوغا قىلىپ قالدۇرۇپ كېتىپتۇ. قىز كەتكەندىن كېيىن ھەسەن قىزنىڭ رەسىمىگە قاراپ يېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇ ۋاقىتتا بىر تەنۈر قويۇن كېلىپلا رەسىمنى ئۇچۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇ رەسىم شۇ ئۇچقىنچە توپ - توغرا خوتەن پادىشانىنىڭ ئوردىسى ئىچىگە

قارا ندىيەتلىك قېرىنداش

زامانلارنىڭ زامانىسىدا مەلۇم بىر شەھەر پادىشاھنىڭ ئىككى خوتۇنى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئۇ ئوغۇلنىڭ ئىسمىنى ئابدۇرۇسۇل قويۇپتۇ. ئارىدىن ئىككى يىل ئۆتۈپ خانىش يەنە ھامىلدار بولۇپتۇ. كۈنى يېقىنلاشقاندا پادىشاھ خانىشنى قوغلاپ چىقىرىپتۇ. پادىشاھنىڭ كىچىك خوتۇنى ئاز كۈن ئۆتمەيلا شۇ شەھەرنىڭ ياقىسىدا ئولتۇرۇشلۇق بىر كىشىگە ياتلىق بولۇپتۇ. كۈنى توشۇپ بىر قىز تۇغۇپتۇ. بۇ قىزغا پەرىزات دەپ ئىسىم قويۇپتۇ. پەرىزات شۇنداق چىرايلىق چوڭ بولۇپ ئون يەتتە - ئون سەككىز كىزلەرگە كىرىپتۇ. ئانا شۇڭغىچە پەرىزاتنى ھىچبىرگە چىقارماپتۇ. ئانا بىر كۈنى پەرىزاتنى شەھەر ئايلاندۇرماقچى بولۇپ ئىشەنكە مىندۈرۈپ شەھەرگە ئېلىپ كىرىپتۇ. بۇلار ئايلىنىپ ئوردىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا پادىشاھ پەرىزاتنى كۆرۈپتۇ. دە: «ئاھ!» دەپ ھۇشنى يوقىتىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ھۇشقا كېلىپ قارىسا قىز يوق. پادىشاھ دەھال ئادەم چاقىرتىپ قىزنىڭ ئۆيىنى ئۇقۇپ كېلىشىنى بۇيرۇپتۇ. چاپارمەنلەر ئىككى - ئىككىلاپ يۈرۈپ، قىزنىڭ شەھەرنىڭ چەت ياقىسىدىكى بىر كەدەپە غەلىنىڭ قىزى ئىكەنلىگىنى بىلىپ، دەرھاللا پادىشاھقا خەۋەر يەتكۈزۈپتۇ. پادىشاھ ئىنتايىن خوشال بولۇپتۇ. قىزنى ئۆز نەۋرىگە ئالماقچى بولۇپ، قىزنىڭ ئۆيىگە ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. پەرىزات

سېلىپ ئالغان بىر ياغچى سۈپىتىدە ياسىنىپ خوتەنگە بارغىن.
 قالغىنىنى ئۈزۈم جايلامەن، — دەپتۇ.
 شۇنداق قىلىپ خوتەن پادىشاسى قىزنى ئېلىپ قايتىپتۇ.
 قىز خوتەنگە بارغاندىن كېيىن تاماقمۇ بېمەي، ئۇخلىماي، يىغ
 لاپلا يۈرۈپتۇ. زادىلا كۈلمەپتۇ. پادىشانى يېنىغىمۇ يولاتماپتۇ.
 پادىشا «بۈگۈن يۇمشاپ قالار، ئەتە يۇمشاپ قالار» دەپ كۈتۈپتۇ.
 ئەمدى گەپنى ھەسەندىن ئاڭلىساق، ئۇ ئىككى ئۆشكىنى
 تولۇمچىلاپ سويۇپ، ياغ قاچىلاپ بىر ئىشەككە ئارتىپ خوتەن
 شەھىرىگە بېرىپتۇ ۋە، كوچىدا:
 — «ياغ ساتمەن، ياغ» دەپ ۋاقىراپ ياغ سېتىپ يۈرۈپ
 تۇرۇپتۇ. ئۇ بىر كۈنى ئوردىنىڭ ئالدىغا بېرىپ قايتۇ ۋە «ياغ — ياغ»
 دەپ بىر ۋاقىرىغان ئىكەن، قىز ھەسەننىڭ ئاۋازىنى تونۇپ بىرلا
 كۈلۈپتەك ئوردا زىلزىلىگە كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشا
 «بۇ قىز ياغچىنى كۆرسە خوشال بولىدىكەن ئەمەسمۇ؟» دەپ
 ئويلاپ ياغچىنى دەرھال تۇتۇپ زىندانغا تاشلاپتۇ ۋە ئەتىسى
 ھېچكىمگە بىلدۈرمەي ياغچىنىڭ كىيىمىنى كىيىپ ئېشىكىنى
 مېنىپ سىرتقا چىقىپ «ياغ ساتمەن» دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۇنىڭ
 سەت ئاۋازىنى ئاڭلىغان قىز:
 — چاللات، بۇ ياغچى نېمە دەپ ئوردىنىڭ ئالدىنى
 قالايمىقان قىلىدۇ؟ دەرھال بېشىنى ئال! — دەپ بۇيرۇق قىل
 دىتۇ. چاللات يۈگۈرۈپ چىقىپ پادىشانىڭ «مەن ياغچى ئەمەس،
 پادىشا» دېگىنىگە ئۇتقۇن كالىنىنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. شۇنىڭ
 بىلەن ھۈسەن دەرھال دوستى ھەسەننى قۇتقۇزۇپ چىقىپ قىز
 بىلەن كۆرۈشتۈرۈپتۇ. ئۇلار خوشال بولۇپ مەقسەتلىرىگە يېتىپتۇ.
 ھەسەن خوتەن شەھىرىنىڭ پادىشاسى، ھۈسەن ئوڭ قول ۋەزىرى
 بۇلۇپ يۇرتىنى ئادىل سورايتۇ.
 ئېلىپ بېرىپ بەرگۈچى: كۈچا ناھىيە پاقا گۇڭشېسىدىن
 جامال شىرىپ.

— ھەي بالام، بۇ يەردە يېتىۋەرمەڭلار، ئاچلىقتىن ئۆلۈ-
سىلەر. ئورنۇڭلاردىن تۇرۇپ سول تەرەپكە ماڭساڭلار بىر دەريا
بار، بۇ دەريانىڭ قېشىدا بىر بۇلاق بار، بۇلاقنىڭ قېشىدا بىر
توپ سۆگەت بار. بۇ بۇلاقتىن ھەر جۈمە كۈنى بىر ئەڭگۈشتە
چىقىدۇ. بۇ ئەڭگۈشتەرنى ئېلىۋالساڭلار نىمە دىسەڭلار شۇ پەيدا
بولىدۇ. بېشىڭلارغا كۈن چۈشمەيدۇ، — دەپتۇ. ئابدۇرۇسۇل
كۆزىنى ئېچىپ قارىسا چۈشى ئىكەن. ئۇ شۇ ھامان سىڭلىسى
بىلەن سول تەرەپكە قاراپ مېڭىپ بىر دەريانىڭ بويىغا كەپتۇ.
راست دىگەندەك دەريا بويىدا بىر بۇلاق، بۇلاق بېشىدا بىر
توپ سۆگەت بار ئىكەن. بۇلار ئىنتايىن خۇرسەن بولۇشۇپتۇ.
ئاخىر جۈمە كۈنى بولۇپتۇ. بوۋايىنىڭ دىگىنى بويىچە ئۇلار كۈ-
تۈپتۇ. بىر چاغدا بۇلاقتىن بىر ئەڭگۈشتە چىقىپتۇ. ئابدۇرۇسۇل:
— خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا بىر
راۋاق سېلىنسۇن، راۋاققا بىر ئاسما كۆۋرۈك قويۇلسۇن،
بۇ كۆۋرۈكتە مەندىن باشقا ئادەم ماڭمىسۇن، چىقسام تەڭ چىق-
سۇن، چۈشمە تەڭ چۈشسۇن، — دەپ ئىلتىجا قىپتۇ. شۇ ھا-
مانلا دەريانىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر راۋاق ۋە بىر يىغما كۆۋرۈك
پەيدا بوپتۇ. بۇنى كۆرگەن ئابدۇرۇسۇل بىلەن سىڭلىسى ئىنتا-
يىن خوشال بولۇپ راۋاققا چىقىپتۇ ۋە بۇلار بۇ جايدا كۈن
ئۆتكۈزۈشكە كىرىشىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئابدۇرۇسۇل گۆش تېپىپ كېلىش ئۈچۈن
ئوۋغا كېتىپتۇ. پەرىزات راۋاققا چىقىپتۇ. بىر چاغدا بىر قويچى
دەريا بويىغا قوي باققىلى كەپتۇ. قويچى دەريا بويىدا ئولتۇرۇپ
بىر گۈزەل قىزنىڭ شولىسىنى كۆرۈپتۇ. دەرھال تەتراپقا قارىسا
ھېچكىم كۆرۈنمىگۈدەك. يەنە دەرياغا قارىسا گۈزەل بىر قىزنىڭ
شولىسى تۇرغىدەك. مالچى ھەيران بولۇپ دەريانىڭ ئوتتۇرىسىغا
قارىسا بىر راۋاق تۇرغۇدەك. راۋاق ئۈستىدە دەل سۇدا شولىسىدە

پادشانىڭ مال - دۇنياسىغا قىزىققان بولسا كېرەك، ئەلچىلەرگە رازىلىغىنى بىلدۈرۈپتۇ. تەييارلىق پۈتكەندىن كېيىن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي بولۇپتۇ. قىرىق بىرىنچى كۈنى نىكا ئوقۇ- لىدىكەن، پادشانىڭ ئوغلى ئابدۇرۇسۇل بىر موللىنى نىكا قىلىپ بېرىشكە تەكلىپ قىپتۇ. ئەمما موللا ئۇنىماپتۇ. ئابدۇرۇ- سۇل موللىدىن:

— نىمە ئۈچۈن ئۇنىمايسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بالام، مەن ئۈچۈن نىكا قىلىش قىيىن ئەمەس، بىراق ساڭا ئېيتماي بولمايدۇ. بۇ قىز سېنىڭ سىڭلىڭ بولىدۇ. ئۆز ۋاقتىدا ئاناڭ ئاناڭنى مۇشۇ قىز قوسغىدا چايدا ئۆيدىن ھەي دەپ چىقارغان ئىدى. ئاناڭ كۈن ئېلىش ئۈچۈن بۇ كەمبەغەل كىشى بىلەن ئۆي - ئوچاقلىق بولغان، — دەپ جاۋاب بېرىپ تۇ موللا.

ئابدۇرۇسۇل بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئىنتايىن قايغۇرۇپتۇ - دە، دادىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى مەلۇم قىلىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادشا شۇنداق غەزەپكە كېلىپتۇ - دە، دەرھال «جاللات» دەپ ۋاقىرىغان ئىكەن. شۇ ھامانلا توقماق، نەيزىلەر- نى كۆتەرگەن جاللاتلار تەييار بولۇپتۇ. جاللاتلار پادشانىڭ بۇيرۇقى بىلەن ئابدۇرۇسۇلنىڭ پۇت - قولىنى يەرگە تەككۈزمەي دار ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ. گۇناسىز ئوغۇلغا ۋەزىرلەرنىڭ ئىچى ئاغرىپتۇ - دە، پادشاغا «ئە، پادشاھى ئالەم، ئوغۇللىرى تېخى ياش، بۇنى ئۆلتۈرمەي، يىراق جايغا پالايسى» دەپتۇ. پادشا ۋەزىرلەرنىڭ تەلۋى بويىچە ئابدۇرۇسۇلنى پەرىزات بىلەن بىللە شەھەردىن ئالتە ئاي يىراقلىقتىكى بىر چۆلكە پالاپتۇ. بۇلار چۆل - جەزىرلەردە ئۈسسىزلىق ۋە ئاچلىق دەردىدىن ھالىدىن كېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ. ئابدۇرۇسۇل چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئاپپاق ساقال بىر بوۋايىنى كۆرۈپتۇ. بوۋاي:

— كۆڭلۈڭ نىمىنى خالايدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— يولۋاس سۈتى، — دەپتۇ قىز.

سىڭلىسىنى ناھايىتى ياخشى كۆرىدىغان ئابدۇرۇسۇل دەرد-
ھاللا يولۋاس تۇتۇش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. ئابدۇرۇسۇل ئۇزۇن
يول يۈرۈپ ئاخىرى بىر شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. «بۇ يەردە بىر
دەم ئالاي» دەپ، ئېتىنى دەرەخكە باغلاپ قويۇپ ئولتۇرۇپتۇ.
دەل شۇ چاغدا بۇ شەھەر پادىشاسىنىڭ ئىككى قىزى راۋاقتا
ئويناۋېتىپ دەرەخ تۈۋىدە ئولتۇرغان ئابدۇرۇسۇلنى كۆرۈپ قاپتۇ-
دە، شۇ ئان ئادەم ئەۋەتىپ چاقىرتىپتۇ ۋە نەدىن نىمە ئۈچۈن
كەلگەنلىكىنى سوراپتۇ. ئابدۇرۇسۇل ئۆزىنىڭ ئەھۋالىنى بايان
ئەيلەپتۇ. قىزلار ئۇنىڭ يولۋاس تۇتۇپ سۈتىنى ئالماقچى بولغان
لىغىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ باتۇرلۇغىغا ئايرىن ئوقۇشۇپتۇ. ئۇنىڭغا
يول كۆرسىتىپ:

— سىز ئاشۇ كۆرۈنگەن تاغنىڭ كەينىگە ئۆتسىڭىز بىر
چىشى يولۋاس بار، ئۇ يولۋاسنىڭ پۇتمغا قومۇش كىرىپ كېتىپ
يىرىڭداپ ياتىدۇ. سىز يولۋاسنىڭ ئۇخلاپ قالغانلىغىدىن پايدى-
لىنىپ قومۇشنى چىقىرىپ، يىرىڭلارنى تازىلىۋەتسىڭىز ساقىيىدۇ-
دە، سىزنىڭ قىلغان ياخشىلىغىڭىزنى ئۇنۇتماي سۈتىنى
بېرىدۇ، دەپتۇ.

ئابدۇرۇسۇل مېڭىپتۇ. ئاخىرى قىزلار كۆرسەتكەن تاققا
يېتىپ كەپتۇ. تاغنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ قارىسا، راست دىگەندەك
بىر يولۋاس ياتقىدەك. بۇنى كۆرگەن ئابدۇرۇسۇل دەرھاللا قىز-
لارنىڭ دىگىنى بويىچە ئىش قىپتۇ. يولۋاس ھۇشمغا كېلىپ
ئابدۇرۇسۇلغا رەھمەتلەر ئېيتىپ، ئۇنىڭدىن نىمە ئۈچۈن كەلگەن
لىكىنى سوراپتۇ. ئابدۇرۇسۇل:

— مەن سىزنىڭ كېسىلىڭىزنى ساقايتقىلى كەلدىم، —
دەپتۇ. يولۋاس:

نى كۆرگەن قىز مالچىغا قاراپ كۈلۈپ تۇرغۇدەك. قويچى قىزنى
بىر كۆرۈش بىلەن ئاشىقى بىقارار بولۇپ:
— ئەي ئايچامال قىز، مۇمكىن بولسا بۇ يەرگە بىر چۈش
سەك، — دەپتۇ. قىزنىڭمۇ قويچى بىلەن كۆرۈشكۈسى كەپتۇ —
دە، قويچىغا:
— ئەي قويچى، مەن چۈشەلمەيمەن، سەن چىقساڭ
بولىدۇ، — دەپتۇ. قويچى قىزدىن:
— مەن قانداق چىقمەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئاكام ھەر كۈنى بۇ راۋاقتىن چۈشۈپ چىقىدۇ. سىز
ئاكام چىققاندا ئارقىسىدىن چىقىڭ، — دەپتۇ.
قىزنىڭ بۇ گېپىنى ئاڭلىغان قويچى ئابدۇرۇسۇلنىڭ كېلى
شىنى كۈتۈپتۇ. ئابدۇرۇسۇل ئوۋدىن قايتىپ كەپتۇ. قويچى خۇ-
شاللىغىدا قويلەرنى تاشلاپ، ئابدۇرۇسۇلنىڭ كەينىدىن راۋاقتا
چىقىپتۇ ۋە ئابدۇرۇسۇلنىڭ يەنە ئوۋغا چىقىشىنى كۈتۈپ مۆكۈپ
يېتىپتۇ. ئەتىسى ئابدۇرۇسۇل ئوۋغا چىقىپ كېتىپتۇ. قويچى پۇر-
سەتنى غەنىمەت بىلىپ قىزنىڭ قېشىغا كىرىپ مۇڭدۇشىپتۇ.
بارا — بارا بۇ ئىككىسىنىڭ نىيىتى بۇزۇلۇپتۇ. ئابدۇرۇسۇلدىن
ئەڭگۈشتەرنى ئېلىش ئۈچۈن ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپتۇ. پەرىزات
كۆپ ئويلاپ، ئاخىرى:
— ئاكام مېنى بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ. نىمە دېسەم شۇنى
قىلىپ بېرىدۇ. شۇڭا مەن ئاغرىپ قالدىم دەي، ئەگەر مېنى
«نىمە يەيسەن؟ كۆڭلۈڭ نىمە تارتىدۇ؟» دېسە، «كۆڭلۈم يولۋاس
سۈتىنى تارتىدۇ» دەيمەن، شۇنىڭ بىلەن ئاكام ماڭا يولۋاس
سۈتى ئەكىلىپ بېرىمەن، دەپ يولۋاسقا يەم بولىدۇ، — دەپتۇ.
ئابدۇرۇسۇل ئوۋدىن قايتىپ كېلىپ قارىسا، پەرىزات
«ۋايچان - ۋايەي» دەپ ياتقۇدەك، ئابدۇرۇسۇل بۇ ھالىنى كۆرۈپ
قورقۇپ نىمە قىلىشىنى بىلمەي قاپتۇ ۋە سىڭلىسىدىن:

ئۆلتۈرمىز، — دەپتۇ.

پەرىزات ئاكسىغا ئۆزىنىڭ تەلۋىنى ئېيتىپتۇ. ئاكسى سەگىنچەك سېلىپ بېرىپتۇ. پەرىزات ئاغاچنى ئوينىغان بولۇپ بىر ئۇچىنى ئاكسىنىڭ بويىغا سېلىپ، بىر ئۇچىنى كارۋاتقا باغلاپتۇ. قويچى ئاغاچنى تارتىپ ئابدۇرۇسۇلنى يىقىتىپتۇ. پەرىزات ئاكسىنى قىلىچ بىلەن بوغۇزلىماقچى بولغاندا، ئابدۇرۇسۇل: — ھەي سىڭلىم، مېنىڭ ساڭا بىر تەلۋىم بار، مېنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن گۆشۈمنى توغراپ ئاتنىڭ ئىگىرىگە ئېسىپ، ئىگەرنى ئاتقا توقۇپ ئاتنى قويۇۋېتىڭ. — دەپ ئىلتىماس قىپتۇ. ئەمما، پەرىزات ئاكسىنى ئۆلتۈرۈپ دەرياغا تاشلىماقچى بولۇپتۇ. بۇ چاغدا قويچى بىر ئاز ئويلەنپ:

— ئاكاڭ ساڭا كۆپ ياخشىلىق قىلغان، شۇڭا دىگىنىنى

قىلايلى. — دەپتۇ.

ئۇلار ئابدۇرۇسۇلنى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى ئاتنىڭ ئىگىرىگە ئېسىپ، ئاتنى قويۇپ بېرىپتۇ. ئات ئابدۇرۇسۇل يولۋاس سۈتى ئەكەلگەن تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئات يول ئۈستىدە ھىلىقى پادىشانىڭ قىزلىرىغا يولۇقۇپ قاپتۇ. قىزلار بۇ ئاتنىڭ ئابدۇرۇسۇلنىڭ ئېتى ئىكەنلىكىنى توتۇپ راۋاقتىن چۈشۈپ ئاتنىڭ ئالدىغا كېلىپ قارىسا، ئات ئۈستىدە پارە - پارە قىلىنغان ئابدۇرۇسۇل تۇرغۇدەك. قىزلار ئۇنى ئېلىپ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ھازا ئېچىشىپتۇ. ھەمدە «سىز بۇنى كۆممەي كۆيدۈرۈپ مەڭگۈ ئەسلەش ئۈچۈن ساقلايلى» دېيىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇرۇسۇلنى كۆيدۈرۈشكە باشلاپتۇ. شۇ ھامان ئىككى يولۋاس يېتىپ كېلىپ: — ئابدۇرۇسۇلنى ئوتتىن چىقىرىڭلار، — دەپ ۋاقىراپتۇ. قىزلار قورقۇپ كېتىپ ئابدۇرۇسۇلنى ئوتتىن تارتىپتۇ. يولۋاسلار ئابدۇرۇسۇلنىڭ گۆشىنى بىر يەرگە جەم قىلىپ، «يا خۇدانىڭ ئەمرى، يا پىرىمىنىڭ ئەمرى» دەپ بىر ھۈرگەن ئىكەن. ئابدۇرۇ-

— يەنە باشقا ئىشلىرىڭىز باردۇر؟ — دەپ سوراپتۇ —
دە، بىرلا ۋاقىرپ ئابدۇرۇسۇلنى بېسىۋاپتۇ. ھايت — ھۈيت
دىگۈچىلا ئەركەك يولۋاس بىلەن ئۇنىڭ بالىلىرى يېتىپ كېلىپ:
— ئادىمىزاتنىڭ پۇرغى بارغۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. چىشى
يولۋاس بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ ئابدۇرۇسۇلنى چىقى
رىپتۇ. ئەركەك يولۋاس ئۇنىڭدىن:

— ئەي ئادىمىزات، ساڭا نىمە كېرەك؟ — دەپ سوراپ
تۇ. ئابدۇرۇسۇل مەقسىدىنى ئېيتىپتۇ. يولۋاسلار دەرھال سۈت
ھازىرلاپ بېرىپتۇ. «ئەگەر بېشىڭغا كۈن چۈشسە بۇنى كۆيدۈر-
سەڭ بىز پەيدا بولىمىز» دەپ بىر تال تۈكنى بېرىپتۇ. ئابدۇرۇ-
سۇل خوشال بولۇپ يولغا راۋان بوپتۇ. قايتىپ كېلىۋېتىپ
پادىشانىڭ ھىلمىنى ئىككى قىزغا يەنە يولۇقۇپتۇ. قىزلار ئۇنى
مۇشۇ جايدا قېلىشقا تەكلىپ قىپتۇ. ئابدۇرۇسۇل ئۆزىنىڭ سىڭ-
لىسىنى ئويلاپ ئۇنىماپتۇ. قىزلار «بىز سۈتىنى تېگىشۋالساق
يەنە كېلىدۇ» دەپ ئويلاپ، يولۋاس سۈتىنى كالا سۈتىگە
ئالماشتۇرۇۋاپتۇ. ئابدۇرۇسۇل بۇنى ئۇقماي مىڭ بىر جاپا بىلەن
سىڭلىسىنىڭ قېشىغا كەلسە «ياخشى بولۇپ قالدىم» دەپ ئىچ-
كىلى ئۇنىماپتۇ. ئابدۇرۇسۇل سىڭلىسىنىڭ ياخشى بولۇپ قالغان
لىغىدىن خوشال بولۇپتۇ. ئەتىسى ئوۋغا چىقىپتۇ. ئابدۇرۇسۇلنىڭ
تىرىك قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ قويغى پەرىزاتقا:

— ئاڭلىغۇز باتۇر ئىكەن. يولۋاسنىڭ سۈتىنى ئەكەلدى. ئەمدى
نىمە قىلىشنى بىلمەيۋاتمەن، — دەپ قورقۇپتۇ. پەرىزات بولسا
ھىچبىر ئىككىلەنمەي:

— ئاكام مېنى بەك ياخشى كۆرىدۇ. مەن كارۋاتقا ئولتۇ-
رۇپ «مەن بەك زېرىكىپ كەتتىم، مېنى سەگىنچەك سېلىپ ئوي-
نىتىپ قويۇڭ» دەيمەن. سەن كارۋات ئاستىغا كىرىپ تۇرىسەن.
مەن ئوينىغان بولۇپ ئاكامنى باغلايمەن، ئاكامنى شۇنداق قىلىپ

سۇل تىرىلىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىزلار ھەيران بولۇپ قارىشىپ قاپتۇ. ئەسلىدە يولۋاسلارنىڭ بەرگەن تۈكى ئابدۇرۇسۇلنىڭ گۆ-شىگە چاپلىشىپ قالغان ئىكەن. يولۋاسلار ئابدۇرۇسۇلغا يەنە ئىككى تۈكنى بېرىپ ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. پادىشانىڭ قىزلىرى ئابدۇرۇسۇلنى كەتمەسلىكىگە ئۈندەپتۇ. لېكىن ئابدۇرۇسۇل: — مەن سىڭلىم بىلەن بىر دىدارلىشىپ كېلىپ ئاندىن بۇ يەردە تۇراي، — دەپتۇ. قىزلار:

— بىر ئەرنى دەپ ئۆز ئاكىسىنى ئۆلتۈرگەن ۋاپاسىزنىڭ قېشىغا نىمىشقا بارىسىز؟ — دەپتۇ. ئابدۇرۇسۇل ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە ئۈنماي سىڭلىسىنىڭ قېشىغا مېڭىشقا تەييارلىنىپ بولۇپ: — سىلەر ماڭا تاغاق - سۈزگۈچ، بىر سەرەڭگە، يىلىم ۋە بىر ئەپكەش تەييارلاپ بەرسەڭلار، — دەپتۇ. قىزلار بۇ نەرسىلەرنى تەييار قىلىپ بەرگەندىن كېيىن ئابدۇرۇسۇل ئەپكەشنى كۆتىرىپ «تاققاڭ - تۇققۇڭ، ئەلەڭگە - بەلەڭگە، مەندە بارى بىر قاپ سەرەڭگە» دەپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئاز ئۆتمەس تىن سىڭلىسىنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ ۋە «ئەلەڭگە - بەلەڭگە، مەندە بار بىر قاپ سەرەڭگە، يىلىم، تاغاق - سۈزگۈچ ساتمەن» دەپ ۋاقىراپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پەرىزات قويچىغا: — ئاۋۇ سودىگەردىن سۈزگۈچ، ئەينەك، يىلىم ئەكىرىپ بەرسىڭىز؟ — دەپتۇ. قويچى:

— سودىگەرنى ئۆيگە باشلاپ كىرەي، — دەپتۇ. قىز ئۈنماي، تۇرۇۋاپتۇ. قويچى قىزنىڭ سۆزىنى ئاڭلىماي سودىگەرنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. قىز ئالدىدىن نەرسىلەرنى تاللاشقا كىرىشىپتۇ. ئابدۇرۇسۇل سەپ - سېلىپ قارىغۇدەك بولسا ئۆزىنىڭ كىيىملىرى، مىلتىقى، قىلمىچلىرى توپا بېسىپ تۇر-غۇدەك. ئابدۇرۇسۇل گەپ باشلاش ئۈچۈن پەرىزاتتىن: — بۇ مىلتىقلارنى توپا بېسىپ كېتىپتۇ، ئىشلەتمەس

قىپتۇ. پادىشا «ئونىمۇ يېقىنلار» دەپ بۇيرىق قىپتۇ. شۇنداق قىلىپ نۇرغۇن ھورۇنلار ئارقا - ئارقىدىن پادىشانىڭ ئالدىغا كەپتۇ. بىر كۈنى پادىشا تەختتە ئولتۇرۇپ چارباغدىن كېلىۋاتقان غەۋغانى ئاڭلاپ قاپتۇ. شۇئان ۋەزىردىن: — باغدىكى نىمە غەۋغا؟ — دەپ سوراپتۇ.

— سىلە ھازىر بېقىۋاتقان ھورۇنلار بىر مىڭ بەش يۈز - گە يەتتى. بۇ شۇلارنىڭ غەۋغاسى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ ۋەزىر.

— ئۇنداق بولسا تۆمۈرچىنىڭ ئاقساقىلىنى چاقىرىڭ، — دەپتۇ پادىشا. ۋەزىر تۆمۈرچىنىڭ ئاقساقىلىنى چاقىرىپ كەپتۇ. پادىشا: — تۆمۈردىن بىر ئۆي ياسىمىز. ئۆينىڭ ئۇزۇنلۇغى قىرىق مېتىر. كەڭلىكى قىرىق مېتىر بولسۇن، ھەر تېمغا ئوندىن ئىشىك قويۇڭ. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن باققا ئەكىرىپ ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئىشىكلەرگە كۆرەك ئورنىتىڭ، — دەپتۇ.

ئۆي پۈتكەندىن كېيىن پادىشا ھەممە ھورۇنلارنى ئەكىلىپ شۇ تۆمۈر ئۆيگە سولاشقا ئەمىر قىپتۇ. ھورۇنلار تۆمۈر ئۆيگە سولنىپتۇ. پادىشا ئوت قالاپ كۆرەكنى بېسىشقا بۇيرۇق قىپتۇ. ئوت يېقىلىپ كۆرەك بېسىلغاندىن كېيىن تۆمۈر ئۆي قىزىپ ھورۇنلار جېنىدىن تويۇپتۇ. ۋەزىر:

— پادىشاھى ئالەم، بۇ نىمە قىلغانلىرى؟ بۇ ھورۇنلارنى ساۋاپ بولسۇن دەپ باقتۇق. ئەمدى ئۇلارنى تۆمۈر ئۆيگە سولاپ كۆيدۈرسەك بۇنىڭ قىساسىنى كىم تارتىدۇ؟ بۇنىڭدىن كۆرە ئىشىكنى ئېچىۋەتسەك، ھورۇنلار جاي - جايلىرىغا كەتسە بولمامدۇ؟ — دەپتۇ پادىشاغا.

— ماقۇل، ئىشىكى ئېچىڭلار، — دەپتۇ پادىشا. ئىشىك ئېچىلغاندىن كېيىن ھورۇنلارنىڭ ھەممىسى قېچىپ كېتىپتۇ. پادىشا ۋەزىرگە:

— قاراپ بېقىڭ، ئۆيدە ئادەم بارمۇ - يوق؟ — دەپتۇ.

ھورۇنلۇقتىن شاھلىققىچە

مەلۇم شەھەرنىڭ پادىشاھى كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوۋغا چىقتى. كېتىپ بارسا يولنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئون تۆت - ئون بەش ياشلاردىكى بىر چىرايلىق بالا ئوڭدا ياتقۇدەك. پادىشاھ «مەندەك پادىشاھ كەلسەممۇ، بۇ بالا قوپماي ئوڭدا ياتمىغۇ» دەپ ئويلاپ ۋەزىرلىرىدىن:

— نىمە ئادەم بۇ؟ — دەپ سورايتۇ.

— بۇ ھورۇن، دائىم شۇنداق ياتىدۇ. بىر ئادەم بۇ تەرىپتىن ئۇ تەرەپكە ئۆرۈپ قويىمىسا ئۆرۈلمەيلا ياتىدۇ، ئون كۈن ئاچ قالىسىمۇ يېنىدىكى تاماقنى ئۆزى ئېلىپ يىمەيدۇ، — دەپتۇ ۋەزىرلەر.

— ئۆزى ساقمۇ - قانداق؟ — يەنە سورايتۇ پادىشاھ.
— ساق.

— ھورۇن بولسىمۇ ياش بالىكەن، مېنىڭ سايەمدە كۈن كۆرۈپ قالىسۇن. چار بېغىغا باشلاپ بېرىپ، بىر سۆرۈن جايدا ياتقۇزۇپ قويۇڭلار، — دەپ پادىشاھ يولغا راۋان بوپتۇ. ۋەزىرلەر پادىشاھنىڭ ئەمرىگە ئاساسەن ھورۇننى چارباققا ئورۇنلاشتۇرۇپ ھەر كۈنى بىر لىگەن پۇلۇ بىلەن قوينىڭ گۆشىنى بېرىپ ياخشى بېقىپتۇ. ھورۇن شۇ يىمەكلىكلەرنىمۇ يىگۈزۈپ قويىمىسا يىمەيدىكەن. بەش - ئون كۈن ئۆتكەندە يەنە بىر بالا كەپتۇ. ئۇ ۋەزىرگە «مەنمۇ ھورۇن ئىدىم» دەپتۇ. ۋەزىر پادىشاھقا خەۋەر

سەۋنۇي نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ.

— قىزىم، سەن سورىما، مەن ئېيتماي، — دەپتۇ ۋەزىر.

بىراق قىز:

— سەن مېنىڭ دادام، بېشىڭغا نىمە كۈن چۈشكەن بولسا

ماڭا دىگىن. قولۇمدىن كەلسىلا مەن جېنىمنىمۇ ئايىمايمەن. —

دەپ تۇرۇۋاپتۇ، ۋەزىر قىزغا ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. قىز:

— دادا، خاتىرجەم بول. بۇ ئىشقا باش قاتۇرما. سەن

مېنى ئۇ ھورۇنغا خوتۇنلۇققا بەرگىن. مەن بارغاندىن كېيىن

قالغان ئىشنى ئۆزۈم توغرىلايمەن، — دەپتۇ. بۇ گەپكە ۋەزىرنىڭ

ناھايىتى ئاچچىقى كەپتۇ ۋە:

— قىزىم، شۇنداق ئەرگە تەككىڭ كېلىپ كەتتىمۇ؟ سېنى

ئەرگە چىقارغىم بولسا، بۇ ھورۇنغا بەرمىسەممۇ، باشقا ئەر تېپىلىد

دىغۇ؟! — دەپ ۋاقىراپتۇ.

— دادا، — دەپتۇ قىز مېھرىۋانلىق بىلەن، — باشقا

نىمە ئامال بار؟ مېنىڭچە، ھورۇننى ئۆزگەرتكىلى بولىدۇ.

ۋەزىر قىزنى ئامالسىزلىقتىن ھورۇنغا بېرىپتۇ. تويىنى قىلىپ

قىزنى ھورۇننىڭ ئۆيىگە ئەكىرىپ قويۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئەتىسى

قىز بىلەن بىللە بارغانلارمۇ قايتىپ كەپتۇ. قىز ھورۇن بىلەن

يالغۇز قاپتۇ. بىراق ھورۇن كۆزىنى پارقىرىتىپ مىدىرلىماي يېتە-

ۋىرىپتۇ. قىز گۈزەل، شوخ بولغاچقا ھەر خىل ئامال - چارە بىلەن ئاخىر

ھورۇننى ئۆزىگە مەھلىيا قىپتۇ. ئەتىسى قىز ھورۇننى ئورنىدىن

قوپۇرۇپ يۇيۇندۇرۇپتۇ. داستىخان ئەكىلىپ، ھورۇننى ئالدىغا ئول

تۇرغۇزۇپ چاي ئىچىپتۇ. بۇ خىل مەشغۇلات بىرنەچچە كۈن داۋام

قىپتۇ. ئاخىرى قىز ھورۇننى ئالدىدا ئولتۇرغۇزۇپ:

— دادام كۈندە بىزگە تاماق چىقارتىپ بېرىۋاتىدۇ، بىز

يەيلا يېتىۋاتىمىز. بىزنىڭ بەش ئەزايىمىز تولۇق، تېنىمىز ساق

تۇرسا، بىر كۈنلىرى دادام مىننەت قىلىپ قالسا سەت ئەمەسمۇ؟

ۋەزىر ئۆيگە كىرىپ قارىسا ئىككى ئادەم ياتقۇدەك. بىرسى يەنە بىرسىگە «بەدىنىم كۆيۈپ يېغىم ئاققىلى تۇردى، ئەمدى خۇداغا تۆۋە قىلىۋالمايلىمۇ» دىسە، يەنە بىرسى «مېنىڭ بېقىنىم پىزىلداپ كۆيۈۋاتىدۇ. ماخا ھازىر خۇداغا تۆۋە دىگىلىمۇ خوش ياقمايۋاتىدۇ. مەن بۇنچىلىك گەپنىمۇ قىلالمىغۇدەكمەن» دىگۈدەك. ئۇلارنىڭ بىرسى قېچىپ كېتىپتۇ. يەنە بىرسى كۆزىنى پارقىرىتىپ بىخاراھان يېتىپتۇ. ۋەزىر قارىسا ھورۇننىڭ چاپىنى كۆيۈۋاتقۇدەك، بېقىنىنىڭ يېغى ئېرىپ تۆمۈرگە ئېقىۋاتقۇدەك، ھورۇن بولسا چاپاننى سېلىۋېتەيمۇ دىمەي ياتقۇدەك.

— پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ ۋەزىر، بىز يولدا كۆرۈپ دەسلەپ ئەكەلگەن ھورۇن تېخى ياتىدۇ.

— ئېلىپ چىقىڭلار، — دەپتۇ پادىشاھ ۋە «كىمكى مۇشۇ ھورۇننى ئىشقا سالسا پادىشاھلىغىمنىڭ يېرىمىنى شۇنىڭغا بېرىمەن» دەپ جاكا قىلىپتۇ. بىراق ھىچكىمنىڭ بۇ ھورۇننى ئىشقا سېلىشقا كۆزى يەتمەپتۇ، بىر كۈنى پادىشاھ ۋەزىرنى چاقىرىپ:

— سىزگە قىزىق كۈنلۈك مۇھەت بېرەي، مۇشۇ ھورۇننى ئىشقا سالىسىڭىز پادىشاھلىغىمنىڭ يېرىمىنى سىزگە بېرەي، ئەگەر ھورۇننى ئىشقا سالالمىسىڭىز كالىڭىزنى ئالمەن، مال — دۇنيا — لىرىڭىزنى مۇسادىرە قىلىمەن، — دەپتۇ.

ۋەزىر ياق دىيىشكە پېتىنالمىپتۇ. ئەمما، «گۆشى كۆيۈپ كەتسە غەم قىلمىغان ئادەم قانداقمۇ ئىش قىلسۇن» دەپ ئەندىشەگە چۈشۈپتۇ. ئارىدىن بەش — ئون كۈن ئۆتۈپتۇ. ۋەزىرنىڭ پىكىر — خىيالى ئۆز ئەجىلى بىلەن قاپتۇ.

ۋەزىرنىڭ ئون بەش ياشلارغا كىرگەن، بىلىملىك، زىرەك بىر قىزى بار ئىكەن. بۇ قىز دادىسىنىڭ قانداقتۇر بىر ئىشتىن ئىشىنىپ يۈرۈۋاتقانلىغىنى سېزىپ قاپتۇ. شۇڭا ئۇ دادىسىدىن:

— دادا ئولتۇرساڭمۇ، قوپساڭمۇ غەمدىلا يۈرۈيسەن، بۇنىڭ

دوڭنى كەتمەن بىلەن بىراقلا ئازگالغا ئاتقىلى تۇرۇپتۇ. ئۇ ئىش قىلىپ باقمىغاچقا ئارام ئېلىشىنىمۇ ئۇنتۇپ، ئەتىگەندە باشلىغانچە كەچكىچە ئىشلەپتۇ. دوڭ ئازلا قايتۇ. «ئالتە ئايدا تۈگمەتمەن» دەپ پىلانلىغان ئىشنىڭ تېزلا تۈگەپ قالغىنىنى كۆرگەن ھورۇن ئۆز - ئۆزىدىن خۇرسەن بوپتۇ. سودىگەر باغنىڭ سىرتىدا تۇرۇپ، يىمىتىنىڭ ھەر بىر ئاتقاندا بىر پاتمان كەلگۈدەك توپىنى شۇنچە بىراققا ئېتىۋاتقانلىغىنى ۋە ھارماي ئىشلەۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ مەمنۇن بوپتۇ - دە، قايتىپ بېرىپ بىر قوينىڭ گۆشىنى ئاستۇرۇپ پۇلۇ سالدۇرۇپتۇ. ھورۇن ھىلىقى پۇلۇنى موڭ ساپتۇ. «ئىش ئىمۇ قىلىدىكەنەن، ئاشنىمۇ يەيدىكەنەن، يارايدىكەنەن» دەپ ئويلاپتۇ سودىگەر ۋە:

— بۈگۈنكى ئىش ھەققىڭنى بۈگۈن ئالامەن، ياكى ئەتە ئىشنى قىلىپ بولۇپ ئالامەن؟ — دەپ سورايتۇ.

— بۈگۈنكىنى بۈگۈن ئالامەن. — دەپتۇ ھورۇن. سودىگەر ئۇنىڭغا ئىشتان، كۆپنەك، چاپان، دوپا، ئاياق، بېلىگە باغلىغىلى ياغلىق ۋە تۆت تەڭگىنى بېرىپ يولغا ساپتۇ. يىمىت خوتۇننىڭ تاپىلىشى بويىچە. قايتىشىدا كەتمەننى مۇرسىگە سېلىپ پادىشانىڭ راۋىغىنىڭ يېنىدىكى تار كوچىدىن ناخشا ئېيتىپ ئۆيگە كەپتۇ. ئايال دەرھال چىقىپ ئېرىسى كۈتۈۋاپتۇ. يۈز - كۆزىنى ياغلىق بىلەن سۈرتۈپتۇ. شوخلۇق قىلىپ بىرنەچچىنى سۆيۈپمۇ قويۇپتۇ. ئاندىن ئېرىنىڭ ئالدىغا چاي ئەكىرىپتۇ. ھورۇن ئايالغا قايىل بولۇپ، ئىش ھەققىنى ئايدىلىنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. ئۇ ئەتىسى يەنە ئىشقا بېرىپتۇ. سودىگەر ھورۇندىن:

— نەچچە ياشقا كىردىڭ؟ — دەپ سورايتۇ.

— ئون بەش ياشقا.

— مەن كۈنلۈگۈڭگە ئون ئالتە تەڭگە بېرەي، مەن سودى

بىز ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ تۇرمۇش كەچۈرسەك بولمامدۇ؟ —
دەپتۇ.

— بىز قانداق قىلىشىمىز كېرەك؟ — دەپ سورايتۇ ھورۇن.
— سىز كوچىغا چىقىپ مەدىكار ئىشلەڭ، — دەپتۇ قىز، —
دادامنىڭ ئۆيىدە بىر كەتمەن بار. ئۇنى ئادەتتىكى ئادەم كۆتۈر-
رەلمەيدۇ، سىز بىر ئامال قىلىپ كۆتۈرۈپ كېلىڭ.

ھورۇن ماقۇل بولۇپتۇ ۋە ۋەزىرنىڭ ئۆيىگە بېرىپ مەقسىدىنى
ئېيتىپتۇ. كەتمەن بىر ئىچكىرى قازناقتا ئىكەن. ۋەزىر ئون ئادەم
باشلاپ كىرگەن ئىكەن، كەتمەننى كۆتۈرۈپ ئېلىپ چىقالماپتۇ. ھورۇن
ئۆزى يانغۇز كەتمەننى دەس كۆتۈرۈپ، مۇرىسىگە سېلىپ قىزنىڭ
ئالدىغا ئېلىپ كەپتۇ.

— بىر كىم سورىسا «تۆت تەڭگىگە ئىشلەيمەن» دېگەن
كۈنىگە تۆت تەڭگە بەرسە ئىشلەڭ، بولمىسا قايتىپ كېلىڭ. —
دەپتۇ قىز.

ھورۇن كەتمەننى مۇرىسىگە سېلىپ مەدىكار بازىرىغا بېرىپتۇ.
ھەممەيلەن بۇنىڭ ئىش ھەققىنى كۆپ كۆرۈپ ئىشقا ئالىماپتۇ.
ئەمما بىر سودىگەر كېلىپ ھورۇندىن:

— ئاشۇ كەتمەننى ئۆزەڭ چاپالامسەن؟ — دەپ سورايتۇ.

— چاپمەن، — دەپتۇ ھورۇن.

— ئۇنداق بولسا جۈر، تۆت تەڭگىنى مەن بېرەي، —

دەپتۇ سودىگەر.

سودىگەر ھورۇننى بېغىغا باشلاپ بېرىپتۇ. قارىسا باغنىڭ
ئىچىدە يوغان بىر دۆڭ، بىر پوتەي ئارىلىقتا بىر ئازگال تۇرغۇدەك.

— مۇشۇ دۆڭنى ئاشۇ ئازگالغا توشۇيمىز. ئازگالنى تىلدۈر-
مىز. قىلىدىغان ئىش مۇشۇ. مەن دۇكانغا بارمەن، ساڭا قارا-
ي.

دىغان باشقا ئادەم يوق، ئۆزەڭنى — ئۆزەڭ بىلىپ قىلارسەن، —

دەپتۇ سودىگەر ۋە ئىشنى كۆرسىتىپ بېرىپ دۇكانغا كېتىپتۇ. ھورۇن

مەيلى، بىراق مەن ھايات تۇرۇپ سىزنى قۇدۇققا چۈشۈرمەيمەن،
سىز ماڭا ئاش - نان بەردىڭىز، ياش بولغاندىكىن مەن چۈشەي
دەڭ. سىزىدىگەر بۇ پىكىرىڭىزگە قوشۇلسىدۇ. باشقىلار
قۇدۇققا بېلىنى باغلاپ پۇتچە چۈشكەن بولسا، سىز پۇتتىڭىزدىن
باغلاپ، بېشىڭىزنى تۆۋەن قىلىپ چۈشۈك قۇدۇق
ناھايىتى چوڭقۇر ھەم قاراڭغۇ، ئىشىكى ئاچسىڭىز
بىر باغ كۆرۈنىدۇ. شۇ ھامانلا قاپ - قارا بىر دىۋە قىلىچىنى
كۆتىرىپ ئالدىڭىزغا يۈگۈرۈپ كېلىدۇ. سىز ئوتتۇز توققۇز ئادەم
نىڭ بېشىنى ياندىكى كانازغا قاتار ئېسىپ قويغانلىغىنى كۆرىسىز.
كۆزىڭىزگە يەنە بىر راۋاقتىڭ ئۈستىدە ئولتۇرغان بىر قىز كۆ-
رۈنىدۇ. قىزنىڭ ئەتراپىدا نۇرغۇن كېنىزەكلەر بار. دىۋە سىزنى
چېپىشقا تەشەلگەندە قىز ئۇنى توختىتىۋالىدۇ ۋە سىزنى ئالدىغا
ئەكىلىشىنى بۇيرۇيدۇ. دىۋە سىزنى قىزنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارىدۇ.
سىز قىزنىڭ ئالدىدا ئەدەپ بىلەن تۇرىسىز. قىز «سىلەر جىنىڭ
لاردىن تويغان ئادەممۇ؟ ئالدىڭلاردا چۈشكەن ئادەم ئۆلۈك چىقىسا
قۇدۇققا يەنە چۈشتۈڭلارغۇ؟» دەپ سورايدۇ. سىز «ئەي مەلىكە،
بىز تۆت يۈز ئادەم، سۇسىز قالدۇق. قۇدۇققا چۈشمىگەن تەقدىر-
دىمۇ، ئۆلۈپ تۈگىشىمىز. شۇڭا بىز ئامال قىلىپ بېقىشنى لايىق تاپقان
ئىدۇق» دەيسىز. قىز يەنە «ئۇنداق بولسا ھەممە كىشى بېلىنى
باغلاپ چۈشسە، سىز نىمىشكە تەتۈر چۈشىسىز؟» دەپ سورايدۇ.
سىز «قۇدۇقنىڭ ئاستىدا ھەرقايسىلىرىدەك مەلىكىلەر، شاھزادىلەر
بولسا پۈتۈم ئۇلارنىڭ يۈزىگە بولۇپ قالمىسۇن، دەپ ھۆرمەت
قىلىپ، بېشىمچە چۈشتۈم. سىزگە ئايالىم گۈلجەمىلە سالام ئېيتتى»
دەڭ. شۇ چاغدا مەلىكە ئورنىدىن تۇرۇپ بىر سەر ئالتۇننى بېشى-
ڭىزدىن چاچىدۇ ۋە «گۈلجەمىلە دىگەن قىزدىن ئايلىنماي، ئۇ ھازىر
نەدە؟» دەپ سورايدۇ. سىز مېنىڭ بار جايمىنى ئېيتىپ بېرىسىز.
قىز سىزگە پادىشاھلىق كىيىملىرىنى كىيگۈزۈپ ئۆزىنى نىكاينىڭىزغا

گەرچىلىك قىلىش ئۈچۈن سىرتقا چىقماقچى ئىدىم. بالام يوق.
مەن بىلەن بىللە ماڭساڭ قانداق. — دەپتۇ سودىگەر.
— بۇنىڭغا ماقۇلمۇ، ياقمۇ دىيەلمەيمەن. ئايالىم بىلەن
مەسلىمە تلىشىپ ئاندىن جاۋاب بېرەي، — دەپتۇ ھورۇن.
ھورۇن كەچلىك تاماقتىن كېيىن سودىگەرنىڭ دىگەنلىرىنى
ئايالىغا ئېيتىپتۇ. ئايالى ئۇنىڭ سودىگەر بىلەن بىللە بېرىشىغا
قوشۇلۇپتۇ. يولغا چىقىش ئالدىدا ئايالى يىغلاپ تۇرۇپ مۇنداق
دەپتۇ:

— مېنىڭ مۇنۇ گەپلىرىم ئېسىڭىزدە بولسۇن: تۆت يۈز
ئادەم يىگىرمە كۈن ماڭمىسە، يەيدىغان، ئىچىدىغاننى ئېلىۋالدى-
سىلەر. سىلەر ماڭىدىغان يەرلەرنىڭ ھەممىسى چۆللۈك. يىگىرمە
كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن سۈيىڭلار تۈگەيدۇ، بىر قۇدۇق بېشىغا
بارسىلەر، قۇدۇقتىن سۇ ئېلىش ئۈچۈن چىمەك تاشلايسىلەر، سۇ
چىقمايدۇ، ھەممىڭلار يىغا - زارە قىلىشىسىلەر. قايتىپ كېتەيلى
دېسەڭلار، يەنە يىگىرمە كۈن يول مېڭىشىڭلار كېرەك. ھەممىمە
تەرەپ يىگىرمە كۈنلۈك يول. مۇشۇ قۇدۇقتىن سۇ ئېلىۋېلىشتىن
باشقا چارە يوق. سىلەر ئامالسىزلىقتىن سۇ چىقىپ قالارمىكىن
دەپ بىر ئادەمنى بېلىدىن باغلاپ قۇدۇققا چۈشۈرۈسىلەر. قۇدۇققا
چۈشكەن ئادەمنى تارتىپ ئالغىنىڭلاردا ئۇنىڭ كالىلىسى يوق
چىقىدۇ. ئارقا - ئارقىدىن چۈشۈرگەن ئادەملەرنىڭ ھەممىسى شۇنداق
بولىدۇ. بىرقانچە قېتىمدىن كېيىن نۆۋەت سودىگەرگە كېلىدۇ،
ئۇ قۇدۇققا چۈشۈشتىن بۇرۇن سىزگە «ناۋادا مەن ئۆلۈپ كەتسەم
بارلىق تەئەللۇغۇم سىزگە تەۋە بولسۇن، يۇرتقا قايتىپ بارغاندىن
كېيىن كۆل كۆلىتىپ، مەسچىت سالدۇرۇپ ۋەخپە قىلىڭ. خوتۇن -
بالىلىرىمغا ياخشى قاراڭ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىڭ» دەپ چېكى-
لەيدۇ. شۇ چاغدا سىز «مەن سىزنىڭ خىزمەتچىڭىز، قۇدۇققا مەن
چۈشەي، ناۋادا مەنمۇ ئۆلۈپ قالسام، ئاندىن سىز چۈشىڭىز

كۆل بار، بىرى ئالتۇن بىلەن، بىرى كۆمۈش بىلەن ياسالغان. ئىككىلىسىدە سۇ بار. ئىككى چاق بار، ئوڭدىكى چاقى چۆرۈپ سىڭىز كۆمۈش كۆلىنىڭ سۈيى ئالتۇن كۆلگە چىقىدۇ، سولدىكى چاقى چۆرىسىڭىز ئالتۇن كۆلىنىڭ سۈيى كۆمۈش كۆلگە چىقىدۇ، سىز ئالتۇن كۆلىنىڭ سۈيىنى چىقىرىۋەتسىڭىز كۈن چىقىش تەرەپتە تاغ باغرىدا بىر يول كۆرۈنىدۇ. شۇ يول بىلەن ماڭسىڭىز ھەز-رەتتى ئىسكەندەردىن قالغان غەزىنىگە بارىسىز. سىز غەزىنىدىكى ئالتۇننى ئېلىپ پادىشاغا تاپشۇرۇڭ. پادىشا بۇ ئالتۇننى ئالمايدۇ. ئۇنى سىزگە بېغىشلايدۇ. سىز بۇ ئالتۇننى شەھەردىكى كەمبەغەل لەرگە تارقىتىپ بېرىڭ. پۇخرالار تۆلەيدىغان باجنى سىز ئاشۇ ئالتۇن بىلەن تۆلىۋېتىڭ. شەھەردىكى بارلىق غەرىپ - مۇساپىر-لارنى تەمىنلەڭ. بۇ ئالتۇن ناھايىتى چىق بولغاچقا خېلى ئۇزۇن بىر مەزگىل يېتىدۇ. ئاخىرىدا پادىشا ئاغرىپ قالىدۇ. پادىشا ۋە زىرلەرنى چاقىرىپ «مەن ئاغرىپ قالىدىم. ساقىيىشىمدىن ئۈمىت يوق. شۇڭا ئورنۇمغا بىر ئادەم پادىشا بولسا. مېنىڭ ۋارىسلىق قىلىدىغان ئوغلۇم يوق» دەيدۇ. سىز يوقسۇللارنىڭ بېشىنى سىل-غانلىغىڭىز، ئەلنى ئادالەت بىلەن سورىغانلىغىڭىز ئۈچۈن ھەممە كىشى سىزنى پادىشالىققا سايلايدۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي پادىشا ۋاپات بولىدۇ. سىز پادىشالىق تاجىنى كىيىسىز. يۇرت سورايىسىز. مال-دۇنياغا ئىگە بولىسىز. ئەنە شۇ چاغدا غەرىپ ۋە يوقسۇل چاغدا ئالغان مەندەك ئايالىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ. مېنىڭ سىزگە بولغان مۇھەببىتىم زادىلا سوۋۇپ قالمايدۇ.

ئايال سۆزىنى تاماملاپ ئېرىنى بىرنى سۆيۈپ يولغا سايپتۇ. ھورۇن يولدا ياخشى خىزمەت قىلىپتۇ. يىگىرمە كۈن ماڭغاندىن كېيىن دىگەندەك بىر قۇدۇققا يېتىپ بېرىپتۇ. ھورۇن ئىشلارنى ئايالىنىڭ دىگىنى بويىچە بىجا كەلتۈرۈپتۇ.

بوغۇزلاپ قېنىنى باغدات شاھىنىڭ قىزىنىڭ كۆزىگە تېمىت

ئېلىشىڭىزنى ئۆتىنىدۇ. ئۇ مەندىن نەچچە ھەسسە چىرايلىق، يېمى
شىمۇ ئون بەشتىن ئاشمايدۇ. سىز قىزنى ئالىسىز. قۇدۇقتىن چىقىمىز.
سىز. ھەممە سودىگەر سىزگە سالام قىلىدۇ ۋە: «ھەممە يىلەن قۇدۇققا
چۈشۈپ ئۆلۈك چىقسا سىر يادىشا بولۇپ چىقىپسىز» دەپ سۆز
رايدۇ. سىز «مەن ئەدەپلىك سولغىنىم ئۈچۈن پادىشا بولۇپ
چىقتىم» دەيسىز. شۇنىڭ بىلەن قىز قىرىق تۇلۇمدا سۇ چىقارتىپ
بېرىدۇ. سۇنى ئۇلار بىلەن بىللە ئىچىسىز. ماڭغان چاغدا قىز
سىزگە «باغداتقا بارغان ۋاقتىڭىزدا ۋە قايتىش يولىڭىزدا دۆلەت
مەن بولىسىز. سىز دۆلەتمەن بولغاندا قۇدۇقتا ياتقان مەندەك
ئايالىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماڭ» دەپ، لېۋىڭىزگە لېۋىنى يېقىپ تۇرۇپ
ئۇزىتىپ قويىدۇ. باشقىلار سىزگە ھۆرمەت قىلىدۇ. سىزگە ئۆز
ماللىرىدىن زاكات بېرىشىدۇ. سىز باي بولىسىز. لېكىن مېنى
ئۇنتۇپ قالماڭ. بۇرۇنقىدەكلا ياخشى ئىشلەڭ. باغدات پادىشاھىڭىزنىڭ
ئون ئالتە ياشتا بىر قىزى بار، ئۇ ساھىبجامال، سىراق ئىككى
كۆزى كۆرمەيدۇ. سىز باغداتقا چۈشكەن كۈنى «ھەرقانداق كىشى
شاھنىڭ قىزىنىڭ كۆزىنى ساقايتسا، پادىشا شۇ كىشىگە قىزىنى
ۋە پادىشاھىڭىزنىڭ يېرىمىنى بېرىدۇ» دېگەن جاكانى ئاڭلايسىز.
سىز «قىزنى مەن ساقايتمەن» دەڭ. پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەلگەندە
پادىشا سىزگە ھەممە گەپنى دەيدۇ. قىزىنىڭ قېشىغا باشلايدۇ. سىز
قىزىنىڭ قېشىغا كىرگەندە قىزىنىڭ قۇچىغىدا بىر قارا مۈشۈكنى
كۆرىسىز. ئىشىكتىن ناھايىتى چاققانلىق بىلەن كىرىسىز - دە،
سول قولىڭىزدا مۈشۈكنى تۇتىسىز، ئوڭ قولىڭىزدا مەن بەرگەن
مۇنۇ پىچاق بىلەن مۈشۈكنى بوغۇزلاپ، قېنىنى قىزىنىڭ كۆزىگە
تېپىتىسىز. قىزىنىڭ كۆزى ئېچىلىدۇ. مۇشۇ پىچاقتىن باشقا ھەر
قانداق پىچاق مۈشۈكنى بوغۇزلىيالمىدۇ. قىزىنىڭ كۆزىنى ساقايت
قاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن توي قىلىسىز. تويىدىن كېيىن شاھ
پادىشاھىڭىزنىڭ يېرىمىنى سىزگە بېرىدۇ. پادىشاھنىڭ بېغىدا ئىككى

بايىزەك

بۇرۇنقى زاماندا بەش تام شەھىرى دىگەن جايدا بۇۋى سەي شەنبە دەپ بىر خوتۇن ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ بايىزەك دىگەن بىر ئوغلى بار ئىكەن. بايىزەك كىچىك چىغىدىلا «ھەرەمگە بار-مەن» دەپ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ھەرەمگە بېرىپ كۆپ قېتىم ھەج قىلىپتۇ. ئايالار، يىللار ئۆتۈپتۇ. ئۇ ئاپىسى ۋە يۇرتىنى سېغىنىپ قايتىپتۇ. كۈن كەچ بولغاندا ئۆز شەھىرىگە كەپتۇ - دە، يوللارنى تونۇيالماي، قاين مېڭىشىنى بىلمەيمەي بىر ئادەمدىن ئۆيىنى سوراپتۇ.

— سەن نىمە ئادەم؟ — دەپ ياندۇرۇپ سوراپتۇ بايىزەك بول سورىغان ئادەم.

— مەن بۇۋى سەيشەنبە خېنىمنىڭ ئوغلى بولىمەن، — دەپتۇ بايىزەك.

— نەگە بېرىپ نەدىن كېلىۋاتىسەن؟
بايىزەك ئۆزىنىڭ ھەرەمگە بېرىپ ھەج قىلىپ كەلگەنلىكىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— سەن خۇدالىققا يەتتىڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ ھىلىقى كىشى.
— بىلىمەيمەن، خۇداغا ئىبادەت قىلدىم. كۆپ قېتىم ھەج قىلدىم، — دەپتۇ بايىزەك.

— سەن نەچچە يىلدىن بېرى ئاناڭنى تاشلىۋەتتىڭ. ھازىر ئاناڭنىڭ قانداق ھالىدەتتە قالىغانلىغىنى بىلمەيسەن؟ ئاناڭ «ھۇ»

قان مۇشۇك ئەسلى دىۋە بولۇپ، قىزغا ئاشق ئىكەن. قىزنى ئېلىپ
قېچىپ كويىنقا ئېلىپ باراي دىسە ئۆزىدىن چوڭ دىۋىلەرنىڭ
تارتىۋېلىشىدىن ئەنسىرەيدىكەن. شۇڭا ئۇ قىزنىڭ كۆزىنى قارغۇ
قىلىپ قويغان. مۇشۇك سىياقتا كىرىۋېلىپ قىزنىڭ قۇچىغىدا
ئولتۇرۇپ قىزنىڭ جامالىدىن ھوزۇرلانغان ئىكەن.

ھورۇن قىزنىڭ كۆزىنى ساقايتقاندىن كېيىن پادشا قىرىق
كېچە - كۈندۈز توي ئۆتكۈزۈپ قىزنى يىگىتكە بېرىپتۇ. پادشا-
لىغىنىڭ يېرىمىنىمۇ بېرىپتۇ. ئۇندىن كېيىنكى ئىشلارمۇ خۇددى
ھورۇننىڭ ئايالى ئېيتقاندىكى بولۇپتۇ. پادشا ۋاپات بولغاندىن
كېيىن ھورۇن پادشالىق تەختىگە چىقىپتۇ ۋە خەلقىنى ئادىللىق
بىلەن سورايتۇ. ئايالار، يىللار ئۆتۈپتۇ. ئۇ ئايالنى ئەسەپ، ئايالى
بارشەھەرگە بارماقچى بولۇپ تەييارلىق كۆرۈپتۇ. بۇ شەھەرمۇ كېيىن
كى كۈنلەردە ئۇنىڭغا قارايدىغان بولغان ئىكەن. ئەل - يۇرت
ئۇنى داغدۇغا بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. ھورۇن ئوردىدىكىلەر بىلەن
كۆرۈشۈشۈمۇلا قەدىمى ئۆيىگە كەپتۇ، خوتۇنى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ.
ھورۇن مانا شۇنداق قىلىپ پادشالىق تەختىدە ئولتۇرۇپ
ئەلنى ئەدلى - ئادالەت بىلەن سوراپ، بەختلىك ئۆتۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە كونا شەھەر دۆلەت
بىلەن خۇسۇسلار شىرىكچىلىكىدىكى دۇكاندىن: ھوشۇر قادىر

دەپتۇ ئانا. شۇئان كۆكتىن «ئاناڭ رازى بولسا، مەنمۇ رازى بولمەن» دىگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ئانا خۇداغا، خۇدا ئانىسىغا ئىتىرىپ بايىزەكنى تەمىرتىپ قويۇپتۇ. بايىزەكنىڭ ئاچچىغى كەپتۇ. ئۇ «ئاناممۇ رازى بولمىسا، خۇدامۇ رازى بولمىسا، مەن يەتمىش يىل قىلغان ئىبادىتىمنى ساتمەن» دەپ توۋلاپ كوچىغا چىقىپتۇ. شۇ شەھەردە بىر قىمارۋاز بار بولۇپ، ئۇ قىرىق ياشقا كىرگىچە بىر قېتىم ناماز ئوقۇمىغان ئىكەن. قىمارۋاز كىشىلەردىن ئىبادەتنى سېتىۋالسا بولىدىغان - بولمايدىغانلىغى توغرىسىدا مەسلىھەت سوراپتۇ. كىشىلەر قىمارۋازغا ئەھۋالىنى ئوقۇتۇرغاندىن كېيىن، قىمارۋاز بايىزەكنى چاقىرتىپتۇ.

— سىز باياتىن نىمىنى ساتمەن دىدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇ.

— يەتمىش يىللىق ئىبادىتىمنى ساتمەن، — دەپتۇ بايىزەك.
— نىمە ئۈچۈن ساتمەن دەيسىز؟ — دەپتۇ يەنە قىمارۋاز.
— نەچچە يىلدىن بېرى تويىمىغان نەپسىمنى تويغۇزاي، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ بايىزەك.

— مېنىڭ نەچچە يىللاردىن بېرى شەھەرلەردە قىلمىغان ئەسكىلىگىم قالمىدى. ھازىر يانچۇغۇمدا ئازراق پۇل بار. ئىبادىتىمگەدىن شۇ پۇلغا چۈشلۈك بېرەمسەن؟ — دەپ سوراپتۇ قىمارۋاز.
— نەچچە پۇل بولسا مەيلى، شۇنچە پۇلغا بەردىم، — دەپتۇ بايىزەك. قىمارۋاز يانچۇغۇمدىكى پۇلنى يەرگە تۆكۈپتۇ. بۇ پۇل ئىككى تەڭگە چىقىپتۇ. بايىزەك شۇ پۇلغا ئىبادىتىنى سېتىپتۇ. پۇلنى ئېلىپ ئاشپۇزۇلغا بېرىپتۇ. ئاشپەزگە پۇلنى تەڭلەپ:

— مۇشۇ پۇلغا نەچچە مانتا كېلىدۇ، — دەپ سوراپتۇ.
— بەش قاسقان مانتا كېلىدۇ، — دەپتۇ ئاشپەز.

بايىزەك بەش قاسقان مانتىنى بىراقلا ئاپتۇ. ئۇ مانتىنى كۆتىرىپ بىر مازارغا كەپتۇ. بايىزەك «ئالە نەپسىم، ئالە، يەتمىش

دېسە ئاسماندا ئوت چاقنايدىغان ئايال ئىدى. سېنىڭ دەردىڭدە
تولا يىغلاپ كۆرمەس بولۇپ قالدى. ئاناڭنىڭ زىمىنلىرىمۇ بۇزۇ-
لۇپ تۈگىدى. ئاشۇ دوقمۇشقا بارساڭ تېمىغا تۇپا يۆلەپ، ئىش-
گىنى يىپ بىلەن چىگىپ قويغان بىر ئۆي بار. مانا شۇ ئۆي
ئاناڭنىڭ ئۆيى، — دەپ كايىپتۇ ھىلىقى كىشى. بايسىزەك دوق-
مۇشقا بېرىپ ئانىسىنى چاقىرىپتۇ. ئانىسى ئۆيىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپلا:
— سەن كىم بولىسەن؟ — دەپ سوراپتۇ.
— مەن بايسىزەك.

— نەگە بېرىپ نىمە ئىشلارنى قىلدىڭ؟
— مەن سېنىڭدەك ئانامنى تاشلىۋېتىپ، مېنى ياراتقان
خۇدانىڭ غەزىۋىدىن قورقۇپ، خۇداغا ئىبادەت قىلغىلى باردىم.
— خۇدالىققا يەتتىڭمۇ؟

— بىلىمدىم ئانا، خۇداغا ئىبادەت قىلدىم، كۆپ قېتىم
ھەج قىلدىم. ئەمما بىرخىللا تۇرمىەن ئانا، — دەپتۇ بايسىزەك.
— چاپىنىڭنىڭ پېشىنى ئىشىكنىڭ يۇجۇغىدىن تىق، —
دەپتۇ ئانا. ئانا ئوغلىنىڭ چاپىنىنىڭ پېشىنى كۆزىگە سۈرتكەندىن
كېيىن كۆزى ئېچىلىپتۇ. ئاندىن ئىشىكنى ئېچىپ، بالىسى بىلەن
كۆرۈشۈپتۇ. «سەن بارغان ھەرەمگە مەنمۇ بارمەن» دەپ زارلاپتۇ
ئانا. بايسىزەك سېۋەت توقۇپ، ئانىسىنى سېۋەتكە ئولتۇرغۇزۇپ
سېۋەتنى بېشىغا ئېلىپ ھەرەمگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇزۇن
يوللارنى بېسىپ ھەرەمگە بېرىپتۇ. يەتتە قېتىم بەيتۇلاغا باش
قويۇپ، زىيارەت قىلدۇرۇپتۇ. ئاندىن يەنە ئانىسىنى كۆتىرىپ ئۆز
شەھىرىگە قايتىپ كەپتۇ. قايتىپ كەلگەندىن كېيىن:

— ھەي ئانا، مەندىن رازى بولدۇڭمۇ؟ نەچچە يىلدىن
بېرى مەن سېنى تاشلىۋېتىپ، ھالىڭدىن خەۋەر ئالالمىدىم، —
دەپتۇ بايسىزەك.

— ھەي بالام، خۇدا رازى بولسا، مەن رازى بولىمەن، —

ھىندىستان مەلىكىسى

بۇرۇن بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ شەھىرى ئاۋات، خەلقى باياشات ئىكەن. ھەر يەر - ھەر يەردىن سودىگەرلەر كېلىپ تۇرىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر سودىگەر يولدا كېتىۋاتسا يەنە بىر ئادەم بىر بوپىنى كۆتىرىپ «مىڭ تىللاغا ساتمەن» دەپ تۇرغۇدەك. سودىگەر بوپىنى ئاچاي دىسە، ئۇ كىشى ئۇنىماپتۇ ۋە: — ھىندىستان پادىشاسى «سەن بۇنى ساتقان چاغدا ھەرگىز ئاغزىنى ئاچما» دىگەن، بۇنىڭ ئىچىدە نىمە بارلىغىنى ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. — دەپتۇ.

سودىگەر «مەيلى، نىمە بولسا ئالاي» دەپ ئويلاپ، بوپىنى مىڭ تىللاغا سېتىۋاپتۇ. ئۇ بوپىنى ئېلىپ بېرىپ ئاچسا، شاھلارغا خاس بىر تون چىقىپتۇ. سودىگەر توننى شۇ ئان پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مەن بۇ توننى ھىندىستان سودىگىرىدىن ئالغان ئىدىم، قارىسام ناھايىتى ئىسىل ئىكەن. شۇڭا ئۆزلىرىگە ھەدىيە قىلاي دەپ كېلىشىم، — دەپتۇ.

پادىشا توننى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپتۇ. ئۇنى مېھمان قىلىپ، ئازراق ئالتۇن بېرىپ يولغا ساپتۇ. بۇ چاپاننىڭ بىر پېشىگە ھىندىستان پادىشاسىنىڭ مەلىكىسىنىڭ رەسمىي سىزىلغان ئىكەن. مەلىكە ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن. پادىشانىڭ شاھزادىسى مەلىكىنىڭ رەسمىي كۆرۈپ ئاشىقى بىقارار بوپتۇ. ئۇنىڭ كېلىدۇ.

يىلدىن بېرى مېنى تويغازمىدىڭ دەيسەن، قېنى تويغۇچە يە،
سەن مانتىنى بۇگۈن يەيسەن، ئەتە ساڭا ئىككى تەڭگە بارمۇ؟»
دەپ ئۆزىنىڭ نەپسى بىلەن جەڭ قىلىۋاتسا، غىكشىغان بىر
ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. بايزەك مانتىنى قويۇپ ئەتراپىنى ئىزلەپتۇ. قارىسا
بىر ئوچۇق گۆردە بىر قانچۇق ئالتە بالىسى بىلەن يۇقۇرىغا چىپ
قالماي ياتقۇدەك. بايزەك ئىتتى گۆردىن تارتىپ چىقىرىپ مانتا
بېرىپتۇ. ئىت مانتىنى يەپ ئاسمانغا قاراپ، «ئەي خۇدا، مۇشۇ
بەندەڭنى ھاجىتىدىن چىقارغايسەن» دەپ تىلەپتۇ. بايزەك لىگەن
نى كۆتىرىپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. بىر چاغدا ئاسماندىن:
— ئەي بايزەك، سەن ئۆز نەپسىڭدىن كەچمىگەن بولساڭ
ئاشۇ قانچۇق ئالتە بالىسى بىلەن ئۆلگەن بولاتتى. مەن سەندىن
رازى. — دىگەن سادا كەپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ئالا قاغا گۇڭشى بازار دادۇيدىن =
ئابلا ھاجى

ئاستىغا ئۇلاپتۇ. ئۇ بىر كۈنى مەلىكىنى ئېلىپ شاھزادە تۇرغان
ئۆيگە ئېلىپ كەپتۇ. مەلىكە بىلەن شاھزادە بىر كېچە مەي -
شاراپ ئىچىپ، ئۇسۇل ئوينىشىپ كۆڭۈل ئېچىپتۇ.
پادىشا كېچىسى كۇچا ئايلىنىپ كەلسە بىر ئۆيدە نەغمە -
ناۋا قىزىپ كەتكەن. بېرىپ قارىسا تۆت ئەر كىشى ۋە بىر قىز
ئولتۇرغان. قىز ئۆزىنىڭ قىزىغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشاپ تۇر-
غۇدەك. پادىشا شۇن ئان ۋەزىرىدىن سورىسا، ۋەزىرى:
— مەلىكە ئاللىقاچان ئۇيقۇغا راۋان بولدى، — دەپ

جاۋاب بېرىپتۇ.
پادىشا تازا ئىشەنمەي ئوردىغا كېلىپ قارىسا قىزى ئۆيدە
ئۇخلاۋاتقان. شۇنىڭ بىلەن پادىشا خاتىرجەم بولۇپ قايتۇ. ئەس-
لىدە مەلىكە لەخمە بىلەن كېلىپ بولغان ئىكەن. بىرنەچچە كۈن
ئۆتكەندىن كېيىن شاھزادە ئۆزىنىڭ ھەمراھلىرىنى پادىشانىڭ
ئالدىغا ئەلچى قىلىپ كىرگۈزۈپتۇ. پادىشا بۇ يىگىتلەرنى ماھارەت
كۆرسىتىشكە بۇيرۇپتۇ. ئۇلار ماھارەت كۆرسىتىپتۇ. پادىشا بۇ
يىگىتلەرنىڭ ھۈنەر - ماھارىتىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ، قىزىنى
شاھزادىگە بېرىشكە ماقۇل بوپتۇ. قىزى كېچە - كۈندۈز توي
قىلىپ قىزىنى شاھزادىگە بېرىپتۇ. بىرنەچچە يىل ئۆتكەندىن
كېيىن پادىشا ۋاپات بولۇپتۇ. شاھزادە تەكلىپكە بىنائەن بۇ شە-
ھەرگە شاھ بولۇپ خەلقنى ئادىللىق بىلەن باشقۇرۇپ نام -
شۆھرەتكە ئېرىشىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى كۇچا ناھىيە ياقا دادۇيىدىن: قۇربان
ئابدۇللا

ئىدىن ھىچقانداق تاماق ئۆتمەس بولۇپ قاپتۇ. پادىشا بۇ ھالىنى كۆرۈپ ئوغللىدىن گەپ ئالغىلى بىر ۋەزىرىنى قويۇپتۇ. ۋەزىر شاھ زادىنىڭ ھىندىستان مەلىكىسىگە غايىۋانە ئاشىق بولۇپ قالغانلىقىنى بىلىپ پادىشاغا مەلۇم قىلىپتۇ. پادىشا ۋەزىرلىرىنى يىغىپ بۇ ئەھۋالنى ئېيتىپتۇ. ئارىدىن بىر ئەقىللىق ۋەزىر چىقىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، ھىندىستان بىلەن بىزنىڭ ئارىلىقىمىز ناھايىتى يىراق. شۇڭا ئوغللىڭىزنى تۆت كىشى بىلەن بىللە ئەۋەتەيلى. ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ ئۆزىگە خاس ھۈنرى بولسۇن، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. بۇ مەسلىھەتكە پادىشا ماقۇل بولۇپ ئوغللىنى يولغا سايىپتۇ. ئۇلار ئۇزۇن يول يۈرۈپ، ئاخىرى ھىندىستانغا يېتىپ كەپتۇ. شەھەرلەرنى ئايلىنىپ تاماشا قىلىشىپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. ئۇلارنىڭ پۇلى ئاز قاپتۇ. شاھزادە بىلەن بىللە كەلگەن تۆت يىگىتنىڭ بىرى گۈلچى بولۇپ، ئۇ گۈل ياساپ سېتىشقا باشلاپتۇ. بىر كۈنى ئۇ بىر دەستە گۈلنى كۆتىرىپ، بازارغا بېرىپ تۇرۇشىغا نۇرغۇن ھارۋىلار كەپتۇ. بىر ھارۋىنىڭ ئۈستىدە ئالتۇن تاج كىيگەن بىر مەلىكە ئولتۇرغان ئىكەن. مەلىكە گۈلنى كۆرۈپ سېتىۋاپتۇ ۋە:

— مەن ئوردىدا تۇرۇمەن. ھەر كۈنى گۈل يەتكۈزۈپ بەرگىن، — دەپ كېتىپ قاپتۇ.

شاھزادە بىلەن بىللە كەلگەن يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى رەسىم ئىكەن. ئۇ بىر كۈنى تازا كېلىشتۈرۈپ شاھزادىنىڭ رەسىمىنى سىزىپتۇ - دە، گۈلچىنىڭ گۈلىنىڭ ئىچىگە سېلىپ قويۇپتۇ. گۈلچى گۈلنى مەلىكىگە ئاپىرىپ بېرىپتۇ. مەلىكە رەسىمنى كۆرۈپ ھۈشنى يوقىتىپ، ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ.

شاھزادە بىلەن كەلگەن يىگىتلەرنىڭ يەنە بىرى لەخمىچى ئىكەن. ئۇ مەلىكە تۇرغان جاي بىلەن شاھزادىنىڭ تۇرغان ئۆيىنىڭ ئارىلىقىنى ئۆلچەپ لەخمە قېزىپ مەلىكىنىڭ كارۋىتىنىڭ

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشانىڭ ۋەزىرى شاھزادىگە:

— ئەي شاھزادە، سېنى داداڭ بەكمۇ ياخشى كۆرىدۇ. سەندىن ھىچنەمىنى ئايمايدۇ. بىراق سەن ھازىرغىچە قىرىق بىر ئۆيىدە نەمە بارلىقىنى بىلمەيسەن، — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە تولىمۇ قىزىقىپ دادىسىدىن بۇ ئۆيلەرنى كۆرۈشكە ئىجازەت ئېلىپ ئاچقۇچلارنى سورايتۇ، بىراق شاھزادە ئۆيلەرنى ئېچىپ كۆرۈپ قىرىق بىرىنچى ئۆيگە كەلگەندە ئاچقۇچ تۈگەپتۇ، شاھزادە ئۆيگە كىرەلمەي قاپتۇ. شاھزادە يادى شادىن بۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى سورىغان ئىكەن، پادىشا:

— ئەي بالام، مەن بۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ساڭا بىرەلمەيمەن، — دەپتۇ. شاھزادە ئانىسىدىن دادىسىنىڭ بۇ ئاچقۇچنى نەدە ساقلايدىغانلىقىنى سورايتۇ. ئانا شاھزادىگە «داداڭ بۇ ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى كېچىسى ئاغزىغا سېلىپ ياتىدۇ. سەن ئۇنى ئالماقچى بولساڭ، داداڭنىڭ بۇرنىغا ئاچقىق بىرنەرسىنى پۇرات، شۇ چاغدا داداڭ ئاغزىنى ئاچىدۇ. داداڭ ئاغزىنى ئاچسا ئاچقۇچنى ئالالايسەن» دەپتۇ. شاھزادە شۇ كېچىسى ئۇخلاۋاتقان دادىسىنىڭ بۇرنىغا تاماكىنى پۇرتىپتۇ. پادىشا قاتتىق چۈشكۈرگەن ئىكەن، ئاغزىدىن ئاچقۇچ ئېتىلىپ چىقىپتۇ. شاھزادە دەرھاللا ئاچقۇچنى ئېلىپ قىرىق بىرىنچى ئۆينى ئېچىپتۇ. تامدىكى بىر ئاچقۇچنى ئېلىپ ئىشكاپىنى ئېچىپتۇ. تاۋار - دۇردۇنغا ئورالغان رەسىمنى ئېلىپ كۆرۈپتۇ، كۆرۈپتۇ - دە، ھۇشمدىن كېتىپتۇ. ئەتىسى پادىشا ئويغىنىپ، ئاغزىدىكى ئاچقۇچنىڭ يوقالغانلىقىنى ۋە ئوغىلىنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ دەرغەزەپكە كەپتۇ. ئوغلىنى تۇتۇپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ.

بىراق ۋەزىرلەر پادىشاغا مەسلىھەت كۆرسىتىپ شاھزادىنى ئۆلتۈرمەي، بىراق جايغا پالاشنى تەلەپ قىلىشىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاھزادە دەشت - باياۋانلاردا سەرسان بولۇشقا باشلاپتۇ. ئۇ

شاھزادىنىڭ ئاجايىپ سەرگۈزەشتىسى

بۇخارا شەھىرىنىڭ پادىشاسى شىكارغا چىقىپتۇ. شىكاردىن قايتىشىدا ئېزىپ قېلىپ باشقا بىر شەھەرگە كېلىپ قاپتۇ. شەھەرنىڭ دەرۋازىسى ئالدىغا بىر قىزنىڭ رەسمى چايلانغان ئىكەن. پادىشا رەسمىنى كۆرۈپلا ھۇشمىدىن كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن ياساۋۇللار پادىشانى شەھەرگە ئېلىپ كىرىپتۇ. پادىشا ھۇشىغا كېلىپلا:

— ئۇ قىز كىم بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ياساۋۇللار:

— بۇ قىز شەھەرنىڭ بىر گۈزىلى ئىدى. بۇنىڭدىن ئۈچ - تۆت ئاي بۇرۇن يوقىلىپ كەتتى. ئىز - دېرىگى بولمىدى، شۇ سەۋەپتىن ئۇنى ئىزلەش توغرىلىق پەرمان چىقىرىپ رەسمى بىلەن بىللە چاپلاپ قويغانمىز. — دەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان پادىشا قىزنىڭ رەسمىنى قىممەت ناھادا سېتىۋېلىپ قايتىپ كېتىپتۇ. پادىشا ئۆز شەھەرگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئوردا ئىچىگە قىرىق بىر ئېغىز ئۆي سالدۇرۇپ، قىرىق ئۆينى ھەر خىل بايلىقلار بىلەن توشقۇزۇپتۇ. قىرىق بىرىنچى ئۆيگە بىر ئىشكاپ ئورنىتىپتۇ. ھىلىقى قىزنىڭ رەسمىنى تاۋار - دۇردۇنلارغا ئوراپ ئىشكاپقا سېلىپ ساقلاپتۇ.

پادىشا قىرىق بىرىنچى ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ھىچكىمگە بەرمەيدى. كەن ھەم بۇ ئۆيگە ھىچكىمنى كىرگۈزمەيدىكەن. شۇڭا بۇ ئۆيلەردە نىمە بارلىغىنى بىلەلمىگەن ئوردا ئېچىدىكىلەر تولىمۇ قىزنىڭدىكى.

جازەت ئېلىپ يولغا راۋان بوپتۇ.
شاھزادە ئۆز ئورنىدا تۇرۇپ تۇرسۇن، گەپنى كەمەك
ھەيياردىن ئاڭلايلى:

كەمەك ھەييار ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ. يول يۈرگەندىمۇ مول
يۈرۈپتۇ. ئاخىرى دىۋىلەر شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ
سېھرى - جادۇلىرىنى ئىشقا سېلىپ كېچىسى پەم بىلەن قىزنى
سولاپ قويغان ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۇنى قۇتقۇزماقچى بول
غانلىغىنى ئېيتىپتۇ. قىز ئۇنىڭغا ئىشەنمەي:

— سەن مېنى قۇتقۇزالمىسەن، — دەپتۇ. كەمەك ھەييار
قوينىدىن بىر قىزىل ئالمىنى چىقىرىپ قىزغا پۇراتقان ئىكەن،
قىز شۇ ھامان جان ئۈزۈپتۇ. كەمەك ھەييار دەرھال ئۇنى ئېلىپ
مېڭىپتۇ. شۇ ماڭغانچە ئۇزۇن يول يۈرۈپ ئاخىرى شاھزادىنىڭ
يېنىغا ساق - سالامەت يېتىپ كەپتۇ. ئۇ قىزنى يەرگە قويۇپ،
قوينىدىن بىر كۆك ئالمىنى چىقىرىپ قىزنىڭ بۇرىنىغا تۇتقان
ئىكەن. قىز شۇ ھامان تىرىلىپتۇ. بىراق، شۇ چاغدا كەمەك
ھەييار ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ. قىز كۆزىنى ئېچىپ، ئۆزىنىڭ قە-
يەرگە كېلىپ قالغانلىغىنى بىلەلمەي ئەتراپقا قارىغان ئىكەن،
يېنىدا كېلىشكەن بىر يىگىت تۇرغۇدەك. قىز ئۇنى كۆرۈپلا
ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار شىرىن سۆھبەتكە كى-
رىشىپتۇ. بۇنى كۆرگەن كەمەك ھەييار دەرھال يېقىن ئەتراپتىكى
بىر مەھەللىگە بېرىپ، بىر موللامنى چاقىرىپ كېلىپ شاھزادە
بىلەن قىزغا نىكا ئوقۇتۇپتۇ. شاھزادە بىلەن قىز شۇ جايدا ئۆي
تۇتۇپ ئىناق ئەر - خوتۇنلاردىن بولۇپ قاپتۇ.

كەمەك ھەييار ئۆز ئۆيىنى كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن شاھزا-
دىدىن رۇخسەت ئاپتۇ. «قاچان باشلىرىغا كۈن چۈشسە بۇنى
كۆيدۈرسىلە مەن شۇ ھامان پەيدا بولىمەن» دەپ ئۈچ تال تۈك
بېرىپ ئۆز يولغا راۋان بولۇپتۇ.

نەچچە كۈن يول يۈزۈپ بىر قونالغۇغا كېلىپ چۈشۈپتۇ. بىر چاغدا ئىككى ياساۋۇل بىر ئادەمنى باغلاپ ئېلىپ كەپتۇ. شاھزادە ھىلىقى ياساۋۇللاردىن:

— بۇ گۇناكار كىم بولىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. كۇلار دەپتۇكى:

— بۇ كىشى دىۋىلەردىن سېھىر ئۈگەنگەن، كېيىن دىۋىلەرگە قارشى چىققان كەمەك ھەييار دىگەن بولىدۇ. بىز ئۇنى دىۋىلەرنىڭ تاپشۇرۇغى بويىچە ئۆلتۈرۈپ يۈرىگىنى ئېلىپ كەتمەكچىمىز، — دەپتۇ. شاھزادە دەرھال:

— سىلەر بۇ كىشىنى ماڭا سېتىپ بېرىڭلار. دىۋىلەرگە بولسا ئۆشكىنىڭ يۈرىگىنى ئاپىرىپ بېرىڭلار، — دەپتۇ. ياساۋۇللار بۇ تەكلىپكە ماقۇل بولۇپ كەمەك ھەييارنى شاھزادىگە مىڭ دىنارغا سېتىپ بېرىپ قايتىپتۇ. كەمەك ھەييار ئۆزىنى قۇتقۇزۇپ قالغان شاھزادىغا كۆپ دىننەتدارلىق بىلدۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ قانداق قىلىپ بۇ جايغا كېلىپ قالغانلىغىنى، نام — ئەمالىنىڭ كىملىكىگىنى سوراپتۇ. شاھزادە سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئاخىرىدا:

— مەن ئۇ قىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى، نەدە تۇرىدىغانلىغىنى، بۇ دۇنيادا ھايات ياكى ھايات ئەمەسلىكىنى بىلمەيمەن. بىراق ئۇ قىزغا ئاشىق — بىقارا بولۇپ قالدىم، — دەپتۇ. كەمەك ھەييار بۇنى ئاڭلاپ:

— ئەي شاھزادەم، ئۇ ساھىپجىدال قىزنى بىز ئېلىپ قېچىپ دىۋىلەر ماكانىغا ئاپارغان ئىدۇق، ھازىر ئۇ ئەنە شۇ يەردە سولاققا. سىز مېنى ئۆلۈمدىن قۇتقۇزۇپ قالدىڭىز، مەن سىزنىڭ ھەرقانداق خىزمىتىڭىزگە تەييارمەن. ئۇ قىزنى قۇتقۇزۇپ سىزنى مۇرات — مەقسىدىڭىزگە يەتكۈزۈش ئۈچۈن ھۈنەرلىرىمنىڭ ھەممىنى ئىشقا سېلىپ كۆرەي، — دەپتۇ ۋە شاھزادىدىن ئى

كەچقۇرۇن يوشۇرۇنچە قەپەزنىڭ ئالدىغا كېلىپ قىزغا ئۆزىنىڭ مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىپ يىلىنىدىكەن. بىراق ۋىجدانلىق قىز ئۇنىڭ يالۋۇرۇشلىرىغا قىلچە ئېتىۋار قىلماپتۇ.

ئەمدى گەپنى شاھزادىدىن ئاڭلايلى:

شاھزادە كەچتە ئوۋدىن قايتىپ كەلسە قىزمۇ، مومايمۇ يوق تۇرغۇدەك. شاھزادە ئۇيان ئىزلەپتۇ، بۇيان ئىزلەپتۇ. ئەمما زادىلا ئۇلارنىڭ دېرىڭىنى ئالالماپتۇ. ئاخىرى كەمەك ھەييارنىڭ سۆزىنى ئېسىگە ئېلىپ ھىلىقى تۈكنى كۆيدۈرۈپتۇ. كەمەك ھەييار ناھايتتى ئۇزۇن يول يۈرۈپ، ئۆز يۇرتىغا كېلىپ ئەمدىلا ئۆيىگە كىرمەكچى بولۇپ تۇرغان ئىكەن. بىردىنلا ئۇنىڭ بېشىدىكى چاچلىرى كۆيۈشكە باشلاپتۇ. بۇنىڭدىن شاھزادىنىڭ بىر خېيىم - خەتەرگە يولۇققانلىغىنى بىلگەن كەمەر ھەييار دەرھاللا شاھزادىنىڭ قېشىغا كەپتۇ. شۇنداق قارىسا شاھزادە ھۇشسىز ياتقان. كەمەر ھەييار شاھزادىنى مىڭ تەستە ھۇشىغا كەلتۈرۈپ ئۇنىڭدىن قىزنىڭ يوقالغانلىغىنى بىلىپتۇ. يېنىدىن كىتاۋىنى چىقىرىپ قاراپ، قىزنى دېۋىلەرنىڭ قايتۇرۇپ ئېلىپ كەتكەنلىگىنى، ئۇنىڭ ھازىر ئالتۇن قەپەزدە ئىكەنلىگىنى بىلىپتۇ. ئاندىن شاھزادىگە:

— شاھزادەم، بىكاردىن پەرياد قىلىپ ئۆزلىرىنى يوقىتىپ قويماي تېتىكرەك بولسىلا، مەن ھازىر قىزنى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن ئاتلىنىمەن. مەن كەتكەندىن كېيىن ئىشىكىنىڭ بوسۇغىدا بىر تال بۇيا ئۇنۇپ كۆكلىسە ئۇ مېنىڭ يالغۇز قايتىپ كېلىدىغانلىغىمنى بىلىدۇرىدۇ. ئەگەر ئىككى تال بۇيا ئۇنۇسە، ئۇ قىز بىلەن بىللە قايتىپ كېلىدىغانلىغىمنىڭ بىشارىتىدۇر. ئەگەر بۇ ئىككى تال بۇيا يوقىلىپ كەتسە ھەر ئىككىمىزنىڭ دېۋىلەر بىلەن ئېلىشىش يولىدا ئۆلگەنلىگىمىزنى كۆرسىتىدۇ. ۋاقىت بولۇپ تۇرغايلا. — دەپ دېۋىلەر ماكانغا سەپەر قىپتۇ.

كەمەك ھەييار كۆپ يول يۈرۈپ ئاخىرى دېۋىلەر ماكانغا

كەمەك ھەييار ئۆز يولىغا مېڭىپ تۇرسۇن. گەپنى دىۋىلەر
ماكاندىن ئاڭلايلى:

ئەتسى دىۋىلەر قىزنىڭ يوقالغانلىغىنى بىلىپ قاتتىق
ئالا - توپىلاڭ كۆتىرىپتۇ. بىراق قىزنىڭ نەگە كەتكەنلىگىنى
زادىلا بىلمەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇلار تەرەپ - تەرەپكە
يۈرۈش قىلىپ قىزنى ئىزلەپتۇ. ھەتتا دىۋىلەرنىڭ پادىشاھسىمۇ
قىزنىڭ ئىز - دېرىگىنى قىلىشقا چىقىپتۇ. دىۋىلەر پادىشاھسى
ئۇچۇپ، شاھزادىنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈستىگە كەلگەندە ئۇلارنى كۆرۈپ
قاپتۇ. دىۋە شۇ ھامان يەرگە چۈشۈپ بىر ئاقساق موماينىڭ
قىياپىتىگە كىرىپ شاھزادىنىڭ ئۆيى ئالدىدىن ئۆتۈپتۇ. شاھزادە
ئۇنى كۆرۈپ ئەھۋال سوراپتۇ. ئاقساق موماي ئۆزىنىڭ ئىگە -
چاقىسىز بىر بىچارە ئىكەنلىگىنى ئېيتىپ كۆز يېشى قىپتۇ.
شاھزادە ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ، ئۇنى ئېلىپ قېلىپ خوتۇنغا
ھەمرا قىلىپ قويۇپتۇ. بىر كۈنى شاھزادە ئوۋغا چىقىپ كەتكەندە
دىۋە بىر تال لىگەننى بىرلا ئەپسۇن ئوقۇش بىلەن تۇلپارغا
ئايلىنىدۇرۇپ قىزنى سەيلە قىلىپ كېلىشكە كۆندۈرۈپ تۇلپارغا
مىندۈرۈپتۇ. ئۆزىمۇ تۇلپارغا مىنىپ:

— ئەي قىزىم كۆزىڭىزنى يۇمۇڭ، — دەپتۇ. ئۇلار كۆزنى
يۇمۇپ - ئاچقۇچە دىۋىلەر شەھىرىگە كېلىپ قاپتۇ. ھىلىقى
ئاقساق موماي ئەسلىگە كېلىپ دىۋىگە ئايلىنىپتۇ، قىزنى ئالتۇن
دىن ياسالغان قەپەزگە سولاپ قويۇپتۇ ۋە ئۇنى ئۆزىگە خوتۇن
بولۇشقا زورلاپتۇ. ماقۇل بولمىسا ئۆلتۈرىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. قىز:
— ئەي دىۋىلەر پادىشاھسى، ماڭا بىر ئايلىق مۆھلەت بەر.
ئوبدانراق ئويلىنىپ كۆرەي، بىر ئايدىن كېيىن نىمە قىلساڭ
ئىختىيارىڭ، — دەپتۇ. دىۋىلەر پادىشاھسى بۇنىڭغا ماقۇل بولۇپتۇ.
دىۋىلەر ئىچىدە بىر قېرى، توكۇر دىۋە بولۇپ، ئۇمۇ قىزنىڭ
ھۆسنى - جامالىدىن مەس بولۇپ يۈرگەن ئىكەن. ئۇ ھەر كۈنى

بۇنى ئاڭلىغان توكۇر دىۋە خوشاللىغىدا:

— ئەي پەرىشتەم، قېنى سۆزلە، ئۇلارنى قانداق يوقتىمىز؟
مەن سەن ئۈچۈن جېنىمىنىمۇ ئايىمايمەن، — دەپتۇ.
— ئۇنداق بولسا ئۇلارنىڭ جېنىنىڭ نەدە ئىكەنلىگىنى
ماڭا ئېيتىپ بېرىپ كېتىپ قالغىن. سەۋرى قىلساڭ ئەتە مېنى
ئۆزەڭنىڭ قۇچمىغىدا كۆرۈسەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان
دىۋە قىزغا:

— بۇ يەردىن توپ - توغرا يەتتە ئاي يول يۈرگەندىن
كېيىن بىر دەريا ئۇچرايدۇ. دەريادىن ئۇقاتقا يەتتە ئايدا ئۆت-
كىلى بولىدۇ. دەريانىڭ ئۇ قېتىدا غايەت زور بىر تاغ بار. بۇ
تاغ بۇلۇتقا تاقىشىپ تۇرىدۇ. شۇ تاغنى تۈزلۈشكەندە، ئاستىدا
قىرىق مېتىر چوڭقۇرلۇقتا بىر قۇدۇق بار. قۇدۇقنىڭ تەكتىدە
بىر ئۆي بار، ئۆيدە بىر تۆمۈر ساندۇق، ساندۇقنىڭ ئىچىدە بىر
قۇتا، قۇتنىڭ ئىچىدە بىر يەل توپ بار. بىزنىڭ جېنىمىز ئاشۇ
يەل توپتا. توپتىكى يەلنى چىقىرىۋەتسە بىزنىڭ جېنىمىزمۇ تۈ-
گەيدۇ، — دەپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن قىز دېۋىنىڭ قايتىپ
كېتىشىگە ئىجازەت بېرىپتۇ. ئۇ يەل توپنى ئېلىپ كېلىشنىڭ
تولىمۇ مۇشكۈل ئىكەنلىگىنى بىلىپ ئۆزىنىڭ ئازات بولۇشىدىن
ئۈمىت ئۈزۈپتۇ. تۈن يېرىم بولغاندا كەمەك ھەييار كېلىپ قىزدىن
ئەھۋال سورايتۇ. قىز توكۇر دىۋە ئېيتىپ بەرگەن ئەھۋالنى
كەمەك ھەييارغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. كەمەك ھەييار ئۇنىڭ سۆزىنى
ئاڭلاپ دەرھال يولغا ئاتلىنىپ تاڭ ئاتقىچىلا ھەممە ئىشنى بىجا
كەلتۈرۈپ يەل توپنى ئېلىپ قايتىپ كەپتۇ ۋە دېۋىلەر شەھى-
رىنىڭ ئاسمىنىدا ئۇچۇشقا باشلاپتۇ. دېۋىلەر بۇنى كۆرۈپ كەمەك
ھەييارغا ھۇجۇم باشلاپتۇ. كەمەك ھەييار يەل توپنى باسقان
ئىكەن دېۋىلەر ئۇلۇشكە باشلاپتۇ. پەقەت ئەڭ ئاخىرىدا توكۇر
دىۋە باشلىق بەش - ئالتە دىۋە ساق قاپتۇ. قىز بىلەن كەمەك

يېتىپ كەپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ سېھرى - جادۇلىرىنى ئىشقا سېلىپ قىزنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. كەمەك ھەييار: - ئەي ساھىبجامال، سىزنىڭ بۇ جايدىن ئازات بولۇ- شىڭىز ۋە شاھزادەم بىلەن مەڭگۈ بەختلىك ياشىشىڭىز ئۈچۈن دىۋىلەرنى يوقىتىش كېرەك. بولمىسا بىزگە ئاراملىق يوق. بۇنىڭ ئۈچۈن سىز ماڭا دىۋىلەرنىڭ جېنىنىڭ نىمىدە ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ بېرىشىڭىز كېرەك، - دەپتۇ. قىز قولدىن كەلسلا بۇ تەلەپنى ئورۇنلايدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن قىز دىۋىلەردىن ئۇلارنىڭ جېنىنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى سۈرۈشتە قىلىشقا باشلاپتۇ. بىراق ئۇلار زادىلا ئېيتىپ بەرمەپتۇ. شۇنداق قىلىپ كۈنلەر ئارقىسىدىن كۈنلەر ئۆتۈپ، دىۋىلەر پادىشاھنىڭ قىزغا بەرگەن مۆھلىتى توشۇشقا پەقەت بىر كۈنلا ۋاقت قاپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە قىز نىمە قىلىشنى بىلمەي تۇرغاندا ھېلىقى قېرى، توكۇر دىۋە يەنە كەپتۇ ۋە قىزغا:

- ئەي ساھىبجامال قىز، سەن ھەقىقەتەن تاش يۈرەك ئىكەنسىن. مەن سېنىڭ ئىشقى - پىراقىڭدا كۆيۈپ كۈل بولۇشقا ئاز قالدىم. بىراق سەن ماڭا زادىلا ئىچ ئاغرىتىمىدىڭ. مانا ئەمدى بىر كۈنلۈك ھاياتىڭ قالدى، ئەتە سېنى ئۆلتۈرىدۇ. مېنى مۇشۇنداق داغدا قويۇپ ئۇ دۇنياغا كەتمەكچىمۇسەن؟ ماڭا ئۆز مۇھەببىتىڭدىن كىچىككىنە ھەدىيە قىلساڭ بولماسمىدى؟ - دەپ يالۋۇرۇپتۇ. شۇ ۋاقىتتا قىزنىڭ كۆڭلىگە بىر ئەقىل كىرىپتۇ. ئۇ شۇن دەپتۇ:

- ئەي دىۋە، مەن سېنىڭ بىر ئايدىن بۇيانقى ماڭا ئىز- ھار قىلغان سەممى سۆزلىرىڭدىن سېنىڭ ماڭا ھەقىقى مۇھەببىتىڭ بارلىغىنى بىلىدىم. مەنمۇ سېنى ياقتۇرىمەن. بىراق ئىككىمىز بىللە بولۇش ئۈچۈن سىلەرنىڭ پادىشاھىڭلارنى ۋە باشقا دىۋىلەرنى يوقىتىش كېرەك. بولمىسا ئۇلار مېنى ساڭا بەرمەيدۇ، - دەپتۇ.

ئوغلىنى پالئۇە تىكىنىگە مەڭ بىر پۇشايمان قىلىپ، ئۇنى ئىزلەپ تېپىپ كېلىشكە ئادەم ئەۋەتسەن بولسىمۇ خەۋىرىنى ئاللايى ئاھ - زار چېكىپ ئولتۇرغان ئىكەن، ئوغلىنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلاپ تولىمۇ خوشال بولۇپتۇ ۋە ئوغلىنى قۇچاقلاپ كۆز ياش قىلىپتۇ. بىراق شۇ چاغدا ئوغلى بىلەن بىللە كەلگەن قىزنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭ ھېلىقى رەسمىدىكى قىز ئىكەنلىكىنى بىلىپ «ئاھ!» دىگىنىچە ھۇشىدىن كېتىپتۇ. ئوردا ئىچىدىكىلەر ساراسمىگە چۈشۈپ مەڭ خىل دورا - دەرەمەكلەر بىلەن ئۇنى ئاران ھۇشىغا كەلتۈرۈپتۇ. پادىشا كېيىن ۋەزىرلىرىنى چاقىرىپ ئوغلىنى يوشۇرۇن ئۆلتۈرۈپ، قىزنى ئۆز ئەمرىگە ئېلىش توغرىدا لىق مەسلىھەتلىشىپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە پادىشا ئوغلى، كېلىنى ۋە كەمەك ھەييارلار بىلەن بىر داستىخاندا ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئاش تارتىلغاندا كەمەك ھەييار شاھزادىنىڭ ئېشىغا زەھەر سېلىنغانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ. ئۇ بىرلا ئەپسۇن ئوقۇپ چىراقنى ئۆچۈرۈپتۇ ۋە قاراڭغۇلۇقتىن پايدىلىنىپ دەرھال پادىشانىڭ ئېشى بىلەن شاھزادىنىڭ ئېشىنى ئالماشتۇرۇپ قويۇپتۇ. چىراق يېقىلغاندىن كېيىن پادىشا ئاشنى يەپ شۇ يەردىلا ئۆلۈپتۇ. شاھزادە پادىشا، كەمەك ھەييار ۋەزىر بولۇپتۇ. شەھەرنى ئادىللىق بىلەن سورايتۇ. خەلق ئۈستىدىكى ئون يىللىق باج - سېلىقنى ئېلىپ تاشلاپتۇ. خەلق پاراۋانلىققا ئېرىشىپ چەكسىز خوشاللىققا چۆمۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ئالاقاغا گۇڭشى بازار دادۇي ئىككىنچى دۇيدىن: ئابلا ھاجى

ھەييار دەۋىسلەر پادىشاھسىنىڭ تۇلپارىنى مەنىپ شاھزادىنىڭ يېنىغا قايتىپتۇ. شۇندىن كېيىن كەمەك ھەييار ئۆيىنى كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن ئۆز يولىغا راۋان بولۇپتۇ. قىز بىلەن شاھزادە خوشال ھايات كەچۈرۈپتۇ.

بىر كۈنى شاھزادە دۆلدۈلنى مەنىپ ئوۋغا چىقىپتۇ. بىر كىيىمنى قوغلاپ يۈرۈپ باشقا بىر توپ دىۋىلەر تۇرۇشلۇق ئۆڭ كۈرنىڭ ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. تۇلپارغا كۆزى چۈشكەن دىۋىلەر شاھزادىنى تۇتۇۋېلىپ، تۇلپارنى تارتىۋاپتۇ. شاھزادىنى سولاپ قويۇپتۇ. شۇ كۈنى كەچتە شاھزادە ئۆيىگە قايتىپ كەلمىگەچكە قىز بىرەر ئەھۋالنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى بىلىپ دەرھال كەمەك ھەييار قالدۇرۇپ كەتكەن تۈكنى كۆيدۈرۈپتۇ. كەمەك ھەييار ئۇزۇن يول يۈرۈپ، ئۆيىگە كېلىپ، بالا - چاقىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ، ئەمدىلا تاماق يېمەك بولۇپ ئولتۇرغان ئىكەن. بىر-دىنلا چاقىلىرى پاراسلاپ كۆيۈشكە باشلاپتۇ. ئۇ شۇ ئان ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ مەڭ خىل جادۇ - سېھىرلىرىنى ئىشقا سېلىپ قىزنىڭ يېنىغا كەپتۇ. ئەھۋالنى بىلىگەندىن كېيىن پال كىتابىنى شۇنداق ئېچىپ قارىغان ئىكەن، يىگىت سولاقتا ياتقۇدەك. ئۇ قىزنى ئېلىپ شاھزادىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن يولغا راۋان بوپتۇ. ئاخىرى دىۋىلەرنىڭ ئۆڭكۈرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئۆڭكۈردە سەككىز پاپا دىۋە ۋە غايەت زور بىر دىۋە بار ئىكەن. ئالدى بىلەن سەككىز پاپا كەمەك ھەييارغا ھۇجۇم قىپتۇ. كەمەك ھەييار ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپتۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن ھىلىقى چوڭ دىۋە بىلەن ئېلىشىپتۇ. بىراق، بۇ دىۋىگە كۈچى يەتمەپتۇ. ئاخىرى قىزنى ئەپسۇن ئو-قۇپ تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىرىپتۇ. قىز ئارقا تەرەپتىن دىۋىنىڭ بېشىغا دەر - غەزەپ بىلەن قىلىچ ئۇرغان ئىكەن، ئۇ ئىككى پارچە بولۇپ جېنىدىن ئايرىلىپتۇ. ئۇلار شاھزادە بىلەن دۆلدۈلنى قۇتقۇزۇپ شاھزادىنىڭ ئەسلى يۇرتىغا قاراپ يول ئاپتۇ. پادىشا

ۋالنى ئۆگەي ئانىسىغا ئۇقتۇرماي، دادىسىغا ئېيتىپتۇ. دادىسى:
— ھىچقىسى يوق بالام، — دەپ يەنە مىڭ تىللا بېرىپ
ئوغلىنى يولغا ساپتۇ.

باقى ئىككى — ئۈچ كۈن يول ماڭغاندا يەنە بىر بوۋايغا
ئۇچراپ، ئۇنىڭغا:

— ئۆز بېشىڭىزدىن ئۆتكەن تەجرىبىلىرىڭىز بولسا سۆز-
لەپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ.

— مىڭ تىللا بەرسەڭ سۆزلەپ بېرەي، — دەپتۇ بوۋاي.
باقى مىڭ تىللا بېرىپتۇ.

— بالام، ئاش — نان بەرگەن كىشىگە خىيانەت قىلما، —
دەپتۇ بوۋاي. باقى بۇ سۆزنىڭ تەكىتىگە يېستەلمەي، ھەيران
بولۇپ، يەنە دادىسىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەپتۇ. ئەھۋالنى دادى-
سىغا ئېيتقاندىن كېيىن، دادىسى:

— ئۆگەي ئاناڭ ئۇقەسسۇن، يەنە مىڭ تىللا بېرەي،
سەپەرگە تەييارلان، — دەپتۇ.

باقى مىڭ تىلانى ئېلىپ يەنە سەپەرگە چىقىپتۇ. يول
ئۈستىدە بىر بوۋايغا يولۇقۇپتۇ. باقى بۇ بوۋايدىن ياخشى سۆز
ئاڭلىماق بولۇپ:

— بوۋا، ھىكمەتلىك سۆزلىرى بولسا سۆزلەپ بەر-
سىلە، — دەپتۇ.

— مىڭ تىللا بەرسەڭ سۆزلەپ بېرەي، — دەپتۇ بوۋاي.
باقى بوۋايغا مىڭ تىللا بېرىپتۇ. بوۋاي:

— بالام ئەتىگەنلىك ناشتىدىن ھەرگىز قالمىغىن، —
دەپتۇ — دە، ئۇزاق كېتىپتۇ. باقى جايدا تۇرۇپلا قاپتۇ. «ئەمدى
قانداق قىلىش كىرەك؟ بۇ ئەھۋال بىر ئەمەس ئۈچ قېتىم
تەكرارلاندى، ئەمدى دادامنىڭ ئالدىغا قايسى يۈزۈم بىلەن
بارىمەن؟ ئۆگەي ئانام ئۇقۇپ قالسا ماڭمۇ، دادامغىمۇ كۈن

باقىنىڭ سۆز سېتىۋېلىشى

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ باقىنىسىمىك بىر بەرزەنتى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە باقىنىڭ ئانىسى ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. ئۇ ئۆگەي ئانىنىڭ قولىغا قېلىپ كۆپ خورلىنىپتۇ. ئۇرۇلۇپ - سوقۇلۇپ چوڭ بولۇپ ئون سەككىز ياشقا كىرىپتۇ. پادىشا بالىسىنى ساياھەت قىلىشقا، كۆڭلىنى ئېچىشقا بۇيرۇپ، مىڭ تىللا بېرىپ يولغا ساپتۇ. سەپىرى ئۈچ كۈنلۈك بولغاندا باقىغا سەپەرداش بولۇپ ئاپىپاق ساقاللىق بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ. باقى ئىچى پۇشۇپ بوۋايغا:

— بىز ئۈچۈن نەسىھەت گەپلىرى بولسا قىلىپ بەرسە، — دەپتۇ.

— مىڭ تىللا بەرسەڭ گەپ قىلىپ بېرىمەن، — دەپتۇ بوۋاي.

باقى بۇ قانداق ھىكمەتلىك گەپتۇ دەپ، ھەيران بولۇپ، گەپنى ئۇقۇش ئۈچۈن بوۋايغا يېنىدىكى مىڭ تىلانى بېرىپتۇ. بوۋاي:

— بالام سەپەردە ئويدا قونماي، دۆڭدە قونىغىن، — دىگەن بىر سۆز بىلەنلا كېپىنى تۈگىتىپتۇ. باقى پۇلى بولمىغاچقا دادىسىنىڭ ئالدىغا قايتىپ كەپتۇ. ئەمما خىجىل بولۇپ، بولغان ئەھۋالنى يوشۇرۇپتۇ. دادىسى قايتا - قايتا سوراپتۇ. باقى ئەھ-

ئىككىسى ئۆزگە شەھەرلەردە ئۇزۇن سۈرىدىگەرچىلىك قىلىپ، ئاخىرى
سۈرىدىگەرنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. باقى بۇ شەھەردە —
سۈرىدىگەرنىڭ ئۆيىدە ئۈچ ئايغىچە تۇرۇپ قاپتۇ. سودىگەرنىڭ
ئايالى خۇلقى بار خوتۇن ئىكەن، ئۇنىڭ كۆزى باقىغا چۈشۈپ
قاپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ يامان نىيىتىنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ھەر
قانچە ئۇرۇنغان بولسىمۇ، باقى ئۇنىڭ تەلىۋىنى قەتئى رەت
قىلىپتۇ. باقىنى ئۆزىنىڭ سۆزىگە كۆندۈرەلمىگەن خوتۇن باقىغا
قارا چاپلاپ كۆزىدىن يوقاتماقچى بولۇپتۇ. شۇ شەھەرنىڭ جە-
نۇبىدا بىر خارابە بولۇپ، ئۇ خارابىدە يالماۋۇزنىڭ ئۆيى بار
ئىكەن. بۇ ئۆيگە ئادەم كىرسە ئۆلۈگەنمۇ چىقمايدىكەن. سودىگەرنىڭ
ئىپلاس ئايالى ئاق كۆڭۈل، ۋىجدانلىق باقىنى قارىلاپ ئېرىگە:
— تېپىپ كەلگەن بۇ ھەمراھى سىلنى يوق چاغدا ماڭا
كۆز قىسىپ، يامان نىيەتتە بولدى. ئۇنى تېزدىن يوقاتسىلا، —
دەپتۇ.

— قانداق يوقىتىمىز؟ — دەپتۇ سودىگەر. ھەلىگەر خوتۇن
ئالدىدىن ئويلاپ قويغان ھىلمىسىنى ئېرىگە ئېيتىپ:
— باقى دۇساپىر، بۇ جاينىڭ ئەمىلى ئەھۋالىدىن خە-
ۋەرسىز. ئۇنى «سەي تېپىپ كەلگەن» دەپ يالماۋۇزنىڭ ئۆيىگە
بۇيرۇپتۇ. ئۇنىڭ دۇشەن يالماۋۇزغا يەم، قېنىنى ئۇسۇزلىق
بولسۇن، — دەپتۇ.

سودىگەر ھەقىقى ئەھۋالنى بىلمىگەچكە دەرغەزەپ بولۇپ،
باقىنى ھېلىقى يەرگە بۇيرۇپتۇ. ئەھۋالدىن خەۋەرسىز باقى
ماقۇل كۆرۈپ خارابىلىققا كېتىپ بارغاندا، باقىنىڭ مۇشۇ شە-
ھەردە تونۇشقان بىر دوستى ئۇچراپ قاپتۇ.

— نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ ئۇ باقىدىن. باقى
سودىگەرنىڭ سەيگە بۇيرۇغانلىغىنى، ئۆزىنىڭ خارابىلىققا كې-
تىۋاتقانلىغىنى ئېيتىپتۇ. باقىنىڭ دوستى ئۇنى «ئەتىگەنلىك چاي

بەرمەيدىنۇ، ماجرا تۈگىمەيدىدۇ» دەپ ئويلاپتۇ باقى. ئۇ ئۆيىگە قايتماي بېشى قايتقان، يۇتى تايىغان تەرەپكە قاراپ مېڭىپتۇ. ئاخىر بىر كۈنى قوساق ئېچىپ دەريانىڭ يولىنىڭ چىقىشىدىكى تاش ئۈستىگە چىقىپ يىغلاپ ئولتۇرسا بىر سودىگەر كەپتۇ. باقى سودىگەردىن نىجاتلىق تىلەپتۇ. رەھىمدىل سودىگەر باقىنىڭ ئەھۋالىنى كۆرۈپ:

— بالام، غېرىپ - مۇساپىر ئىكەنسىن. مۇنداق ۋەيرانە يۈرگەندىن كۆرە ماڭا ھەمرا بولۇپ تۈگە ھەيدىدىگەن بولساڭ، ئاش دىسەڭ ئاش، كىيىم دىسەڭ كىيىم بېرىمەن، — دەپتۇ. باقى سودىگەرنىڭ سۆزلىرىنى ماقۇل كۆرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن بىللە يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار يول يۈرۈپتۇ، يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، سودىگەر باقىنى باشقا كارۋانلارغا قوشۇلۇپ مېڭىۋېرىشكە بۇيرۇپ، ئۆزى سودا ئىشلىرى بىلەن مەلۇم بىر شەھەردە قايتۇ. سودىگەر شۇ كېچىسى تۈن يېرىمىدا كارۋانلار چۈشكەن جايغا يېتىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭدەك بولسا باقى كۆرۈنمەپتۇ. سودىگەر باشقا كارۋانلاردىن سوراپتۇ. كارۋانلارنىڭ ھەممىسى باقىنىڭ «بۇ يەر ئويما ئىكەن، دۆڭدە ياتمەن» دەپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. سودىگەر باقىنى ئىزلەپ تېپىپ ئاچچىقلىنىپ:

— نېمىشقا باشقا كارۋانلار بىلەن بىللە ياتمايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. باقى تۇنجى قېتىم مىڭ تىللاغا سېتىۋالغان «ئويما ياتماي، دۆڭدە يات» دىگەن سۆزى بويىچە دۆڭدە يات قانلىغىنى ئېيتىپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان سودىگەر باقى بىلەن بىللە دۆڭدە يېتىپتۇ. كېچىچە يامغۇر يېغىپتۇ. ئۇلار ئەتىسى ئويغىنىپ كارۋانلار ياتقان ئويماغا كەلسە ئۇلارنى مال - مۈلۈكلىرى بىلەن قوشۇپ ئېقىتىپ كېتىپتۇ. ئامان قالغانلىقىدىن خۇرسەن بولغان سودىگەر باقىنىڭ ئەقلىگە ئاپىرىن ئېيتىپتۇ. بۇ

«بۇقا موزايلاپتۇ...»

بۇرۇنقى زاماندا بىر ئاق كۆڭۈل كەمبەغەل ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ موزايلىق بىر ئىنىگى بار ئىكەن. بىر كۈنى دىخان ئىنەكىنى سۇغارغىلى ئېلىپ چىقىپتۇ. موزاي ئىنەكنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپتۇ. دەل شۇ چاغدا يەنە بىر كىشىمۇ بۇقىسىنى سۇغارغىلى ئېلىپ چىققان ئىكەن. قايتار چېغىدا موزاي بۇقىغا ئەگىشىپ كېتىپ قاپتۇ. موزايىنىڭ ئىگىسى ئىنىگىنى ئۆيگە ئاپىرىپ باغلاپ قويۇپ بۇقىلىق ئادەمنىڭكىگە موزايىنى ئەكەلگىلى بېرىپتۇ. بىراق بۇقىنىڭ ئىگىسى:

— بۇ موزاي مېنىڭكى. مېنىڭ بۇقام موزايلايدىغان خا-سىيەتلىك بۇقا. بۇ موزايغا ھەرقانداق كىشىنىڭ چىشى پاتمايدۇ، — دەپ، مۇتەھەملىك قىلىپ موزايىنى بەرمەپتۇ. ئىككىيلەن تالىشىپتۇ. ئاخىرى سوقۇتۇپتۇ ۋە قازىغا بارماقچى بولۇشۇپتۇ. بۇقىنىڭ ئىگىسى ھېلىقى موزايىنىڭ تىزىگىدىن بىر ياغلىق ئېلىپ قوينىغا سېلىۋاپتۇ. موزاي ئىگىسى بولسا ھىچنەرسە ئالماپتۇ. قازى ئالدىغا كىرىپ ئېگىلىپ تازىم قىلىشىپتۇ.

— ھە نىمە گەپ؟ — دەپتۇ قازى خوش ياقا - ياقماس قىياپەتتە. موزايىنىڭ ئىگىسى ئېگىلىپ تۇرۇپ ئۆزىنىڭ ئەرزىنى بايان قىپتۇ:

— ھۆرمەتلىك قازىم، مېنىڭ بىر موزايلىق ئىنىگىم بولۇپ، ئۇنى تۈنۈگۈن كۆلگە سۇغارغىلى ئېلىپ چىققان ئىدىم.

ئىچىپ ماغىن» دەپ ئۆيىگە باشلاپ مېكىپتۇ. باقى دوستىنىڭ
ئۆيىگە بېرىپتۇ. دەل مۇشۇ ۋاقىتتا سودىگەرنىڭ خوتۇنىنىڭ
رەھىمسى كېلىپ، ئېرىگە باقىنى ئۆزىنىڭ قارىلىغانلىغىنى
ئاڭكارىلاپ قويۇپتۇ. رەھىمدىل سودىگەر مۇساپىرنىڭ ناھەق
ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولۇشىدىن قورقۇپ، دەرھال باقىنى چاقىرىپ
كېلىشكە ئادەم ئەۋەتىپتۇ. سودىگەر ئەۋەتكەن ئادەم يولدا يېتىپ
شېپتۇ. ئەھۋالنى ئېيتىپ يولدىن قايتۇرۇپ كەپتۇ. سودىگەر بىر
بالدا بىر ھىكمەت بارلىغىنى سېزىپ، ئۇنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن
كاتتا زىياپەت ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇنىڭ سىرىنى بىلىش ئۈچۈن ئۇزاق
مۇڭدۇشىپتۇ. ئاق كۆڭۈل باقى بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىنى
سودىگەرگە ئېيتىپ بېرىپتۇ ۋە:

— مەن بۇ ئۈچ جۈملە سۆزنى شۇ ۋاقىتتا ئۈچ مىڭ
تىلغا ئەرزىمەيدۇ، دەپ ئويلىغان ئىدىم، مانا ئەمدى مېنىڭ
ۋە سىلنىڭ جانلىرى شۇ ھىكمەتلىك سۆز بىلەن ساقلىنىپ
قالدى، — دەپتۇ. بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ ھەق ئىكەنلىكىگە
ئىشەنگەن ئاق كۆڭۈل سودىگەر باقىغا ئۆز مېلىنىڭ
بېرىمىنى ئايرىپ بېرىپتۇ. شۇندىن كېيىن باقى ئۆز ئالدىغا سو-
دىگەرچىسىنىڭ قىلىپ كۆپ مال - مۈلۈك ۋە پۇل - دۇنياغا
ئىگە بولۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئانا يۇرتىغا قايتىپ ئاتىسى
بىلەن كۆرۈشۈپتۇ ۋە خوشال - خورام ياشاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى؛ كۇچا ئۈچ ئۆستەڭ قۇلماق مەيداندىن
ئىدىرىس ھېلەك

راست. موزايدا سېنىڭ ھەققىڭ يوق. ماڭ بېرىپ ئىشىڭنى قىل،
بۇندىن كېيىن يەنە مۇشۇنداق مۇتەئەسلىك قىلساڭ كۆرگۈلۈڭىڭنى
كۆرسەن، — دەپتۇ. موزاينىڭ ئىگىسى سۆز ياندۇرۇشقا جۈرئەت
قىلالماي گەدىنىنى قاشلاپ، ئىككى كۆزىنى ياشلاپ، ھەسرەتلىك
تىنىپ ئاستا چىقىپ كېتىپتۇ. بۇقا ئىگىسىمۇ خوشال بولۇپتۇ.
چوڭ قەدەملەر بىلەن تالاغا مېڭىپتۇ — يۇ، قازىغا قوينىدىكى
ياغلىقنى بەرمەپتۇ. قازى ھاپىلا — شاپىلا كىچىك ئوغلىنى:
— ئاۋۇ ئىگىز كىشىدە بىر ئاق ياغلىق بار. «دادام
بەرسۇن دىدى» دەپ ئېلىپ كەلگىن، — دەپ ئەۋەتىپتۇ.
ئوغۇل بېرىپ ھېلىقى ئىگىز ئادەمنىڭ پېشىگە چىڭ ئې-
سىلىپ، «ياغلىقنى بېرىڭ» دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. بۇقنىڭ
ئىگىسى ياغلىقنى بېرىپ كەينىگە قارىماي كېتىپ قاپتۇ. بالا
ياغلىقنى دادىسىغا ئەكىلىپ بېرىپتۇ. قازى «بىر ياغلىق تىللاغا
ئىگە بولدۇم» دەپ شاتلىنىپ قىن - قىنغا پاتىماي قاپتۇ. ياغ-
لىقنى باغرىغا بىرنەچچە قېتىم بېسىپتۇ. ئاندىن ئېچىپ قارىغان
ئىكەن، ياغلىقتىكى قېتىم كەتكەن موزاي تىزەكلىرى چېچىلىپ
كېتىپتۇ. قازى يىلان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ، تاترىپ كېتىپتۇ.
نەمە قىلىشىنى بىلمەي بۇتتەكلا تۇرۇپ قاپتۇ.
بىرنەچچە كۈندىن كېيىن بۇ قىزىقارلىق ۋەقە ئەلگە ئاڭ-
لىنىپ، سۆز - چۆچەك بولۇشقا باشلاپتۇ. بۇقنىڭ ئىگىسى ئەسلىدە
ئاق كۆڭۈل، ۋىجدانلىق ئادەم ئىكەن. ئۇ قازىنىڭ پارخورلۇغىغا
تاقەت قىلىپ تۇرالماي قازىنى مات قىلىش ئۈچۈن موزاينى
«مېنىڭ» دەپ قازىنىڭ ئالدىغا دەۋاغنا بارغان ئىكەن، ئۇ قايت
قاندىن كېيىن موزاينى ئىگىسىگە قايتۇرۇپ بېرىپ، ئەل - جا-
مائەت ئارىسىدا قازىنى راسا پاش قىلىپتۇ. قازى شۇ قېتىملىق
سوراقتىن كېيىن جامائەت ئارىسىدا باش كۆتۈرەلمەس بولۇپ كېتىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا كۆكچى مەلەبىدىكى: سۇپاخۇن

قاينار چاغدا موزىيىم بۇ كىشىنىڭ بۇقىسىغا ئەگىشىپ ئۇنىڭغا
كىرىپ كەتتى. موزايىنى ئەكەتكىلى بارسام بۇ كىشى «بۇ مېنى
موزىيىم، بۇ موزايىنى مېنىڭ بۇقام تۇققان» دەپ بەرمەيۋاتىدا
جاھاندا مۇشۇنداقمۇ مۇتەھەملىك بولامدۇ قازىم؟ بۇقىمۇ تۇغامدا
قازىم؟ بۇ دەۋانى ھەق سوراپ قويامدىكىن دىگەن ئۈمىتتە ئۆ
لىرىنىڭ ئالدىغا كەلدۇق، — دەپتۇ.

موزايىنىڭ ئىگىسى ئەرزىنى تۈگىتىشىگە، بۇقىنىڭ ئىگىسى
سۆزىنى باشلاپتۇ:

— قارىماملا قازىم، بۇ ئىپلاسىمىنى، ماۋۇ قارا يۈز بەنە
ئېغىلىمىدىكى موزايىنى «مېنىڭ» دەپ ئېلىپ كەتمەكچى بولۇۋ
تىدۇ. بۇ كىشىنى قاراپ تۇرۇپ بوزەك قىلغانلىق ئەمەسمۇ
سىلىمۇ ناھايىتى ئوبدان بىلىلا، بۇقا دىگەنمۇ بەزىدە موزايلايد
ئەمەسمۇ؟ موزاي مېنىڭ. بۇنىڭدا شەك يوق. بۇ دەۋانى ئوبدان
راق سوراپ قويسىلا، قازىم، — دەپتۇ. بۇقا ئىگىسى سۆزلەۋىتىپ
تىزەك چىكىلگەن ئاق ياغلىقنى ئۈچ — تۆت قېتىم مۇشتلاپ
قويۇپتۇ. قازى نىبە دىيىشىنى بىلەلمەي، بىرىزەم ئويلىنىۋالغاندى
كېيىن:

— مەن ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كىتاپقا قاراپ باقاي
كىتاپتا نىمە يېزىلغان بولسا شۇ بويىچە سورايمەن، — دەپ
ئىچكىرى ئۆيگە كىرىپ كېتىپتۇ. قازىنىڭ تويماس كۆزى بۇقا
ئىگىسى مۇشتلاپ قويغان ئاق ياغلىققا چۈشكەن ئىكەن. ئۇ ياغ
لىقتىكىنى تىللا دەپ ئويلاپ، بۇقا ئىگىسىگە پايدىلىق سۆز
قىلىپ، تىللانى قولغا چۈشۈرۈش كويىغا چۈشۈپتۇ. بىردەمدىن
كېيىن قوسىغىغا بىر ھىلىنى پۈكۈپ ئۆيدىن چىقىپتۇ — دە،
گېلىنى قىرىپ تۇرۇپ موزايىنىڭ ئىگىسىگە:

— مەن بۇرۇن بىلمەيتىكەنمەن. كىتاپتا يېزىلىپتۇ. بۇقىمۇ
بەزىدە موزايلايدىكەن. بۇ كىشىنىڭ بۇقىسىنىڭ موزايلىغىنى

خاننىش «كېتەي» دەپ ئورنىدىن تۇرماقچى بولغاندا، ناۋاي تونۇردىن بىر كۆمەچنى ئېلىپ خانىشنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ. خاننىش كۆمەچنى ئېلىپ قاسساپنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. قاسساپمۇ ناۋايغا ئوخشاش «كەلدلىسمۇ؟» دەپ قويۇپلا ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولۇپتۇ. خاننىش «مەن كېتەي» دەپ ئورنىدىن تۇرغاندا، ئۇ بىر ياغلىققا تۇخۇمدەك گۆشنى تۈگۈپ خاننىشقا بېرىپتۇ. خاننىش يىغلىغۇدەك بولۇپ، ئۆز - ئۆزىگە «پادىشا بار چاغدا بۇلار ئۆيگە بارسا قوي - كالا ئۆلتۈرۈپ مېھمان قىلغان ئىدۇق. ئەمدى كۆرمەيدىغانمۇ بۇ ئىشنى» دەپتۇ ۋە ئەڭ ئاخىرى مۆھۈر - دارنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. مۆھۈردار بىرمۇنچە پۇلنى ساناۋاتقان ئىكەن. خاننىشنى كۆرۈپ «كەلدلىسمۇ؟» دەپ قويۇپ، يەنە ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولمۇرېپتۇ. خاننىش پادىشانىڭ ئاغىنىلىرىدىن رەنجىگەن ھالدا ئۆيىگە قايتىپ ئوغلىغا بولغان ۋەقەنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە باشقىچە بىر ئىش تۇتماقچى بولۇپتۇ. بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن خاننىش يۈزلىرىگە ئۇپا - ئەڭلىك سۈرتۈپ، ناۋاينىڭ دۈكىنىغا بېرىپتۇ. ناۋاي خاننىشنى تونۇماي، ئۇنىڭ گۈزەل جامالىغا ئاشىق بولۇپ قاپتۇ - دە:

— كەچتە ئۆيلىرىگە بارغىلى بولامدىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بولىدۇ. بارغىلى بولمامدىغان! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خاننىش.

ناۋاي بۇ گۈزەللىكنىڭ ئۆيىنى سورىغان ئىكەن، خاننىش ئېيتىپ بېرىپتۇ. ئىلگىرى كۆيۈك نان بەرگەن ناۋاي ئەمدىلىكتە ناندان بىرنەچچىنى ۋە نۇرغۇن پۇل بېرىپ يولغا ساپتۇ. خاننىش پىشۇرۇلغان گۆش نان ۋە كۆپرەك پۇل ئېلىپ بېرىشنى جېكىلەپ قويۇپ، توپ - توغرا قاسساپنىڭ دۈكىنىغا بېرىپتۇ. قاسساپمۇ خاننىشنى راسا مېھمان قىپتۇ. نۇرغۇن پۇل بېرىپ يولغا ساپتۇ.

چوڭ خوتۇننىڭ كارامىتى

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ قىرىق ئايالى بار ئىكەن. بۇ پادىشانىڭ مالۇ - دۇنياسى كۆپ، قولى ئۇزۇن ئىكەن. ئەمما بىرمۇ بالىسى يوق ئىكەن. كۈنلەردىن بىر كۈنى پادىشا ئوۋغا چىقىپ سىرتتا خېلى ئۇزۇن ۋاقىت تۇرۇپ قاپتۇ. قىرىق ئايالى بىردىن قىرىق ئوغۇل تۇغۇپتۇ. پادىشا خوشال بولۇپتۇ. بىراق كۆڭلىگە شەك چۈشۈپ، ئۇزۇن ئۆتمەي ئاغرىپ قاپتۇ. پادىشانىڭ ئوتتۇز توققۇز ئايالى بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ باشقا شەھەرلەرگە بېرىپ ئەرگە تېگۈپتۇ. پادىشانىڭ چوڭ ئايالى ناھايىتى سادىق ئايال ئىكەن. ئۇ پادىشانى ۋە قىرىق ئوغۇلنى بېقىپ ھەممىگە بارماپتۇ. بىر كۈنى ئۇ شاھقا: — ئەي پادىشاھى ئالەم، روزىغار بىر يەرگە بېرىپ قالدى، تاپاۋەتمۇ يوق. بۇنىڭ ئامالىنى قانداق قىلىمىز؟ — دەپتۇ. پادىشا:

— مېنىڭ شەھەردە نۇرغۇن ئاغىنىلىرىم بار. مەندىن كېيىن قالساڭلار شۇلار بىلەن ياردەم قىلىدۇ، — دەپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي پادىشا ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. خانىش چوڭ ئوغلى ھەسەنگە ئۆكلىرىنى بېقىپ تۇرۇشنى تاپىلاپ، ئۆزى ئازراق بىرنەرسە تېپىپ كېلىش ئۈچۈن پادىشانىڭ ئاغىنىلىرىدىن بىرىگە بېرىپتۇ. دەسلەپ ناۋايىنىڭ دۈكىنىغا بېرىپتۇ. ناۋاي «كەلىنمۇ؟» دەپ قويۇپ ئۆز ئىشى بىلەن مەشغۇل بولمىۋېرىپتۇ.

تېشىپتۇ. تېشىلىگەن تۇشۇكتىن ئالدى بىلەن ناۋاي كىرىپتۇ. تەييار بولۇپ تۇرغان خانىش ئۇنىڭ قۇلىغىنى كېسىۋاپتۇ. ناۋاي چاندۇرماي چىقىپ قاسساپنى كىرگۈزۈپتۇ. خانىش ئۇنىڭ بارمىغىنى كېسىۋاپتۇ. قاسساپمۇ چاندۇرماي قايتىپ چىقىپ، مۆھۈردارنى كىرگۈزۈپتۇ. ئۇ ئالدى بىلەن كىرىشتىن قورقۇپ كەينى بىلەن كىرمەكچى بولۇپ، كامارغا كاسسىنى تىققان ئىكەن. خانىش ئۇنىڭ كاسسىغا تازا قىزىغان تۆمۈرنى يېقىپتۇ. مۆھۈردار ۋاي جانلاپ كېتىپتۇ. قاسساپ، ناۋاي، مۆھۈردار بۇ شەھەردە ياشاشتىن نومۇس قىلىپ باشقا شەھەرگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. خانىش ئوغلى بىلەن بىللە ئۇلارنى شەھەرمۇ - شەھەر ئىزلەپتۇ. مەلۇم بىر شەھەرگە كېلىپ ئۇلارنىڭ دېرىگىنى ئاڭلاپتۇ. بىر دەڭگە چۈشۈپ دەڭجا ئايالغا:

— بىزنىڭ ئۈچ قۇلىمىز بار ئىدى. بالامنىڭ ئاتىسى ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلار قېچىپ كەتتى. بىز شۇلارنىڭ ئىز - دېرىگىنى قىلىپ كەلگەن ئىدۇق، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان دەڭجا ئايال:

— ئۇلارنىڭ بىرەر يېرىدە بەلگىسى بارمىدى، — دەپ سوراپتۇ.

— ئۇلارنىڭ بەلگىسى بار. بىرىنىڭ بىر قۇلىغى يوق. بىرىنىڭ بىر بارمىغى يوق. بىرىنىڭ كاسسىغا تامغا بېسىلغان. — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ خانىش. دەڭجا ئايال خانىشقا ياردەملىشىپتۇ. ئۇلار ئاخىر قاسساپ، ناۋاي، مۆھۈردارنى تېپىپتۇ. لېكىن ئۇ ئۈچى خانىشنىڭ قۇلىلىرى ئىكەنلىگىنى رەت قىلىپتۇ. خانىش ئۇلارنى شۇ شەھەرنىڭ قازىخانىسىغا ئېلىپ بېرىپ قازىغا:

— بۇ ئۈچى مېنىڭ قۇلىلىرىم ئىدى. قېچىپ مۇشۇ شەھەرگە كېلىۋالغان ئىكەن. ئىزلەپ كېلىپ تاپقان ئىدىم. ئەمدى بۇلار تېنىۋېلىپ كەتكىلى ئۇنۇمايۋاتىدۇ، — دەپتۇ ۋە قازىغا

قاسساپمۇ «ئۆيلىرىگە بېرىشقا بولامدىكىن؟» دەپ سورىغان ئىكەن، خانىش بېرىشقا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ ۋە كۆپرەك گۆش، پۇل ئالغاچ بېرىشنى جېكىلەپتۇ. خانىش ئاخىرىدا مۆھۈردارنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇنىڭغىمۇ چاخچاق قىلىپ قويغان ئىكەن. مۆھۈردار خوشال بولۇپ، نۇرغۇن پۇل بېرىپ: — ئۆيلىرىگە بارغىلى بولامدىكىن؟ — دەپ سوراپتۇ.

خانىش ئۇنىڭغىمۇ «ۋاي بولىدۇ» دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. كەچ كىرگەندە ھەممىدىن بۇرۇن قاسساپ خانىشنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئۇ نۇرغۇن ئالتۇن كۈمۈش ۋە گۆش ئالغاچ كەلگەن ئىكەن. خانىش قاسساپنى ئۆيگە كىرگۈزۈپ، قاسساپنىڭ ئېستىمى ۋە مال — مۈلكىنى بىر تەرەپ قىلىۋېتىشنى ئوغلىغا تاپشۇرۇپ كىرسە، قاسساپ يېتىشقا تەييار بولۇپ تۇرغان ئىكەن. خانىش: — سىلە ياتسىلا، مەن بۇ قولۇمدىكى ياغلىقنى توقۇپ بولۇپ ئاندىن ياتاي، ئاز قالدى، بىردەم تەخسىر قىلىپ تۇرسىلا، — دەپتۇ. بىردەم ئۆتكەندىن كېيىن بىرسى دەرۋازىنى جالاقىتىپ ۋاقىراپتۇ. خانىش قاسساپقا:

— ئىش بولىدى، ئېرىم كېلىپ قالدى، تېزدىن قاچىسىلا، — دىگەن ئىكەن. يالىڭاچ ياتقان قاسساپ ھاپىلا — شاپىدا تەپەللى كېيىپلا باغنىڭ ئىشىكى ئارقىلىق قېچىپ، ئەسكى بىر ئۆيگە بېرىۋاپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ناۋاي كەپتۇ. ئۇمۇ نۇرغۇن مال — مۈلۈك ئېلىپ كەلگەن ئىكەن. خانىش ناۋاينىمۇ قاسساپنى جايلىغاندەك جايلاپتۇ. تاڭ ئاتاي دىگەندە مۆھۈردار كەپتۇ. خانىش ئۇنىمۇ قاسساپ — ناۋاينى جايلىغاندەك جايلاپتۇ. ناۋايمۇ مۆھۈردارمۇ ھېلىقى ئەسكى ئۆيگە بېرىپتۇ. ئۈچە يىلەن بىر بىردىن قورقۇپ ئۇزاق ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئاخىرى تونۇشۇپ، ئەھۋاللىشىپ ئايالدىن ئۆچ ئېلىش قارارىغا كەپتۇ. ناۋاينىڭ ئۆيىگە بېرىپ كېلىم — كېچەك كېيىشىپ، خانىشنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئۇلار تامى

شاھزادە ھەسەن

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ھەسەن ئىسىملىك ناھايىتى ھەۋەسخۇمار بىر ئوغلى بار ئىكەن. ھەسەن ياش قۇرامىغا تولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي: «يېشىمۇ بىر يەرگە بېرىپ قالدى، ئاتام مېنى ئۆيلەپ قويسا» دەپ، بىر ۋەزىرنى ئاتىسىغا كىرگۈزۈپتۇ. پادىشا بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— ئەگەر ئوغلۇم ئۆيلىنىمەن دىسە ئۆزىنىڭ ئىختىيارى، ئۇ قانداق يەردىن قىز تاپسا مەن شۇ يەردىن ئېلىپ بېرىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئاتام ماڭا دۇلدۇل بەرسۇن، — دەپتۇ ھەسەن. پادىشا ئوغلغا يەتتە ئايلىق يولنى بىر كۈندە باسىدىغان دۇلدۇلنى بېرىپتۇ. ھەسەن دۇلدۇلنى مىنىپ شۇنداق مېڭىپ تۈكى، ئەيھانناس، ئاتنىڭ مېڭىشىدىن چىققان شامالدا قۇلاقلىرى ۋىزىلداپ كېتىپتۇ. ئۇ شۇنداق مېڭىپ يەتتە ئايلىق يولنى بىر كۈندە بېسىپ بىر يەرگە كەلسە ئالدىغا بىر قىز ئۇچراپتۇ. ھەسەن قىزغا:

— سىڭلىم، ماڭا بىر ئۇسسۇزلىق بەرسىڭىز، — دەپ ئىلتىماس قىلىپتۇ. قىز:

— ئۇسسۇزلىق ئىچىمەن دىسىڭىز ئۆيگە مەرھەمەت قىلغاي سىز، — دەپتۇ. ھەسەن قىز بىلەن ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۆيدە يەتتە يىگىت ئولتۇرغان ئىكەن. ھەسەن سالام بەرگەندىن كېيىن ئۇلارمۇ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ سالام قايتۇرۇپ، ھەسەننى تۈرگە

ئۇلارنىڭ بەلگىلىرىنى كۆرسىتىپتۇ. بەلگىلىرىنى كۆرگەن قازى
«سەلەر چوقۇم بۇ ئايالنىڭ قۇللىرى ئىكەنسىلەر» دەپ ئۇ ئۈچىنى
خاننىقا قوشۇپ قويۇپتۇ. خاننىش ۋە ئوغلى ئۇلارنى باغلاپ
ئۆز يۇرتىغا ئېلىپ كەپتۇ. خەلقى ئالەم ئىچىدە سازايى قىلدۇ.
رۇپتۇ. يىللار ئۆتۈپتۇ. ھەسەن ئاتىسىنىڭ ئورنىغا پادىشا بولۇپتۇ.
ئاتىسىدىن يۈز ئۆرۈپ قېچىپ كەتكەن ئاياللارنى تاپتۇرۇپ كېلىپ
قاتتىق جازالاپتۇ. خەلقى بولسا ئادىللىق بىلەن سوراپ ئاتى-
سىنىڭ روھىنى خوش قىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە ياقا گۇڭشى سېخىن
سۆگەتتىكى نىياز ئەرشى

بىرى ھەسەنكە:

— سىڭلىمىزنى سىلىگە نىكا قىلىپ قويساق قانداق قا-
رايلا؟ — دەپتۇ.

— مەن يەنە بىر يەرگە بارماقچى ئىدىم. شۇ يەرگە بېرىپ
قايتقىنىمىزدا قىزنى ئېلىپ كەتسەم، ھازىر نىكا قىلىپ قويساڭ
لار، — دەپتۇ ھەسەن.

بۇلار ھەسەننىڭ پىكىرىگە قوشۇلۇپتۇ. ھەسەن ئۆز يولىغا
داۋان بوپتۇ. ئۇ بىر يەرگە كەلسە يەنە بىر قىز ئۇچراپتۇ. ھە-
سەن ئۇنى كۆرۈپ:

— بىر ئۇسسۇزلىق بەرگەن بولسىڭىز، — دەپتۇ. قىز ھە-
سەننى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپتۇ. بۇلار ئۆيدە ئۇزۇن پاراڭلىشىپتۇ.
ھەسەننىڭ كۆڭلى قىزغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ قىزغا ئۆزىگە ھەم-
را بولۇش تەلىۋىنى قويۇپتۇ. شۇ چاغدا قىز:

— ئەي يىگىت، مېنىڭ يالغۇز ئاتام بار، ئۇ بۈگۈن سە-
ھەردە مال باققىلى چىقىپ كەتكەن ئىدى، ئاخشاملىققا قايتىپ
كېلىدۇ. مەن ئاتامدىن رازىلىق ئېلىپ ئاندىن سىزگە جاۋاۋىنى
بېرىي، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، مەن ئاتامنى يوقلاپ كەلگەچ ئۇلارنى
ئۈزەمگە لايىق تاپقانلىغىمدىن خەۋەردار قىلاي، — دەپتۇ ھەسەن.
— ئۆيىڭىز قەيەردە؟ — دەپ سوراپتۇ قىز.

— ئۆيۈم يەتتە ئايلىق يىراقلىقتا، — دەپ جاۋاپ بې-
رىپتۇ ھەسەن:

— ئۇ يەرگە قاچان بېرىپ كېلىسىز؟
— بۇ دۇلدۇل بىلەن بىر كۈندە بارىمەن، ئەتە كېلىمەن.
ھەسەن قىزدىن ئىجازەت ئالغاندىن كېيىن دۇلدۇلغا مە-
نپىتۇ — دە بىر قامچا سالغان ئىكەن، دۇلدۇل ئالغا ئوقتەك ئېتى-
لىپتۇ. ھەسەن بىر كۈندىلا ئوردىغا يىتىپ كەپتۇ ۋە بولغان

تەكلىپ قىلىپتۇ ۋە ھەسەندىن سورايتۇ:

— ئۆزلىرى نەدىن ۋە نىمە مەقسەت بىلەن كەلدىلە؟

— مەن ئۆيلىنىش ئۈچۈن لايىق ئىزلەپ يەتتە ئايلىق يەردىن كەلدىم، — دەپتۇ ھەسەن.

— ئۇنداق بولسا بۈگۈن بىر كېچە بىزنىڭ ئۆيدە قونۇپ ئەتە مېڭىڭ. — دەپ تۇرۇۋاپتۇ قىز. ھەسەن ماقۇل بولۇپ قىزنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قاپتۇ. كەچتە قىز ھەسەنگە مۇنداق ھەم كايە سۆزلەپ بېرىپتۇ:

دادىمىز بۇرۇن چوڭ ئىش تۇتقان دىيانەتلىك ئادەم بولۇپ بىزنىڭ كېلىچەكلىك تۇرمۇشىمىزنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن مۇشۇ تاغ ئىچىگە بىرقانچە ئۆي سالدۇرۇپ ئۆمرىدە يىققان بارلىق روزىغارىنى قالدۇرۇپ كەتكەن ئىكەن. دادىمىز ئالەمدىن ئۆتكەندىن كېيىن يەتتە ئوغۇل بىر قىز مۇشۇ يەردە ياشاۋاتىمىز. ھازىر بىزنىڭ ئۈچ يۈز ئاتمىش كۈن قىلىدىغان ئىشىمىز دىۋىلەر بىلەن ئېلىشىش. بىز دىۋىلەرنىڭ نۇرغۇنلىرىنى ئۆلتۈردۇق، يەتتە باشلىق بىرلا دىۋە قالدى. ئەمما بىز بۈگۈن ئۇنى يوقاتساق ئەتىسى تىرىلىپ، كۆپىيىپ بىرقانچە بولۇپ كېتىدۇ. بىزنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشىۋاتقىنىمىزغا بىرقانچە يىل بولدى. يا ئۇلار بىزنى يوقىتالمىدى، يا بىز ئۇلارنى ئۆلتۈرۈپ تۈگىتەلمىدۇق. ھەسەن بۇ ھىكايىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قىز ۋە ئۇنىڭ ئاكاىلىرىغا:

— ئۇنداق بولسا سىلەر ھەرگىز غەم ئەندىشە قىلماڭلار. بۈگۈن كېچە خاتىرجەم ئۇخلاڭلار، دىۋىلەر بىلەن مەن بىر ئېلىشىپ باقاي، — دەپتۇ. ئۇ شۇ كېچىسى دىۋىلەر بىلەن قاتتىق ئېلىشىپ ئاخىرى ھەممە دىۋىنى يوقىتىپ قاپتۇ ۋە:

— ئەمدى دىۋىلەر پۈتۈنلەي تۈگىدى. سىلەر ھەرگىز غەم قىلماڭلار. مەن يولۇمنى داۋام قىلاي، — دەپتۇ. ئوغۇللارنىڭ

لىدۇ، — دەپتۇ.

موماي ياغلىقنى ئېلىپ قىزنىڭ يېنىغا قاراپ مېڭىپتۇ. يىگىت مومايىنىڭ ئۆيىدە قاپتۇ.

موماي ئوردىغا بېرىپ پادىشاغا:

— قىزنى مەن كۈلدۈرىمەن، ئەمما، بىر شەرتىم بار، شەرتىم شۇكى، ئوردىدىكى ھەممە ئادەم چىقىپ كەتسۇن، — دەپتۇ. — ئەگەر كۈلدۈرەلسىڭىز سىز بۇ قىزغا ئانا بولىسىز.

— دەپتۇ پادىشا ۋە پۈتۈن خالايىقنى ئوردىدىن چىقىرىۋېتىپتۇ.

موماي قىز بىلەن ئۆيىدە يالغۇز قالغاندىن كېيىن يانچۇغىدىن

ھېلىقى ياغلىقنى چىقىرىپ ئەھۋالنى بايان قىپتۇ. قىز شۇنداق

كۈلۈپتۈكى، ئوردا ئىچى جاراڭلاپ كېتىپتۇ. پادىشا بۇ بۇلبۇل

گويا نەڭگىدەك ئاۋازنى ئاڭلاپ بەھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ. شۇنىڭ

دىن كېيىن قىز ھەممە سورۇندا خوشال — خورام يۈرىدىغان

بويپتۇ. پادىشاغىمۇ خۇش مۇئامىلە قىلىدىغان بويپتۇ ۋە پادىشاغا:

— ئەي پادىشاھىم، بىزنىڭ ئادىتىمىز بويىچە قىز يىگىت بىلەن

بىر تەككىگە باش قويۇشتىن ئون كۈن بۇرۇن ئون كۈن چارباغدا

تۇرىدۇ، شۇڭا ئون كۈنلۈك رۇخسەت بەرسىڭىز، قىز بىلەن چارباغدا

رباغدا سەيلە قىلسام، — دەپتۇ. پادىشا بۇ تەكلىپكە چىن كۆڭلىدىن

رازى بولۇپ تەييارلىق قىلىشقا باشلاپتۇ. موماي:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، بۈگۈندىن باشلاپ ئۈچ كۈنگىچە

ھەرقانداق ئادىمىزات، بولۇپمۇ ئەركەكلەر ئۆيىدىن تالاغا چىقىمىسۇن،

ھەتتا ئەركەك چىمۈنىمۇ ئۇچۇپ يۈرمىسۇن، نامەھرەم بولسۇن.

دۇ. يەنە بىر گەپ، سىز مىنىدىغان دۈلدۈلنى ھارۋىغا قېتىپ

بەرسىڭىز، — دەپتۇ. پادىشا ھەممە تەلەپكە كۆنۈپ موماي ۋە

قىز دىگەن نەرسىلەرنى شۇئان تەل قىلىپ بېرىپتۇ. قىز باق

قا كىرىپتۇ. موماي: «ئۆيىنى يوقلاپ كېلەي» دەپ ئۆيىگە بېرىپ

تۇ؛ يىگىت بىلەن كۆرۈشۈپ:

ئىشنى ئاتىسىغا ئېيتىپتۇ، پادىشا:

— ئانداق بولسا ئايالىڭنى ئېلىپ كەل، — دەپ ئىجرا زەت بېرىپتۇ.

ھەسەن يەنە ھېلىقى قىزنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. قارىسا قىز يوق. «بۇ قانداق گەپ؟» دەپ ئويلىنىپ يۇقۇرغا قارىسا دەرەخ ئۈستىدە بىر ياغلىق تۇرغۇدەك. ھەسەن ئوق — ياسىنى ئېلىپ شۇنداق ئېتىپتىكەن، ياغلىق يەرگە چۈشۈپتۇ. ياغلىقنى ئېچىپ قارىسا، ئۇنىڭغا: «ئەي يىگىت، مېنى پالانى پادىشا زورلۇق بىر لەن ئۆز ئوردىسىغا ئېلىپ كەتتى، مېنى ئەنە شۇ يەردىن تاپىمىز» دىگەن خەت يېزىلغان ئىكەن. ھەسەن دۆلدۈلنى مىنىپ شۇ شەھەرگە مېڭىپتۇ. ھەسەن شەھەرگە بېرىپ يىگىلى ھىچ نەرسە تاپالماپتۇ. ئۇ كوچا ئايلىنىپ بىر دوقمۇشقا كەلسە بىر قېرى موماي چاق ئىگىرىپ ئولتۇرغۇدەك، ھەسەن مومايدىن:

— ئانا، بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى نەگە كەتتى؟ — دەپ سورايتۇ. موماي:

— ئەي ئوغلۇم، پادىشا يېقىندا بىر قىزنى ئالماقچى بوپ لۇپ ئەكەلگەن ئىدى. بىراق ئۇ قىز زادىلا كۈلمەي، يىغلاپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشا: «ئەگەر كىم بۇ قىزنى كۈلدۈرەلسە بويى بىلەن تەڭ ئالتۇن بېرىمەن» دەپ پەرمان چۈشۈردى. شەھەردىكى ئادەملەر شۇ يەرگە كەتتى. تېخىچە بىر ئادەم ئۇ قىزنى كۈلدۈرۈپ بەردى، دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ھەسەن:

— ئەي ئانا، سىز ئۇ قىزنى كۈلدۈرەلەيسىز، — دەپتۇ. موماي:
— ۋاي ئوغلۇم، يوقىلاڭ گەپنى قويغىن، پۈتۈن شەھەر — دىكى ئادەملەر كۈلدۈرەلمىگەن قىزنى مەن قانداقمۇ كۈلدۈرەلەيمەن؟ — دەپتۇ.

ھەسەن يانچۇغىدىن ياغلىغىنى ئېلىپ:
— ئانا، مۇشۇ ياغلىقنى كۆرسەتسىڭىز ئۇ قىز چوقۇم كۈ-

مېڭىڭ، ئەگەر كۆۋرۈك بىلەن ماڭسىڭىز پۈتتىڭىزغا زەھەرلەنگەن
مىخ كىرىپ ئۆلىسىز. — دەپتۇ.

ئەتىسى ھەسەننىڭ ئاياللىرى ئۇنى باققا باشقا يول بىلەن
ئېلىپ كىرىپتۇ. پادىشا ۋە باشقىلار ئامالسىز قاپتۇ. ھەسەننى
ئۆلتۈرەلمىگەن پادىشا تېخىمۇ قەبىھلىشىپ ھەسەننى كېچىدە
تۇتۇپ باغلاپ، ئاغزىغا ماز تىقىپ، بىر چۆلگە ئاپىرىپ تاشلى
ۋېتىپتۇ. ئەتىسى ئاياللىرى ئويغىنىپ قارىسا ھەسەن يوق، ئۇلار
ھاڭ — تاڭ بولۇپ تۇرغاندا ۋەزىر كىرىپ:

— ئۆزەڭلارنى پادىشاغا قوبۇل قىلامسىلەر؟ — دەپتۇ.

ئاياللار:

— بىز ئۆزىمىزنى پادىشاغا قوبۇل قىلماي كىمگە قوبۇل
قىلاتتۇق، پادىشا بىزنى ئۆزىگە قوبۇل قىلسا بىز مىڭ مەرتەم
قوبۇل قىلىمىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. ۋەزىر ئۇلارنىڭ سۆزى
نى پادىشاغا يەتكۈزۈپتۇ. پادىشا خوشال بولۇپ قىزلار بىلەن
كۆرۈشۈشكە بەكمۇ ئالدىراپتۇ. شۇ چاغدا قىزلار كىرىپ پادىشاغا:
— ئەي پادىشاھى ئالەم، بىزنىڭ يۇرتتا قىز يىسىگىت
بىلەن بىر تەككىگە باش قويۇشتىن ئون كۈن بۇرۇن چارىباغدا
قىرىق قىز بىلەن ئون كۈن ئويىناپ — كۈلىدىغان قانىدە بار
ئىدى، شۇڭا ئون كۈنلۈك مۇھەلت بەرگەيلا، — دەپتۇ.

ئەسلىدە، بۇ پادىشانىڭ قورال — يارقاق ساقلايدىغان
ئامبىرى چارىباغدا ئىكەن. پادىشا چارىباغنى ساقلاۋاتقان بارلىق
ياساۋۇللىرىنى چىقىرىۋېتىپ باغنى قىزلارغا بوشىتىپ بېرىپتۇ.
قىزلار باققا كىرگەندىن كېيىن باغنىڭ ئىشىگىنى مەھكەم تاقاپ،
ئۇچار قاناتمۇ كىرەلمەيدىغان قىلىۋېتىپتۇ. قىزلار ئامباردىن قو-
رال — يارقاقلارنى ئېچىمىقىپ بەش — ئالتە كۈن جىددى مەشق
ئېلىپ بېرىپتۇ — دە، پادىشاغا ئۇرۇش ئېلان قىلىپتۇ. پادىشانىڭ
ئەسكەرلىرى قورال — يارقاق بولمىغاچقا قولغا نىمە چىقسا شۇنى

— بۈگۈن بىز چارباققا بارىمىز. شۇڭا سىز باغنىڭ ئار-
قا ئىشىكىگە بېرىڭ. بەك بالدۇر بولمىسۇن، كېيىنمۇ بولمىسۇن،
دەل كۆز باغلانغان مەزگىلدە بارغايىسىز، — دەپ قويۇپ قايتىپ
كەپتۇ. يىگىت بەك خۇرسەن بوپتۇ. كەچ كىرىپتۇ. يىگىت مو-
ماينىڭ گېپى بويىچە كۆز باغلانغاندا باغنىڭ ئارقا ئىشىكىگە
بارسا قىز دۇلدۇلنى تۇتۇپ تۇرغان ئىكەن، شۇئان ئىككىسى
بىردىن ئىككى دۇلدۇلغا مىنىپ قېچىپ، ھەسەن بۇرۇن نىسكا
قىلىپ قويغان قىزنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. ئەتىسى پادشا قىزنىڭ
يوقالغانلىغىنى ئاڭلاپ كاللىسى پىقىراپ، گەپ - سۆز قىلالماي
گۆرۈستىغا سەپەر ئەيلەپتۇ. پادشالىق بىر ئادىل كىشىگە
قايتۇ.

ھەسەن ئىككى قىزنى ئېلىپ ئۆز شەھىرىگە بارسا ئاتىسى
ئالەمدىن ئۆتكەن، باشقا بىرەيلەن پادشا بولۇپ يۇرتنى سورا-
ۋاتقان ئىكەن. ھەسەننىڭ ئىككى خوتۇن ئېلىپ كەلگەنلىكىنى
كۆرگەن ۋەزىر - ۋۇزىرالارنىڭ ھەممىسى ھەسەننى مۇبارەكلەپ
كىرىپتۇ، پادشا قىزىل گۈلنىڭ غۇنچىسىدەك قىزلارنى كۆرۈپ
ئاشىقى بىقارار بولۇپتۇ، ئەتىسى پادشا بارلىق ۋەزىر - ۋۇز-
رالارنى چاقىرىپ:

— ئەگەر ھەسەننىڭ ئىككى ئايلىنى مەن ئالىسام ھايات
كەچۈرەلمەيمەن. بۇ ئىشقا بىرەر چارە كۆرسەتمىسەڭلار ئوردىدىن
قوغلاپ چىقىرىمەن، — دەپتۇ. پادشانىڭ غەزىۋىدىن قورققان
ۋەزىرلەر ئۆزئارا مەسلىھەتلىشىپ ھەسەننى يوقىتىش ئۈ-
چۈن چارباققا ئۆتىدىغان كۆۋرۈككە زەھەر بىلەن سۇغىرىلغان
مىخلارنى قېقىپ قويۇپتۇ. بۇنى ھەسەننىڭ ئىككى ئايالى سېزىپ
قىلىپ:

— ئەي يىگىت ئەتە باغ سەيلىسىدە سىزنى ئۆلتۈرۈشمەك-
چى بولۇشىۋاتىدۇ. شۇڭا ئەتە بىز مېڭىڭ دىگەن يول بىلەن

گەجەمدەن باتۇر

بۇرۇن بىر پادىشانىڭ قىرىق ئوغلى بار ئىكەن. بۇلارنىڭ ئەڭ چوڭى ئەللىك ياشقا، كىچىكى ئوتتۇز ياشقا كىرگىچىلىك ئۆيلەنمەپتۇ. چۈنكى بۇ پادىشا «قىرىق قىزى بار پادىشانى تاپ مەنچۈچە ئوغۇللىرىمنى ئۆيلەيمەيمەن» دەيدىكەن. ئاقۋەت بۇ پادىشا قىرىق قىزى بار پادىشا تېپىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. بىرقانچە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن مەلۇم بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ - دە، پادىشا ئوردىسىغا بېرىپتۇ. ئۇ قارىسا دەرۋازا ئالدىغا قىرىق ئاچ قۇچ ئېسىقلىق نۇرغۇدەك. شۇڭا ئۇ «مۇشۇ پادىشا بىلەن بىر كۆرۈشەي» دەپ ئوردا ئىچىگە مېڭىپتەكەن، دەرۋازىۋەن كىرگۈز-مەپتۇ. قىرىق ئوغۇللۇق پادىشا دەرۋازىۋەنگە مۇشۇ شەھەرنىڭ پادىشاسى بىلەن كۆرۈشمەكچى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. دەرۋازىۋەن ئوردىغا كىرىپ پادىشانىڭ ماقۇللۇغىنى ئېلىپ چىقىپتۇ. قىرىق ئوغۇللۇق پادىشا ئوردىغا كىرىپ تېچ - ئامانلىق سوراشقاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ كېلىش مەقسىدىنى ئېيتىپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىنىڭ قىرىق قىزى بار ئىكەن. شۇڭا بۇ ئىككى پادىشا-نىڭ ئويلىغانلىرى بىرىدىن چىقىپ توي ئۈستىدە مەسلىھەتلىشىپتۇ. قىرىق ئوغلى بار پادىشا توي تەييارلىغىنى قىلىش ئۈچۈن ئۆز شەھىرىگە قايتىپ كېتىپتۇ. توي تەييارلىغى پۈتكەندىن كېيىن بۇ پادىشا بىر ئوغلىنى شەھەرنى ساقلاشقا قالدۇرۇپ قالغان ئوتتۇز توققۇز ئوغلىنى ئېلىپ قىزلارنىڭ شەھىرىگە را-

ئېلىپ باغدا تۇرۇۋاتقان قىزلارغا ھۇجۇم قىلىپتۇ. قىزلار سېپىل
ئۈستىگە چىقىۋېلىپ ئوق - ياي ئېتىپ، پادىشا ئەسكەرلىرىنى پۈتۈنلەي
قىرىپ تاشلاپتۇ. پادىشا يېزىغا ئەسكەر ئېلىش ئۈچۈن ئادەم
بۇيرۇپتۇ. پادىشا ئادەملىرى مەلۇم يېزىغا كېلىپ بىر ئۆيگە
كىرسە بىر بوۋاي تۇرغان. ئۇلار:

— ھەي قېرى، ئوغلۇڭ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بىر ئوغلۇم بار، — دەپتۇ بوۋاي. ئۇلار بوۋاينىڭ
ئوغلىنى تۇتۇپ كەپتۇ. تۇتۇلغان بۇ ئوغلۇ ھەسەننىڭ دەل
ئۆزى ئىكەن. ھەسەن ئۆزىنىڭ نىسبە سەۋەپتىن ئەسكەرلىكىگە
تۇتۇلغانلىغىنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغان ئىكەن. پادىشانىڭ يې-
ئى ئەسكەرلىرىگە بىر باشلىق لازىم بوپتۇ. ھىچكىم باشلىق
بولۇشقا ئۇنىماپتۇ. پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىگەن ھەسەن «مەن
باشلىق بولاي» دەپ ئوتتۇرىغا چىقىپتۇ. ھەسەن ئەسكەرلەرگە
قوبىلىدىغان بولۇپ قىزلارغا قارشى ھۇجۇمغا ئۆتكەن بولۇپتۇ.
چارباغنىڭ سېپىلى تۈۋىگە بارغاندا ئەسكەرلەرگە ئىشنىڭ تېگىنى
چۈشەندۈرۈپتۇ. ئاخىر مەلىكىلەر بىلەن بىرلىشىپ، پادىشانى تى-
رىك تۇتۇۋاپتۇ. پادىشا ئۆزىنى قانداق جازالىغان بولسا، ئۇنىمۇ
شۇنداق جازالاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەسەن پادىشا بولۇپ ئاياللى-
رى بىلەن بەختلىك ھايات كەچۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە ياقا گۆكشى تاخماقتىن:
جاھال شىزىپ.

بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ ۋە:

— مەن سېنى شۇ يەرگە ئەۋەتمەكچى بولدۇم، — دەپتۇ.
ئەجەب باتۇر يولغا چىقىپتۇ. ئۇ مېڭىپتۇ - مېڭىپتۇ. خېلى يول ماڭغاندىن كېيىن ئالدىغا ئاپپاق ساقاللىق بىر بوۋاي ئۇچراپتۇ:

— ئەي ئوغلۇم نەگە ماڭدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ بوۋاي.
ئەجەب ئۆزىنىڭ مەقسىدىنى ئېيتقاندىن كېيىن بوۋاي:

— ئەي ئوغلۇم سەن ناھايىتى خەتەرلىك يولغا مېڭىپسەن. ئازراق يول ماڭساڭ ئالدىڭغا ئۈچ ئاچا يول ئۇچرايدۇ. سەن قىلۋى تەرەپتىكى يول بىلەن ماڭ. ئاندىن ناھايىتى مۇنبەت بىر يايلاققا بارسەن. بۇ يايلاقنىڭ ئۈستۈن تەرىپىدە بىر ھويلا بار. ئەجدىھار شۇ ھويلىدا. — دەپتۇ - دە. كۆزدىن غايىپ بوپتۇ.

ئەجەب يول يۈرۈپتۇ، ئاخىرى مەنزىلىگە يېتىپتۇ. ئۇ ھېلىقى يوغان ھويلىغا كىرىپ قارىسا يوغان بىر ئەجدىھار ئوخلاۋات قىۋدەك. ئۇ دەرھال ئەجدىھارنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ ۋە:

— مەن دادامنىڭ ۋەدىسى بويىچە كەلدىم. — دەپتۇ.
ئەجدىھار:

— ئۇنداق بولسا پىلىس شەھىرىنىڭ پادىشاھىنىڭ بىر قىزى بار. سەن ئاشۇ قىزنى ماڭا ئەكىلىپ بەرسەڭ سەن ئۆز شەھىرىڭگە بىمالال قايتسەن. — دەپتۇ.

ئەجەب ئەجدىھارنىڭ دىگىنى بويىچە پىلىس شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ يولدا كېتىۋاتسا بىر ئادەم ئۇچراپتۇ:

— سەن نىمە ئادەم؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەجەب:

— مېنىڭ ئىسمىم ئاقساق پۈلگان. بىرلا موللاق ئاتسام ئۈچ ئايلىق يولنى بىراقلا باسمىمەن. — دەپتۇ ھېلىقى ئادەم.
ئەجەب «بۇ ماڭا ئەسقاتقۇدەك» دەپ ئۇنى ئۆزىگە ھەمرا قىلىپ

ۋان بوپتۇ. قىرىق قىزلىق پادىشانىڭ شەھىرىگە كېلىپ قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپتۇ. قىرىق قىزلىق پادىشا قارىسا ئۆزىنىڭ بىر قىزىغا لايىق كەلمەپ قالغان. شۇڭا ئۇ قىرىق ئوغۇللۇق پادىشادىن سورايتۇ. قىرىق ئوغۇللۇق پادىشا:

— بىر ئوغلۇم شەھەرنى ساقلاشقا قالدى. ئۇنىڭ تويىنى شەھەرگە قايتقاندا قىلساق، — دەپتۇ.

قىرىق قىزلىق پادىشا بۇنىڭغا ماقۇل بولۇپتۇ ۋە قىرىق ئوغۇللۇق پادىشا يولغا چىقىش ئالدىدا:

— سىلەر يولدا ئوتى بىلەن سۈيى مول، مۇنبەت يايلاقتا قونۇپ قالماڭلار، — دەپتۇ.

قىرىق ئوغۇللۇق پادىشا خوشلىشىپ يولغا راۋان بولۇپتۇ. يولدا پادىشا ھەممىنىڭ كەينىدە مېڭىپتۇ. ئۇلار ماڭا - ماڭا قاراڭغۇ چۈشۈپتۇ. ئالدىدا ماڭغانلار مۇنبەت، سۈيى، ئوتى مول

بىر يايلاققا چۈشۈپتۇ. پادىشا ئارقىدىن يېتىپ كېلىپ ئامالسىزلىق تا شۇ جايدا قونۇپ قاپتۇ. تەڭ كېچە بولغاندا پادىشانىڭ تۆپى

سىگە يوغان بىر نەرسە چىقىۋاپتۇ. پادىشا چۆچۈپ ئويغىنىپ قال- رىسا يوغان بىر ئەجدىھار تۇرغۇدەك. ئەجدىھار:

— سەن مېنىڭ ئالدىدىن قىزىمنى ئۆز ئوغلۇڭغا ئېلىپ بېرىپسەن، سەن ئاشۇ ئوغلۇڭنى مېنىڭ قىشىمغا ئەۋەتىپ بېرىش

كە ماقۇل كەلسەڭ ئاندىن ئۈستۈڭدىن چۈشۈمەن، — دەپتۇ.

پادىشا قورققىنىدىن دىر - دىر تىترەپ ئوغللىنى ئەۋەتىش توغرىسىدا قەسەم قىلىپ، تاڭ ئاتقاندا ئۆز يولغا راۋان بوپتۇ.

ئۇ شەھەرگە كېلىپ ئوتتۇز توققۇز ئوغۇل - قىزىنى ئۆز ئۆيىگە رىگە ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. ئارىدىن ئون كۈن ئۆتۈپتۇ. ئەمما،

پادىشا شەھەرنى ساقلاش ئۈچۈن قالغان ئوغللىنىڭ نىكايسىنى ئو- قۇتماپتۇ. بۇ ئوغللىنىڭ ئىسمى ئەجمەن ئىكەن. ئۇ ئىشنىڭ تې-

كىنى ئاتىسىدىن سورايتۇ. پادىشا يولدا بولغان ئىشلارنى بىر -

— ئۇنداق بولسا مېنىڭ بىر نەچچە شەرتىم بار. سىلەر شۇ شەرتنى ئورۇنلىساڭلار قىزىمنى بېرىمەن. بىرىنچى شەرت، يەتتە ئايلىق يىراقلىقتا بىر بولاق بار. ناماز شام بىلەن مېڭىپ ئەتە ناماز بامداتقىچە شۇ بۇلاقتىن بىر ئاپتۇۋا سۇ ئەكىلىسىدەلەر، — دەپتۇ. ئەجمەن باتۇر بۇ گەپنى ئاڭلاپ غەمگە چۈشۈپتۇ. ئاقساق پولگان:

— مەن باراي ئاغىيىنىلەر. مەن ئانامدىن تۇغۇلۇپ بىرەر قېتىممۇ ھارغۇدەك يول مېڭىپ باقمىدىم، — دەپتۇ. ئەجمەن باتۇر ناھايىتى خوشال بولۇپ ئۇنى سۇغا ئەۋەتىپتۇ. ئاقساق پولگان ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ناماز شام بىلەن بۇلاققا قاراپ يۈرۈپ كېتىپتۇ. ئۇ ئىككى موللاق ئېتىپلا يەتتە ئايلىق يولنى خۇپ تەنكىچە بېسىپ بۇلاقتىن بىر ئاپتۇۋا سۇنى ئېلىپ قايتىپتۇ. ئۇ بىر موللاق ئېتىپ تەڭ يولدا يالغۇز بىر چىنارنىڭ تۈۋىگە چۈشۈپتۇ ۋە «تېخى بالدۇر ئىكەن، بىر ئوخلىۋېلىپ بارساممۇ ئۇل گۈرەرمەن» دەپ ئويلاپ ئۇخلاپتۇ.

ئەجمەن باتۇر باشلىق تۆتەيلەن ئاقساق پولگاننىڭ كېلىشىنى تۆت كۆزى بىلەن كۈتۈشۈپ تۇرۇپتۇ. تاڭ ئاتاي دەپ قالغاچقا بۇلار تېخىمۇ غەمگە چۈشۈپتۇ. ئارىدىن تىڭشاڭ باتۇر قۇلىغىنى يەرگە يېقىپ تىڭشاپ، ئاقساق پولگاننىڭ يېرىم يولدىكى بىر چىنارنىڭ تۈۋىدە خورەك تارتىپ ئۇخلاۋاتقانلىغىنى بىلىپتۇ. بۇنى ئەجمەن باتۇرغا ئېيتقان ئىكەن، ئەجمەن باتۇر ئوق ئاتار پولگاننى ئوق ئېتىشىغا بۇيرۇپتۇ. ئوق ئاتار پولگان ئاتقان ئوق ئاقساق پولگان ئۇخلاۋاتقان چىنارنىڭ شېخىغا تېگىپتۇ. بۇنى سەزگەن ئاقساق پولگان چاچراپ ئورنىدىن تۇرسا تاڭ ئاتاي دەپ قالغان. ئۇ بىر موللاق ئېتىپ ئوردىغا يېتىپ كەپتۇ — دە، پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ سۇنى تاپشۇرۇپتۇ.

پادىشا ئىككىنچى شەرتنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ:

ۋاپتۇ. يەنە بىر يەرگە كەلسە بىر ئادەم ئولتۇرغۇدەك؛

— سەن نىمە ئادەم؟ — دەپ سوراپتۇ ئەجمەن.

— مەن مۇز تۈكۈرەر باتۇرمەن، مەن ھەر بىر تۈكۈرسەم تۈگمەن تىشىدەك مۇز پەيدا بولىدۇ، — دەپتۇ. ئەجمەن ياتۇر ئۈنمۇ ھەمرا قىلىۋاپتۇ. يەنە بىر يەرگە كەلسە ئىككى ئادەم ئۇچراپتۇ. ئۇلاردىنمۇ:

— سىلەر نىمە ئادەم؟ — دەپ سوراپتىكەن، بىرسى:

— مەن ئوق ئاتار پولگان، — دەپتۇ. يەنە بىرسى:

— مەن تىكشاڭ باتۇر، — دەپتۇ.

ئەجمەن ئۇلارنىمۇ ئۆزىگە ھەمرا قىلىۋاپتۇ. شۇنداق قىلىپ بەش ئادەم پىلىس شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇلار ئەسكەرلەر تۇرىدىغان يەرگە چۈشۈپ ئاقساق پولگاننى ئەھۋال ئوقۇپ كېلىشكە ئەۋەتىپتۇ. ئاقساق پولگان بىر تاخلاپلا پادىشا ئوردىسىغا چۈشۈپتۇ. ئۇ بىر ئامال قىلىپ پادىشانىڭ يېنىغا كىرىپتۇ — دە: — ئەي پادىشاھى ئالەم، مېنى ئەجمەن باتۇر «پادىشا قىزىنى بىزگە بېرەرمىكىن. ئۇنى ئوقۇپ كەل» دەپ كىرگۈزگەن ئىدى. — دەپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ:

— جاللات! — دەپ ۋاقىراپتۇ. ئاڭغىچە ئاقساق پولگان بىر

تاخلاپلا قېچىپ كېلىپ ئەھۋالنى بايان قىلىپتۇ. ئەجمەن باتۇر — نىڭ ئاچچىقى كېلىپ:

— يەنە كىر! — دەپتۇ. ئاقساق پولگان يەنە كىرىپتۇ — دە،

پادىشاغا:

— ئەجمەن باتۇر «پادىشا قىزىنى بىزگە قاچانلىققا بېرە-

كىن» دەيدۇ، — دەپتۇ. پادىشا يەنە قوغلاپتۇ. ئاقساق پولگان

ئۈچىنچى قېتىم يەنە كىرىپتۇ. بۇلاردىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىغا

كۆزى يەتكەن پادىشا:

— بۇلار ئادەم ئەمەس، بالا - قازا ئىكەن. بۇلاردىن قۇ-
تۇلمىساق بولمىغۇدەك، — دەپ قىزنى بېرىپتۇ.

ئەجمەن باتۇر ھەمراھلىرى بىلەن قىزنى ئېلىپ يولغا چى-
قىپتۇ. ئۇلار خېلى ئۇزاق ماڭغاندىن كېيىن قوسىغى ئېچىپ توخ-
تاپتۇ. ئوۋ ئوۋلاپ قوساقلارنى تويغۇزۇشۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ. بۇ
يەر دىۋىلەر ماكانى بولۇپ قىزىق دىۋە ياشايدىكەن، بىر دىۋە
قىزنى كۆرۈپ، كېچىدە يەر ئاستىغا ئەكىرىپ كېتىپتۇ. ئەجمەنلەر
تاڭ ئاتقاندا قارىسا قىز يوق، تىڭ - تىڭلاپ كۆرسە دىۋە يەر
ئاستىغا ئەكىرىپ كەتكەن. يەر ئاستىغا ھىچقايسىسى كىرگىلى ئۇ-
نىماپتۇ. ئاخىرى ئەجمەن باتۇر ئۆزى چۈشۈپتۇ. دىۋە بىلەن ئې-
لىشىپ دىۋىننىڭ ئالتە بېشىنى كېسىپ بىر بېشى قالغاندا، دىۋە
قۇشقاچقا ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئەجمەن باتۇر قىزنى ئاغام-
چىغا باغلاپ يۇقۇرىدىكىلەرگە «تارتىڭلار» دەپتۇ. ئۇلار قىزنى
تارتىپ ئېلىپ ئەجمەن باتۇرنى تارتىۋالماي ئاغامچىنى يەر ئاس-
تىغا تاشلىۋېتىپ كېتىپتۇ. ئەجمەن باتۇر يەر ئاستىدا ئالغا قا-
راپ مېڭىپتۇ. بىر يەرگە كەلسە بىر دىخان خامان تېپىۋاتقۇدەك،
ئۇ دىخاندىن نان سورايتۇ. دىخاننىڭ ئاچچىغى كېلىپ:

— ھازىر ئۆزەمگە يىگىلى نان يوق، ساڭا نەدىكىسىن

نان، — دەپتۇ. ئەجمەن باتۇرنىڭ غەزىۋى ئۆرلەپ:

— ئەگەر ماڭا نان بەرمىسەڭ خامىنىڭدىكى ئاشلىغىڭنىڭ

ھەممىسىنى يەۋىتىمەن، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان دىخان
قورقۇپ ئەجمەن باتۇرغا بىر نەچچە نان ئەپچىقىپ بېرىپتۇ. نان
نى يەپ بولغان باتۇر دىخاندىن بىر كەتمەن سورايتۇ. ئۇ كەت-
مەننى ئېلىپ، دىۋىلەر دەرۋازىسىغا بارغۇچە ئورەك كولاپ تاڭ
ئاتقاندا دەرۋازا تۈۋىدە ماراپ تۇرۇپتۇ. ئېچىرقاپ كەتكەن دىۋ-
لەر سىرتقا چىقىپتىكەن ئەجمەن باتۇر بىر - بىرلەپ ئۇلارنىڭ
كالىسىنى ئاپتۇ. ئۇ دىۋىلەرنى يوقىتىپ بولۇپ ئىچكىرى كىرىپ

— مەن يەر ئاستىغا تۆت تېمى تۆمۈردىن قىلىپ بىر ئۆي سالدىم، ئۇنىڭ ئەتراپىغا ئوت قالايمەن، سىلەر شۇ ئۆيىدە بىر كېچە تۇرالساڭلار ئاندىن قىزىمنى بېرىمەن، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان باتۇرلار «ئىسسىقتا ئۆلىدىغان ئوخشاشمىز» دەپ قورقۇشۇپتۇ. شۇ چاغدا مۇز تۈكۈرەر باتۇر:

— قورقماڭلار، بۇنىڭ ئامالىنى مەن قىلىمەن، تېخى سىلەر توڭلاپ قالمىساڭلار مەيلى، — دەپتۇ.

پادىشا ئۇلارنى تۆمۈر ئۆيىگە كىرگۈزۈپتۇ. مۇز تۈكۈرەر پادىشا تۇر ھەر بىر تامغا قارىتىپ بىر نەچچىنى تۈكۈرگەن ئىكەن، ئۆيىنىڭ ئىچى مۇزغا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا پادىشا قارىسا ئۆيىنىڭ ئىچىنى تۆگمەن تېشىدەك مۇزلار قاپلاپ كەتكەن. پادىشا بۇنى كۆرۈپ ھەيران بوپتۇ ۋە قاتتىق ئويغا چۆكۈپتۇ. ۋەزىرلىرىدىن مەسلىھەت سورايتۇ. ۋەزىرلەر:

— شەھىرىمىزدىكى گۈرۈچنى، قوي، كالىلارنى يىغىپ پۇلۇ ئېتىلى، ئۇلار شۇ پۇلۇنى تۈگىتىپ يىيەلمەسە ئاندىن قىزنى بېرىمەن. — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ پۇلۇمۇ پىشىپتۇ. باتۇرلار يەنە قانداق قىلىشنى بىلمەي غەمگە چۈكۈپتۇ. شۇ ئان ئەجمەن باتۇر:

— قورقماڭلار ئاغىنىلەر، مەن تۇغۇلغاندىن بېرى بىرەر قېتىم تويغۇدەك تاماق يەپ باقمىدىم. بۈگۈن بىر ئاز تويىدىغان ئوخشاشمەن. سىلەر پادىشادىن تۆت گۈرچەك سوراپ ئېلىپ پۇلۇنى شۇ گۈرچەك بىلەن مېنىڭ ئاغزىمغا سېلىڭلار، — دەپتۇ. شۇ ئان تۆت باتۇر تۆت گۈرچەكنى ئېلىپ ئەجمەن باتۇرنىڭ ئاغزىغا نۆۋەت بىلەن پۇلۇ تاشلىغىلى تۇرۇپتىكەن، بىر دەمىنىڭ ئىچىدە پۇلۇ تۈگەل قۇشقاچ يىگىچىلىك دانمۇ قالماپتۇ. لېكىن ئەجمەن باتۇرنىڭ قوسىغى تويماپتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشا قۇرقىمىدىن:

تەخەي يىگىت

بۇرۇن بىر موماي بىلەن بىر بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇلار سەكسەن ياشقا كىرگىچە بىر مۇ پەرزەنت كۆرمەپتۇ. سەكسەن ياشقا كىرگەندە موماي بىر قارا تەخەي تۇغۇپتۇ. بۇنى كۆرۈپ بوۋاي ئۆيىنىڭ ئەرۋايى ئۇچۇپتۇ. بۇ ئىككىيلەن ئائىلە تەخەينى بېقىپ چوڭ قىلىپتۇ. بىر كۈنى بوۋاي تەخەينى يېتىلەپ بازارغا ئېلىپ بېرىپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە، تەخەي بىر سودىگەرنىڭ قولىدىكى چىرايلىق پىچاقنى كۆرۈپ بىردىنلا زۇۋانغا كىرىپتۇ - دە:

— ئەي دادا، ئاشۇ پىچاقنى ماڭا ئېلىپ بەرسەڭ؟ — دەپ تۇ. بوۋاي ناھايىتى خوشال بولۇپ كېتىپ پىچاقنى سودىگەرنىڭ دىگىنى بويىچە ئېلىپ بېرىپتۇ. ئۆيگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن بوۋاي ھەيران بولۇپ:

— سەن پىچاقنى نىمە ئۈچۈن ئالدۇرسەن؟ — دەپتۇ. تەخەي بۇنىڭغا جاۋاب بەرمەپتۇ.

ئاشۇ شەھەرنىڭ بىر پادىشاھى بولۇپ، ئۇ پادىشاھنىڭ ناھايىتى گۈزەل بىر قىزى بار ئىكەن. بۇ تەخەي يىگىتنىڭ ئاشۇ قىزغا كۆزى چۈشۈپ قېلىپ ئانىسىغا «شۇ قىزنى ئېلىپ بەرسەڭلار» دەپتۇ. بوۋاي بىلەن موماي: «بىزنىڭ ئوغلىمىز تەخەي تۇرسا پادىشاھنىڭ گۈزەل قىزى ئوغلىمىزغا تەككىلى ئۇنارمۇ؟...» دەپ ئويلىنىپ قاپتۇ. تەخەي يىگىت:

— ئەي ئانا، سەن ئالدى بىلەن پادىشاھقا ئەلچى بولۇپ

قارسا قىرىق دانە ئاچقۇچ تۇرغۇدەك. ئەجمەن باتۇر ئاچقۇچنى
ئېلىپ ئۆيلەرنى ئېچىپ قارسا ھەر بىر ئۆيدە سانجاق - سانجاق
ئادەم تۇرغۇدەك. بۇ ئادەملەر ئەجمەن باتۇرنى كۆرۈپ، «مەن
ئورۇق، سەن سېمىز» دەپ نالە قىلىشقا باشلاپتۇ. ئەجمەت باتۇر
بۇلارنىڭ مەقسىدىنى چۈشەنگەندىن كېيىن:

— مەن دېۋە ئەمەس، بۈگۈندىن باشلاپ سىلەر ئەر كىنىلىك
كە چىقتىڭلار، — دەپ ئۇلارنى ئازات قىلىپتۇ ۋە سورايتۇ:
— ئۈستۈنكى ئالەمگە چىقالايدىغان جانۋار بارمۇ؟ ئۇلار
بىردەك:

— سۈرمە قۇشتىن باشقا ھىچنەرسە چىقالمايدۇ، — دەپ
جاۋاب بېرىپتۇ.

— سۈرمە قۇش قەيەردە تۇرىدۇ؟ — دەپ سورايتۇ باتۇر.
— سىز كۈن چىقىش تەرەپكە قاراپ ماڭسىڭىز بىر تۈپ
چىلان دەرىخى ئۇچرايدۇ. سۈرمە قۇش ھەر يىملى شۇ چىلان
ئۈستىگە ئۇۋا سېلىپ بالا چىقىرىدۇ، — دەپتۇ ئۇلار.

يىگىت دىگەندەك بېرىپ قارسا، يوغان بىر چىلان دەرىخى
خىنىڭ ئۈستىدە سۈرمە قۇشنىڭ ئىككى بالىسى تۇرغۇدەك. پەستە
يوغان بىر ئەجدىھار قۇشنىڭ بالىلىرىغا تەلىم مۇرۇپ تۇرغۇدەك.
ئەجمەن باتۇر زۈلپىقار بىلەن ئەجدىھارنى ئۆلتۈرۈپ، سۈرمە
قۇشنىڭ يېنىغا كېلىپ ئەھۋالنى ئۇقتۇرۇپتۇ. سۈرمە قۇش ئەج-
مەن باتۇرنى دۈمبىسىگە مىندۈرۈپ ئۈستۈنكى ئالەمگە ئەپچىقىپ
قويۇپتۇ. ئەجمەن باتۇر ھەمراىرىغا يېتىشىپتۇ. قارسا بىر قىز-
نى تالىشىپ ئۇرۇشۇپ تۆت باتۇرنىڭ ئىككىسى ئۆلگەن. ئۇ قال-
غان ئىككىسىنى ئۆلتۈرۈپ قىزنى ئېلىپ ھېلىقى ئەجدىھارغا ئاپ-
رىپ بېرىپ ئۆز شەھىرىگە راۋان بوپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە ياقا گۇڭشېدىن: جامال شىرىپ

دىلا دىۋە قىز ئۇنىڭغا ئاشىق بولۇپ قالغان ئىكەن، بۈگۈن تە-
خەي يىگىت تەخەيلىك تونىدىن ئايرىلىپ رەسمى ئادەم تۈسى-
گە كەلگەچكە، ئۇلار دەرھال پەيدا بولغان ئىكەن. ئۇلار يىگىت-
نى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. تەخەي يىگىت چىقىپ كېتىۋېتىپ:
— ئەي مەلىكە، سەن ئۈزەڭگىمۇ قىلىدىڭ، ماڭسىمۇ قىل-
دىڭ، — دەپ بىر تال يىگىننى ئەفسۇن ئوقۇپ تۆمۈر ھاسىغا
ئايلىاندۇرۇپ مەلىكىگە بېرىپتۇ. — مېنى ئىزلىسەڭ مۇشۇ ھاسا
ئۇپراپ يىگىندەك قالغاندا ئاندىن تاپالايسەن، — دەپتۇ.
«مەلىكە تەخەي يىگىتتىن ئايرىلىپ ھەسرەت چېكىپتۇ. يىغلاپ
تۇ، ئاھ ئۇرۇپتۇ. ئاخىر ھاسىنى ئېلىپ تەخەي يىگىتنى ئىزلەپ
مېڭىپتۇ. بىر يەرگە كەلگەندە مەلىكە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ.
ھاسىمۇ ئۇپراپ بىر تال يىگىنچىلىك قاپتۇ. مەلىكە «ئەمدى ئې-
رىمنى تاپمىدىغان بولدۇم» دەپ ئويلاپ ئۇخلاپ قاپتۇ. شۇ ۋاق-
تىدا تەخەي يىگىت كېلىپ مەلىكىنى كۆرۈپ ئوغۇلغا نان يىگۈ-
زۇۋاتسا مەلىكە ئويغىنىپتۇ. بۇلار كۆرۈشۈپ ھال - ئەھۋال سو-
رىشىپتۇ. يىگىت:

— سەن ئاشۇ دىۋەلەر ماكانغا ئەسكى كىيىم كىيىپ كىر-
گىن، نان بەرسىمۇ ئالمىغىن، پۇل بەرسىمۇ ئالمىغىن، پەقەت
«بۈگۈن بىر كېچىلا قونۇپ قالسام» دە، — دەپتۇ. مەلىكە شۇ
بويىچە يېتىپ قاپتۇ. تەڭ كېچە بولغاندا تەخەي يىگىت دىۋە-
لەرگە تۇيدۇرماي مەلىكىنى ئېلىپ قېچىپتۇ. ئەتىسى دىۋە قىز
ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قوغلاپتۇ. تەخەي يىگىت بىلەن مەلىكە
قېچىپ پادىشا ئوردىسىنىڭ دەرۋازىسىغا چىقىپ گۈلگە ئايلىنىپ
قاپتۇ. دىۋە قىز كېلىپ پادىشاغا:

— ماڭا ئاشۇ دەرۋازا بېشىدىكى گۈلدىن بىرنى بەرسى-
لە، — دەپتۇ. پادىشا ماقۇل بولۇپتۇ. دىۋە قىز گۈلنى قولىغا
ئېلىشىغىلا گۈل توزۇپ كېتىپتۇ. دىۋە قىز توزغان گۈلنى بىر

بېرىپ «مېنىڭ ئوغلۇم سودىگەر ئىدى، ئۇ قىزلىرىغا ئاشىق، ئۇ-
لار ئۇزۇندىن بۇيان بىرگە بولۇپ، بىر - بىرىنى ياخشى كۆرۈ-
شۈپ قاپتۇ. شۇڭا مەن ئىككىسىنىڭ بېشىنى چېتىپ قويساق
دەپ كېلىشىم» دىگەن، — دەپتۇ.

موماي ئەلچى بولۇپ بارغان ئىكەن، پادىشا قوشۇلۇپتۇ. مو-
ماي «پادىشاغۇ قوشۇلدى، بىراق، پادىشا نىكا ئوقۇتىدىغان چاغدا
ئوغلۇمنىڭ تەخەي ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالسا بىزنى تىرىك قوي-
مايدۇ» دەپ قاتتىق قايغۇ ئىچىدە ئۆيگە قايتىپ ئەھۋالنى ئوغ-
لى تەخەيگە ئېيتىپتۇ. تەخەي يىگىت بۇنى ئاڭلىغاندىن
كېيىن:

— بۇ ناھايىتى ئاسان. نىكا ئوقۇتىدىغان كۈنى مەن يۇ-
شۇرۇنۇۋالسىمەن، سىلەر «ئوغلۇمىز ئوۋغا چىقىپ كەتتى، مۇشۇ پە-
چاققا نىكا ئوقۇۋېرىڭلار» دىسەڭلار بولىدۇ، — دەپتۇ.
ئانا شۇ گەپ بويىچە پادىشانىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. پادىشا
قىزىنى پىچاققا نىكالاپ بېرىپتۇ.

ئاخشىمى قىز ئۆيدە ئولتۇرسا بىر تەخەي كىرىپ كەپتۇ.
بۇنى كۆرۈپ قىز قورقۇپ كېتىپ چىراقنى ئۆچۈرۈۋاپتۇ. شۇ زامان
بىر يىگىت قىز بىلەن بىرگە يېتىپتۇ. ئەتىسى تاڭ ئاتقان
دا ئۇ يىگىت يەنە تەخەيگە ئۆزگىرىپ قاپتۇ. قىز ئۆز ئۆيىگە
بېرىپ ئەھۋالنى ئانىسىغا ئېيتىپتۇ. ئانىسى:

— ئۇنداق بولسا، سەن ئەتىگەندە تەخەينىڭ قارا تېرىسىنى
ئوتقا سېلىۋەت، ئاندىن ئۇ تەخەيگە ئۆزگىرەلمەيدۇ، شۇ چاغدا
سەن ئۇنىڭ بىلەن داۋاملىق بىرگە بولالايسىن، — دەپتۇ.
قىز ئانىسىنىڭ دىگىنى بويىچە ئەتىگەندە تەخەينىڭ تېرى-
سىنى ئوتقا سېلىۋېتىپتۇ. شۇ زامان ئۆيدە ئۈچ ئادەم پەيدا بو-
لۇپتۇ. بولارنىڭ ئىككىسى قېرى، بىرىسى چىرايلىق قىز ئىكەن.
بۇلار دېۋە بولۇپ، تەخەي يىگىت ئانىسىنىڭ قوسىغىدىكى چاغ

پادىشانىڭ ئۈچ ئوغلى

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ كىچىك خوتۇنىدىن بولغان ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. چوڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى شاكىر، ئوتتۇرا ئىچىسىنىڭ شاپىل، كىچىكىنىڭ ئىسمى شامىل ئىكەن. پادىشا بۇ ئوغۇللىرىغا ناھايىتى ئامراق ئىكەن. بولۇپمۇ ئەڭ كىچىك ئوغلى شامىلنى جېنىدىنمۇ ئېزىز كۆرىدىكەن. پادىشانىڭ چوڭ خوتۇنى بۇ بالىلارنى يوقىتىشنىڭ كويىدا ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشا كىچىك خوتۇنى بىلەن شىكارغا چىقىپ كېتىپتۇ. بالىلار پادىشانىڭ چوڭ خوتۇنىغا قاپتۇ. ئايال ئوغۇللارنى دەسلەپ ناھايىتى ئوبدان كۈتۈپتۇ. ئارىدىن بەش - ئالتە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلارنى خارلاشقا باشلاپتۇ. ئوغۇللار بۇ ئازاپقا چىداپ، ئايال نىمە دەپ ماقۇل دەپ يۈرۈپتۇ. ئايال با-لىلاردىن قۇسۇر تېپىش ئۈچۈن ھەر خىل ۋاستىلەرنى ئىشلەتكەن بولسىمۇ، لېكىن مەقسىدىگە يېتەلمەپتۇ. بىر كۈنى ئايال شامىلغا: — بېشىمغا سۇ قۇيۇپ بەر، — دەپتۇ ۋە چۆگۈننى شا-مىلغا تۇتقۇزۇپتۇ. شامىل سۇ قۇيۇۋاتقاندا بېشىنى قەستەن تېزلا كۆتەرگەن ئىكەن، چۆگۈننىڭ جوغىسى پىشانىسىگە تېگىپ كېتىپتۇ. ئايال:

— ھەي ھارىمى، سەن ماڭا قول ياندۇرغۇدەك بولدۇڭمۇ؟
ھازىر مۇشتەك تۇرۇپ شۇنداق قىلساڭ چوڭ بولغاندا نىمە قىلى-سەن؟ — دەپ شامىلنى ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. بۇ ئىشنى كۆرگەن

تالدىن تېرىپ ئەڭ ئاخىرقى تېلى قالغاندا گۈل تېرىققا ئايلىنىپ كېتىپتۇ. دېۋە قىر قۇشقاچقا ئايلىنىپ تېرىقنى يەپتۇ. ئاخىرقى بىر تال تېرىق قالغاندا، بۇ تېرىق مۈشۈككە ئايلىنىپ قۇشقاچنى تۇتۇپ يەۋىتىپتۇ. دېۋە قىز شۇنىڭ بىلەن ئۇلۇپتۇ. مۈشۈك ئۆز ئەسلىگە كېلىپ، تەخەيلىكتىنمۇ ئۆزگىرىپ رەسىم يىگىت بولۇپتۇ. مەلىكە بىلەن بىرگە بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە ياقا گۇڭشېدىن: ئوسمان ئىبراھىم

بىر توپ قاراقچى بار ئىكەن. ئۇلار شاپىلىنى پادىشا ئەۋەتكەن پايلاقچى ئوخشايدۇ دەپ تۇتۇۋاپتۇ ۋە ئۆلتۈرمەكچى بولۇپتۇ. شۇ ئەسنادا، قاراقچىلار ئارىسىدىكى ئوتتۇرا ياش بىر قاراقچى: — ھەي ئەخمەقلەر، پادىشانىڭ غەزىنىسىگە كىرمەكچى بولدىڭىز، غەزىنىمىزنى ئۇنتۇپ قېلىشتىڭىمۇ؟ نەچچە كۈندىن بېرى غەزىنىسىگە كىرىپ ئالتۇن - كۈمۈش ئېلىپ چىقىشتىن قورقۇشتۇڭ. بۈگۈن بۇنى بىزگە خۇدايىم ئەۋەتتى. بىز پادىشانىڭ غەزىنىسىگە مۇشۇنى كىرگۈزەيلى، — دەپتۇ. بۇگەپ قاراقچىلارغا تازا يېقىپتۇ. شۇڭا شاپىلىنى ئۆلتۈرۈش نىيىتىدىن يېنىپ، ئۇنى ئۈچ كۈن ئوبدان مېھمان قىپتۇ. تۆتىنچى كۈنى شاپىلىنى بېلىدىن باغلاپ تۈگۈلۈك تىن پادىشانىڭ غەزىنىسىگە كىرگۈزۈپتۇ. قاراقچىلار مەقسىدىگە يەتكەندىن كېيىن شاپىلىنى تاشلاپ كېتىپتۇ. غەزىنىچى شاپىلىنى تۇتۇۋاپتۇ ۋە پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ كىرىپتۇ. بۇ ئەسلى ئۇنىڭ ئاكىسى شاھ بولغان شەھەر ئىكەن، ئەمما شاكىر پادىشا شاپىلىنى كۆرۈپلا دەرھال زىندانغا تاشلاشقا بۇيرۇپتۇ.

ئەمدى گەپنى شامىلىدىن ئاڭلايمىز: شامىلىمۇ ئۇزۇن يول يۈرۈپ، كۆرمىگەننى كۆرۈپ، ئاڭلىمىدى. خانى ئاڭلاپ، ئاخىر بىر گۈزەل شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. لېكىن، بۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرى ئۇنىڭغا ناھايىتى قايغۇلۇق كۆرۈنۈپتۇ. شامىل ھەيران بولۇپ كۈچىدا كېتىۋېتىپ بىر دوقمۇشتا ئولتۇرغان مومايغا ئۇچراپتۇ. شامىل مومايدىن نىمە ئىش بولغانلىغىنى سوراپتۇ. موماي:

— شەھىرىمىزدە بىر كۆل بار ئىدى، بۇ كۆلدە بىر ئەجداد ھار بولۇپ، ھەر يىلى مۇشۇ ۋاقىتتا يىگىرمە ياشلىق قىز ۋە ئىككى قوشقار يەيدۇ، ئەگەر ئۇنى تەل قىلىپ تۇرمىساق پۈتۈن شەھىرىمىزنى ۋەيران قىلىدۇ، بۇ يىل پۈتۈن شەھىرىمىزدە يىگىرمە ياشلىق قىز قالمىغانلىغى ئۈچۈن ئوۋەن پادىشانىڭ قىزىغا كېپ

شاكر بىلەن شاپىل چىداپ تۇرالماي ئىنىسىنى قۇتقۇزۇۋاپتۇ.
ئەتىسى پادىشا شىكاردىن قايتىپ كەلسە چوڭ ئايالى يىغلا
ئولتۇرغۇدەك. پادىشا نىمە ۋەقە بولغانلىغىنى سورىسا ئايال گە
قىلماي ئولتۇرۇۋاپتۇ. پادىشا قايتا سورىغاندىن كېيىن چوڭ ئاي
ئۈچ ئوغۇلنى تازا چىقىپتۇ. پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ ۋەزىرگە:
— بۇ ئۈچ بالىنى ئۆلتۈرۈپ، يۈرىكىنى ئەكىلىپ كاۋا
قىلىپ بەر، — دەپ بۇيرۇپتۇ.

بۇ پادىشانىڭ ناھايىتى رەھىمدىل بىر ۋەزىرى بار ئىكەن.
شۇ ۋەزىر ئۈچ ئوغۇلنى بىر چۆلگە ئېلىپ كەپتۇ. بالىلار ۋەزىر
دىن ئۆزىنى بۇ يەرگە نەمىشقا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى سورايتۇ
ۋەزىر بۇ ئىشنىڭ سەۋىۋىنى بالىلارغا دەپ بەرگەن ئىكەن، بالى
لار زار - زار يىغلاپتۇ ۋە:

— ئاتىمىز شۇنداق دېگەن بولسا، بىز چېنىمىزنى بېرىشكە
رازى، — دەپتۇ. ئوغۇللارنىڭ چوڭى شاكر:

— ئەي شاپائەتلىك ۋەزىر، ئالدى بىلەن مېنىڭ بېشىمغا
قىلىچ ئۇرۇڭ. ئىنىلەرىمنىڭ قېنى تۆكۈلگىچە مەن ئۆلۈۋالاي، —
دەپتۇ. قالغان ئىككى ئوغۇلمۇ «ئاۋال مېنى ئۆلتۈرۈڭ» دەپ تۇ
رۇۋاپتۇ. ۋەزىرنىڭ ئۇلارغا رەھىمى كەپتۇ - دە:

— سىلەر بۇ يۇرتتىن باشقا بىر يۇرتقا كېتىڭلار،
دەپ بالىلارنى يولغا سېلىپ قويۇپ ئۆزى ئۈچ كىيىك ئوۋلاپ
ئۇلارنىڭ يۈرىكىنى ئېلىپ پادىشانىڭ ئالدىغا كەپتۇ.

ئەمدى گەپنى ئوتتۇراندې ئوغۇل شاپىلدىن ئاڭلايلى: شا
پىل ناھايىتى ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ. يول يۈرگەندىمۇ مول يۈ
رۈپتۇ. ئاخىرى قوسىغى ئېچىپ، ئۇسساپ، ھېرىپ ماڭغۇدەك ماغ
دۇرى قالماي بىر دۆڭگە چىقىپ ئەتراپقا قارايتۇ. دۆڭنىڭ ئار
قىسىدا بىر ئەسكى ئۆي تۇرغۇدەك. ئۇ ئاستا بېرىپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم! — دەپ ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۆيدە

ئۆلمەن، شۇڭا ئۆز سەرگۈزەشتىلىرىمنى بايان ئەيلەي» دەپ، بولغان ۋەقەنى باشتىن - ئاخىر سۆزلەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شاكر شاھ ئۆزىنى ئىنىسىغا تونۇشتۇرۇپتۇ. شۇ ھامان ئۇنى ياساندۇرۇپتۇ. شاكر شاھ ئىنىسى شاملىنىمۇ چاقىرتىپ كەپتۇ. ئۈچ ئاكا - ئۇكا جەم بولۇپ قىرىق كېچە - كۈندۈز خوشاللىق بەزمىسى ئۇيۇشتۇرۇپتۇ. كېيىن بۇلار ئۆز يۇرتىنى ۋە ئاتا - ئانىسىنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. ئوغۇللار ئۆز يۇرتىغا يېتىپ كەپتۇ. دادىسى ۋە ئانىسى ئۇلارنى تونۇماپتۇ. ئوغۇللار ھىلىقى رەھىمدىل ۋەزىرنى چاقىرتىپ ئەھۋالنى دادىسى ۋە ئانىلىرىغا ئېيتماي تۇرۇشنى تاپىلاپتۇ.

پادىشاھ بىر كۈنى بۇ مېھمانلارغا كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ. ھەممەيلەن جەم بولغاندا ۋەزىر مېھمانلارنى پادىشاھقا تونۇشتۇرۇپتۇ. پادىشاھ ئۆز قىلمىشىغا قاتتىق پۇشايىمان قىلىپ ئوغۇللىرىنى باغرىغا بېسىپتۇ ھەم شۇ زامان چوڭ خوتۇننى ئاتقا سۆرۈتۈپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ.

پادىشاھ كىچىك ئوغلى شاملىنى ئۆز ئورنىغا پادىشاھ قىلىپتۇ. شاملىنىڭ ئورنىغا ئوتتۇراچى ئوغۇل پادىشاھ بولۇپتۇ. شاكر - مۇ ئۆز دۆلىتىگە قايتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۈچ ئاكا - ئۇكا يۇرتىنى ئادىل سوراپ ئۆز ئارا ئىناق ئۆتۈپتۇ.

لىمپ قالدى. بۇ مەلىكە جاھاندا تەڭدىشى يوق گۈزەل ئىدى
پادىشا كىمدە - كىم بۇ ئەجدىھارنى يوقىتالمىسا پادىشا ئىغىزى
ۋە قىزىنى بېرىدىغانلىغىنى جاكالانغان بولسىمۇ، ئەجدىھارنى يوق
قىتىشقا ھىچكىم چۈرئەت قىلالىمىدى. شۇڭا پۈتۈن شەھەر خەلق
ئەنە شۇ مەلىكە ئۈچۈن قايغۇرۇۋاتىدۇ، - دەپتۇ.

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ شامىل ئۆتكۈر خەنجىرىنى ئېلىپ كۆل
بويىغا بېرىپ كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھار چىقىش ئالدىدا پۈتۈن
جاھان قاراڭغۇلىشىپ قارا يامغۇر يېغىپ كېتىدىكەن. ئاخىر جا
ھان قاراڭغۇلىشىپ قارا يامغۇر يېغىپتۇ. شامىل پەملىپ تۇرۇپ
ئەجدىھار چىقىشىغا خەنجىرىنى شۇنداق ئۇرغان ئىكەن، ئەجدىھا
ئىككى پارە بولۇپ ئۆلۈپتۇ. يوشۇرۇنۇۋالغان بارلىق كىشىلەر خۇ-
شال بولۇپ ئۆيلىرىدىن چىقىپتۇ ۋە شامىلنىڭ باتۇرلۇغىغا ھەيران بو-
لۇپ پۈت - قولىنى يەرگە تەككۈزمەي پادىشانىڭ ئالدىغا ئېلىپ بې-
رىپتۇ. پادىشا خوشاللىقىدا قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ
شامىلغا قىزىنى ۋە پادىشانىغىنى بېرىپتۇ. شامىل باشقا دۆلەتلەر
بىلەنمۇ مۇناسىۋەت ئورنىتىپتۇ. شاكىر پادىشا بىلەنمۇ ئوبدان
دوست بولۇپ ئۆتۈپتۇ. لېكىن ئۇ شاكىر شاھنىڭ ئۆز ئاكىسى
ئىكەنلىكىنى بىلمەپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاكىر شاھ بىلەن شامىل شاھ بىر يەر-
گە جەم بولۇپ بىر نەچچە كۈن سەيلە قىلىپتۇ. شۇ جەرياندا
ئىككىمىلەن ئۆزلىرىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەشپ تونۇشۇپ،
تەقدىر - پەشانىنىڭ ھىكمەتلىرىگە ھەيران بولۇشۇپتۇ، ئوتتۇرا
چى ئوغۇل شاپىلىنى ئەسلىپ قاتتىق قايغۇرۇشۇپتۇ.

شاكىر شاھ ئۆز شەھىرىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن زىن-
داندىكى قاراقچى يادىغا كېلىپ ئۇنى ئالدىغا چاقىرتتۇرۇپتۇ. شا-
كىر بۇ قاراقچىنى كۆرۈپ كۆڭلىگە گۇمان چۈشۈپتۇ - دە، ئۇ-
نىڭ ئىسمىنى سورايتۇ. شاپىل «دەسممۇ - دەسممۇ بەرسىمىر

ئوخشايدۇ. مەن ئۇلارنىڭ ئىشىغا دەخلى قىلىپ قويماي» دىگەن ئويغا كېلىپ چوكانغا:

— ھويلا بەك تىنچىق ئىكەن. ماڭا ئۆگزىگە ئورۇن سېلىپ بەرسىلە بوپتىكەن، — دەپتۇ. بۇ گەپ چوكانغا ناھايىتى يېقىپ تۇ. چوكان دەرھاللا ئۆگزىگە ئورۇن سېلىپ بېرىپتۇ. دىخاننىڭ قوسىغى بەك ئېچىپ كەتكەن بولغاچقا ئۇيقۇسى زادى كەلمەپتۇ. شۇ ئەسنادا ھويلىنىڭ دەرۋازىسى قېقىلىپتۇ. چوكان ھاپىلا — شا — پىلا بېرىپ ئىشىكىنى ئېچىپتۇ. بىر ياش يىگىت كىرىپتۇ. دىخان بايقى ئويىنى جەزمىلەشتۈرۈپتۇ. ئۇلار ئۆيگە كىرىپ كېتىشىگە دىخان ئۇلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن ئاستا ئۆمۈلەپ تۆڭ لۈككە كەپتۇ. قارىسا يىگىت بىلەن چوكان بىر بىرىگە چاپلىشىپ ئولتۇرۇپ مۇڭدېشىۋاتقۇدەك. بىر دەمدىن كېيىن يىگىت: — يەيدىغان بىرەر نەرسەڭ يوقمۇ؟ — دەپ سورايتۇ چوكاندىن.

— قاتتىق ناندىن باشقا نەرسە يوق، — دەپتۇ چوكان. — باشقا نەرسەڭ يوقمۇ؟ — دەپ قايتا سورايتۇ يىگىت. چوكان دەرھال بىرنىمىنى ئېسىگە ئالغاندەك: — ھە راست، ئېغىلدا بىر سېمىز ئوغلغىم بار. ئۇنى سو- يۇپ يەيلىمۇ؟ — دەپتۇ.

— سويۇپ يەيلى، — دەپتۇ يىگىت خوشال بولغان ھال دا، — دەل جايدا گەپ قىلىدىك. مېنىڭمۇ نەچچە كۈندىن بېرى گۆش يىگۈم كېلىپ تۇراتتى. ئىككىيلەن ئوغلاقنى سويۇپتۇ. يىگىت زاسۈيىنى كۆرسىتىپ تۇرۇپ:

— ئالدى بىلەن مۇشۇنى بىر تەرەپ قىلىۋېتەيلى، — دەپتۇ. چوكان ماقۇل دەپ ئۆپكە، ھىسىپ، باش — پاقالچاقلارنى قازانغا سېلىپ پىشۇرۇپتۇ. ئىككىسى يەپ بولالماي ئېشىپ قالغان

دەخان

ئۆتكەن زاماندا بىر كەمبەغەل دەخان ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ دە ئۇنى قالمىغان دەخان بىر كۈنى بىر تاغار بۇغداينى ئىشىگە كە ئارتىپ تۈگمەنگە ئۇن تارتقىلى بېرىپتۇ. ئۇنى تارتىپ لۇپ ئۆيگە قاراپ يول ئاپتۇ. تۈگمەن بىلەن ئۆيىنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر ئۇزۇن ساي بار ئىكەن. دەخان بەك كەچ قالغاچقا ئۆيىگە قايتىپ كېتىشكە كۆزى يەتمەي يول ئۈستىدىكى بىر دەۋازىنى قېچىپتۇ. ئارىدىن خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن يىگىرمە بەش ياشلار چامىسىدىكى بىر چوكان چىقىپ ئىشىكتىن ئېچىپتۇ. دەخان ئەھۋالنى تەپسىلى سۆزلەپ:

— ۋاي خېنىم، بۈگۈن بىر كېچىلىك قونالغۇ بەرگەن بولسا؟ — دەپ ئۆتۈنۈپتۇ.

— بۈگۈن بولمايدۇ، چۈنكى ئۆيدە ئېرىم يوق، — دەپتۇ چوكان. دەخان يەنە يېلىنغان ھالدا:

— مەندە باشقا غەرەز يوق، ئەگەر سىلە ئۆيدە ياتسىمەن ھويلىدا ياتساممۇ بولىدۇ. بۈگۈن بەك كەچ قالدۇم. رەھىم قىلسىلا خېنىم، — دەپتۇ.

چوكان ئاخىرى ماقۇل بولۇپتۇ. دەخان ھويلىغا كىرىپ ئۇنى چۈشۈرۈپ قويۇپ ئىشىكىنى ئۈزۈمگە باغلاپ قويۇپتۇ. ئۆزى كېلىپ كىمگىزدە ئولتۇرۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن چوكاننىڭ مېڭىشى تولىراپ قاپتۇ. دەخان «بۇ چوكاننىڭ بىرەر ئوينىشى

— بىر دىخان تۈگمەنگە ئۇن تارتقىلى كەلگەن ئىكەن،
كەچ قايتىۋ. بىر كېچە قونۇپ قالاي دىگەن ئىدى. ماقۇل دىگەن
ئىدىم، — دەپتۇ.

— قېنى ئۇ كىشى؟

— ئۆگزىدە ئۇخلاۋاتىدۇ.

— ماڭ چاقىرىپ چۈش، بىللە ئولتۇرۇپ چاي ئىچەيلى، —

دەپ خوتۇنىنى بۇيرۇپتۇ ئەر. تىزگۈلۈكتە ماربلاپ ياتقان دىخان
بۇنى ئاڭلاپ دەرھال ئورنىغا كېلىپ، ئۇخلىغان بولۇپ يېتىۋاپتۇ.
چوكان ئۆگزىگە چىقىپ، ئاستا كېلىپ دىخاننى مېدىرلىتىپ چاقى-
رىپتۇ. دىخان ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. چوكان دىخانغا:

— ئۆيگە كىرىپ چاي ئىچسە، ئېرىم كەلدى، سىلىنى

چاقىرىۋاتىدۇ، — دەپتۇ. بۇ گەپ دىخانغا ياغدەك يېقىپتۇ. ئۇ ئۆيگە

كىرىپ چوكاننىڭ ئېرى بىلەن سالاملاشقاندىن كېيىن بىللە ئول

تۇرۇپ چاي ئىچىشىپتۇ. قاتتىق ناننى يىگۈسى كەلمەي بىرئاز

ئىچمىلا بولدى قىلىشىپتۇ. بىردەم جىمجىتلىق ھۆكۈم سۈرگەندىن

كېيىن ئەر دىخانغا:

— ھىكايە ئېيتىپ بەرسە، — دەپتۇ. دىخان ماقۇل بولۇپ:

— كۆرگەنلىرىم بولسىمۇ بولامدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئەلۋەتتە بولىدۇ، — دەپتۇ ئەر. شۇنىڭ بىلەن دىخان

ساقلىمىنى بىر سىلاپ قويۇپ سۆزىنى باشلاپتۇ:

— بۈگۈن تۈگمەندىن كېلىۋاتسام ئاۋۇ ئويۇقتىكى ھىسپىتەك

بىر يىلان چىقتى. قورققىنىمدىن شۇ ئويۇقتىكى ئوغلاق كالىد

سىدەك بىر تاش بىلەن بىرنى قويسام ئاشۇ ئويۇقتىكى چوچۇر-
دەك چېچىلىپ كەتتى.

بۇنى ئاڭلىغان ئەر ھەيران بولۇپ:

— ۋاي نىمە دەۋاتىلا؟ — دەپتۇ.

— ۋاي بېگىم، ئىشەنمەيسە ئاۋۇ بۇلۇڭدا ئولتۇرغان تا-

غارچى ئاكامدىن سوراپ باقسىلا، — دەپتۇ دىخان. ئەر دەرھال

85

بىر تەخسە ھىسسىنى، ئوغلاقنىڭ كاللىسىنى ئويۇققا ئېلىپ قاپ
يۇپتۇ. شۇنىڭ بىلەن يىگىت:

— ھەي... بۇنىغۇ يىدۇق، بىراق كۆڭلۈم يەنىلا غە
تارتىپ تۇرىدۇ، — دەپتۇ.

— ئەمەسە چۆچۈرە ئېتىپ يەيلى، — دەپتۇ چوكان
بىردەمنىڭ ئىچىدە چۆچۈرنى تەييارلاپتۇ. ئاچ قوساق دىخان تۈك
رۈگىنى يۇتۇپ، تۈگۈلۈك تۈۋىدە ماراپ يېتىۋېرىپتۇ. يىگىت بىلە
چوكان چۆچۈرە يەپتۇ. ئېشىپ قالغان چۆچۈرنى بىر تەخسىگە
سېلىپ ئويۇققا ئېلىپ قويۇپتۇ. بۇلار قوساقلىرىنى تويغۇزۇشۇ
تۇرۇشىغا ئىشىك قاتتىق ئۇرۇلۇپتۇ. چوكان دەككە - دۈككەگە
چۈشۈپ:

— ئاپلا، ئىش چاتاق بولدى. ئېرىم كېلىپ قالدى، —
دەپتۇ. يىگىت بولسا قانداق قىلىشىنى بىلەلمەي قاپتۇ. چوكان
دەرھاللا:

— بولدى، بۇنى ئۆزەم جۆندەيمەن، — دەپتۇ - دە، يە
گىتنىڭ كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ، بىر بۇلۇڭدا تۇرغان كۆمۈر تا
غىرىنى بىكارلاپ، يىگىتنى تاغارغا سولاپتۇ ۋە ئاغزىنى بوغۇپ
ئۆينىڭ بۇلۇڭىغا يۆلەپ قويۇپتۇ. ئايال چاققانلىق بىلەن يىگىت
نىڭ كىيىملىرىنى ئېلىپ بىر يەرگە تىقىپ قويۇپ يۈگۈرگەن پە
تى چىقىپ دەرۋازىنى ئېچىپتۇ. ئېرى ئۆيگە كىرىپ ئولتۇرۇپ:
— خوتۇن، يەيدىغان بىرنەرسە بېرىڭلار، قوساق ئېچىپ
كەتتى، — دەپتۇ. چوكان:

— قاتتىق نان بار، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.
— مەيلى، ئەكىلىڭلار، يەيلى، — دەپتۇ ئەر. چوكان ناننى
ئەكىلىپ بېرىپتۇ. ئەر چاي ئىچىپ ئولتۇرۇپ:
— ھۈيلىدىكى ئېشەك كىمنىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. چوكان
دەرھاللا:

يۈز شېھىت

ئەرەپ ئەللىرىنىڭ بىرىدە ناھايىتى سەلتەنەتلىك بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. بۇ پادىشا يۇرتنى ناھايىتى ئادىللىق بىلەن سورايدىكەن. شۇڭا خەلقلەر تېج ۋە خوشال - خورام ياشايدىكەن. پادىشا بىر كېچىسى چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە ئاجايىپ ساھىپىچىلار بىر ئايال پادىشاغا قاراپ كۈلۈۋاتقۇدەك. پادىشا ئايالنىڭ قولىنى تۇتاي دەپ قولىنى ئۇزاتقان ئىكەن. ئايال پادىشاغا قاراپ تېخىمۇ قاتتىق كۈلۈپتۇ - دە، پادىشا ئويغىنىپ كېتىپتۇ. ئۇ چۈشىدە كۆرگەن ئايالنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ، ئاشىق بىقارار بولۇپ قاپتۇ. ئىشقا دەردىدە ھۇشىدىن كېتىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ پادىشانىڭ چىرايى ساماندىك سارغىيىپ كېلىدىن تاماق ئۆتمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. پادىشادىكى بۇ ھالەتنى كۆرگەن ئوردا ئەھلى بىر يەرگە يىغىلىپ سۆھبەت ئۆتكۈزۈپتۇ. پادىشانىڭ ئەقىللىق بىر ۋەزىرى بار ئىكەن، ئوردا ئەھلى شۇ ۋەزىرنى پادىشانىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ كېلىشكە ئەۋەتىپتۇ. ۋەزىر پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ سالام بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن، ئىشىقا مۇشۇنداق ئەھۋالغا چۈشۈپ قالغانلىغىنى سورايتۇ. پادىشا ئەھۋالنى ۋەزىرگە بايان قىپتۇ. ۋەزىر پادىشاغا تەسەللى بېرىپ:

— ئادەم ئەۋەتىپ سىلە چۈشۈرىدە كۆرگەن ئايالنى تاپتۇ - زۇپ كېلەيلى، -- دەپتۇ. پادىشا بۇ گەپنى ماقۇل كۆرمەي، ئۆزى شەھەرمۇ - شەھەر كېزىپ يۈرۈپ تاپىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. بۇ مەسىلە

بېرىپ بۇلۇڭدا يۆلەكلىك تۇرغان تاغارنى يېشىپ بىر تارتقا
ئىكەن، ئىچىدىن ھىلىقى قىپ - يالماچ يىگىت چىقىپتۇ. شۇ
نىڭ بىلەن ئۆينىڭ ئىچىدە قىيا - چىيا باشلىنىپتۇ. دىخان ش
مالماتاڭ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ ئاستاغىنە چىقىپ ئىشىكىگ
ئۇنى ئارتىپ يولغا راۋان بوپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇكشېدىن: ئابدۇغېنى.

كىرىپتۇ. ئاشىق پادىشا تەختتە ئولتۇرغان ئايال پادىشاغا قارايتۇ، قارايتۇ-يۇ، شۇئان بەھۇش بولۇپ يىقىلىپتۇ. چۈنكى ئۇ چۈشىدە كۆرۈپ ئاشىق بولغان ئايال دەل شۇ ئىكەن. ئاشىق پادىشا بىر-ئازدىن كېيىن ھۇشىغا كېلىپ ئورنىدىن ئىتتىك تۇرۇپ، ئايال پادىشاغا سالام بىجا كەلتۈرۈپتۇ. ئەكەلگەن سوغاتلارنى تەقدىم قىپتۇ. ئايال پادىشا بۇلارنى ئىززەتلەپ كاتتا زىياپەت بېرىپتۇ. زىياپەتنى تۈگىتىپ ئاشىق پادىشا سارايۋەن بىلەن ساراياغا قايتىپتۇ. سارايۋەنگە كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بېرىپ، ئايال پادىشاغا ئەلچى بولۇپ بېرىشىنى، خىزمىتى ئۈچۈن ئوبدان رازى قىلىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. سارايۋەن ماقۇل بوپتۇ. ئەتىسى ئايال پادىشانىڭ يېنىغا بېرىپ ھەممە ئەھۋالنى يىپىدىن - يىڭىنىسىگىچە بايان قىلىپتۇ.

ئايال پادىشا:

— سىزگە مەلۇمكى، شەھىرىمىزنىڭ قىبلى تەرىپىدىن ھەر جۈمە كېچىسى دەھشەتلىك بىر ئاۋاز كېلىدۇ. شۇ ئاۋازنىڭ نىمە سەۋەبتىن كېلىدىغانلىغىنى بىلمىپ كەلگەن كىشىگە بارلىق چىقىمىنى ئۆزەم قىلىپ ياتلىق بولمەن. — دەپتۇ. ئەلچى قايتىپ كېلىپ ئايال پادىشانىڭ جاۋابىنى ئاشىق پادىشاغا ئېيتىپتۇ.

ئاشىق پادىشا بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن تاڭ ئېتىشىغىلا يولغا چىقىشنى پىلانلاپ بالدۇرراق يېتىپ ئۇخلاپتۇ. بۇ دەل جۈمە كېچىسى ئىكەن. يېرىم كېچە بولغاندا پادىشانىڭ قولىغىغا ئاجايىپ دەھشەتلىك بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. پادىشا شۇ ھامان ئورنىدىن تۇرۇپ ئاللاغا ئىبادەت قىلىپتۇ. سارايۋەن بىلەن بىللە ئوردىغا بېرىپ ئايال پادىشانى ئۆزىنىڭ يولغا چىققانلىغىدىن خەۋەرلەندۈرۈپتۇ.

ئاشىق پادىشا يەتتە كېچە - كۈندۈز يول مېڭىپ بىر قۇملىق چۆلگە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ئەمما چۆلنىڭ

مەتگە ۋەزىر باشلىق ئوردا ئەھلى ماقۇل بوپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ پادىشا تاجۇ - تەختىنى ۋەزىرگە ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، شاھانە لىباسلىرىنى سېلىپ تاشلاپ، چۈشىدە كۆرگەن ئايالنى ئىز لەپ يولغا راۋان بوپتۇ. پادىشا يول يۈرۈپتۇ. يۈرگەندىمۇ مول يۈ رۈپتۇ. ئۇ بىرقانچە شەھەرنى كېزىپ، ئاخىرى ناھايىتى ھەشە مەتلىك بىر شەھەرگە كېلىپ چۈشۈپتۇ. بىرقانچە كۈن ئارام ئال ھاندىن كېيىن شەھەر كوچىلىرىنى ئارىلاپ، چۈشىدە كۆرگەن سا ھىچمالنى ئىزلەپتۇ. ئۇيان مېڭىپ، بۇيان مېڭىپ، ئاخىر بىر سا ماۋەرخانىغا كىرىپتۇ. ساماۋەرخانىدا بىرقانچە ئادەم پاراڭلىشىپ ئولتۇرغان ئىكەن. پادىشا ئۇلارنىڭ گېپىگە قۇلاق ساپتۇ. ئۇلار نىڭ سۆزىدىن بۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىنىڭ ئايال ئىكەنلىگى ناھايىتى ئادىللىق بىلەن شەھەر سورايدىغانلىغى، باشقا جايلار دىن كەلگەن كىشىلەرنى قانداق كىشى بولۇشىدىن قەتئى نەزەر قوبۇل قىلىدىغانلىغىنى بىلىۋاپتۇ. پادىشا ساماۋەرخانىدىن چىقىپ ئۇدۇل سارايغا قايتىپ كەپتۇ. سارايۋەنگە ئايال پادىشانى كۆرۈش ئارزۇسىنىڭ بارلىغىنى بىلدۈرۈپ، سارايۋەننىڭ ئوردىغا ئۆزى بى لەن بىللە بېرىشنى ئىلتىماس قىپتۇ. سارايۋەن ماقۇل بوپتۇ. ئەتىسى تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ئىككىسى نامىزنى ئوقۇپ، تامىغىنى يەپ بولۇپلا ئوردىغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇلار ئوردا ئالدىغا كېلىپ دەرۋازىۋەنگە:

- بىز باشقا شەھەرلىك، پادىشايمىڭلارنىڭ نامىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشمەكچى بولۇپ كېلىشىمىز، — دەپتۇ.
- دەرۋازىۋەن ئايال پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ:
- ئىككى مۇساپىر كەپتۇ، سىلى بىلەن كۆرۈشمەكچى ئى كەن، — دەپ خەۋەر قىپتۇ.
- باشلاپ كىر، — دەپتۇ ئايال پادىشا.
- دەرۋازىۋەن بۇ ئىككىيلەننى ئايال پادىشانىڭ ئالدىغا باشلاپ

چۈشۈپ، ھىلىقى مەخلۇقىنى قىلىچ بىلەن ئىككى پارچە قىلىپ تاشلاپتۇ. بۇ مەخلۇق دۈپ - دۈگىلەك بولغىنى ئۈچۈن ئىچىدىن تۈگمەن تېشى شەكىللىك بىر پارچە ئالتۇن چىقىپتۇ. ھاتەم ئال تۇنى ئۆزىمە دەرىخىنىڭ تۈۋىگە كۆمۈپ قويۇپتۇ. شۇندىن باشلاپ ئادەملەر بۇ يولدىن بىخىرامان ئۆتىدىغان بولپتۇ.

ھاتەم يەنە ئۆز يولىغا راۋان بولۇپتۇ. بىرقانچە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەردە بىر مۇ ئادەم يوق ئىكەن، بىراق دۇكانلار ئوچۇق بولۇپ، ئاشپۇزۇللاردا ھەرخىل تاماقلار پىشپ تۇرغۇدەك. ھاتەم ھەيران بولۇپ، ئۇ- ياق - بۇياققا مېڭىپتۇ. بىر دوقمۇشقا كەلسە بىر موماي چاق ئىگىرىپ ئولتۇرغان ئىكەن. ھاتەم مومايدىن شەھەردىكى ئادەملەر- نىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سوراپتۇ. موماي:

— بىزنىڭ شەھىرىمىزگە بىر ئاجايىپ مەخلۇق پەيدا بولۇپ قال دى. ئۇ ھەر كۈنى ئون سەككىز ياشقا كىرگەن ئوغۇل بالىدىن بىرنى يەيدۇ. بۇ قېتىم نۆۋەت پادىشانىڭ ئوغلىغا كەلدى. پادىشا باش- لىق شەھەر خەلقىنىڭ ھەممىسى ماتەم نۇتۇپ، شەھەر سىرتىدىكى مەيدانغا يىغىلدى. شۇڭا شەھەردە مەندىن باشقا ئادەم قالمايدى، — دەپتۇ. ھاتەم بۇنى ئاڭلاپ، موماي بىلەن خوشلىشىپ شەھەر سىرتىدىكى مەيدانغا قاراپ مېڭىپتۇ. مەيدانغا بارسا ھەممە ئادەم قارا كىيىم كىيگەن ئىكەن. پادىشا قىزىل دۇخاۋىدىن كىيىم كىي- گەن بىر ئوغۇل بالىنى يېنىغا ئېلىپ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان ئىكەن. ھاتەم ئۇدۇل پادىشانىڭ ئالدىغا بېرىپ تازىم بىجا كەلتۈ- رۈپتۇ. پادىشا ھاتەمگە ئۆز يېنىدىن ئورۇن بېرىپتۇ ۋە بۇ شەھەر- گە كەلگەن بالا - قازانى ھاتەمگە سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ئاجايىپ مەخلۇق بۇ شەھەرنىڭ قىبلى تەرىپىدىكى شەھەرگە كىرىدىغان يولنىڭ ئىككى تەرىپىگە جايلاشقان تاغ ئىچىدە بولۇپ، ئۇ تەييارلانغان ئادەمنى شۇ يولنىڭ ئاغزىدىن ئېلىپ كېتىدىكەن.

چېتى كۆرۈنمەپتۇ. ئوزۇقلىرى تۈگەپ، مىنگەن ئېتىمۇ ئۇلۇپتۇ
ئاخىر ئۇ ئۇسسۇزلىق ۋە ئاچلىقتىن ھۇشسىزلىنىپ يىقىلىپتۇ...
ئېيتىشلارغا قارىغاندا ھاتەم ئىسمىلىك بىر پالۋان بولۇپ
ئۇنىڭغا ھىچ كىشى تەڭ كېلەلمەيدىكەن. ئۇ غېرىپ، مۇساپىرلارغا
داۋاملىق ياخشىلىق قىلىدىكەن. دەل شۇ كۈنى ھاتەم قۇملۇقتا
كېتىۋېتىپ يىقىلىپ ياتقان بىر ئادەمنى كۆرۈپتۇ. يېقىن بېرىپ
قارىسا يۈرىكى تېخى سوقۇشتىن توختىمىغان ئىكەن. ھاتەم
ئادەمنى يۆلەپ چىرايىغا بىر قاراپلا ئۆزىنىڭ پادىشا دوستىنى
تونۇپتۇ - دە، ئۇنىڭ ئاغزىغا سۇ تېمىتىپتۇ. ئاشىق پادىشا ئاستا -
ئاستا ھۇشقا كېلىپ كۆزىنى ئېچىپتۇ. ھاتەم پادىشادىن نىما
ئۇچۇن بۇ يەردە يىقىلىپ ياتقانلىغىنى سوراپتۇ. پادىشا ئۆز بېشى
دىن ئۆتكەن بارلىق ئىشلارنى ۋە بۇ يەرگە كېلىشتىكى مەقسەت
دىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ھاتەم ئۆزى سىرنى بىلىپ
پادىشانى مۇرات - مەقسىدىگە يەتكۈزىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. ئاشىق
پادىشا ئەسلىدىكى سارايفىغا قايتىپ ھاتەمنىڭ ئىشىنى ئورۇنلاپ
كېلىشىنى كۈتۈپتۇ.

ھاتەم ئاشىق پادىشانى يولغا سېلىپ قويغاندىن كېيىن بىر
كۈنلۈك يولنى بىر سائەتتە بېسىپ، ئۈچ كېچە - كۈندۈزدىن كې-
يىن يول بويىدىكى بىر تۈپ ئۆزۈمە دەرىخى تۈۋىگە چۈشۈپ
ئارام ئېلىشقا ئولتۇرۇپتۇ. بىر چاغدا غەلىتە بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ.
شۇنداق قارىغۇدەك بولسا ئالدى تەرەپتىن ئاجايىپ بىر مەخلۇق
خىرىس قىلىپ كېلىۋاتقۇدەك. ھاتەم بۇ مەخلۇق بىلەن بىر ھازا
ئېلىشىپ ئۆزۈمە دەرىخىنىڭ ئۈستىگە چىقىۋاپتۇ. ھېلىقى مەخلۇق
ئاغزىدىن تاش - قۇم ياغدۇرۇپتۇ، ھاتەم قالغان بىلەن مۇداپىئە -
لىنىپتۇ. ھېلىقى مەخلۇق بۇ ھېلىقى كار قىلمىغاندىن كېيىن
ئاغزىدىن ئوت چېچىپتۇ. ھاتەمگە ئاللادىن ياردەم كەپتۇ. شۇ ھال-
مان يامغۇر يېغىپ ئوتنى ئۆچۈرۈپتۇ. ھاتەم ئۆزىدىن سەكرەپ

مېتىر ئىگىزلىكتىكى، ئون مېتىر چوڭقۇرلۇقتىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى ئۇنىڭ قارىغا كىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ بېشىنى كۆتىرىپ قارىسا، ئۆز رەقىبى تېخىچە ئۆز پېتى تۇرغۇدەك. ئۇ غەزەپتىن يېرىلغۇدەك بولۇپ، رەقىبىنى چايناپ پۈركۈۋېتىش ئۈچۈن يەنە دەم تارتىپتۇ. ئۇ بۇ قېتىم بېشىنى كۆتەرمەي ئىككى قېتىم دەم تارتىپتۇ. قارىسا رەقىبى يەنە قاراپ تۇرغۇدەك. تۆتىنچى قېتىم نا- ھايىتى كۈچەپ بىر دەم تارتقان ئىكەن. گۈلدۈرلىگەن بىر ئاۋاز بىلەن تەڭ ئەينەك قومۇرىلىپ كېلىپ ئاجايىپ مەخلۇقنىڭ ئاغزىدىن كىرىپ ئىككى پارچە قىلىپ تاشلاپتۇ. بۇ مەخلۇقنىڭ ئىچىدىنمۇ تۈگمەن تېشىدەك بىر پارچە ئالتۇن چىقىپتۇ. شەھەر خەلقى ئۇ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان قۇتۇلالمىغان بالا - قازادىن قۇتۇلۇپتۇ. ھاتەم ئادەم ئەۋەتىپ يولدا كۆمۈپ قويغان ئالتۇننى ئەكەل دۈرۈپ، ئىككى پارچە ئالتۇننى پادىشاغا تەقدىم قىلىپتۇ. ئاندىن پادىشا ۋە شەھەر خەلقى بىلەن خوشلىشىپ جۈمە كۈنى كېچىسى چىقىدىغان ئاۋازنىڭ سىرىنى بىلىپ كېلىش ئۈچۈن يولغا راۋان بولۇپتۇ. ئۈچ كېچە - كۈندۈز يول ماڭغاندىن كېيىن بىر قەۋەت تانلىق قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. كەچ بولۇپ قالغاچقا بۇ يەردە قونماقچى بولۇپتۇ. بۇ جۈمە كۈنى كېچىسى ئىكەن. ھاتەم يېتىپلا ئۇيغۇغا كېتىپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ئويغىنىپ قەۋەستانلىققا سەپىلىنىپ قارايتۇ. ئاپپاق ئايدىڭ بولۇپ، ھاتەم قەۋەتلەرنى ساناپتۇ. قەۋەت جەمى بىر يۈز چىقىپتۇ. بۇ قەۋەتلەرنىڭ بىرى ناھايىتى چوڭ بولۇپ، قالغان توقسان توققۇزى كىچىك ئىكەن. ھەممە قەۋەرنىڭ ئۈستىدە چىراق يېنىۋاتقان بولۇپ، توقسان توققۇز قەۋەرنىڭ ئۈستىدىكى چىراق نۇرى ناھايىتى روشەن، يوغان قەۋەرنىڭ ئۈستىدىكى چىراق نۇرسىز ئىكەن. بىر چاغدا ئون نەچچە ھۆر قىز پەيدا بولۇپ، يەرگە گىلەملەرنى سايىپتۇ. ھېلىقى كىچىك توقسان توققۇز قەۋەردىن ئادەملەر چىقىپ كەپتۇ. ھۆر

ئۇنى ھەچكىم كۆرمەيدىكەن. ئەگەر ئون سەككىز ياشلىق ئوغ-
ھازىر بولمىسا ئۇ پۈتۈن شەھەر خەلقىنى ئامان قالدۇرمايدىكە-
ھاتەم بۇ ئەھۋاللارنى تەپسىلى بىلگەندىن كېيىن، پادىشاغا
تۈن شەھەردىكى ئەينەكچىلەرنى يىغىپ ئەينەك ياساتسا ئاجايى-
مەخلۇقنى يوقىتىشقا دولدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. پادىشا بۇ تەكلىپنى
قۇل كۆرۈپ، شۇ كۈندىن باشلاپ پۈتۈن شەھەردىكى ئەينەكچىلەرنى
ئوردىغا كېلىشىنى ئېيتىپتۇ. ھاتەم بىرقانچە كىشى بىلەن ھىلى-
تاغ ئارىلىغىدىكى يولغا بېرىپ، ئۇنىڭ كەڭلىكى، تاغنىڭ ئىگى-
لىكىنى ئۆلچەپ كەپتۇ ۋە ئەينەكچىلەرگە ئىگىزلىكى سەككە-
مېتىر، كەڭلىكى قىرىق مېتىر، قېلىنلىقى بىر مېتىر كېلىدىغا
ئەينەك ياساپ، بىر تەرىپىنى سىرلاشنى بۇيرۇپتۇ. قاۋۇل، كۈچلۈ
ئادەمدىن بىر بۆلۈم ئاجرىتىپ تاغ ئاغزىدىكى يولنى چوڭقۇرلۇغ-
قىرىق مېتىر، كەڭلىكى ئىككى مېتىر كولاشنى ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ.
ئوتتۇز سەككىز كۈن بولغاندا ئەينەك پۈتۈپتۇ. كولايدىغان يەر-
كولىنىپ بوپتۇ. ھاتەم ئەينەكنىڭ كۆرىدىغان تەرىپىنى ئاجايى-
مەخلۇقنىڭ كېلىدىغان تەرىپىگە قارىتىپ ھېلىقى كولىغان يەرگە ناھا-
يىتى پۇختا كۆمۈپتۇ. ھەممە تەييارلىق پۈتۈپتۇ. ھاتەم كىشىلەرگە
— ئاجايىپ مەخلۇقنى كۆرىدىغىنىڭلار ئاتىشى مېتىر يىراقلىق-
تىكى جايدىن كورۇڭلار. — دەپ تاپىلاپتۇ. قىرىقنچى كۈنى پېشىر-
ۋاقتى بىلەن ئاجايىپ مەخلۇق يولنىڭ ئاغزىغا يېتىپ كەپتۇ. بۇ ئاجايىپ
مەخلۇق ھانەم ئۆلتۈرگەن مەخلۇقنىڭ جۈپتى ئىكەن. ئاجايىپ مەخلۇق
يول ئاغزىغا يېقىن كېلىپ ئادەمنى ئەكىلىپ قويدىمىكەن دىگەن تاماد-
بېشىنى كۆتىرىپ قارايتۇ - دە، چۆچۈپ كېتىپتۇ. ئۇ يول ئېغزى-
دا ئۆزىگە ئوخشاش بىر مەخلۇقنىڭ تۇرغانلىغىنى (ئەينەكتىن
ئۆز ئەكسىنى) كۆرۈپ «مەن يەيدىغان ئادەمنى بۇ ھارامزادە يەپ
بوپتۇ» دەپ قاتتىق غەزەپلەنمىپتۇ، ئۆز رەقىبىنى يەۋەتمەكچى
بولۇپ بىرلا ھام قىلغان ئىكەن. ئون مېتىر يىراقلىقتىكى، ئون

دەرەخلىق بولۇپ، بىر چەتتە سۇيا، ئۇنىڭ يېنىدا بىر بۇلاق بار ئىكەن. كەچ كىرىپ قالغان ئىدى، مەن:

— مۇشۇ جايدا قونايلى، — دىدىم. بۇلار:

— باي ئاكا، بولمايدۇ، بۇ جاي قاراقچىلار ماكانى بولسا كېرەك، يۈرۈپ كېتەيلى، — دىيىشتى. مەن بۇ گەپلەرگە ئىشەنمىدىم. بۇلارنى ئۇرۇپ — تىللاپ مۇشۇ يەردە قونۇشقا مەجبۇر-لىدىم. خېچىردىكى ماللارنى چۈشۈرۈپ، تاماقلارنىمىزنى يەپ بو-لۇپ، ھەممىمىز ئۇيقۇغا كەتتۇق. يېرىم كېچە بولغاندا «قىر — چاپ» دىگەن چۇقان كۆتىرىلدى. كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام قاراقچىلار ئىكەن. قاراقچىلار ھەممىمىزنى ئۆلتۈرۈپ ماللىرىمىزنى ئېلىپ كەتتى. بۇ ئىشقا يەتمىش يىل بولدى. شۇنىڭدىن بېرى مەن مۇشۇنداق ئازاپ چېكىۋاتىمەن، نالە — پەرياد قىلىپ توۋلايمەن. مېنىڭ ئىككى ئوغۇلۇم بار، چوڭى سەكسەن ياش، كىچىگى يەتتىمىش ياش، ئۇلار مەندىن قالغان مالۇ — دۇنيانى ئەيشى — ئىش رەت، كەيپى — ساپا بىلەن تۈگەتتى. خەپىرى — ساخاۋەت قىلىمەدى. شۇ سەۋەپتىن مەن مۇشۇنداق ئازاپلارنى چېكىۋاتىمەن. ھا-زىر ئۇ بالىلىرىم ئاشخانا ۋە زاسۇيخانلارنىڭ ئوچىغىغا ئوت قا-لاۋاتىدۇ. ئەگەر سىز ئېغىر كۆرمىسىڭىز دەمەشق شەھىرىگە بېرىپ، ئوغۇللىرىمىزنى تېپىپ يامان يولدىن قايتۇرۇپ ئۆي — ئوچاقلىق قىلىسىڭىز، شۇ شەھەرنىڭ كۈن چىقىش تەرىپىدە بالىلىرىم سېتى-ۋەتكەن بىر ھويلام بار. ھازىر شۇ ھويلىنى ساتىدۇ. سىز ھويلى-نى سېتىۋېلىپ، بالىلىرىمىزنى ئورۇنلاشتۇرسىڭىز، ئات ئېغىلىنىڭ ئىچىدە — ئوقۇرنىڭ ئارقىسىدا بىر ئىشىك بار. ئۇنىڭغا قۇلۇپ سېلىنغان بولۇپ، ئاچقۇچ ئىشىكنىڭ ئوڭ تەرىپىدە يەرگە كۆمۈك لىۋك. ئاچقۇچنى تېپىپ ئىشىكنى ئاچسىڭىز ئۈچ ئۆيدە ئالتۇن — كۈمۈش بار. ئىككى ئۆيدىكى ئالتۇن — كۈمۈشنى سەدىقە قىلىۋې-تىپ، بىر ئۆيدىكىنى بالىلىرىمغا بەرسىڭىز، ئۇلارنى داۋاملىق

قىزلار بۇ ئادەملەرنى ناھايىتى ھۆرمەتلەپ، گىلەم ئۈستىگە تۇرغۇزۇپتۇ، قولىغا ئالتۇن ئاپتۇۋىدا سۇ بېرىپتۇ. بىردەمدىن يىن ئۇلارنىڭ ئالدىغا سېمىز گۆش بېسىلغان پولو ئەكىلىپ باشلاپتۇ. چوڭ قەۋرىدىن پۈت - قوللىرىغا كويىزا - كىشەنلىمىغان بىر ئادەم چىقىپتۇ. ئۇنى سىم قامچا بىلەن ئۇرۇپ ھە دەپ كېلىپ داق يەردە ئولتۇرغۇزۇپتۇ ۋە قولىغا ئوتتىن ياسالغان ئاپتۇۋىدا سۇ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىغىمۇ ئوتتىن ياسالغان لىگەن ئاش ئەكىلىپ قويۇپتۇ. ئۇ ئادەم قولىنى ئاشقا ھەر بىر سۇنغان يېنىدىكى ئىككى ئادەم قامچا بىلەن ئۇرىدىكەن. قامچا ئازاۋد ھېلىقى ئادەم «تىرىكلىكىمدە قىلمىدىڭ ياد، ئۆلگىنىمدە چەك پەرياد» دەپ توۋلايدىكەن. ھەر جۈمە كۈنى كېچىسى ئاڭلىنىدىغان پەرياد ئاۋازى مانا شۇ ئىكەن.

بۇنى كۆرگەن ھاتەم ئورنىدىن تۇرۇپ ھېلىقى شېھىتلەرنى يېنىغا بېرىپتۇ ۋە پەريات چەككەن ئادەمدىن نىمىشقا مۇشۇنداق ئەھۋالغا كىرىپتار بولۇپ قالغانلىغىنى سوراپتۇ. پەرياد چەككەن ئادەم ئۆز ھىكايىسىنى باشلاپتۇ:

ئۆزۈم دەمەشقىلىق چوڭ سودىگەر بولمىمەن. مۇنۇ توقسان توققۇز ئادەم مېنىڭ خىزمەتكارلىرىم بولمىدۇ. مېنىڭ مال - مۈكۈم ھەددى - ھىساپسىز ئىدى. شۇنداق بولسىمۇ مەن سەدىقە ئۆشۈرە - زاكات بەرمەيتتىم. چاكارلىرىمنىڭ يىپ چاغلىق نەرسەنى باشقىلارغا بەرگەنلىكىنى ئاڭلىسام ياكى كۆرۈپ قالسام ئۇلارنى تازا ئۇراتتىم. بۇلارنىڭمۇ سەدىقە، زاكات بېرىشىگە قارشى ئىدى. بىر كۈنى مەن پۈتۈن يول تەييارلىغىنى پۈتتۈرۈپ خىمچىلارغا مال ئارتىپ توقسان توققۇز چاكارىمنى ئېلىپ سودىگەرچىلىك قىلىش ئۈچۈن يولغا چىقتىم. بىز كۆپ مەنزىلەرنى بېسىپ چۆل - جەزىرىلەردىن ئۆتتۇق. بىرقانچە كۈن يول ماڭغاندىن كېيىن مۇشۇ جايغا يېتىپ كەلدۇق، بۇ جاي ناھايىتى گۈزەل

ھۆرمەتلەپتۇ. ئالدىغا ناھايىتى يوغان ئالتۇن لىگەندە ئاش تارتىپ
تۇ. ھاتەم بۇنى كۆرگەندىن كېيىن دەرھال ئورنىدىن تىزىرىپ
سودىگەرنىڭ يېنىغا كەپتۇ. سودىگەر ھاتەمنى كۆرۈپ كۆپ رەھ-
مەتلەر ئېيتىپتۇ.

— سىز مېنىڭ بالىلىرىمنى ياخشى يولغا باشلاپ ئوبدان
قىلىدىڭىز. مەن شۇندىن كېيىن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇم، سىزگە
كۆپ رەھمەت! — دەپتۇ.

ھاتەم شېھىتلەر بىلەن خوشلىشىپ، ئاشىق پادىشانىڭ
قېشىغا ئالدىراپتۇ. ئايال پادىشانىڭ شەھەرگە يېتىپ كېلىپ،
ئايال پادىشا ۋە ئاشىق پادىشا بىلەن كۆرۈشۈپ، جۈمە كۈنى
كېچىسى چىقىدىغان ئاۋازنىڭ سىرنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. بۇ سىرنى
ئاڭلىغان ئاشىق پادىشا بىلەن ئايال پادىشا توي تەييارلىغىنى
پۈتكۈزۈپ توي قىپتۇ. ئايال پادىشا ئۆزىنىڭ پادىشالىغىنى ئېرى-
گە ئۆتۈنۈپ بېرىپتۇ. ئاشىق پادىشا ئىككى شەھەرگە پادىشا
بولۇپ شەھەرنى ناھايىتى ئادىل سوراپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇگشېدىن: ھەمراخان

نەزىر - چىراق بېرىپ تۇرۇشقا، يامان يولغا ماڭماسلىققا دەۋ
قىلىپ ياخشى يولغا باشلىغان بولاسىڭىز، شۇنىڭدىن باشلا
ئازاپ - ئوقۇبەتتىن قۇتۇلغان بولاتتىم...

ھاتەم بۇنىڭغا ماقۇل بوپتۇ. تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ھېلىم
سودىگەر شېھىتىنىڭ تەلىمىنى ئىجاۋەت قىلىش ئۈچۈن دەمەشەققە
قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ شەھەرگە يېتىپ بارغاندىن كېيىن
شىلەردىن سوراپ يۈرۈپ سودىگەرنىڭ ئىككى ئوغلىنى تېپىپ
ئۇلارنى ھامامغا ئەكىرىپ يۇيۇندۇرۇپ ياخشى كىيىملەرنى كى
گۈزۈپتۇ. ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىپ ھېلىقى ئۆينى سېتىۋاپتۇ.
سودىگەرنىڭ ئىككى ئوغلىنى ئۆيلەندۈرۈپتۇ. قالغان ئىشلارنى
ھەممىسىنى سودىگەرنىڭ دىگىنى بويىچە ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئۇلارغا
بىردىن دۇكان ئېچىپ بېرىپتۇ. ئەيشى - ئىشرەتكە بېرىلمەسلىكتى
داۋاملىق خەيرى - ساخاۋەت قىلىشنى تاپلاپتۇ. شۇ كۈندى
باشلاپ ئۇ ئىككىيلەنمۇ ئۆزىنى يامان يولدىن تارتىپتۇ. ئاتا
ئانىسىنىڭ روھىغا ئاتاپ نەزىر - چىراق، خەيرى - ساخاۋەت
قىلىپ، ئۆشرە - زاكات بېرىپ تۇرۇپتۇ.

ھاتەم ھەممە ئىشلارنى ئۆز جايىدا ئورۇنلاشتۇرۇپ بولۇپ
ئاشىق پادىشانىڭ يېنىغا تېزراق بېرىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ.
بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ ھېلىقى قەۋرە بار يەرگە كەپتۇ.
كەچ بولۇپ، بۇ يەردە قونۇپتۇ. يېرىم كېچە بولغاندا ھاتەم ئوي
غىنىپ كېتىپتۇ. بۇ دەل جۈمە كۈنى كېچىسى بولۇپ ئەتراپ
ناھايىتى يورۇق ئىكەن. ھاتەم قارىسا بۇ چوڭ قەۋرە ئۈستىدى
كى چىراقنىڭ نۇرى قالغان توقسان توققۇز قەۋرىنىڭ ئۈستىدىكى
چىراقنىڭ نۇرىدىن روشەن يانغۇدەك. بىر چاغدا ئون نەچچە ھۆر قىز
چىقىپ يەرگە زىلچا - گىلەم ساپتۇ. ئۈستىگە يەتتە قەۋەت كۆپە
سېلىپ، سودىگەرنى ناھايىتى ئىززەت - ئىكرام بىلەن ئولتۇرغۇ
زۇپتۇ. قالغان توقسان توققۇز ئادەممۇ سودىگەرنى ناھايىتى

— ئېلىپ كەلگەن نەرسە - كىرەكلىرىڭ قېنى؟ —
دەپ سوراپتۇ.
— مالى ئالغانىم. پۇلۇم يېتىشمەي يېسىپ كەلدىم، —
دەپتۇ ئوغۇل.

ئەتىسى ئوغۇل يەنە مىڭ تىللا ئېلىپ كۈچىغا چىقىپتۇ.
ئۇ يەنە مەدداھنىڭ يېنىغا كەپتۇ. سۇ كۈنى مەدداھ «ھەر كىمە
نىڭ سۆيگىسى ئۆزىگە چىرايلىق» دەپتۇ. ئوغۇل ئۆگۈنى يەنە
مىڭ تىللا ئېلىپ بارسا مەدداھ «ئاچچىققا سەۋرى قېلىش كېرەك»
دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئوغۇل ئۈچ مىڭ تىللاغا ئۈچ ئېغىر گەپ
سېتىۋېلىپ «ئەمدى ئىش بولسىدى، بىر كەسىپ تاپاي» دەپ
ئانىسى بىلەن خوشلاشمايلا قاڭقىپ چىقىپ كېتىپتۇ. بىر يەردە
كەلسە قىرىق سودىگەر قىرىق تۈگىگە مال ئارتىپ كېتىپ
بارغۇدەك. ئۇلار:

— ھەي، سەن نىمە ئادەم؟ — دەپ سورىغان
ئىكەن. ئوغۇل:

— مەن ئىش ئىزلەپ كېتىپ بارمەن، — دەپتۇ.
— ئۇنداق بولسا بىزگە قوشۇل، — دەپتۇ سودىگەرلەر
ۋە بالىنى ئۆزلىرىگە قوشۇۋاپتۇ. ئۇلار مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ. بىر
يەرگە كەلسە بىر قۇدۇق تۇرغۇدەك. سودىگەرلەر تۈگىلىرىنى
سۇغىرىۋېلىش ئۈچۈن قۇدۇق بېشىغا كېلىپ قارىسا قۇدۇقتا سۇ
كۆرۈنمەپتۇ. ئۇلار بىر ئادەمنى قۇدۇقنىڭ ئىچىگە چۈشۈرۈپتۇ.
بىر ئازدىن كېيىن ئۇ ئادەم ئۆلۈك چىقىپتۇ. ئوغۇل:

— مەن چۈشۈپ باقاي، «ئەجەل بىر كېلىۋر، ئىككىنچى
كەلمەس» دەپتىكەن. يا ئۆلەرمەن. يا ساق چىقارمەن، — دەپ
قۇدۇققا كىرىپتۇ. قارىغۇدەك بولسا، قۇدۇقنىڭ بىر چېتىدە بىر
جىن، ئۇنىڭ يېنىدا بىر پەرى تۇرغۇدەك. يەنە بىر چېتىدە بىر
دئو، ئۇنىڭ يېنىدا بىر پاقا چوكان تۇرغۇدەك. ئۇلار ئوغۇلدىن:

بېشىغا قۇش قونغان بالا

بۇرۇن ناھايىتى باي بىر سودىگەر ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ بىر خوتۇنى، بىر ئوغلى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرى سودىگەر ئالەمدىن ئۆتۈپ، ھەممە مال - دۇنياسى بالا - چاقىسىغا قاپتۇ. نۇرغۇنلىغان كىشىلەر مال - دۇنيانى دەپ ئايالغا ئەلچى كىرگۈزۈپتۇ. ئەمما ئايال ياتلىق بولۇشقا ئۇنىماپتۇ. بالىسىنى ياخشى تەربىيەلەپ، چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشقاندىن كېيىن ئۆيەلەپ قويۇپتۇ. كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن بالىسىنىڭ ئايالى تۇغۇپ، پەرزەنت يۈزى كۆرۈپتۇ. ئانا بۇ چاغدا ئوغلغا:

— ئوغلۇم، بىز ئەمدى تۆت جان بولۇپ قالدۇق. سەن تىجارەت قىلىشنىڭ كويىغا چۈشسەڭ، — دەپتۇ.

ئوغلۇ بۇنىڭغا بىرنەمە دىمەستىن ئۇخلاپ قاپتۇ. ئەتىسى قاڭ ئاتقاندا ئانا ئوغلغا «تىجارەت قىل» دەپ مىڭ تىللا بېرىپتۇ. ئوغلۇ ئانىسى بەرگەن مىڭ تىللانى ئېلىپ كۆچمە چىقىپتۇ. كۆچمە بىر مەدداھ «كىمكى مىڭ تىللا بەرسە ئىككى ئېغىز ياخشى گەپ قىلىپ بېرىمەن» دەپ توۋلاۋاتقۇدەك. ئۇ مەدداھقا مىڭ تىللانى بېرىپتۇ. مەدداھ مىڭ تىللانى ئېلىپ «ئەجەل بىردۇر، ئىككى بولماس» دەپلا ئۆز يولىغا راۋان بوپتۇ. ئوغلۇ ئۆيىگە قايتىپتۇ. ئوغلنىڭ قۇرۇق قول قايتىپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ئانا دەرھال ئوغلدىن:

چاشقان بىلەن سودىگەر

بۇرۇن بىر سودىگەر ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ سودا قىلىش ئۈچۈن يىراق بىر شەھەرگە بېرىپ دەڭگە چۈشۈپتۇ. دەڭگا قىمارۋاز ئىكەن. ئۇ ئاخشامدا «قىمار ئوينىدىغانلار بارمۇ؟» دەپ توۋلاپتۇ. سودىگەر «مەن ئوينىمەن» دەپتۇ. ئىككىسى قىمار ئويناشقا كىرىپ شىپتۇ. دەڭگا قاراڭغۇ ئۆيدە مۇشۇكىنىڭ ئۈستىگە بىر تال شامنى قوندۇرۇپ قويۇپتۇ. سودىگەر ھەيران بولۇپ:

— ھوي بۇ شام ئۆرۈلۈپ چۈشمەمدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. دەڭگا:
— ياق، بىز تاڭ ئاتقىچە ئوينىنساقمۇ ئۆرۈلۈپ

چۈشمەيدۇ، — دەپتۇ.

سودىگەر بۇنىڭغا ئىشەنمەپتۇ. ئىككىسى تىكىشىپتۇ. ئەگەر تاڭ ئاتقىچە مۇشۇك شامنى ئۆرۈۋەتمەسە سودىگەر دەڭگاغا قىرىق قاچا ئالتۇن بەرمەكچى بوپتۇ. دىگەندەك مۇشۇك شامنى ئۆرۈۋەت مەپتۇ. سودىگەر ئۆتتۈرۈپ قويۇپ قىرىق قاچا ئالتۇننى بېرىپتۇ. دە، ئۆيگە قايتىپ كېلىپ بولغان ۋەقەنى خوتۇنىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. خوتۇنى بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىر ھىلە ئىشلىتىپتۇ. بۇلار ئەر - خوتۇن بىرنەچچە ئاي ئۈچ - تۆت چاشقانى قەپەزگە سو- لاپ تەرىپىلەپتۇ. چاشقان قەپەزنى توك - توك ئۇرسا سىرتقا چىقىدىغان، توك - توك ئۇرسا قەپەزگە كىرىدىغان بولۇپتۇ. سودىگەر چاشقانلارنى ئېلىپ ھېلىقى دەڭگانىڭ قېشىغا كەپتۇ. بۇلار قىمار ئويناپتۇ. دەڭگا يەنە ئۆتكەنكىدەك قىلىپتۇ. سودىگەرمۇ ئوقمىغانغا

— پەرنىزات چىرايلىقمۇ، پاقا چوكانمۇ؟ — دەپ سورايتۇ
ئوغۇل نىمە دىيىشىنى بىلەلمەي قاپتۇ. بىر دەم ئويلىغاندىن
كېيىن ھېلىقى مىڭ تىللاغا سېتىۋالغان سۆز يادىغا كەپتۇ. —
— ھەر كىمنىڭ سۆيگىنى ئۆزىگە چىرايلىق، — دەپتۇ
بۇ گەپنى ئاڭلاپ چىن بىلەن دىۋە ناھايىتى خوش بولۇپ
ئۇنىڭغا نۇرغۇن مال — دۇنيا ۋە سۇ بېرىپتۇ. سودىگەرلەر يەنە
پول مېڭىپ بىر شەھەرگە كەلسە ھەممە كىشىلەر ئاسمانغا
قاراپ تۇرغۇدەك. ئەسلى بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ئۆلۈپ كېتىپ
شەھەرگە پادىشاھ سايلاش ئۈچۈن بىر قۇش قويۇپ بېرىلگەن
ئىكەن. شۇ قۇش كىمنىڭ بېشىغا قونسا شۇ پادىشاھ بولىدىكەن. قۇش
كېلىپ ھېلىقى ئوغۇلنىڭ بېشىغا قونۇپتۇ. ئوغۇل پادىشاھ بولۇپتۇ.
يىگىرمە يىلدىن كېيىن ئۇ ئۆيىنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن ئۆز ئۆيىگە
كېچىدە يېتىپ كەپتۇ. ئوغۇل ئىشىكتىن مارىسا بىر ئايال بىلەن
بىر ئەر ئۇخلاۋاتقۇدەك. ئۇ «خوتۇنۇم باشقا بىرسى بىلەن ئۇخ
لاپتۇ» دەپ ئويلاپ غەزەپ بىلەن خەنجەرنى ئېلىپ ئۆيىگە بې
سىپ كىرىپتۇ. ئەمما «توخناپ تۇر، ئاچچىققا سەۋىر قىل، دەپتۇ
كەن» دەپ ئويلاپ ئايالنى ئويغىتىپ:

— بۇ نىمە گەپ؟ — دەپ سورايتۇ. ئايالى كۈلۈپ كېتىپ:
— سىلى كەتكىلى يىگىرمە يىل بولدى. سىلى كېتىدىغان
چاغدا مەن ھامىلدار ئىدىم. يىگىرمە يىلدىن بۇيان ئۇ بالا چوڭ
بولۇپ، بىر ئۆيىنىڭ ئىگىسى بولۇپ قالدى، — دەپتۇ. پادىشاھ
«مېنىڭمۇ نەۋرەم بولىدىغان بوپتۇ» دەپ خوشال بولۇپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا پاقا گۇگۇشىدىن: قارى ماخمۇت

ئالتۇن بېلىق

بۇرۇن بىر سودىگەر ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئاجايىپ چىرايىلىقى، ساھىبجامال قىزى بار ئىكەن. سودىگەر قىزنى تالا-تۈزگە زادى چىقارماي، يۈزىنى ئەرلەرگە كۆرسەتمەي چوڭ قىپتۇ. بىر كۈنى سودىگەر يولدا كېتىپ بارسا ئالدىغا بىر قۇرۇق كالا ئۇچراپتۇ. سودىگەر ئۇنى ئېلىپ «لازم بولۇپ قالار» دەپ سۇ-قۇپ، بىر قەغەزگە ئوراپ قىزى تۇرىدىغان ئۆيىنىڭ تورۇسىغا تىقىپ قويۇپتۇ. بىر كۈنى قىز كارۋاتتا يېتىپ تورۇستىكى قەغەزگە قارايتىكەن، ھامىلدار بولۇپ قاپتۇ. سودىگەر قىزنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ خوتۇنىدىن:

— ئۆيىگە بىرەر ئەر كىشى كىردىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. خوتۇنى قورقۇپ، قەسەم قىلىپ تۇرۇپ:

— كىرمىدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. سودىگەر ئاشۇ قۇرۇق كالىدىن گۇمان قىلىپ، ئۇنى دەرياغا تاشلىمۇپىتىپتۇ. قۇرۇق كالا سودىگەرگە «تىرىگىم مىڭغا، ئۆلۈگۈم مىڭغا تىرىتىرىدۇ» دەپتۇ. دە، سۇغا چۆكۈپ كېتىپتۇ. ئەسلى ئۇ ئالتۇن بېلىق ئىكەن، كۈنلەرنىڭ بىرىدە بىر بېلىقچى بېلىق تۇتۇۋېتىپ، بۇ ئالتۇن بېلىقنى تۇتۇۋاپتۇ. بېلىقچى «بۇنى پادىشاھقا بەرسەم چىقراق پۇل بېرەرمىكىن» دىگەن نىيەت بىلەن پادىشاھقا سوغا قىلىپتۇ. پادىشاھ چىرايلىق كۆل باسقىم ئالتۇن بېلىقنى كۆلگە قويۇپ بېرىپتۇ. پادىشاھنىڭ قىزى خوتۇنى بار ئىكەن، ئۇلار

ساپتۇ. دەڭجا:

— ئەگەر مۇشۇك تاڭ ئاتقىچە شامنى ئۇرۇۋەتمىسە مە

پۈتۈن مال - دۇنيايمىنى ساڭا بېرىمەن. — دەپتۇ.

سودىگەر تۇيدۇرماي قەپىزىگە ئۇرۇپتىكەن چاشقانلار قەپەزدە

بىر - بىرلەپ چىقىشقا باشلاپتۇ. چاشقاننى كۆرگەن مۇشۇك بىر

ئېتىلىپتىكەن، شام دۈمبىسىدىن چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئاڭغىچە سودىگە

چاققانلىق بىلەن قەپەزنى يەنە ئۇرۇپتىكەن، چاشقانلار قەپەزگە

كىرىپ كېتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ سودىگەر دەڭجاننىڭ پۈتۈن ئۆي

بىساتىنى، مال - دۇنياسىنى ئۇتۇۋاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا كۇڭشىپىدىن: توختى قارى

لەشەنە غەلبەسىدە قالغۇنلارغا پەقەت، نەرسە ئېلىشىنى نەرسە
نەرسە ئالال بولغۇنلارغا پەقەت، نەرسە ئېلىشىنى نەرسە
نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى
پەقەت، نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى
نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى نەرسە ئېلىشىنى

ئىت بىلەن مۈشۈك

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا بىر بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ يىراق
بىر جاڭگالدا ياشايدىكەن. ئۇنىڭ بىر ئىتى ۋە بىر مۈشۈكىدىن باشقا
ھېچنەرسىسى يوق ئىكەن. بۇلار ناھايىتى ئىناق ئۆتىدىكەن. بوۋاي
كۈندە ئوۋغا چىقىدىكەن. كەچتە ئوۋدىن قايتقاندا ئۇنى مۈشۈكى
بىلەن ئىتى ئالدىغا چىقىپ قارشى ئالدىكەن. بىر كۈنى بوۋاي
ئۆزىنىڭ قۇرۇپ قويغان قاپقانلىرىنى يوقلاپ كەلسە مۈشۈكى بىلەن
ئىتى ئالدىغا چىقىپتۇ. بوۋاي «بۈگۈن بۇ ئىككىسىگە نىمە بولغاندۇ؟
ھەر كۈنى ئالدىغا چىققاننى» دەپ ئويلاپ ھويلىغا كىرسە مۈشۈك
بىلەن ئىت ئۇرۇشۇۋاتقان، ئۆيگە كىرسە نەرسە - كېرەكلەر چېچىلىپ
ياتقان، بەزىلىرى سۇنغان، بوۋاي ھويلىغا چىقىپ مۈشۈك
تىن سوراپتۇ:

— ھەي مۈشۈك، بۇ نىمە ئەھۋال؟

— ئىت «سېنى ئۇرىمەن، ھويلىغا چىق» دەپ ھەيۋە قىل
دى، — دەپتۇ مۈشۈك، — ئۇنداق قىلما دېسەم «سېنى ئۆلتۈرىمەن»
دەپ قوغلىدى، ئاخىرى مانا مۇشۇنداق ئاقىۋەت كېلىپ چىقتى.
بوۋاي بۇ گەپنى ئىشىتكەندىن كېيىن ئىتتىن:

— ھەي ئىت، سەن نېمىشقا مۈشۈكنى بوزەك قىلىسەن؟ —

دەپ سوراپتۇ. ئىت ئاچچىقلاپ:

— مۈشۈك: «مانا ئىگەم ئاش بەرمەيدۇ، قوسىمىم ئاچ:

قالدى، دىدى» مەن: «سەن ئۆيدە تۇرساڭ، ئۆيدە تۇرغاندىمۇ

كۈندە كۆل بويغا چىقىپ ئالتۇن بېلىقنى تاماشا قىلىدىكەن.
بىر كۈنى پادىشانىڭ قىرىق بىرىنچى خوتۇنى كۆل بويىدا بېلىق
قا قاراپ تۇرغۇچىلارغا:

— بىز ئاياللار بېلىققا قارىساق نامەھرەم بولىدۇ. — دەپ
يۈزىنى يېپىۋاپتىكەن، ئالتۇن بېلىق شۇ زامان ئۆلۈپ قاپتۇ.

سودىگەرنىڭ قىزى بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئۇنىڭ ئىسمىنى
غايىپ قارى قويۇپتۇ. غايىپ قارى كۈنلەرنىڭ ئۆتۈشى بىلەن چوڭ
موللام بوپتۇ. پادىشا غايىپ قارىنىڭ ناھايىتى ئۇستا موللام ئىكەن
لىكىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭدىن ئالتۇن بېلىقنىڭ نىمە سەۋەبتىن ئۆلۈپ
كەتكەنلىكىنى سورايدىغانى بولۇپ، چاقىرتىپتۇ.
غايىپ قارى پادىشانىڭ ئالدىغا كەپتۇ. پادىشا:

— مېنىڭ ئالتۇن بېلىغىم نىمە ئۈچۈن ئۆلۈپ كەتكەن؟ —
دەپ سوراپتۇ. غايىپ قارى دەپتۈكى:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مەن ئاشۇ ئالتۇن بېلىقنىڭ ئوغلى
بولمەن. مېنىڭ چوڭ دادام ئۇنى دەرياغا تاشلىۋەتكەندىن
كېيىن بىر بېلىقچى ئۇنى تۇتۇۋېلىپ سىلىگە بەرگەن. سىلىنىڭ
قىرىق بىر خوتۇنلىرىنىڭ قىرىق بىر ئوينىشى بولۇپ، ئۇلار
سىلىنىڭ يەر ئاستى ئۆيلىرىدە داۋاملىق ئەيشى - ئىشەت قىل
لىشىدۇ. ئۇلار ئاشۇنداق پەسكەشلىكنى قىلسا نامەھرەم بولماي،
ئاشۇ ئالتۇن بېلىققا قارىسا نامەھرەم بولامدەكەن؟ شۇڭا ئالتۇن
بېلىق ھاقارەتكە چىدىماي ئۆلۈپ قالغان. ئاشۇ قىرىق بىر
خوتۇنى ۋە قىرىق بىر ئەرنى كۆزدىن يوقاتسىلا بېلىق ساقىم
دۇ. دۆلەتلىرى قۇدرەت تاپىدۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ پادىشا دەرغەزەپ بولۇپتۇ - دە، قىرىق
بىر ئايال ۋە قىرىق بىر ئەرنى ئاتىنىڭ قۇيرۇغىغا سۈرتىپ
ئۆلتۈرۈپتۇ. ئالتۇن بېلىقمۇ تىرىلمىپتۇ. پادىشانىڭ دۆلىتى كۈن
دىن - كۈنگە قۇدرەت تېپىپ خەلقى ئىناق ۋە پاراۋان ياشاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇڭشېدىن: توختى قارى

قاسم ئوغرى

بۇرۇنقى زاماندا قاسم ئوغرى دەپ كاتتا، ئەمما پىخسىق بىر ئوغرى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ بىر دەللال خوتۇنى بولۇپ، تۇغماي - تۇغماي ئاخىرى بىراقلا يەتتە قىز تۇغۇپتۇ. بۇ قىزلار تەڭلا چوڭ بوپتۇ. بۇ قىزلارغا بايلاردىن، سودىگەرلەردىن، قازىلاردىن ئەلچىلەر كەپتۇ. لېكىن قاسم ئوغرى قىزلىرىنى ئۇلارغا ياتلىق قىلىشقا ئۇنىماپتۇ. ئاخىر ئۇ قىزلىرىنى ئۆزىگە ئوخشاش ئۇچىغا چىققان يەتتە ئوغرىغا ياتلىق قىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئائىلىدە ئوغرى سەككىز بوپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ سەككىز ئوغرى سەككىز تەرەپكە مېڭىپتۇ. قاسم ئوغرى چوڭ بىر شەھەرگە كەپتۇ. ئۇ بازارنى ئايلىنىپ كېتىپ بارسا، بىر زەرگەرنىڭ ئالدىدا بىرنەچچە زىچچە ئالتۇن تۇرغۇدەك. قاسم ئوغرى ئالتۇننى قولغا چۈشۈرۈش ئۈچۈن زەرگەرنىڭ ئالدىغا كەپتۇ - دە:

— ئالتۇنڭىزنى ساتامسىز؟ — دەپتۇ. زەرگەر:

— ساتمەن، — دەپتۇ. ئەمما ئىككىسى باھادا كېلىشەلمەي

كەپ تالىشىپ قاپتۇ. ئاخىرى قاسم ئوغرى نىيىتىنى بۇزۇپ «بۇ ئالتۇن مېنىڭ ئىدى، ساتاي دەپ كەلسەم بۇ مۇتەھەم مېنىڭ دەپ تۇرۇۋالدى» دەپ زەرگەرگە تۆھمەت قىپتۇ. زەرگەر «ياق، بۇ ئالتۇن مېنىڭ» دەپتۇ. ئۇلار قازىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قازى زەرگەردىن:

— ئالتۇنۇڭ قانچە زىچچا ئىدى، — دەپ سورىسا، زەرگەر دەپ

داستىخان يېنىدا مېھمان بولۇپ ئولتۇرساڭ قوسىغىڭ نىمىشقا
تويمايدۇ؟ مەن سەندىن چوڭ، ئۇنىڭ ئۈستىگە تالادا تۇرىمەن،
يەنە قوسىغىم تويىدۇ» دېدىم. دەل شۇ چاغدا ئۆيدە بىر چاشقان
ۋىچىر - ۋىچىر قىلمۇندى، مۇشۇڭ ئۆيگە كىرىپ چاشقانى قوغلاپ
يۈرۈپ نەرسە - كېرەكلەرنى بۇزۇپ چېچىۋەتتى. بولغان ۋەقە ئەنە
شۇ، - دەپتۇ.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان مۇشۇڭ دەرغەزەپ بولۇپ، كۆزلىرىنى
بىر يۇمۇپ، بىر ئېچىپ بوۋايغا قاراپ:

— ئىت: «ئىگەم مېنى تالادا قويۇپ ئاشقان - تاشقان نەرسە -

لەرنى بېرىدۇ، كۈندە قوسىغىم ئاچ قالىدۇ» دەپ غەيۋىتىڭىزنى

قىلدى، - دەپتۇ. بوۋاي مۇشۇڭنىڭ گېپىنى راست دەپ ئىشىنىپ

ئىتقا ئالىيىپ تۇرغاندا، ھويلىنىڭ بۇلۇڭىدىن ئىككى چاشقان

سەكرەپ چىقىپتۇ. مۇشۇڭ شۇ ئاندا ئۇلارغا ئۆزىنى ئېيتىپتۇ. چاش-

قانلار چاققانلىق بىلەن ئۆۋىسىغا كىرىپ كېتىپتۇ. بۇرادەرلىرىنىڭ

ئالدىدا مەغلۇپ بولغان مۇشۇڭ ئاچچىغىغا پايلىماي تامدىكى

قاپاققا ئېسىلغان ئىكەن، قاپاق يەرگە چۈشۈپ سۇنۇپ كېتىپتۇ.

— ھەممە گۇنا مۇشۇڭكىتە! - دەپ چۇقسىراپتۇ ئۆز

دۈشمىنىڭ مات بولغانلىغىدىن خوشاللانغان چاشقانلار.

بوۋاي گۇنانىڭ مۇشۇڭكىتە ئىكەنلىكىنى بىلىپ دەر-

غەزەپ بولۇپ:

— يوقال كۆزۈمدىن! قولۇڭدىن ھىچ ئىش كەلمەيدىغان بەچچە

خەنر ئىكەنەن، - دەپ كايىپ مۇشۇڭنى ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقتى

رېپتۇ. شۇندىن بېرى مۇشۇڭ بىلەن ئىت بىر - بىرىگە ئىنتايىن

ئۆچ بولۇپ قالغان ئىكەن.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇڭشېدىن: نىياز تۇردى

پادشا بىلەن باغۋەن

بۇرۇنقى زاماندا بىر باغۋەن بوۋاي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ بىر تاغ ئارىسىدا ياشايدىكەن. ئۇنىڭ چوڭ بىر بېغى بولۇپ ئون سەككىز مىڭ ئالەمدىكى مەۋنلەرنىڭ ھەممە خىللىرى بار ئىكەن. بۇ باغنى كۆرگەن ھەر قانداق ئادەم جەننەتنى كۆرگەندەك بولىدىكەن.

شۇ زامانلاردا بىر پادشا بولۇپ، ئۆز مەملىكىتىنىڭ چېگرىسىنى تازا ئېنىق بىلمەيدىكەن. بىر كۈنى ئۇ ۋەزىر ۋە ياساۋۇللىرىنى ئېلىپ ئوۋغا چىقىپتۇ. بىر تاغ يېنىغا يېتىپ كەلگەندە ئۇلارنى ناھايىتى قاتتىق ئۇسسزلىق بېسىپتۇ. ۋەزىر تاققا چىقىپ قارىغۇدەك بولسا، يىراقتا بىر يېشىللىق كۆرۈنۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار شۇ يېشىل كۆرۈنگەن تەرەپكە ئات سېلىپتۇ. بۇ يېشىللىق ھېلىقى باغۋەن بوۋاينىڭ بېغى ئىكەن. ئۇلار باغنىڭ ئالدىغا كەلگەن ھامان باغۋەن بوۋاي ئۇلارنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۆيگە تەكلىپ قىلىپتۇ. بوۋاي بىر ئانارنى سىققان ئىكەن، سۈيىگە بىر چىنە تولۇپتۇ. پادشا ئۇنى ھوزۇرلىنىپ ئىچىپتۇ. بوۋاي ئۇلارنى باققا باشلاپ كىرىپ سەيلە قىلدۇرۇپتۇ. پادشا باغ سەيلىسىنى تۈگەتكەندىن كېيىن يەنە شىكارغا راۋان بوپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ: — بۇ باغ ئەجەپ گۈزەل ئىكەن. بۇ بوۋاي قايسى پادشاغا قاراشلىقتۇ؟ بىز مۇشۇ باغنى ئەپلەپ - سەپلەپ قولغا چۈشۈرسەك، — دەپتۇ ۋەزىرلىرىگە. كۈن چۈش بولاي دېگەندە ئۇلار يەنە بوۋاينىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. بۇ قېتىم ئۈچ دانە يوغان ئاناردىن ئارانلا

بېرەلمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قاسىم ئوغرى بىكاردىن - بىكار بىر-
مۇنچە ئالتۇنغا ئىگە بولۇپ قاپتۇ. ئۇ ئالتۇنلارنىڭ بىر قىسمىغا
نۇرغۇن مال ئاپتۇ. ماللىرىنى دەريادىن ئۆتكۈزۈشكە توغرا كەپتۇ
ئۇ بىر كىراكەش بىلەن سۆزلىشىپتۇ، ئۇ بىر سەر ئالتۇن بەرسا
كىراكەش ئۇنىڭ ماللىرىنى دەريادىن ئۆتكۈزۈپ بېرىدىغان بوپتۇ
ئەمما، دەريادىن ئۆتۈۋالغاندىن كېيىن قىزىل كۆزلۈك قىلىپ
كىراكەشكە ھەق بەرمەكتە يوق، ئۇنىڭ خىچىرىنى ئۆزىنىڭ
قىلىۋاپتۇ. ئۇ ئۆيگە كەلسە قىزلىرى «بىزگە يېڭى كىيىم ئېلىپ
بەر» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. ئۇ ئۆز يېنىدىن پۇل چىقىرىشقا چىدىماي
بىر ھىلە ئىشلىتىش ئۈچۈن بازارغا بارسا بىر گەزمالچى رەخت
سېتىۋاتقان ئىكەن. قاسىم ئوغرى رەختنى كۆرۈپ يەتتە توپ
تاللاپتۇ - دە:

— ھوي قارى، مەن پۇل ئالماي كەپتىمەن، ئۆيگە بېرىپ
پۇل ئېلىپ كەلگەچ رەختنى قىزلىرىغا كۆرسىتىپ كېلەي، - دەپ
رەختنى ئېلىپ ئۆيگە كەپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۇنىڭ يەتتە كۆ-
يوغلى ئۆيدە ئىكەن. ھىچنەرسىگە ئىگە بولالماي تىتىلداپ تۇرغان
كۈيۈغۈزلار قاسىم ئوغرىنىڭ ئەكەلگەن ماللىرىغا كۆزى
چۈشۈپتۇ - دە، ئۇنىڭ پىيىگە چۈشۈپتۇ.
بىرنەچچە كۈندىن كېيىن يەتتە ئوغرى بىر بولۇپ قاسىم
ئوغرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ بارلىق مال - دۇنياسىغا ئىگە بولۇپ،
قىزلىرىنى قويۇپ بېرىپ شەھەردىن چىقىپ كېتىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇڭشىبىدىن: جامال شىرىپ

پەملىك دىۋانە

بۇرۇن بىر يادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ھەر كېچىسى بىر ۋەزىرى بىلەن شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ «ماشا قارشى قانداق سۆز - ھەركەتلەر بار ئىكەن» دەپ تەكشۈرىدىكەن. بىر كۈنى كەچتە، پادىشا ۋەزىرى بىلەن شەھەرنىڭ سىرتىدىكى بىر كوچىغا كەلسە ئۈچ دىۋانە گۈلخان يېقىپ ئۆزلىرىنىڭ تاپقىنىنى ئالدىغا ئېلىپ قويۇپ، چىلىم چېكىشىپ پاراڭ سېلىشىپ ئولتۇرغۇدەك، پادىشا بىلەن ۋەزىر ئۇلارنىڭ سۆزىگە قۇلاق ساپتۇ.

— بۇرادەرلەر، بىر بىرنەچچە كۈندىن بېرى بىر يەردە بولۇۋاتىمىز، ئەمما تېخىچە بىر بىرىمىزنىڭ كىملىكىنى بىلمىشەمدۇق. — دەپتۇ دىۋانلارنىڭ بىرىنچىسى.

— مەن مەغرىپ شەھىرىدىن دادام مېنى سودا قىلىشقا ئەۋەتكەن ئىدى. مال - مۈلكۈمى يولدا قاراقچىلار بۇلاپ كەتتى. ئۆيىگە بارسام، دادام «سەن ماللارنى قىمار ئويناپ ئۇتتۇرۇپسەن، ياخشى - يامان يولدا يۈرۈپسەن» دەپ قاتتىق ئازار بەردى. مەن يالغۇز ئوغۇل ئىدىم. ئايىلىم، ئىككى بالام بار ئىدى. ئازارغا چىدىيالماي، ھەممىدىن ۋاز كېچىپ، «دادامنىڭ پۇلىنى تېپىپ كېلىمەن» دەپ ئۆيىدىن چىقىپ كەتتىم. مانا يەتتە يىل بولدى. دىۋانەچىلىق قىلىۋاتىمەن. نۇرغۇنلىغان يەرلەردە بولدۇم. ئاخىر مۇشۇ يەرگە كېلىپ قالدىم. ئانام، دادام، ئايالىم ۋە ئىككى بالام قانداق تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتىدۇ؟ ئۇلار ھاياتمۇ ياكى ئەمەسمۇ؟

بىر چىنە ئانار سۈيى چىقىپتۇ. پادىشا بۇنى كۆرۈپ:

— ئەي بوۋاي، بۇ قانداق گەپ؟ ئەتىگەن بىر كىچىك ئاناردىن بىر چىنە ئانار سۈيى چىققان ئىدى، ھازىر ئۈچ چو ئاناردىن ئاران بىر چىنە ئانار سۈيى چىقتى، — دەپتۇ. بوۋاي: — بۇ پادىشانىڭ نىيىتىنىڭ بۇزۇلغانلىغىدىن دېرەك بېرىدۇ، دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشا غمىڭ — پىڭ قىلالماپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى پادىشا باغۋەن بوۋايىنى ئوردىغا تەكلى قىپتۇ. پۈتۈن شەھەردىكى بارلىق ئادەملەر پادىشانىڭ ئەمرى بويىچە باغۋەن بوۋايىنى داقا — دۇمباقلار چېلىپ قارشى ئاپت-بوۋاي بۇ يەردە ئويدان مېھمان بولۇپتۇ. پادىشا «ئەمدى مە بوۋايىنى چارىباققا ئېلىپ باراي، ئۇنى مۇشۇ باغنى باشقۇرىدىغا ئادەم قىلىپ قويۇپ، تاغدىكى بېغىنى قولغا چۈشۈرەي» دەپ ئويلاپتۇ. بىر كۈنى باغۋەن بوۋاي:

— مەن كەلگىلىمۇ ئۈچ — تۆت كۈن بولۇپ قالدى. ئۆز يالغۇز، مەن كېتەي، — دەپتۇ. پادىشا:

— بىزنىڭ چارىباغنى بىر كۆرۈپ كېتىڭ، — دەپتۇ. بوۋاي ماقۇل بولۇپ چارىباغدا سەيلە قىلىپ بولۇپ «ئەمدى، مەن كېتەي، دەپتىكەن، پادىشا كۆڭلىدىكى ئويلىغانلىرىنى بوۋايغا ئېيتىپتۇ. بوۋاي: — بۇ پىلانلىرى ناھايىتى توغرا، لېكىن «ئۆز ئۆيۈمنىڭ بوشلۇغى، پۇت — قولۇمنىڭ خوشلۇغى»، «ئۆڭكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم خوپ، ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم خوپ» دېگەندەك، ئادەم يوق تاغدىكى بولسىمۇ ئۆز بېغىم خوپ، ھۆرمەتلىك پادىشاھى ئالەم شەپقەتلىرىگە رەھمەت، شۇ خالى بېغىمغا كېتىۋالاي، ئۆزلىرى قاچاندا بارسىلا مەن تەييار. بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ گۈزەل، مولچىلىق قىلىشىۋېتەي، بولسا كۈندە بېرىپ بىمالال ھوزۇرلانغايلا. — دەپتۇ. پادىشا بوۋايغا قايىل بولۇپتۇ ۋە ئۈچ — تۆت ئادەمنى ھەمرا قىلىپ، نۇرغۇن سوغا — سالام بىلەن يولغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ياقا گۇڭشېدىن: جامال شىرىپ

ئاشق بولدى. داڭقىم پۈتۈن شەھەرگە تاراپ كەتتى. شۇنىڭ بىلەن پادىشا مېنى ئوردىسىغا چاقىرتىپ «راۋاپ چېلىپ بەرسەڭ» دىدى. مەن راۋاپنى ناھايىتى ياخشى چېلىپ بەردىم. پادىشا خوشال بولۇپ نۇرغۇن مال - مۈلۈك بەردى. مەن:

— پادىشاھى ئالەم، ماڭا بۇ نەرسىلەرنىڭ كېرىگى يوق. سىز ئوردىنىڭ دەرۋازىسىغا «ئىجرى قىل دەرياغا تاشلا، ئەچرىڭنى ئالدىن تىلە» دەپ يېزىپ قويۇپسىز. سىز مۇشۇ سۆزنىڭ سىمىنى دەپ بەرسىڭىز. — دىدىم. پادىشا بۇ سۆزۈمنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپ:

— خەير بوپتۇ، ئېيتىپ بەرسەم بېرەي، — دەپ سۆز باشلىدى، — مەن سېنىڭدىنمۇ ئۆتە بىر كەمبەغەل ئىدىم. ئۆز يۇرتۇمدا جان باقالماي، يۇرت كېزىپ يۈرۈپ مۇشۇ شەھەرنىڭ چېتىدىكى بىر يېزىغا كەلدىم. بۇ يەردە بىر باي بار ئىكەن. بۇ باي شۇنداق بېخىلىكى، ھەتتا «خوتۇن ئالسام نان يەپ كېتىدۇ» دەپ خوتۇنمۇ ئالمىغان ئىكەن. بىر كۈنى مېنى «ئىشلەمسەن؟» دىدى، «ئىشلەيمەن» دىدىم. كۈنلۈكۈمگە ئىككىدىن نان بەردى. چاي دىسەم، «چاي قاينىتىشقا ئوتۇن كېتىدۇ» دەپ، دەريانى كۆرسىتىپ قويدى. دەريا بويىغا بارسام، دەريا بويىدا بىر كىچىك كۆلچەك بار ئىكەن. كۆلچەكتە بېلىجانلار ئويناپ يۈرگەن ئىكەن. ناننى سۇغا چىلاپ يەۋاتسام بېلىجانلار نانغا قىزىقىپ پىلتىڭلاپ كەتتى. مەنمۇ قىزىقىپ يېرىم ناننى بېلىجانلارغا بېرىۋەتتىم. بۇ ئىش ھەر كۈنى تەكرارلاندى. كۈنلەر ئۆتۈپ بېلىجانلار يوغىنىدى، مەن بىر نان بېرىدىغان بولدۇم. بېلىجانلار بارا - بارا يوتامدەك بولدى. شۇنىڭ بىلەن يېرىم ناننى ئۈزەم يەپ، بىر يېرىم ناننى بېلىجانلارغا بېرىدىغان بولدۇم. كېيىن تاپقىنىمنىڭ ھەممىسىنى بېرىدىغان بولدۇم. شۇ كۈنلەردە ھېلىقى باي ئۆلۈپ قالدى. بىرسى «بۇنىڭ مال - دۇنياسىنى مۇشۇ يۇرتتىكى كەمبەغەللەرگە بۆلۈپ بېرەيلى» دىدى. جامائەت «ياق، ئۇنداق قىلساق بولمايدۇ،

بۇنىسى ماڭا نامەلۇم. ئەگەر پادىشا مۇشۇ سىرىمنى ئۇققان بولسا، ئازمۇ ئەمەس، كۆپمۇ ئەمەس مىڭ تەڭگىگە لايىق مال بەرگەن بولسا، بىر ئات ئېلىپ مىنىپ، دادامنىڭ ئالدىغا بېرىپ دۇئاسىنى بىر ئېلىۋالغان بولسام ئارمىنىم يوق ئىدى، — دەپ ئېغىر بىر ئۇھ تارتىپتۇ دىۋانلارنىڭ ئىككىنچىسى.

— مەنمۇ سىلەرگە ئوخشاش بىر دەرتەنەن، — دەپتۇ ئۇلار. نىڭ ئۈچىنچىسى. — دادامدىن قالغان نەرسە — كېرەكلىرىمنى ئۇچ بىر تۇققۇنۇم ئېلىۋېلىپ مېنى قۇل ئورنىدا ئىشلەتتى. ئۇلار شۇنىڭغىمۇ قانائەت قىلماي، «بۇ بىزنىڭ مال — مۈلكىمىزنى كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇلاپ كېتىدۇ» دەپ مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇش تى. مەن جان ساقلاش ئۈچۈن قېچىپ چىقتىم. يىگىرمە ئالتە ياشقا كىردىم، ئەمما، بىر ئازمۇ دۇنيانىڭ زىزىتىنى كۆرمىدىم. مانا، بەش يىلدىن بۇيان پاراكەندىچىلىك ئەچىدە ياشاۋاتىمەن.

— ھەي، پالانى شەھەردە، پادىشا ئوردىسىنىڭ دەرۋازىسىغا بىر تاختاي ئېسىلغان بولۇپ، ئۇنىڭغا «ئەجرى قىل دەرياغا تاشلا، ئەجرىڭنى ئاللادىن تىلە» دىگەن خەت يېزىلغان ئىكەن، — دەپتۇ دىۋانلارنىڭ بىرىنچىسى، — مەن پادىشادىنمۇ تىلىمەيمەن، يەنە بىرىدىنمۇ تىلىمەيمەن، مەن ھەممىنى ئۆز ئەجرىم — ھالال تېرىم — دىن تىلەيمەن. مەن ياش، ئەگەر ئاز — تولا بىر نەرسە تاپقان بولسام ئۆز يۇرتۇمغا قايتسام، بەش — ئالتە مۇ يېرىم بار ئىدى. شۇنىڭغا ئەجرى قىلسام بولاتتى. ھەققىمنى ئاللا ئۆزى بېرەتتى. — ھەي. «ئەجرى قىل دەرياغا تاشلا، ئەجرىڭنى ئاللادىن تىلە» دىگىنى قانداق گەپتۇ؟ — دەپتۇ دىۋانلارنىڭ ئىككىنچىسى.

دىۋانلارنىڭ بىرىنچىسى سۆز باشلاپتۇ؛
— مەن شۇ شەھەرگە بارغاندا ئوردا دەرۋازىسىغا ئېسىلغان ھېلىقى خەتنى كۆردۈم، ئەمما مەننىسى قىلچە چۈشىنەلمەيدىم. مەن راۋايىقا ئۇستا ئىدىم. مېنىڭ چالغان راۋابىمغا پۈتۈن خەلق

بولسا دادامنى كۆرۈپ، دۇئاسىنى ئېلىۋالغان بولسام، دېگەن ئىدىم، — دەپتۇ دىۋانلارنىڭ ئىككىنچىسى. ئۈچىنچى دىۋان-مۇ ئۆزىنىڭ گېپىنى قىپتۇ. بىرىنچى دىۋانە بولسا:

— مەن سىلەنى تىللىدىم. مەن بىر شەھەردە «ئەجرى قىل دەرياغا تاشلا، ئەجرىڭنى ئالادىن تىلە» دېگەن خەتنى كۆرگەن ئىدىم. شۇڭا مەن «ئازراقلا بىر نەرسە تاپسام ئۆز يۇرتۇمغا بېرىپ، قولۇمغا كەتمەن ئېلىپ، يەرلىرىمگە ئەجرى قىلسام، ئەجرى مېۋە سىنى خودا بېرەتتى» دەپ سىلەنى تىللىدىم، — دەپتۇ. پادىشا بۇ سۆزنى ئاڭلاپ دەزغەزەپ بولۇپتۇ. دەسلەپكى ئىككىسىگە ئىككىدىن تۆت ئات ۋە نۇرغۇن مال — دۇنيا بېرىپ يولغا سايپتۇ. بىرىنچى دىۋاننى بولسا بويىنىغا تاقاق سېلىپ، «بۇنىڭغا مېنىڭ چېگرامدىن چىقىپ كەتكىچە كىمكى بىر بۇردا نان ياكى بىر ئوتلام سۇ بەرسە كالىسى ئېلىنىدۇ» دەپ جاكارلاپ ھەيدىۋېتىپتۇ. بۇ دىۋانە بۇ پادىشالىقنىڭ چېگرىسىدىن چىقىپ، باشقا بىر پادىشالىقنىڭ زىمىنىدا كېتىۋاتسا، تاققا يېقىن بىر جايدا ئۈچ كىشى ئوق — يالىرىنى بەتلەپ بىر بىرىنى ئۆلتۈرىمەن دەپ تۇرغۇ-دەك. دىۋانە ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپتۇ.

— ھە، ئوبدان كەپسەن، — دەپتۇ ھېلىقىلارنىڭ بىرى، — بۇ ئۈچىمىزنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر دە — تالاش بار. مۇشۇنى ئادىللىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىپ قويساڭ قانداق؟

— بولىدۇ، — دەپتۇ دىۋانە.

— بىز ئۈچەيلەن ئوغرى. بىر پادىشانىڭ غەزىنىسىگە تەك كەن، بۇ پادىشانىڭ ناھايىتى ئىسىل بىر ساندۇغى بار ئىكەن. بىز «ساندۇققا ئالتۇن — كۈمۈش قاچىلانغان» دېگەن خىيالدا ئوغرىلاپ، مىڭ تەسلىكتە بۇ يەرگە ئەكىلىپ ئاچساق، ساندۇقتىن بىر ئورۇندۇق، بىر داستىخان، بىر چاپان چىقتى. چاپان يېڭىراق ئىكەن. ئۈچىمىز تالىشىپ قالدۇق. سەن مۇشۇ دەۋانى ئادىللىق

بۇنداق جازانخورنىڭ مېلى بىزگە ھارام، بۇ بېخىل نان كېتىشتىن
قورقۇپ خوتۇنمۇ ئالمىغان، ھەتتا مۇشۇ يىگىتكىمۇ تا ھازىرغىچە
ئىش ھەققى بەرمەي، كۈنلۈكى ئىككى زاغرىلا بەردى. شۇڭا بۇ
بېخىلنىڭ ھەممە نەرسىسىنى مۇشۇ يىگىتكە بەرسەك دۇرۇس
بولدۇ» دەپ بايلىقنىڭ ھەممىسىنى ماڭا بېرىۋەتتى. مەن بۇ
تەئەللۇقاتنى ئېلىپ باشقا يۇرتلاردىن نۇرغۇن ئادەملەرنى كۆچۈرۈپ
رۇپ كېلىپ ئۆستەڭ چاپتۇردۇم، بوز يەر ئاچتۇردۇم. شۇنىڭ
بىلەن بۇ يەر گۈزەل بىر يېزىغا ئايلاندى. بارا - بارا چوڭ بازارغا،
كېيىن شەھەرگە ئايلاندى. مېنى خەلق ناھايىتى ياخشى كۆرگەچكە،
بۇ شەھەرگە پادىشا قىلدى. قىرىق يىل بولدى. مانا مۇشۇ
تەختتە ئولتۇرۇۋاتىمەن. قىرىق يىل جەرياندا باشقا يۇرتلاردىن
نۇرغۇن شەھەرلەردىكى قۇللارنى سېتىۋېلىپ كېلىپ بۇ يەردە
ئازات قىلىۋەتتىم. ھەممىسىنى ئۆي - ئوچاقلىق قىلىپ قويدۇم.
شۇڭا بېشىمغا كۈن چۈشسە ھەممىسى ياردەم قىلىدۇ. دىمەك،
مەن ئەجرى قىلدىم، ئەجرىم مەۋسىنى ئاللا بەردى. شۇنىڭ
ئۈچۈن ئوردا دەرۋازىسىغا «ئەجرى قىل، دەرياغا تاشلا، ئەجرىڭنى
ئاللادىن تىلە» دەپ يازغان ئىدىم، خەتنىڭ سىرى ئەنە شۇدۇر.
مەن ئوردىدىن قايتىپ چىقىپ، بۇ شەھەرگە كەلدىم ...
پادىشا بىلەن ۋەزىر دىۋانلارنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ،
ئۇن - تىنىسىز قايتىپ كەپتۇ. پادىشا ئەتىسى ياساۋۇللارغا:
— شەھەرنىڭ چېتىدە ئۈچ دىۋانە بار. ئوردىغا ئېلىپ
كېلىڭلار، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. ياساۋۇللار دىۋانلارنى ئوردىغا
ئېلىپ كەپتۇ.

— نەدىن كەلدىڭلار؟ — دەپ سوراپتۇ پادىشا. دىۋانلار
بىر - بىرىگە قارىشىپلا قايتتۇ.

— ناخشام نىمە دىيىشتىڭ؟ راستىنى ئېيتىش! دەپتۇ پادىشا،

— پادىشاھى ئالەم، مەن سىلنى ئازراق بىر نەرسە بەرگەن

كۆرۈپتۇ. ئۆزىنىڭمۇ قوسىغى ئاچقان ئىكەن، ئۇ «توختا، داستىخانە
 نىڭ كارامىتىنى بىر كۆرەي» دەپ بۇلاق بويىغا چۈشۈپتۇ - دە،
 ئايەتنى ئوقۇپ، «ئېچىلمىڭ داستىخانىم» دەپتىكەن. داستىخان
 ئېچىلىپ، تۈرلۈك - نازۇ - نېمەتلەر ھازىر بوپتۇ. دىۋانە خوشاللىق
 خىدا تاماق يەپ ئولتۇرسا، تاغ تەرەپتىن بىر كىمىك كېلىپ،
 بۇلاققا چۈشۈپ ناھايىتى كېلىشكەن بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئۇنىڭ
 دىن كېيىن يەنە نۇرغۇن كىمىك كېلىپ بۇلاققا چۈشۈپتۇ. ئۇلارمۇ
 قىزلارغا ئايلىنىپتۇ. قىزلار چۆمۈلۈپ بولۇپ، بىر چىنارنىڭ تۈۋىگە
 كېلىپ بەزمە قۇرۇشۇپتۇ. دىۋانە بۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ
 تۇرۇپ قاپتۇ ۋە سىرنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلگەن
 ئىكەن. قىزلار شۇئانلا بۇلاققا چۈشۈپ كىمىككە ئايلىنىپ تاققا
 چىقىپ كېتىپتۇ. دىۋانە يېنىدىكى قاپىغىغا كىمىك ئادەمگە ئايلى
 نىدىغان سۇدىن ئېلىۋاپتۇ. ئاندىن چاپاننى قولغا ئېلىپ «چاپم
 نىم مىڭ تىللا بەرسىڭىز» دىگەن ئىكەن. شۇئان مىڭ تىللا
 پەيدا بوپتۇ. دىۋانە مىڭ تىللانى يانچۇغىغا سېلىپ، يەنە ئۇچۇپتۇ.
 بىردەمدىلا ئۇ بىر شەھەرگە بېرىپ چۈشۈپتۇ - دە، بىر ساراينىڭ
 ئالدىغا كەلسە، سارايۋەن:

— ھەي دىۋانە، بۇ سەن ياتىدىغان ساراي ئەمەس، — دەپتۇ.
 دىۋانە يېنىدىن بەش تىللا چىقىرىپ بېرىپتىكەن، ھېلىقى
 سارايۋەن دەرھاللا:

— ھوي بېگىم، قەيەردە ياتىلا؟ — دەپ تازىم قىپتۇ.
 — ماڭا يالغۇز بىر ئۆي بىرىڭ، — دەپتۇ دىۋانە. شۇنداق
 قىلىپ دىۋانە يالغۇز بىر ئۆيگە چۈشۈپتۇ. سارايۋەن «بۇ ئۆزى
 بىر دىۋانەدەك كۆرۈنىدۇ، ئەجىبا ماڭا ئىككى ئايدا تاپىدىغان
 پۇلنى بېرىۋەتتى» دەپ ھەيران بولۇپ قاپتۇ.

دىۋانە تاماق يەپ ئولتۇرسا بىردىنلا ناعىرنىڭ
 ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ.

بىلەن سوراپ قوي، - دەپتۇ ئوغرىلار.

دېۋانە چاپانىنى قولغا ئېلىپ تازا زەڭ ساپتۇ. بۇ ھەزرىتى ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا توقۇلغان، «چاپانىنى قولغا ئېلىپ، لائىلاھە ئىللەللا، داۋۇت خەلىلىللا، دەپ پالانى ئايەتنى ئوقۇپ، قانچىلىك پۇل تىلىمىڭىز شۇنچىلىك پۇل بېرىدۇ» دىگەن خەت يېزىلغان چاپان ئىكەن. دېۋانە چاپانىنى قاتلاپ قويۇپ، داستىخاننى قولغا ئاپتۇ. بۇ داستىخانمۇ بىر ئايەتنى ئوقۇپ ھەرقانداق تاماقنى تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىرلاپ بېرىدىغان خاسىيەتلىك داستىخان ئىكەن. دېۋانە داستىخاننى قاتلاپ قويۇپ ئورۇندۇققا زەڭ ساپتۇ. بۇ ئۇچار ئورۇندۇق ئىكەن، ئۇنىڭغا «ھەرقانداق ئادەمنىڭ بېشىغا كۈن چۈشسە، پالانى ئايەتنى ئوقۇپ مۇشۇ ئورۇندۇققا ئولتۇرسا ئورۇندۇق ئۇچىدۇ. ئورۇندۇقنىڭ ئۇچۇش تېزلىكىگە ھىچنەرسە يېتەلمەيدۇ، ئورۇندۇق كۆزلىگەن جايغا ئاپىرىدۇ» دىگەن خەتلەر يېزىلغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن دېۋانە «ئۇچمىلىسى ماڭا كېرەك ئىكەن. خۇدا دىگەن قۇلغا ئەپكىپ بېرەر يولمىغا، دەپتىمەن. مانا خۇدا بەردى ئەمەسمۇ؟ ئوغرىنى قاراچى ئۇردى، دەپ مەن بۇلارنى بىر جايلاي» دەپ ئويلاپتۇ - دە! - قولۇڭلاردىكى ئوق - يالارنى ماڭا بېرىڭلار. مەن ئۇچ ئوقنى ئاقاي، كىم ئوقيانى بۇرۇن تېپىپ كەلسە چاپانىنى شۇ ئالسۇن، ئىككىنچى بولۇپ كەلگىنى داستىخاننى، ئۈچىنچىسى ئورۇندۇقنى ئالسۇن، مۇشۇنداق قىلسام قوشۇلامسىلەر؟ - دەپتۇ. ئوغرىلار بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ. دېۋانە كامالەكنى تازا چىڭ تارتىپ ئۇچ ئوقنى ئاتقان ئىكەن. ئۈچ ئوغرى ئوقلارنى قوغلاپ، ئارقىسىمۇ قارىماي يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. دېۋانە داستىخاننى، چاپانىنى ئالدىغا قويۇپ ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ، كۆرسىتىلگەن ئايەتنى ئوقۇغان ئىكەن، ئورۇندۇق غارقىراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئوغرىلار چاڭ - توپا ئىچىدە قاپتۇ. دېۋانە ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ تاغ باغرىدىكى بىر بۇلاقنى

كۆرۈپتۇ. ئۆزىنىڭمۇ قوسىغى ئاچقان ئىكەن، ئۇ «توختا، داستىخان
 نىڭ كارامىتىنى بىر كۆرەي» دەپ بۇلاق بويىغا چۈشۈپتۇ - دە،
 ئايەتنى ئوقۇپ، «ئېچىلىڭ داستىخىنىم» دەپتىكەن. داستىخان
 ئېچىلىپ، تۈرلۈك - نازۇ - نېمەتلەر ھازىر بوپتۇ. دىۋانە خوشاللىق
 غىدا تاماق يەپ ئولتۇرسا، تاغ تەرەپتىن بىر كىيىك كېلىپ،
 بۇلاققا چۈشۈپ ناھايىتى كېلىشكەن بىر قىزغا ئايلىنىپتۇ. ئۇنىڭ
 دىن كېيىن يەنە نۇرغۇن كىيىك كېلىپ بۇلاققا چۈشۈپتۇ. ئۇلارمۇ
 قىزلارغا ئايلىنىپتۇ. قىزلار چۆمۈلۈپ بولۇپ، بىر چىنارنىڭ تۈۋىگە
 كېلىپ بەزمە قۇرۇشۇپتۇ. دىۋانە بۇنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ
 تۇرۇپ قاپتۇ ۋە سىرنى بىلىش ئۈچۈن، ئۇلارنىڭ قېشىغا كەلگەن
 ئىكەن. قىزلار شۇئانلا بۇلاققا چۈشۈپ كىيىككە ئايلىنىپ تاققا
 چىقىپ كېتىپتۇ. دىۋانە يېنىدىكى قاپىغىغا كىيىك ئادەمگە ئايلى-
 نىدىغان سۇدىن ئېلىۋاپتۇ. ئاندىن چاپاننى قولغا ئېلىپ «چاپىد
 نىم مىڭ تىللا بەرسىڭىز» دېگەن ئىكەن، شۇئان مىڭ تىللا
 پەيدا بوپتۇ. دىۋانە مىڭ تىللانى يانچۇغىغا سېلىپ، يەنە ئۇچۇپتۇ.
 بىردەمدىلا ئۇ بىر شەھەرگە بېرىپ چۈشۈپتۇ - دە، بىر ساراينىڭ
 ئالدىغا كەلسە، سارايۋەن:
 — ھەي دىۋانە، بۇ سەن ياتىدىغان ساراي ئەمەس، — دەپتۇ.
 دىۋانە يېنىدىن بەش تىللا چىقىرىپ بېرىپتىكەن، ھېلىقى
 سارايۋەن دەرھاللا:
 — ھوي بېگىم، قەيەردە ياتىلا؟ — دەپ تازىم قىپتۇ.
 — ماڭا يالغۇز بىر ئۆي بېرىڭ، — دەپتۇ دىۋانە. شۇنداق
 قىلىپ دىۋانە يالغۇز بىر ئۆيگە چۈشۈپتۇ. سارايۋەن «بۇ ئۆزى
 بىر دىۋانەدەك كۆرۈنىدۇ، ئەجىبا ماڭا ئىككى ئايدا تاپىدىغان
 پۇلنى بېرىۋەتتى» دەپ ھەيران بولۇپ قاپتۇ.
 دىۋانە تاماق يەپ ئولتۇرسا بىردىنلا ناعىرنىڭ
 ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ.

بىلەن سوراپ قوي، دەپتۇ ئوغرىلار.
دېۋانە چاپاننى قولغا ئېلىپ تازا زەڭ ساپتۇ. بۇ ھەزرىتى
ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاقتىدا توقۇلغان، «چاپاننى قولغا ئېلىپ،
لائىلاھە ئىللەللا، داۋۇت خەلىپىللا، دەپ پالانى ئايەتنى ئوقۇپ،
قانچىلىك پۇل تېلىس كىز شۇنچىلىك پۇل بېرىدۇ» دىگەن خەت
يېزىلغان چاپان ئىكەن. دېۋانە چاپاننى قاتلاپ قويۇپ، داستىخاننى
قولغا ئاپتۇ. بۇ داستىخانمۇ بىر ئايەتنى ئوقۇپ ھەرقانداق
تاماقنى تەلەپ قىلسا شۇنى ھازىرلاپ بېرىدىغان خاسىيەتلىك
داستىخان ئىكەن. دېۋانە داستىخاننى قاتلاپ قويۇپ ئورۇندۇققا
زەڭ ساپتۇ. بۇ ئۇچار ئورۇندۇق ئىكەن، ئۇنىڭغا «ھەرقانداق
ئادەمنىڭ بېشىغا كۈن چۈشسە، پالانى ئايەتنى ئوقۇپ مۇشۇ
ئورۇندۇققا ئولتۇرسا ئورۇندۇق ئۇچىدۇ. ئورۇندۇقنىڭ ئۇچۇش
تېزلىكىگە ھىچنەرسە يېتەلمەيدۇ، ئورۇندۇق كۆزلىگەن جايغا
ئاپىرىدۇ» دىگەن خەتلەر يېزىلغان ئىكەن. شۇنىڭ بىلەن دېۋانە
«ئۇچىملىسى ماڭا كېرەك ئىكەن. خۇدا دىگەن قۇلىغا ئەپكىپ
بېرەر يولسىغا، دەپتىمەن. مانا خۇدا بەردى ئەمەسمۇ؟ ئوغرىنى
قاراقچى ئۇردى، دەپ مەن بۇلارنى بىر جايلاي» دەپ ئويلاپتۇ - دە!
— قولۇڭلاردىكى ئوق - يالارنى ماڭا بېرىڭلار. مەن ئۈچ ئوقنى
ئاتاي، كىم ئوقيانى بۇرۇن تېپىپ كەلسە چاپاننى شۇ ئالسۇن،
ئىككىنچى بولۇپ كەلگىنى داستىخاننى، ئۈچىنچىسى ئورۇندۇقنى
ئالسۇن، مۇشۇنداق قىلسام قوشۇلامسىلەر؟ - دەپتۇ. ئوغرىلار
بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ. دېۋانە كامالەكنى تازا چىڭ تارتىپ ئۈچ
ئوقنى ئاتقان ئىكەن. ئۈچ ئوغرى ئوقلارنى قوغلاپ، ئارقىسىغىمۇ
قارماي يۈگۈرۈپ كېتىپتۇ. دېۋانە داستىخاننى، چاپاننى ئالدىغا
قويۇپ ئورۇندۇققا ئولتۇرۇپ، كۆرسىتىلگەن ئايەتنى ئوقۇغان ئىكەن،
ئورۇندۇق غارقىراپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئوغرىلار چاڭ - توپا ئىچىدە
قاپتۇ. دېۋانە ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ تاغ باغرىدىكى بىر بۇلاقنى

دەپ پەزىمان چىقىرىدۇ، مەن تىۋىپ بولۇپ كېلىمەن، سىزنى
ساقايتىپ ئېلىپ كېتىمەن.

— ماقۇل، — دەپتۇ قىز.

دىۋانە قاپاقتمىكى سۇنى قىزنىڭ بېشىغا شۇنداق قۇيغان
ئىكەن، قىز كىيىمگە ئايلىنىپ قاپتۇ. ئۇ يۈگۈرۈپ ئۆيگە كىرىپتۇ.
پادىشاھ پىرانبۇ — ھەس بولۇپ قاپتۇ. ئۇنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنىڭ
ئامالىنى تاپالماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن:

— كىمكى بۇ كىيىمنى ئادەمگە ئايلاندۇرسا مەن ئۇنى شۇ

كىشىگە بېرىمەن، — دەپ پەزىمان چۈشۈرۈپتۇ.
دىۋانە بېشىغا يوغان سەللىسىنى يۆگەپ، باشقىچە ياسىنىپ

كېلىپ پادىشاھقا:

— ھوي بۇ قىز دىۋە - پەرىلەرنىڭ ھەققىنى يەپ سالغان

ئىكەن. مەن قىزنى پۈتۈن دىۋە - پەرىلەرنى يىغىپ، دۇئا ئوقۇپ

ئەسلىگە كەلتۈرىمەن. سىلە پۈتۈن ئۇرۇق - تۇققانلىرى بىلەن

بەش كۈنگىچە تالغا چىقىمىسىلا، — دەپتۇ. ھەممە ئادەم ئۆز ئۆيى -

گە كىرىپ كېتىپتۇ. قاپقىدىكى سۇنى كىيىمنىڭ بېشىغا قۇيغان

ئىكەن، قىز ئەسلىگە كېلىپتۇ.

— ئەمدى مەن سىزنى ئاتا - ئانىڭىزنىڭ قېشىغا ئاپىرىپ

قوياي، — دەپتۇ دىۋانە.

— ياق، مەن سىز بىلەن بىللە كېتىمەن. سىز مېنى ئىپلاس

تۇرمۇشتىن قۇتۇلدۇردىڭىز شۇڭا مەن سىزنىڭ خىزمىتىڭىزنى

قىلىمەن، — دەپتۇ قىز.

— مەن سىزگە قانچىلىك دىسىڭىز، شۇنچىلىك مال - دۇنيا

بېرىدى، دادىڭىزنىڭ يېنىغا كېتىڭ، — دەپتۇ دىۋانە.

— ياق، سىز بىلەن كېتىمەن، — دەپ چىڭ تۇرۇۋاپتۇ قىز.

— راستىنلا مەن بىلەن كېتىشىنى خالامىسۇ؟ — دەپتۇ دىۋانە.

— راستىنلا، — دەپتۇ قىز.

— ھوي، بۇ نىمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ دىۋانە. سارا يۈەن؛
— بۇ يەرنىڭ پادىشاھى پۇلغا ناھايىتى ئامراق. ئۇنىڭ
ئۆيىدە كېلىشكەن گۈزەل بىر قىز بار. ئۇ قىز شۇنداق گۈزەل،
ھەر قانداق ئادەم بىر كۆرسە ياشارغاندەك بولىدۇ. پادىشاھ پۇل
تېپىش ئۈچۈن شۇ قىزنى ئىشقا سالدى. كىمدە — كىم يۈز تىلانى
تەق قىلسا شۇ قىزنى كۆرەلەيدۇ ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىر كېچە بىللە
بولىدۇ. شۇڭا يۈز تىللا تەييارلىغۇچى ناھايىتى چالدىز، — دەپتۇ.
دىۋانە بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ قىزنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ ۋە يۈز
تىللا تۆلەپ قىزنى ئۆز ھوجرىسىغا ئېلىپ كەپتۇ. قىز سۆز باشلاپ:
— مەن ئەسلى بىر كەمبەغەلنىڭ قىزى ئىدىم. دادام قەرزدار
بولۇپ قىلىپ مېنى پادىشاھقا ساتتى. دادام ئەسلى مېنى بىر يىل
لىق ساتقان ئىدى. بىر يىل توشتى. ئەمما بۇ جازانەخور پادىشاھ
دادامغا «قىزىڭغا ئوسما ئالدۇق. پوسما ئالدۇق. كىيىم — كېچەك
كىيگۈزدۇق» دەپ مېنى قايتۇرۇپ بەرمىدى. بەش يىلنىڭ ماھەينىدە
خارلاپ كەلدى. مەن رەزىل تۇرمۇشتىن قۇتۇلالماي كېلىۋاتىمەن.
بۇنداق ياشاشنى ۋىجدانم ئەسلا كۆتەرمەيدۇ. ئامالنىڭ
يوقلۇغىدىن سەۋر قىلىپ كەلدىم، — دەپتۇ.
دىۋانە بۇنى ئاڭلاپ:

— سىز بۇ يەردىن قۇتۇلۇشنى خالامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئەلۋەتتە خالايەن، — دەپتۇ قىز، — مېنىڭ بۇ ئىپلاس
لىقتىن قۇتۇلۇپ، بىر ئادەمگە تۇرمۇشقا چىقىپ، ئۆمرۈمنى شۇ
ئادەمنىڭ خىزمىتىدە ئۆتكۈزسەم دېگەن ئۈمىدىم بار.
— مەن سىزنى قۇتۇلدۇرسام قانداق؟ — دەپتۇ دىۋانە.
— قولىڭىزدىن كەلسە ناھايىتى خوشال بولغان بولاتتىم،
سىزگە ئۆمۈر بويى دۇئا قىلغان بولاتتىم، — دەپتۇ قىز.
— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ دىۋانە، — مەن سىزنى كىيىمكە
ئايلىندۇرۇپ قويىمەن. پادىشاھ «بۇنى ساقايتىدىغان ئادەم بارمۇ؟»

قەھرىماننىڭ ھىكايىسى

بۇرۇنقى زاماندا رۇم مەملىكىتىدە جەبىرە كەبىر ئىسىملىك بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ، بىرىنىڭ ئىسمى قەدرات، يەنە بىرىنىڭ ئىسمى قەھرىمان ئىكەن. قەدرات ئون ئىككى ياش، قەھرىمان سەككىز ياش ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، پادىشا كېسەل بولۇپ قېلىپ، داۋا كار قىلماي ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. ئىككى ئوغۇل يىتىم قاپتۇ. بىر كۈنى قەدرات بىلەن قەھرىمان ئاتىسىنىڭ قەۋرىسىنى يوقلاپ بېرىپتۇ. ئۇلار دۇئا-تەگىرنى تۈگىتىپ ئۆيگە قايتىپ كېلىۋاتقاندا، دۇنيانى ساياھەت قىلىپ بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان زەمزمە باشلىق بىر توپ دېۋە كۆرۈپ قاپتۇ. دە، ئۇلارغا ئېتىلىپتۇ. دېۋىلەر قەدراتنى تۇتالماپتۇ. قەھرىماننى تۇتۇۋېلىپ ئۆز ماكانى كويىقايقا ئېلىپ بېرىپتۇ. دېۋىلەر ئۇنىڭغا زىيان-زەخمەت يەتكۈز-مەي ئوبدان بېقىپتۇ. قەھرىمان ھەر كۈنى بىر قولى بىسلىەن ئون مىڭ پاتمان ئېغىرلىقتىكى تاشلارنى ئاسمانغا ئېتىپ، بىر قولى بىلەن تۇتۇشى مەشىق قىلىپتۇ. ئاخىر بۇ ھۈنەرنى كامالغا يەتكۈزۈپتۇ. قەھرىماننىڭ بۇ ئاجايىپ ھۈنرىنى كۆرگەن دېۋىلەر ۋەسۋەسىگە چۈشۈپ، «ئون ئىككى ياشلىق بالا ھازىر مۇشۇنداق كارامەت ئىشلارنى قىلىۋاتسا ئون بەش-ئون ئالتە ياشلارغا كىرگەندە پۈتۈن كويىقايىنى ۋەيران قىلىۋېتىشى مۇمكىن» دىگەن خىيالغا كەپتۇ.

ئادەمنى زىندانغا تاشلىدى. شۇنىڭ بىلەن خەلق ئۆز ماكانىنى تاشلاپ چەت-جايلاغا سەرسان-سەرگەردان بولۇپ چىقىشقا باشلىدى. بىزمۇ جېنىمىزنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن بۇ يەرگە كەلدۇق، — دەپتۇ. پادىشا ھۇشات بۇنى ئاڭلىغاندىن كېيىن دەھشىدى خەلقىنى بەختلىك تۇرمۇشقا ئىگە قىلىش قارارىغا كەپتۇ. ئۇ جاھانغا تونۇلغان داڭلىق پالۋانلاردىن ئوتتۇزنى تاللاپ ئۇنىڭغا گەردان دىگەن بىر سەرگەردىنى باشلىق قىلىپ، ئۈچ يۈز مىڭ قوشۇن بىلەن دەھشىدىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار ساق بىر ئاي يول يۈرۈپ، سەپىرىنىڭ يېرىم يولىغا كەلگەندە بىر يىگىت بىلەن بىر قىزنىڭ تىسلىسىم بولۇپ قالغانلىغىنى كۆرۈپتۇ. باش سەرگەردە گەردان سەرگەردىلىرىگە: — بىز بۇلارنى ئەسلى ھالىتىگە كەلتۈرمىگۈچە سەپىرىمىزنى داۋاملاشتۇرماستىمىز لازىم، — دەپتۇ. بۇ ئىككى ياشنىڭ بېلىنىڭ تۆۋەن تەرىپى قۇرام تاشقا پېتىپ كەتكەن ئىكەن. ئۇلارنىڭ شۇ تەرىقىدە تۇرغىنىغا يىگىرمە تۆت يىل بولغان ئىكەن. پادىشا ھۇشات باش سەرگەردە گەردانغا:

— بۇنى قانداق بىر تەرەپ قىلىمىز؟ — دەپ مەسلىھەت ساپتۇ. گەردان:

— بۇ يەردىن بىر يىللىق يىراق جايدا زاغزاق ئاتلىق بىر دېۋە بار. بۇنىڭ سىرىنى شۇ بىلىدۇ. مەن زاغزاق بىلەن بىللە ئۆسكەن، مەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەھۋالىنى دەي، — دەپتۇ ۋە پادىشادىن رۇخسەت ئېلىپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ ئەسلىدە سېھىرگەرلىك ھۈنرىنى پۇختا بىلىدىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىر كۆتىرىلىپ كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپتۇ. ئۈچ كېچە-كۈندۈز ھوختىماي ئۇچۇپ، ئاخىرى زاغزاق دىگەن دېۋىنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ. زاغزاق ئۇنى ناھايىتى ئوبدان كۈتمۈپتۇ. ئۇنىڭغا زىياپەت بېرىپتۇ. گەردان ھۆزىنىڭ مۇدداسىنى ئېيتىشقا

دېۋىلەرنىڭ تەشۋىشى كۈچەيگەن كۈنلەسەرنىڭ بىرىدە
قەھرىمان دېۋىلەرگە:

— مەن سىلەرگە ئوخشىمايمەن، قېنى ئېيتىڭلارچۇ، مېنىڭ
ئانام كىم؟ ئاتام كىم؟ — دەپ سوئال قويۇپتۇ. بۇنى
ئاڭلىغان دېۋىلەر:

— سېنىڭ ئاناڭ دېۋە پەرىزات، ئاتاڭ بولسا ئادىمىزات، —
دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئاتا-ئانام ھازىر نەدە؟ — دەپ سو-
راپتۇ قەھرىمان.

— ئاتاڭ ئۆلۈپ كەتكەن، ئاناڭ ھازىر ئادىمىزات بار
يەردە، — دەپتۇ دېۋىلەر.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ قەھرىمان، — مەن ئانامنىڭ
قېشىغا قايتىپ كېتىمەن!

قەھرىماننىڭ بۇ جىددى تەلىۋىنى ئاڭلاپ دېۋىلەرنىڭ
ئۇنى ئىچىگە چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇلار قەھرىماننى قانداق قىلىپ
كويىقاپنى تاپالماس قىلمۇپتىشىنىڭ ئامالىنى ئىزلەپتۇ. ئاخىرى
ئۇلار قەھرىماننىڭ كۈزىنى تېگىپ، بىر چۆلگە ئېلىپ بېرىپ
تاشلىۋېتىپتۇ.

ئەمدى گەپنى قەھرىماننىڭ يۇرتىدىن ئاڭلايلى. جەبرە
كەبىر ئۆلگەندىن كېيىن پادىشالىق تاجىنى ئۇنىڭ ئىنىسى
ھۇشات كىيگەن ئىكەن. ھۇشات پادىشالىق تەختىگە ئولتۇرغاندىن
كېيىن پادىشالىقنى ئادىل ۋە دادىل قىلىپتۇ. پۈتۈن خەلقى
ئۇنىڭدىن رازى ئىكەن، ئۇنى ھۆرمەتلەيدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە دەھمىدى دىگەن جايدىن بىسرقانچە
نىڭ پۇقرا پادىشا ھۇشاتنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— بىزنىڭ پادىشاھىمىز ئەلنى ئادىل سورىدى، خەلقىمىز
ئالۋاڭ-ياساق، باج-سېلىقلارنى كۆپ سالدى، نۇرغۇن بىگۇنا

سەلەر دېۋە ئويغانغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا تىلىم قىلىنغان ئىككى ياشنى ئەسلىگە كەلتۈرۈشنى ئېيتىشىڭلار. ئۇ بىر بولسا، تەلۋىڭلارغا قوشۇلىدۇ، بىر بولسا قوشۇلماي قارشىلىق قىلىدۇ، زەنجىرنى ئۈزۈپ قېچىشقا ئۇرۇنىدۇ. ئەگەر ئاشۇنداق قىلسا ئۇمۇت بىلەن بىرنى ئۇرساڭلار ئۇ دەھال ھالەك بولىدۇ. ئىككى قېتىم ئۇرۇشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن ئاقتان قانى ئىككى تىلىمنىڭ بارلىق ئەزالىرىغا سۈرتسەڭلار ئۇلار ئەسلىگە كېلىدۇ. زاغزاق گەردانغا ئىككى دېۋىنى قوشۇپ ھىلىقى دېۋىنى كۆتەرگۈزۈپ يولغا ساپتۇ. ئۇلار تىلىم بار يەرگە كېلىپ دېۋىنى يوغان دەرەخكە باغلاپ ئەپسۇن ئوقولغان توپىدىن دېۋىنىنىڭ يۈزىگە چاچقان ئىكەن، دېۋە شۇ ھامان ئويغىنىپ قارشىلىق كۆرسىتىپتۇ. ئەسكەرلەر ئۇنى ئۇمۇت بىلەن بىر ئۇرغان ئىكەن، دېۋە ئۆلۈپتۇ. ئۇنىڭدىن ئاقتان قانى ھىلىقى ئىككى ياشقا سۈرگەن ئىكەن، ئۇلار ئەسلىگە كېلىپ، تاشتىن سۇغۇرلۇپ چىقىپتۇ. ئۇلار پادىشا ھۇشاتنىڭ ئايىغىغا ئۆزىنى ئېتىپ، كۆپ رەھمەت ئېيتىپتۇ. ئەسلىدە يىگىت ئادىمىزاتنىڭ بالىسى، قىز پەرىزاتنىڭ قىزى بولۇپ، بولار ئاشىق - مەشۇقلاردىن ئىكەن. بۇنىڭدىن خەۋەر تاپقان قىزنىڭ دادىسى «مەن قىزىمنى ئادىمىزاتنىڭ بالىسىغا بەرمەيمەن» دەپ توسقۇنلۇق قىلىپتۇ. لېكىن، قىزمۇ ئۆز مۇھەببىتىدىن ۋاز كەچمەپتۇ. قىزنىڭ دادىسى بۇنىڭدىن غەزەپلىنىپ بۇ بىر جۈپ ئاشىق - مەشۇقنى تىلىم قىلىۋەتكەن ئىكەن. بۇلار ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن پادىشا ھۇشات لەشكەرلىرىنى باشلاپ سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئۇلار كۆپ يول بېسىپ، چۆل باياۋانلارنى كېزىپ، ئىگىز تاغلاردىن ئېشىپ مېڭىپتۇ.

ئەمدى گەپنى قەھرىماندىن ئاڭلايلى:

قەھرىمان دېۋىلەر تاشلىۋەتكەن جەزىرىدە بىر بۇلاق بويىنى

ئالدىرىماپتۇ. پەقەت:

— مەن زېرىكىپ قېلىپ، سېنىڭ يېنىڭغا بىسىرەر يىمىل تاماشا قىلاي دەپ كەلدىم، — دەپتۇ. ئالتە ئاي ئۆتكەندىن كېيىن زاغراق ئۇنىڭغا:

— سەن بۇ يەرگە بىسىرەر مۇددىئا بىلىسەن كەلدىڭ. زادى قانداق ئىش دىگىن، — دەپ كۈچىلاپ سوراپتۇ. گەردان ئەھۋالىنى بىر-بىرلەپ بايان قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان زاغراق گەردانىنىڭ پىكىرىگە قوشۇلۇپتۇ ۋە بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ چارىسىنى ئىزلەپتۇ. ئاخىرى زاغراق:

— بۇ يەردىن بىر كۈن ماڭسا بارغىلى بولىدىغان جايدا بىر دىۋە بار. بۇ دىۋىنىڭ چىنار ئۈستىدە ئالستۇن تەختى بار. ئۇ ھازىر شۇ يەردە ئۇخلاپ ياتىدۇ. ئۇ بىر ئۇخلىسا قىرىق كېچە - كۈندۈز ئۇخلايدۇ. ئۇنىڭ قېشىغا بېرىش ئۈچۈن بىسىر شاھسال دەرياسى، بىر ئوت دەرياسى ۋە بىر مۇز دەرياسىدىن ئۆتۈشكە توغرا كېلىدۇ. مەن بىر ئوچۇم توپىغا ئەپسۇن ئوقۇپ قەغەزگە يۆگەپ ساڭا بېرەي. بۇ توپىسىدىن دەرياغا چاچساڭ يول ئېچىلىدۇ. دىۋىنىڭ قېشىغا بارغاندىن كېيىن، مۇشۇ ئەپسۇن ئوقۇلغان توپىدىن ئۇخلاپ ياتقان دىۋىنىڭ بېشىغا چاچساڭ ئۇ ھىچنەرسىنى تۇيمايدۇ. سەن ئۇنىڭ پۇت - قولىسىرىنى باغلاپ مېنىڭ قېشىمغا ئېلىپ كەل، — دەپ يول كۆرسىتىپتۇ. گەردان شۇ بۇيىچە ئىش قىلىپتۇ. ئاخىرى دىۋىنىڭ پۇت - قولىنى باغلاپ زاغراقنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ تاشلاپتۇ. زاغراق:

— بۇ مەلئۇنى ھېلىقى تىلىم قىلىنغان ئىككى ياشنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىپ مىڭ پاتمانلىق زەنجىر بىلىسەن يوغان بىر تۈپ دەرەخكە باغلاپ يۈزىگە ئەپسۇن ئوقۇلغان توپىدىن چاچساڭ ئۇ ئويغىنىپ تىلىمىنى يېشىدۇ، — دەپتۇ گەردانغا چۈشەندۈرۈپ، —

قىل، — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ پادشا.
گەردان ئوتتۇز نامدار پالۋاننى تاللاپتۇ. بۇلارنىڭ
ئىچىدە قەدراتمۇ بار ئىكەن. بۇ ئوتتۇز پالۋان ئەتىسى گەردان
باشلىغىدا قەھرىماننى ئىزلەپ چۆللۈككە قاراپ مېڭىپتۇ.
قەھرىمان ئۆز ماكانىدا بۇلاق بويىدا گۈلخان يېقىپ كاۋاپ
پىشۇرۇپ يەپ ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ ئاتنىڭ دۈپۈرلىگەن تۇيىق
ئاۋازىنى ئاڭلاپتۇ. قەھرىمان «تۈنۈگۈن مەغلۇپ بولۇپ قاچقان
دۈشمەنلەر بۈگۈن مېنى تۇتقىلى كەلگەن ئوخشايدۇ» دەپ
ئويلاپتۇ. دە، دەرھال ئوتنى ئۆچۈرۈپ جەڭگە تەييارلىنىپتۇ.
ئۇ تەييارلىق قىلىۋاتقاندا لەشكەرلەر يېقىنلاپ قايتۇ. گەردان ئات
ئۈستىدە تۇرۇپ:

— ئى يىگىت ئىسمىڭ نىمە؟ زاتىڭ كىم؟ نەدىن كەل
دىڭ؟ سەن ئادىمىزاتمۇ؟ ياكى دىۋە؟ — دەپ سوراپتۇ. قەھرىمان:
— مەن رۇم مەملىكىتىدىكى جەبەرە كەبىر دىگەن پادشا.
نىڭ ئوغلىدۇرمەن. ئاتام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن مېنى دىۋىلەر
تۇتۇۋېلىپ ئۆز ماكانىغا ئېلىپ كەتكەن ئىدى. مېنىڭ بىر تۇق
قان ئاكام بار ئىدى. دىۋىلەر كۈنلەرنىڭ بىرىدە مېنى مۇشۇ
باياۋانغا ئەكىلىپ تاشلىۋەتتى. شۇندىن بۇيان مۇشۇ بۇلاق
بويىنى ماكان تۇتۇپ ئاسماننى يېپىنچا، يەرنى سېلىنچا قىلىپ
ياشاپ كەلدىم. مېنىڭ ئېتىم قەھرىمان، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.
قەھرىماننىڭ گېپى تۈگۈمەيلا نېرىدا تۇرغان سەركەردىلەر
ئارىسىدىن قەدرات ئېتىلىپ چىقىپ ۋاقىراپتۇ:

— ۋاي سەن مېنىڭ ئىنىم قەھرىمانمۇ؟
قەھرىمان يۈگۈرۈپ بېرىپ ئاكىسى بىلەن قۇچاقلىشىپ
كۆرۈشۈپتۇ. ئۇلار يىغا-زارە قىلىشىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرگەن
باشقا پالۋانلارمۇ قوراللىرىنى تاشلاپ، ئاتلىرىدىن سەكەرەپ
چۈشۈپ قەھرىمان بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. گەردان قەۋەتلا خوش

ماكان تۇتۇپ، ياۋايى ھايۋانلارنى تۇتۇپ يەپ كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ.
كۈنلەرنىڭ بىرىدە جاڭگالدا ئوۋ ئوۋلاپ يۈرگەن قەھرىمان
پادىشا ھۇشاتنىڭ ئەسكەرلىرىگە يولۇقۇپ قاپتۇ. ئەسكەرلەر
قەھرىماننى مەسخىرە ۋە مازاق قىپتۇ. قەھرىمان بوش كەلمەي
ئۇلارنىڭ سۆزلىرىگە سۆز ياندۇرۇپ ئۇلارنى ئېغىز ئاچالماس
قىلىپ قويۇپتۇ. ئاخىرىدا ئۇلار تۇتۇشۇپ قاپتۇ. لەشكەرلەر
قەھرىمانغا تەڭ كېلەلمەي تەرەپ-تەرەپكە قېچىپتۇ. بۇ چاغدا
قاراڭغۇ چۈشۈپ قالغاچقا قەھرىمان ئېلىشىشتىن توختاپ ئۆز
ماكانغا قايتىپتۇ. لەشكەرلەرمۇ ئۆز چېدىرلىرىغا قايتىپتۇ. لەشكەر-
لەر چېدىرلىرىغا توپلانغاندىن كېيىن، سەرگەردىلەر بۇلارنىڭ
سانىنى ئېلىپ بىرقانچە ئون مىڭ لەشكەرنىڭ بۈگۈنكى جەڭدە
ھالاك بولغانلىغىنى بايقاپ، جان ئاچچىغىدا ئۆز گۆشىنى ئۆزى
يىگۈدەك بولۇپتۇ.

— ئى پادىشاھى ئالەم، بۈگۈن بىز ئۇچۇن بەختسىز،
قايغۇلۇق كۈن بولدى. بىز كۆپ چىقىم تارتتۇق. ئەگەر بەختىمىز-
گە يارىشا كۈن كەچ بولۇپ قالمىغان بولسا ھېلىقى پالۋان سىز
بىلەن مېنىمۇ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىلدۇرغان بولاتتى، — دەپتۇ
گەردان. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان پادىشا غەزەپلىنىپ ۋاقىراپتۇ:

— ھۇ ھارام تاماقلار، شۇنچە ئادەم يالغۇز بىر كىشىگە
تەڭ كېلەلمەي قېچىپ كېلىشتىڭمۇ؟ كېچىچە جەڭ ھازىرلىغىنى
ئوبدان قىلىپ ئەتە ئۇنى تۇتۇپ كەلمەيدىغان بولساڭ، سەن
گەرداننىڭ جېنىنى ئالىمەن!

پادىشا ئاچچىغى بىرئاز پەسكۇيغا چۈشكەندىن كېيىن
گەرداننى يېنىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇنىڭدىن مەسلىھەت سوراپتۇ.
— مەن ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشنىڭ ئامالىنى قىيلاي، —
دەپتۇ گەردان.

— ئۇنداق بۇلسا ھازىرقى سائەتتىن باشلاپ ھەركەت

بار ئىكەن. بۇ قىزنى ئالىمەن دىگەن ئادەم قىز بىلەن ئېلىشىپ
دىگەن. ئېلىشقان ئادەم قىزنىڭ دۈبىسىنى يەرگە تەككۈزەلمىسە،
قىزنى ئالىدىكەن، تەككۈزەلمىسە قىز ئۇنىڭ كالىسىنى ئالىدىكەن.
دەھىندى تەرەپتىن شۇ قىز ئەرەنچە ياسىنىپ بىرىنچى مەرتىبە
مەيدانغا چۈشۈپتۇ. ھەر ئىككى تەرەپتىن چۈشكەن پالۋان ئاتلىق
بولۇپ، قوللىرىدا قىلىچ بار ئىكەن. قىز ھۇشاتنىڭ يىگىرىم
پالۋىنىنى ئۆلتۈرۈپتۇ. بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ زادىلا چىداپ تۇرالمىغان
قەھرىمان پادشا ئالدىغا كېلىپ تازىم بىلەن:

— ئەمدى مەيدانغا مەن چۈشەي، جانابى پادىشاھى ئالەم،
رۇخسەت قىلىشىڭىز، — دەپ تەلەپ قىلىپتۇ. بىراق پادشا
قەھرىماننىڭ تەلەپىگە قوشۇلماپتۇ. ھۇشاتنىڭ لەشكەرلىرىنىڭ يېرىمى
دىگۈدەك قىرىلىپتۇ. شۇندىلا ھۇشات قەھرىمانغا رۇخسەت قىلىپتۇ.
قەھرىمان ھېلىقى سەككىز ئاياقلىق، ئىككى باشلىق، تۆت مۈڭ
كۈزلۈك مەخلۇققا مەنەپ، قولغا ئۆتكۈز قىلىچ ئېلىپ، ئاجايىپ
ھەيۋەتلىك نەزە تارتىپ مەيدانغا چۈشۈپتۇ. ئىككى پالۋان
مەيداندا شۇنداق قاتتىق ئېلىشىپتۇكى، ھەممە گۈمبەزلىرىنى
ئىشقا سېلىپمۇ بىر — بىرىنى يېڭەلمەپتۇ. ئۇلار مەيداندىن
چەتنەپ، جاڭگال، تاغ، جىلغا، ئىدىرلاردا ئېلىشىپ بىر تاغنىڭ
باغرىغا كەلگەندىن كېيىن ھېلىقى پالۋان قىز:

— ھەي پالۋان يىگىت، مەن سەندەك داڭدار پالۋاننى
ئۆز ئۆمرۈمدە كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم. ئەگەر سەن راستمىلا
مەرت يىگىت بولساڭ بىر سائەت دەم ئېلىۋالايلى! — دەپتۇ.
قەھرىمان قىزنىڭ پىكىرىگە قوشۇلۇپتۇ. ھەر ئىككىلىسى ئاتلىرى
دىن چۈشۈپتۇ — دە، ئاتنى چۆلۈۋىرىدىن تۇتۇپ بىر قورام تاش
نىڭ ئۈستىگە كېلىپ، بىر — بىرىگە قارىشىپ ئولتۇرۇپتۇ.
بىر ئازدىن كېيىن تەرلەپ كەتكەن قىز بېشىغا ئوربۇلغان نەزە-
سىلەرنى يەشكەن ئىكەن، ئۇنىڭ قارا ئۇزۇن چاچلىرى يەلكىسىگە

بولۇپ كېتىپتۇ. قەھرىمان بۇلارنى ئۆز كەپىسىگە باشلاپ كىرىپ
بېھمان قىلىپتۇ. بۇ خەۋەردىن پادىشاھمۇ بەك خوشال بولۇپتۇ.
گەردان باشچىلىقىدىكى پالۋانلار بىر كېچىنى قەھرىمان بىلەن
بىللە ئۇنىڭ كەپىسىدە ئۆتكۈزۈپتۇ. قەھرىمانغا پادىشانىڭ
نامىدىن «بىرىنچى پالۋان» دېگەن نام بېرىلىپتۇ. ئەتىسى تاڭ
سۈزۈلۈش بىلەن پالۋانلار قەھرىماننى ئېلىپ خوشال ھالدا
پادىشاھوزۇرغا بېرىپتۇ. ئۇلار دەھشىدگە قاراپ داۋاملىق
ئىلگىرىلەپتۇ. ئۇلار بىرقانچە كۈن يول يۈرۈپ بىر دەريا بويىغا
كەپتۇ. ئۇلار بۇ دەريادىن قانداق ئۆتۈشنى بىلەلمەي تۇرغاندا،
دەريانىڭ قاق ئوتتۇرىسىدىن سەككىز ئاياقلىق، ئىككى باشلىق،
تۆت مۈڭگۈزلۈك بىر مەخلۇق چىقىپ لەشكەرلەرنى سۈر-توقاي
قىلىۋېتىپتۇ. لەشكەرلەر ھەرقانچە قىلىپمۇ بۇ مەخلۇققا تەڭ
كېلەلمەپتۇ. شۇ چاغدا قەھرىمان يۈرەكلىك بىلەن ئوتتۇرىغا
چىقىپ مىڭ بىر جاپادا بۇ مەخلۇقنى تۇتۇپتۇ. لېكىن
بۇ مەخلۇق قارشىلىق بىلدۈرۈپ، سەت چىقىراپ قەھرىماننى
دەرياغا سۆرەپتۇ. قەھرىمانمۇ بوش كەلمەپتۇ. قەھرىمان ئاخىرى
ئوتنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇپ، ئۇنىڭ بۇرنىغا چىلىمىك ئۆتكۈزۈپ،
يۈگەن سېلىپ، دۈمبىسىگە ئىگەر توقۇپ، ئۆزى جەڭدە مەنەن
دىغان ئات قىلىۋاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەممەيلەن دەريادىن سالا-
مەت ئۆتۈپ يولنى داۋام قىلىپتۇ. دەھشىدگە بەش كۈنلۈك مۇساپە
قالغاندا، دەھشىدنىڭ پادىشاھى بۇلارنىڭ ھۇجۇم قىلىپ كەلگەن
لىكىنى ئاڭلاپ، پايتەختنى باشقا يەرگە يۆتكەپ،
پۈتۈن لەشكەرلىرىنى توپلاپ جەڭگە تەييارلىق
قىلىپتۇ. ھۇشاننىڭ لەشكەرلىرى ئىككى سەپ بولۇپ تۇرۇشۇپتۇ. ھەر
ئىككى تەرەپنىڭ لەشكەرلىرى دەھشىدگە يېتىپ بېرىپتۇ، ھەر
ئىككى تەرەپتىن بىردىن پالۋان ئوتتۇرىغا چۈشۈپتۇ.
دەھشىدى پادىشاھنىڭ سەرۋۇق دەھمان دېگەن بىر قىزى

ماسلىققا تىلخەت بېرىپتۇ. قىرىق كېچە - كۈندۈز تىوي قىلىپ
قىزنى قەھرىمانغا نىكالاپ قويۇپتۇ.

پادشا ھۇشات ئۆز شەھىرىگە قايتىشقا تەييارلىق قىلىپ
تۇرغاندا كويىقاپتىن يەتتە دىۋە كېلىپ ئىككى پادشاغا:

— كويىقاپتىكى ئەتىئاد نۇرغۇن دىۋىلەرنى زىندانغا تاشلىدى.
ئۇلارنىڭ ئالدىغا ئۈچ يۈز يىل، كەينىگە يۈز ئەللىك يىل بولدى،
ئۇلار ناھايىتى كۆپ جاپا چەكتى. بۇ زىنداننىڭ ئىشىگىگە
«بۇلارنى قەھرىمان ئۆزى كېلىپ ئازات قىلغاي» دىگەن چوڭ
خەت يېزىلغان. بىز شۇڭا قەھرىماننى ئىزلەپ مۇشۇ يەرگە
كەلدۇق، — دەپتۇ.

قەھرىمان بۇ تەكلىپنى خوشاللىق بىلەن قوبۇل
قىلىپتۇ. ھۇشات ئۆز شەھىرىگە يول ئاپتۇ. قەھرىمان گەردان
بىلەن بىللە دىۋىلەرگە مىنىپ كويىقاپقا قاراپ يول ئاپتۇ.
سەككىز كېچە - كۈندۈز يول يۈرگەندىن كېيىن كويىقاپقا يېتىپ
كەپتۇ. قەھرىمان بىر يەرگە كېلىپ:

— مۇشۇ يەرگە چۈشەي ۋە ئىشنى باشلاي، — دەپتۇ.
دىۋىلەر ئونماي:

— بۇ يەر ناھايىتى خەتەرلىك، چۈشۈشكە بولمايدۇ، —
دەپتۇ. قەھرىمان ئۆز پىكرىدە چىڭ تۇرۇۋاپتۇ. ئاخىرى دىۋىل
لەرنى قايىل قىلىپ، ئۆزى دىگەن يەرگە چۈشۈپتۇ. دىۋىلەر
ھېرىپ قالغاچقا جايىدا يېتىپلا ئۇيقۇغا غەرق بولۇپتۇ. گەردان
دىۋىلەرنى ساقلاپ شۇ يەردە قاپتۇ. قەھرىمان زىنداندىكى دىۋىل
لەرنى ئىزلەپ مېڭىپتۇ. ئۇ بىر جايغا بارسا بىر قىلىچ دەرهخكە
ئېسىقلىق تۇرغۇدەك. بۇ قىلىچ پارقراپ ئەتراپنى كۈندۈزدەك
يورۇتۇپ تۇرىدىكەن. قىلىچنىڭ دەستىگە «بۇ قىلىچنى قەھرىمان
دىن باشقا ھەرقانداق بىر كىشى تۇتمىغايلار» دەپ خەت پۈتۈل
گەن ئىكەن. قىلىچنى ئىككى ئەجدىھار ساقلاپ ياتىدىكەن. ئۇلار

يىنىلىپتۇ. ئۆزى بىلەن يەتتە كېچە - كۈنىدۇر ئېلىشقان پال
ۋانىنىڭ قىز ئىكەنلىكىنى كۆرگەن قەھرىمان ھەيران بولۇپ قاپتۇ.
قىزنىڭ ئايدەك جامالىغا قاراپ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا بىر خىل ئىس
سىق ئېقىم تاراپتۇ. ئۇنىڭ قەلبىدە مۇھەببەت ئوتى يالقۇنچاشقا
باشلاپتۇ. ئۇ «مەن بىر ئەر تۇرۇپ يەتتە كېچە - كۈنىدۇر
ئېلىشىپمۇ بىر قىزنى يېگەلمىدىم. بۇ بىر نۆمۇس ئەمەسمۇ»
دەپ ئويلاپتۇ. قەھرىمان شۇ ئان غەيرەتلىنىپ ئورنىدىن دەس
تۇرۇپ كىتىپتۇ ۋە قىزغا قاراپ:

— ھەي پالۋان، قوپ ئورنىڭدىن! — دەپ ۋاقىراپ،
ئۇنى ئېلىشىشقا چاقىرىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىككى پالۋان يەنە
ئاتلىرىغا مىنىپ، قىلىچ ئويىتىپ ئېلىشىشقا باشلاپتۇ. قەھرىمان
ئەقىل بىلەن ئىش كۆرۈپ، نىشانلاپ تۇرۇپ قىزغا بىر قىلىچ
ئۇرغان ئىكەن، قىز ئۆزىنى چاققانلىق بىلەن قاچۇرۇۋاپتۇ. ئەمما
كىز قەھرىماننىڭ ئەلپازىدىن قۇرقۇپ قاپتۇ ۋە ھۇجۇمغا ئۆتەل
مەپتۇ. بۇ پۇرسەتنى غەنىمەت بىلگەن قەھرىمان ئاجايىپ مەخ
لۇقنى دېۋىتىپ كېلىپ، ئۆزىنى قىزغا ئېستىپتۇ. ئۇ قىزنىڭ
بېلىدىن چىڭ تۇتۇۋېلىپ، قىزنى ئاتتىن يەرگە چۈشۈرۈپتۇ.
بۇلار پومداقلىشىپ كېتىپتۇ. قىز بارا - بارا ھالىسىزلىنىپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن قەھرىمان قىزنى بېسىۋاپتۇ. قىز قەھرىمانغا قول
قويۇپ، ئۆزىنى ئۇنىڭغا تەقدىم قىلىپتۇ. قەھرىمان قىزنى ئاتقا
مىندۈرۈپ، ئۇرۇش مەيدانىغا ئېلىپ كەپتۇ. دەھىندى پادىشاھى
تەسلىم بولۇپتۇ. دەھىندى پادىشاھى ھۇشاتنى ئوردىغا ئېلىپ
بېرىپ چوڭ زىياپەت بېرىپتۇ. ئۇ ئۆز شەھىرىدىكى بىگۇنا
قامالغان ئادەملەرنى زىنداندىن قويۇپ بېرىپتۇ. دەھىندى پادى
شاھى ھۇشاتقا ئەل بولۇپتۇ. ھۇشات دەھىندى پادىشاھىغا ئۆز
دۆلىتىنى ئۆزى سوراھنى، بىراق پۇقرالارنى خارلىماسلىقىنى
بۇيرۇپتۇ. دەھىندى پادىشاھى خوشال بولۇپ، بۇ ئىشلارنى قىل

قىلىچ ئۇرمايمەن، — دەپتۇ قەھرىمان. ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپ،
ئۆتكۈر قىلىچ بىلەن دېۋىنىڭ پۈتتە سانچىپ ۋاقتراپتۇ:

— ئەي ياۋۇز مەخلۇق، تۇر ئورنىڭدىن!
دېۋە ئويغىنىپ بېشىنى كۆتىرىپ قارىغۇدەك بولسا ئالدىدا
تولمۇ كىچىك بىر بالا تۇرغۇدەك. دېۋە دەھشەتلىك ۋاقتراپ،
يوغان بىر تاشنى قەھرىمانغا ئېتىپتۇ. قەھرىمان چاققانلىق
بىلەن ئۆزىنى دالدىغا ئاپتۇ ۋە قىلىچى بىلەن تاشنى ئىككى-ئىككى
پارچە قىلىپ تاشلاپتۇ. دېۋە غەزەپ بىلەن ئىككى قېتىم قىلىچ
ئۇرغان ئىكەن، قەھرىمان قىلىچنى ئۆزىگە تەككۈزمەپتۇ. ئۈچىنچى
قېتىم ئۇرغان ئىكەن، قىلىچ قەھرىماننىڭ بۇرنىنىڭ ئۈچىسى
ئازراق قىرىپ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. قەھرىماننىڭ بۇرنىدىن شۇن
ئوقتەك قان كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن دېۋىنىڭ گۈلگە قەللىرى ئېچىلىپ:
— ھۇ شۇمىتەك، جېنىڭ شۇنچىلىك ئىكەنمۇ؟ — دەپ
خىقىراپتۇ. قەھرىمان:

— سەن ماڭا ئۈچ قېتىم ھۇجۇم قىلىپ كۆردۈڭ. ئەمدى
مېنىڭ جېنىمنىڭ بار — يوقلۇغىنى كۆرۈپ قوي، — دەپتۇ.
— قېنى، كۈچۈڭنى بىر سىناپ كۆرەي! — دەپ ۋاقتراپتۇ دېۋە
ۋە قەھرىمانغا تاشلىنىپتۇ. قەھرىمان سەكرەپ تۇرۇپ ئۆزىگە ھۇجۇم
قىلغان دېۋىنىڭ بېشىغا بىر قىلىچ ئۇرغان ئىكەن، دېۋىنىڭ بېشى
يەرگە چۈشۈپتۇ.

قەھرىمان ئايالى بىلەن قېينى ئاكىسىغا بىر دەم تەخىرى
قىلىپ تۇرۇشنى تاپىلاپ ئۆتكۈرنىڭ ئىچىگە ئىچكىرىلەپ كىرىپتۇ.
ئۇ ئىچكىرىلەپ كىرىپ ئاغزى پولات تاختا بىلەن قۇيۇلغان بىر
غارنى كۆرۈپتۇ. قەھرىمان غار ئاغزىغا كېلىپ پولات تاختىنى
يۇلۇپ تاشلاپتىكەن، غار ئىچىدىن «قەھرىمان كەلگەن ئوخشايدۇ،
ئۇ بىزنى قۇتۇلدۇرىدىغان بولىدى!» دىگەن ئاۋازلار كەپتۇ.
قەھرىمان غارغا كىرىپ قامىلىپ ياتقان دېۋىلەرنىڭ ھەممىسىنى

بىر - بىرىگە قارىشىپ، غاردەك ئاغزىدىن ئوت پۈۋلەپ تۇرىدى-
كەن. قەھرىمان بۇ ئىككى ئەجدىھارنى ئۆلتۈرۈپ قىلىچىنى قولغا
ئاپتۇ. ئاندىن ئۆز يولىغا راۋان بولۇپتۇ. بىر جايغا كەلسە بىر
غار تۇرغۇدەك، غارنىڭ ئاغزىغا بېرىپ قىلىچىنى شۇنداق تۇتقان.
ئىكەن ئۇنىڭ نۇرىدا غارنىڭ تېگى كۆرۈنۈپتۇ. قەھرىمان غارنىڭ
ئىچىگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، غارنىڭ بىر تەرىپىدە ئىشىك
بار ئىكەن. ئۇ ئىشىكنى ئېچىپ كىرىپتۇ. بۇ يەر ئەسلىدە يەر
ئاستى دېۋىلەر ماكانى ئىكەن. قەھرىمان يۈرگىنى توختىتىپ،
سېچىلاپ قارسا، بىر چوڭ دېۋە ئۇخلاپ ياتقۇدەك. بۇ دېۋىنىڭ
ئۇزۇنلۇغى يۈز گەز، توغرىسى ئوتتۇزبەش گەز ئىكەن. قەھرى-
مان «بۇ دېۋىنى ئويغىتىپ ئۆلتۈرەيمۇ ياكى ئۇخلاپ ياتقان
چېغىدا ئۆلتۈرەيمۇ» دىگەنلەرنى خىيالىدىن كەچۈرۈپ تۇرۇپ
قاپتۇ. بۇ چاغدا غارنىڭ بىر يېرىدىن «ئى قەھرىمان يىگىت،
دېۋىنى ئويغاتماي ئۆلتۈرۈۋەت» دىگەن زىل ئاۋاز كەپتۇ. قارى-
غۇدەك بولسا، غارنىڭ بىر بۇلۇڭىدا قەھرىماننىڭ ئايالى سەرۋۇق
بىلەن قېيىنى ئاكىسى بىر تۆمۈر قەپەزدە سولاقلىق تۇرغۇدەك.
بۇلارنى ئاشۇ دېۋە ئوغرىلاپ كېلىپ مۇشۇ غارغا سولاپ قوي-
غان ئىكەن. قەھرىماننىڭ ئايالى:

— ئى قەھرىمان، بۇ دېۋىنىڭ ئازاپلىرىنى بىزلا تارتايلى.
بىز بۇ يەردىن تېز قايتىپ كېتىڭ. — دەپتۇ. قەھرىمان:
— مەن سىلەرنى ھەرگىزمۇ بۇ مەلىئۇن دېۋىنىڭ قولىغا
قالدۇرۇپ كەتمەيمەن. ياكى دېۋىنىڭ قولىدا ھالاك بولمىسەن،
ياكى بولمىسا سىلەرنى بۇ يەردىن قۇتۇلدۇرۇپ كېتىمەن، —
دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ قەھرىماننىڭ ئايالى، —
ئۇنى ئويغاتماي تۇرۇپ قىلىچ ئۇرۇڭ!

— مەن نامەرتلەردىن ئەمەس. ئۆلگەن ئۆلۈكنىڭ بېشىغا

ئۇلار قەھرىماننىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. قەھرىمان بىلەن گەردان قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، ھال - ئەھۋال سورىشىپتۇ. ئاخىرى قەھرىمان، گەردان، قەھرىماننىڭ ئايالى ۋە قېيىنى ئاكىسى ھەم سەھمىنلار، شۇنىڭدەك باشقا دىۋىلەر غاردىن چىقىپتۇ. قەھرىمان دىۋە ئەتتارنى سۈرۈشتە قىپتۇ. ئۇلار بۇ دىۋىننىڭ كويىقىغا قېچىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. قەھرىماننىڭ بۇ دىۋىنى تۇتالمىغانلىغىغا ئاچچىقى كېلىپ كويىقىغا بارىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. باشقىلار قەھرىماننىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپتۇ. قالغانلارنى ئۆز شەھىرىگە يولغا سايپتۇ. قەھرىمان دىۋىلەردىن كويىقىغا قانداق بارىدىغانلىغىنى سورايتۇ. دىۋىلەر:

— كويىقىغا بېرىش ناھايىتى خەتەرلىك. يولدا زور ئوت تىلىسى بار. بۇ تىلىسىدىن ئۆتۈش، كويىقىغا بېرىش سۈمرۈغنىڭ قولىدىنلا كېلىدۇ، سىز شۇ قۇشنى تېپىڭ، — دەپتۇ.

— سۈمرۈغنىڭ نەدە تۇرىدىغانلىغىنى كىم بىلىدۇ؟ — دەپ سورايتۇ قەھرىمان. رەدە دىگەن دىۋە:

— مەن بىلىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، سەن مېنى شۇ جايغا باشلاپ بارغىن، — دەپتۇ قەھرىمان.

شۇنداق قىلىپ بۇ ئىككىسى سۈمرۈغنى ئىزلەپ يولغا چىقىپتۇ. بەش كېچە - كۈندۈز ئۇچۇپ سۈمرۈغ بار جايغا بېرىپتۇ. سۈمرۈغ ياتىدىغان جاي ئەسلىدە ئاسمان پەلەك بىر تاغ ئىكەن. تاغنىڭ ئەڭ ئىگىز چوققىسىدا بىر تۈپ چوڭ قارىغاي بولۇپ سۈمرۈغنىڭ ئۇۋىسى شۇ قارىغايىنىڭ ئۈستىدە ئىكەن. قەھرىمان تەرلەپ - پىشىپ تاغ ئۈستىگە چىقىپتۇ. سۈمرۈغ بالىلىرىغا گۆش تېپىپ كېلىش ئۈچۈن يىراق بىر يەرگە كەتكەن ئىكەن. ئۇ بىر كەتسە ئۈچ كۈنگىچە كەلمەيدىكەن. قەھرىمان چىنار تۈۋىدە يېتىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى تاڭ سۈزۈلۈشى

ئازات قىلىپتۇ. دىۋىلەر ئىچىدە سەھىمىنى دىگەن بىر دىۋە بار ئىكەن. ئۇ قەھرىمانغا كۆپ رەھمەت ئېيتىپ، ئۆزى قەھرىمانغا قۇل بولۇشنى ئېيتىپتۇ. قەھرىمان ئۇنى يېنىغا چاقىرىپ:

— مېنىڭ بىلەن بۇ يەرگە بىللە كەلگەن گەردان ئىسىملىك بىر ھەمىيىم بار ئىدى. ئۇ ھازىر يىراقتا يەتتە دىۋىنى ساقلاپ قالغان. سەن تېزدىن شۇ يەرگە بېرىپ ئۇنىڭغا مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى ئېيتىپ قويغىن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ماڭا بىر نىشانە بېرىسەڭ! — دەپ تەلەپ قىپتۇ سەھىمىنى. قەھرىمان دەرھال بىر ئەڭگۈشتەرنى بېرىپتۇ. سەھىمىنى ئەڭگۈشتەرنى قولغا ئېلىپ غاردىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ گەرداننىڭ قېشىغا ئازلا قالغاندا شۇنداق قارىغۇ-دەك بولسا، بىر تۈپ يالغۇز دەرەخنىڭ شېخىدا خۇددى تۆگىگە ئوخشايدىغان بىر مەخلۇق گەردانغا خىرىس قىلىپ تۇرغۇدەك. سەھىمىنى «مەن ئۇ يەرگە تېز بارسام بولغۇدەك، سەللا كېچىك سەم گەردان خەۋپ - خەتەرگە ئۇچرايدۇ» دەپ ئويلاپتۇ. شۇ چاغدا ھېلىقى مەخلۇق گەردانغا ئېتىلغان ئىكەن، باتۇر سەر-كەردە چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، بىر قىلىچ ئۇ-رۇپتۇ. ھېلىقى مەخلۇقنىڭ كاللىسى يەرگە پوككىدە چۈشۈپتۇ. ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يېتىپ كەلگەن سەھىمىنى:

— ئى گەردان مەن سىزگە قەھرىماندىن خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ.

— نىشانىڭ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ گەردان. سەھىمىنى ھېلىقى ئەڭگۈشتەرنى چىقىرىپ كۆرسىتىپتۇ. گەردان ئەڭگۈشتەرنى كۆرۈپ:

— قەھرىمان ھازىر نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ. دىۋە:

— يەر ئاستى دىۋىلەر ماكانىدا قالدى، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ.

ئۇلار قەھرىماننىڭ يېنىغا بېرىپتۇ. قەھرىمان بىلەن گەردان قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ، ھال - ئەھۋال سورىشىپتۇ. ئاخىرى قەھرىمان، گەردان، قەھرىماننىڭ ئايالى ۋە قېيىنى ئاكىسى ھەم سەھىمىنلار، شۇنىڭدەك باشقا دېۋىلەر غاردىن چىقىپتۇ. قەھرىمان دېۋە ئەتتارنى سۈرۈشتە قىپتۇ. ئۇلار بۇ دېۋىننىڭ كويىقىغا قېچىپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. قەھرىماننىڭ بۇ دېۋىنى تۇتالمىغانلىغىغا ئاچچىقى كېلىپ كويىقىغا بارىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. باشقىلار قەھرىماننىڭ سۆزىگە قوشۇلۇپتۇ. قالغانلارنى ئۆز شەھەرگە يولغا ساپتۇ. قەھرىمان دېۋىلەردىن كويىقىغا قانداق بارىدىغانلىغىنى سوراپتۇ. دېۋىلەر:

— كويىقىغا بېرىش ناھايىتى خەتەرلىك. يولدا زور ئوت تىلىسى بار. بۇ تىلىسىدىن ئۆتۈش، كويىقىغا بېرىش سۈمرۈڭنىڭ قولىدىنلا كېلىدۇ، سىز شۇ قۇشنى تېپىڭ، — دەپتۇ.

— سۈمرۈڭنىڭ نەدە تۇرىدىغانلىغىنى كىم بىلىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ قەھرىمان. رەدە دىگەن دېۋە:

— مەن بىلىمەن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، سەن مېنى شۇ جايغا باشلاپ بارغىن، — دەپتۇ قەھرىمان.

شۇنداق قىلىپ بۇ ئىككىسى سۈمرۈڭنى ئىزلەپ يولغا چىقىپتۇ. بەش كېچە - كۈندۈز ئۇچۇپ سۈمرۈڭ بار جايغا بېرىپتۇ. سۈمرۈڭ ياتىدىغان جاي ئەسلىدە ئاسمان پەلەك بىر تاغ ئىكەن. تاغنىڭ ئەڭ ئىگىز چوققىسىدا بىر تۇپ چوڭ قارىغاي بولۇپ سۈمرۈڭنىڭ ئۇۋىسى شۇ قارىغاينىڭ ئۈستىدە ئىكەن. قەھرىمان تەرلەپ - پىشىپ تاغ ئۈستىگە چىقىپتۇ. سۈمرۈڭ بالىلىرىغا گۆش تېپىپ كېلىش ئۈچۈن يىراق بىر يەرگە كەتكەن ئىكەن. ئۇ بىر كەتسە ئۈچ كۈنگىچە كەلمەيدىكەن. قەھرىمان چىنار تۈۋىدە يېتىپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى تاڭ سۈزۈلۈشى

ئازات قىلىپتۇ. دىۋىلەر ئىچىدە سەھىمىنى دىگەن بىر دىۋە بار ئىكەن. ئۇ قەھرىمانغا كۆپ رەھمەت ئېيتىپ، ئۆزى قەھرىمانغا قۇل بولۇشنى ئېيتىپتۇ. قەھرىمان ئۇنى يېنىغا چاقىرىپ:

— مېنىڭ بىلەن بۇ يەرگە بىللە كەلگەن گەردان ئىسىملىك بىر ھەمىيىم بار ئىدى. ئۇ ھازىر يىراقتا يەتتە دىۋىنى ساقلاپ قالغان. سەن تېزدىن شۇ يەرگە بېرىپ ئۇنىڭغا مېنىڭ بۇ يەردە ئىكەنلىكىمنى ئېيتىپ قويغىن، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ماڭا بىر نىشانە بېرىڭ! — دەپ تەلەپ قىپتۇ سەھىمىنى. قەھرىمان دەرھال بىر ئەڭگۈشتەرنى بېرىپتۇ. سەھىمىنى ئەڭگۈشتەرنى قولغا ئېلىپ غاردىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ گەرداننىڭ قېشىغا ئازلا قالغاندا شۇنداق قارىغۇ-دەك بولسا، بىر تۈپ يالغۇز دەرەخنىڭ شېخىدا خۇددى تۆگىگە ئوخشايدىغان بىر مەخلۇق گەردانغا خىرىس قىلىپ تۇرغۇدەك. سەھىمىنى «مەن ئۇ يەرگە تېز بارسام بولغۇدەك، سەللا كېچىك سەم گەردان خەۋپ - خەتەرگە ئۇچرايدۇ» دەپ ئويلاپتۇ. شۇ چاغدا ھىلىقى مەخلۇق گەردانغا ئېتىلغان ئىكەن، باتۇر سەر-كەردە چاققانلىق بىلەن ئۆزىنى چەتكە ئېلىپ، بىر قىلىچ ئۈ-رۈپتۇ. ھىلىقى مەخلۇقنىڭ كاللىسى يەرگە پوككىدە چۈشۈپتۇ. ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يېتىپ كەلگەن سەھىمىنى:

— ئى گەردان مەن سىزگە قەھرىماندىن خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ.

— نىشانىڭ بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ گەردان. سەھىمىنى ھىلىقى ئەڭگۈشتەرنى چىقىرىپ كۆرسىتىپتۇ. گەردان ئەڭگۈش تەرنى كۆرۈپ:

— قەھرىمان ھازىر نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ. دىۋە:

— يەر ئاستى دىۋىلەر ماكانىدا قالدى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بىر ئەجدىھار يېيىش ئۈچۈن كەلگەندە بىر ئادىمىزات ئۇنى ئۆلتۈرۈپ، گۆشىنى بىزگە بەردى. قوسىغىمىز توق. ئىشەنمىسىڭىز ئاۋۋ يەردە تۇرغان ئەجدىھارنى كۆرۈڭ، — دەپ، تاغ باغرىدا ياتقان ئەجدىھارنى كۆرسىتىپتۇ سۇمرۇغ بالىلىرى. سۇمرۇغ ئۆلۈك ئەجدىھارنى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپ، قەھرىمان ياتقان يەرگە بېرىپ ئۇنىڭغا تازىم قىپتۇ ۋە:

— ئى پالۋان، بۇ خەتەرلىك جايغا نىمە سەۋەپ بىلەن كەلدىڭىز؟ بالىلىرىمنى قۇتقۇزۇپ قاپسىز، بىزگە ناھايىتى زور ياردەم قىلىپسىز. مەن سىزنى ئادىمىزات بار جايغا باشلاپ باراي! — دەپتۇ. قەھرىمان:

— مەن ساڭا كۆپ ياردەم قىلالىمىدىم. مەن سېنىڭ ياردىمىڭگە مۇھتاج بولۇپ، ناھايىتى ئۇزۇن يول يۈرۈپ كەلدىم. ئەگەر خالىساڭ مېنىڭ ھاجىتىمدىن چىقساڭ! — دەپتۇ. — قانداق تەلۋىك بولسا، مەن جېنىم بىلەن تەييار، — دەپتۇ سۇمرۇغ.

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ قەھرىمان، — مېنى ئوت تىلىمىدىن ئۆتكۈزۈپ، كويىقايغا ئاپىرىپ قويغىن.

— بۇ بەك خەتەرلىك سەپەر ئىكەن. خەير، سىنى ئاپىرىپ قويماي، بۇنىڭ ئۈچۈن بىر كۈن ئوبدان تەييارلىق قىلايلى، — دەپتۇ سۇمرۇغ. قەھرىمان ماقۇل بوپتۇ. ئۇ ئەجدىھارنى پارچىلاپ سۇمرۇغ بالىلىرىغا بېرىپتۇ. ئەتىسى تاڭ سەھەردە سۇمرۇغ قەھرىماننى ئۈستىگە ئېلىپ ئۇچۇپتۇ. سەككىز كېچە - كۈندۈز ئۇچۇپ ئاخىرى ئوت تىلىماتتىن سالامەت ئۆتۈپتۇ. ئۇلار شۇ ئۇچقانچە كويىقايغا كەپتۇ. تۈمەنلىگەن دېۋە تەرەپ - تەرەپتىن كېلىپ قەھرىمان بىلەن سۇمرۇغقا ئېتىلىپتۇ. قەھرىمان قىلىچىنى ئويىنىتىپ قاتتىق ئېلىشىپتۇ. ئۇ بىر دىۋىنى ئۆلتۈرسە مېڭ دېۋە پەيدا بۇلۇپتۇ. قەھرىمان ھېچنەرسىگە قارىماي جەڭ

بىلەن تاغ باغرىدىن يوغان بىر ئەجدىھار دەھشەتلىك ئوت
چېچىپ تاغ ئۈستىگە چەقىپتۇ. بۇ ئەجدىھار سۈمۈرۈغنىڭ بالىلىق
رنى يىگىلى چىققان ئىكەن. ھەر يىلى سۈمۈرۈغ بالىلىغاندا
مۇشۇ ئەجدىھار يەپ كېتىدىكەن. قەھرىمان سۈمۈرۈغ بالىلىق
رنىڭ ئېچىنىشلىق سايىراۋاتقانلىغىنى ئاڭلاپ، يوغان بىر تاشنى
ئەجدىھارنىڭ ئوڭ كۆزىگە چەنلەپ ئېتىپتۇ. لېكىن ئەجدىھار
يىقىلماپتۇ. قەھرىمان ئەجدىھارنىڭ سول كۆزىگە يەنە بىر تاش
ئاتقان ئىكەن، ئەجدىھار يەنە يىقىلماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قەھرىمان
خان غەزەپلىنىپ، قىلىچىنى قىنىدىن سۇغۇرۇپ، ئەجدىھار بىلەن
ئېلىشىشقا بەل باغلاپ چىنار تۈۋىدىن قوزغىلىپتۇ. ئەجدىھار بىر
دەم تارتقان ئىكەن، قەھرىمان ئەجدىھارنىڭ قوسىغىغا كىرىپ
كېتىپتۇ. ئەمما، قەھرىماننىڭ توغرىسىغا تۇتقان ئۆتكۈر قىلىچى
ئەجدىھارنى ئىككى پارچە قىلىپ تاشلاپتۇ. ئەجدىھار ئۆلۈپتۇ.
قەھرىمان ئەجدىھارنى ئۇششاق پارچىلاپ سۈمۈرۈغ بالىلىرىغا
ئېلىپ چىقىپ بېرىپتۇ. سۈمۈرۈغ ھەر قېتىم بالىلىرىغا يەم تېپىپ
ئۇۋىسىغا ئىككى كۈنلۈك يەرگە كەلگەندە، بالىلىرىنىڭ ئاچلىق
ئازاۋىدىن ۋىچىرلاپ سايىرىغان ئاۋازىنى ئاڭلايدىكەن. بۇ قېتىم
بالىلىرىنىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىماپتۇ. بىر كۈنلۈك يەرگە كەلسىمۇ
ئاڭلانماپتۇ. سۈمۈرۈغ «ئېھتىمال بالىلىرىمنى ئەجدىھار يەپ كەت
كەن بولسا كېرەك» دەپ ئويلاپ، ئەنسىرەپ ئۇۋىسىغا يېتىپ
كېلىپ قارىسا، بالىلىرى خاتىرجەم ياتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ
سۈمۈرۈغنىڭ يۈزىگە ئورنىغا چۈشۈپتۇ ۋە:

— ئى بالىلىرىم، مەن سىلەردىن ناھايىتى ئەنسىرىگەن
ئىدىم، خاتىرجەم، زىيان - زەخمەتسىز، بىر ئوبدان تۇرۇپسىلەر.
بىرەر ۋەقە يۈز بەرمىدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

— ئى ئانا، سىز ھەر قېتىم يەم تېپىپ كەلگۈچە
قوسىغىمىز ئېچىپ كېتىپ سايىرىشاتتۇق. بۈگۈن ئەتىگەن بىزنى

سەھىمىنىڭ مەڭگۈلۈك بېغىشلەساڭ شاپائەت قىلىمىز. بولمىسا سېنىمۇ ئاتاڭ بىلەن قوشۇپ دوزاققا تاشلايمىز» دىدى. مەن ئۇنىڭغا «ماقۇل، جېنىم بىلەن شۇنداق قىلاي، قەھرىمانغا ياردەم قىلاي، ئۆزەمنى سەھىمىنىڭ بېغىشلاي. قەھرىمان ھازىر نەدە؟» دىدىم. ئۇ «قەھرىمان ھازىر كويىقاپتا دېۋىلەر بىلەن جەڭ قىلىۋاتىدۇ» دەپ جاۋاب بەردى. مەن ئويغىنىپ قارىسام، بۇ چۈشۈم ئىكەن، شۇڭا بۇ يەرگە كەلدىم. — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا ئاتىڭىز ھازىر نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ قەھرىمان.

— ئاتامنىڭ قەيەردىلىگىنى ھازىر بىلمەيمەن، — دەپتۇ قىز. بۇ گەپنى ئاڭلىغان قەھرىمان تېرىكىپ:

— ئۇنداق قانداق قىلىمىز؟ — دەپ سوراپتۇ. قىز: — مەن بىر ئامال قىلىپ ئاتامنى تاپاي. ئاتامنىڭ جېنىنى ئالماق تەس ئەمەس. ئاتامنىڭ جېنى ئاپىسى شەپشەك جادۇنىڭ قولىدا، — دەپتۇ. قەھرىمان:

— شەپشەك جادۇنى نەدىن تاپىمىز؟ — دەپتۇ. — بۇنى ماڭا قويۇپ بېرىڭ. مەن چوقۇم تاپىمەن، — دەپتۇ قىز. قەھرىمان ئۇنىڭغا رۇخسەت قىلىپتۇ. قىز بىر سەك رەپتىكىن، دەرھال كۆك كەپتەرگە ئايلىنىپتۇ. ئۇ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شۇ ئۇچقانچە چوڭ ئاپىسىنىڭ قىشىغا بېرىپ چۈشۈپتۇ. چوڭ ئاپىسىنىڭ بېشى گۈمبەزدەك، بويىنى ساپاقستەك، كۆزلىرى ئۆڭكۈردەك، چىشلىرى سەندەلدەك ئىكەن. بۇ ئايال نەۋرىسىنى كۆرۈپ نىمە سەۋەپتىن كەلگەنلىگىنى سوراپتۇ. قىز تەمتىرىمەستىن: — سىزنى كۆرگۈم كېلىپ كەلدىم، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. شەپشەك جادۇ قىزنى شاراپ ئىچىشكە زورلاپتۇ. قىز شاراپنى ئىچكەن بولۇپ ئىچمەپتۇ. قېرى جادۇ ناھايىتى كۆپ شاراپ ئىچىپتۇ. ئاخىرى مەس بولۇپ يېتىپ قاپتۇ. قىز پۇر-

قىلىپتۇ. سۇمۇرغۇ جىم تۇرماپتۇ. ئۇ قەھرىمانغا ياردەملىشىپتۇ. يەزدىن يوغان تاشلارنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ دېۋىلەر ئۈستىگە تاشلاپتۇ. سەھىمىنىمۇ گەردان قاتارلىقلارنى يۇرتقا ئاپىرىپ قويۇپ قەھرىماننى ئىزلەپ كويىقايقا كەلگەن ئىكەن. ئۇمۇ قەھرىمانغا ياردەملىشىپتۇ. ئۆلگەن دېۋە جەسەتلىرى ھەممە يەرنى قاپلاپ كېتىپتۇ. قەھرىمان جەڭ قىلىۋېتىپ شۇنداق قارىغۇدەك بولسا يىراقتىن ئاق بوز ئات مىنگەن، يۈزىگە چۈمبەل تارتقان بىر قىز دېۋىلەرنى قىرىپ - چېپىپ قەھرىمان تەرەپكە قۇيۇندەك كېلىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ قەھرىمان ھەيران بولۇپتۇ. شۇ چاغدا سەھىمىنى قەھرىمانغا:

— قىلىنچى ماڭا بېرىپ سىز بىردەم ئارام ئېلىڭ، — دەپ ۋاقىراپتۇ. قەھرىمان ھارغان ئىكەن، ئۇ قىلىنچى سەھىمىنىگە بېرىپتۇ. بۇنى كۆرگەن دېۋىلەر تەرەپ - تەرەپكە قېچىشىپتۇ. شۇ ئەسنادا يۈزىگە چۈمبەل تارتقان ھىلىقى ئاق بوز ئاتلىق قىزمۇ قەھرىماننىڭ يېنىغا يېتىپ كەپتۇ. قەھرىمان بۇ ئايالدىن: — سىز كىم بولىسىز؟ ئايال كىشى تۇرۇپ نىمىشقا ئۇرۇشقا كەلدىڭىز؟ — دەپ سورىغان ئىكەن. قىز:

— مەن بولسام كويىقاپنىڭ پادىشاھى ئەتتاد دېۋىنىڭ قىزىدۇرمەن. ئىسمىم مەيىمىن ئارا، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قەھرىمان:

— سىز بىزگە نىمىشقا ياردەم بېرىسىز؟ — دېگەن. ئىكەن، بۇ گەپنى ئاڭلىغان قىز:

— چۈشۈمدە ئاتام ئۆلۈپ قالغۇدەك، مەنمۇ ئۆلۈپ قالغۇدەكەن. بىر توپ كىشىلەر ئاتامنى زەنجىر بىلەن باغلاپ دوزاققا ئېلىپ ماڭدى. مېنىمۇ دادام بىلەن بىللە ئېلىپ ماڭدى. مەن يىغلاپ تۇرۇۋالسام كىشىلەر ئىچىدىن بىرى «ئاتاڭنى دوزاققا تاشلايمىز. سەن قەھرىمانغا ياردەم بەرسەڭ، ئۆزۈڭنى

باي بىلەن چاكار

بۇرۇنقى زاماندا مامۇتاخۇن دىگەن بىر كەمبەغەل ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ ئاق كۆكۈل بولۇپ، ئاچكۆز، زالىم بايلارغا بەكمۇ ئۆچ ئىكەن. بۇ ئادەم ياشىغان يۇرتتا بىر ئاچكۆز باي بار ئىكەن. ئۇ يىل بويى ئادەملەرنى ئىشلىتىپ، ھەققىنى بەرمەك تەس كېلىپ، قەستلەپ ئۆلتۈرۈۋېتىدىكەن. بارا - بارا بۇ بايغا ئىشلەيدىغانلار ئازىيىپ كېتىپتۇ. ئاخىرى ئۇنىڭغا ھىچكىم ئىشلەپ بەرگىلى ئۇنىماپتۇ. باي مامۇتاخۇننىڭ ئالدىغا كەپتۇ. مامۇتاخۇن: — مېنىڭ بەش شەرتىم بار. شۇنىڭغا كۆنسە ئىشلەيمەن، بولمىسا ئىشلىمەيمەن، — دەپتۇ.

— قېنى شەرتلىرىڭنى ئېيتقىن، — دەپتۇ باي.
— بىرىنچىسى: مېنىڭ ئىش ھەققىم ئۈچۈن ئون چارەك بۇغداي، ئون بەش چارەك قوناق بېرىلا. بۇغداي، قوناقنى ئۆزەم نىڭ تارازامدا تارتىپ ئالىمەن. ئىككىنچىسى: بىر ماڭغان يولدا ئىككىنچى قېتىم ماڭمايمەن. ئۈچىنچىسى: كۆلنى كۆتىرەلمەيمەن. تۆتىنچىسى: مېڭىلغان بەلمەرنى كېسەلمەيمەن. بەشىنچىسى: تاغ بېشىنى چۈشۈرەلمەيمەن، — دەپتۇ مامۇتاخۇن.
ئىشلەتكىلى ئادەم تاپالماي تۇرغان باي بۇ شەرتلەرگە ماقۇل بولۇپتۇ ۋە «يىل ئاخىرىدا ئۇنى ئۆلتۈرۈۋېتىمەن. ئىش ھەققى بېرىش ھۆججۈت بولمايدۇ. باشقا شەرتلەرگە كەلسەك، مەن ئۇنى شۇنداق ئىشلارغا سالاتتىممۇ» دەپ ئويلاپتۇ ۋە تىل

سەتنى غەنمەت بىلىپ ئۆينى ئاقتۇرۇپ دادىسىنىڭ چېنى بار
قۇتىنى تېپىپتۇ. دادىسىنىڭ ھازىر بىر ئەجدەلنىڭ ئاغزىدا
ئىكەنلىكىنىمۇ بىلىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قىز قۇتىنى ئېلىپ ئۇچۇپ
قەھرىماننىڭ قېشىغا قايتىپ كەپتۇ. ئۇ قۇتنىڭ سىرىنى ئېيتىپ
قۇتىنى قەھرىمانغا بېرىپتۇ. قەھرىمان قۇتنى قولىغا ئېلىپ
تۇرۇشىغا ئەتتاد دىۋە پەيدا بولۇپتۇ. قەھرىمان قولدىكى جان
قۇتىسىنى شۇنداق مۇجىغان ئىكەن، ئەتتاد دىۋە بىر چىقىراپلا
ئۆلۈپتۇ. بۇنىڭ بىلەن كويىقاپتىكى پۈتۈن دىۋە قەھرىمانغا باش
قويۇپ ئەل بولۇپتۇ. قەھرىمان نۇسرىت قۇچۇپ ھەمىرالىرى
بىلەن ئۆز شەھىرىگە قايتىپ كەپتۇ. ئالدى بىلەن ھېلىقى قىزنى
سەھىمىنگە ئىككى قىلىپ قويۇپتۇ. سەھىمىنى دىۋىلەر مەركىزى
كويىقاپقا ۋە پۈتكۈل دىۋىلەرگە پادىشا قىلىپ تەيىنلەپتۇ. دىۋىل
لەر ئۆز پادىشاسىنى ھىمايە قىلىپ قىرىق كېچە - كۈندۈز
مەرىكە ئۆتكۈزۈشۈپتۇ. قەھرىماننى ئۆز شەھىرىدىكىلەر كاتتا قارشى
ئاپتۇ. پادىشا ھۇشات ئۆزىنىڭ پادىشالىق تاجىنى ئۇنىڭغا كىيىدۇ-
رۇپ، تەختكە ئولتۇرغۇزۇپتۇ. گەردان ۋەزىر بولۇپتۇ. قەھرىمان
پادىشالىق تەختىدە ئولتۇرغاندىن كېيىن دۆلەتنى ئادىل سوراپتۇ.
خەلققە نۇرغۇنلىغان ياخشى ئىشلارنى قىلىپ بېرىپ، دۇنيادىن
ئۆتۈپتۇ. رىۋايەتلەرگە قارىغاندا، ئۇنىڭ دەھىندى پادىشاسىنىڭ
قىزىدىن باشقا ئايالىمۇ يوق ئىكەن. ئۆمرىدە پەقەت شۇ ئايال
بىلەن ياشىغان ئىكەن. كېيىنكى يىللاردا ئۇنىڭ شۇ ئايالىدىن
تۇغۇلغان يەتتە ئوغلى دۆلەتنى ئادىل سورىغان ئىكەن. بىر
بىرى بىلەن جىدەل - ماجرا قىلىمىغان، ئىناق ئۆتكەن ئىكەن.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە چىمەن گۇڭشى كادىرى:

قەيۇم ئابدۇللا

— ۋاي باي ئاكا، نىمە دەۋاتىلا؟ مەن «بىر ماڭغان يولۇمدىن ئىككىنچى قېتىم ماڭمايمەن» دىمىدىممۇ؟ — دەپتۇ مامۇتاخۇن كۈلۈپ تۇرۇپ. باي ئۇنى دىسە، ئۇ بۇنى دەپ، بايغا زادىلا گەپ بەرمەپتۇ. باي ئۇنى دەۋا قىلىپ قازىنىڭ ئالدىغا سۆرەپ ئاپىراي دىسە، دەۋادا ئۆزىنىڭ يېڭىلىپ، ئوسال بولىدۇ خانىلىغىنى بىلگەچكە، ئامالسىزلىقتىن ئۆزىنىڭ گۆشىنى ئۆزى يىگۈدەك بوپتۇ.

ئەتىياز كېتىپ ياز كەپتۇ. ئوما ۋاقتىمۇ بولۇپ قاپتۇ. باي مامۇتاخۇنى ئوما ئورۇشقا بۇيرۇپتۇ:

— ۋاي باي ئاكا، ۋەدىلىرىگە زادىلا ۋاپا قىلمايدىكەنلا، مەن «نۇرغۇن بەللەرنى كېسەلمەيمەن» دىمىگەنمىدىم؟ ئىشەنمە سىلە تىل خەتنى كۆرۈپ باقسىلا، — دەپتۇ مامۇتاخۇن. بۇ گەپنى ئاڭلىغان باي ئاچچىغىدا يېرىلمۇدەك بولۇپ:

— يوقال كۆزۈمدىن! — دەپ ۋاقىراپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان مامۇتاخۇن كۈلۈپ كېتىپ:

— باي ئاكا، ئالدىرىمىسىلا. مەن بۇ ئۆيىدە بىر يىلدەك ئىشلىدىم. ئىش ھەققىمنى بەرمەلا؟ — دەپتۇ.

بۇنىڭدىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغانلىغىنى بىلگەن باي ئاخىرى ئون چارەك بۇغداي، ئون بەش چارەك قوناق بېرىشكە مەجبۇر بوپتۇ. چاكار ئۆيىگە بېرىپ تىل خەت بىلەن ئۆز تارازىسىنى ئېلىپ كەپتۇ. بۇ تارازا ئىستىنايىن يوغان بولۇپ، يىگىرمىدەك ئادەم كۆتمەرلەيدىكەن.

— نىمە ئۇ؟ — دەپ ۋاقىراپتۇ باي.
— ئاستا گەپ قىلىسىلا، — دەپتۇ مامۇتاخۇن، — سىلە ماۋۇ تىل خەتنى ئوقۇپ باقسىلا. بىز دەسەپ قىلىشقان بۇ توختامدا نىمە دىيىشكەن ئىدۇق؟

— سېنىڭ بۇ تارازاڭنى مەن ئۇ چاغدا كۆرمىگەن تۇر.

خەت بېرىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى باي مامۇتاخۇنغا:

— ھەي چاكار، ماڭ سۇ ئەپكەل، — دەپتۇ.
— باي ئاكا، بەرگەن تىل خەتلەرگە ئەمەل قىلسلا، —
دەپتۇ مامۇتاخۇن.

— ئەمەل قىلماي نىمە قىلدىم؟ — دەپتۇ باي، — مەن
سېنى سۇ ئەپكەل دەۋاتىمەن.

— مەن سىلىگە «كۈلنى كۆتىرەلمەيمەن» دىگەن ئەمەسم
دىم؟ ئاڭلىمىغانمۇ — يا؟ — دەپتۇ مامۇتاخۇن. بۇ گەپنى
ئاڭلىغان باي ئۇ ئوتتۇرىغا قويغان شەرتلەرگە ئوبدانراق ئويلاپ
ئاندىن ماقۇل دىمىگىنىگە پۇشايمان قىلىپ دەردىنى ئىچىگە
يۇتۇپ، سۇنى ئۆزى ئەكەپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ بىر كۈنى باي مامۇتاخۇننى تاغدىن ئوتۇن
ئەكىلىشكە بۇيرۇپتۇ.

— ۋاي باي ئاكا، مەن «تاغ بېشىنى چۈشۈرەلمەيمەن»
دىگەن ئىدىمغۇ؟ — دەپتۇ مامۇتاخۇن.

— مەن سېنى تاغ بېشىنى چۈشۈر دىمىدىم، ئوقۇۋاتامەن،
تاغدىن ئوتۇن ئەپكەل دەۋاتىمەن، — دەپ ۋاقىراپتۇ باي.

— باي ئاكا، تازىمۇ دۆت ئىكەنلا، تاققا بېرىپ ئوتۇن
كەسلەش تاغ بېشىنى چۈشۈرگەنلىك ئەمەسمۇ؟ — دەپتۇ
مامۇتاخۇن.

باي گەپ قىلالماي قاپتۇ. شۇنداق قىلىپ، مامۇتاخۇن
باينىڭ ئېشىنى يەپ، قاچىسىنى بىكارلاپ، يول مېڭىپ يول
بىكارلاپ، باينىڭ جېنىغا تېگىپتۇ. ئەتىياز كېلىپ يەر تېرىش
مەزگىلى بولۇپتۇ. باي:

— ھەي چاكار، ماڭ يەرلەرنى ھەيدە، بۇ ئىشىغۇ قىلار.
سەن؟ — دەپتۇ مامۇتاخۇنغا.

ئالتە قارغۇ بىلەن سودىگەر

بۇرۇنقى زاماندا بىر سەھرادا ئالتە قارغۇ بار ئىكەن. ئۇلار كۈندۈزى بىرلىشىپ تىلەمچىلىك قىلىدىكەن، كېچىسى بىر گۈم بەزدە ياتىدىكەن.

بىر ئەتىگەنلىكى، بۇ قارغۇلاردىن بىرى تىلەمچىلىك قىلىپ چوڭ يول بويىدا ئولتۇرۇپتۇ. ئارىدىن خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ كېلىۋاتقان ئاياق تاۋۇشىنى ئاڭلاپ يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ:

— مەن بىچارىگە ئىچىڭلار ئاغرىسۇن. بىر تىللا بېرىڭلار، كۆزۈمگە بىر سۈرتۈۋېلىپلا قايتۇرۇپ بېرىمەن. كۆزۈمگە تىللا سۈرتسە ئېچىلاتتى.

يېتىپ كەلگىنى بىر سودىگەر ئىكەن. ئۇنىڭ قارغۇغا ئىچى ئاغرىپ، بىر تىللا بېرىپتۇ. ئۇ «قارغۇ تىللانى سۈركەپ كۆزىنى ئېچىۋېلىپلا قايتۇرۇپ بېرىدۇ» دەپ ئويلاپ، قاراپ تۇرۇپتۇ. قارغۇ تىللانى ئېلىپ:

— رەھمەت! رەھمەت! — دېگىنىچە كەينىچىلەپ مېڭىپ گۈمبەزگە كىرىۋاپتۇ. غەزەپلەنگەن سودىگەر «قارغۇ تىللانى گۈمبەزگە ئەكىرىپ چوقۇم بىر يەرگە قويىدۇ، شۇ ۋاقىتتا ئېلىۋالار. مەن» دەپ ئويلاپ، تۇيدۇرماستىن گۈمبەزگە كىرىپ، قارغۇلارنىڭ ئارىسىدا ئولتۇرۇۋاپتۇ. ھېلىقى قارغۇ كىرىپلا كۆرەڭلەپ سۆزلەشكە باشلاپتۇ:

سام، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ باي. —
— شۇ چاغدا نىمە ئۈچۈن كۆرۈپ باقمىغان؟ — دەپتۇ
مامۇتاخۇن. بۇ تالاش — تارتىشتا ئۇ ئاخىرى يېڭىپ چىقىپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن ئاشۇ يوغان تارازىسىدا تارتىپ ئون چارەك
بۇغداي، ئون بەش چارەك قوناقنى ئاپتۇ. باينىڭ ئاشلىغى مامۇ-
تاخۇننىڭ ئىش ھەققى ئۈچۈن ئاران چىقىش قىپتۇ. باينىڭ
ئاشلىق ئامبارلىرى ھايت — ھۈيت دىگۈچىلا قۇرۇپتۇ. ئاچكۆز
باي ئەلەم — دەرتكە چىدىماي بىر كېچىسىدىلا يوقاپ كېتىپتۇ.
مامۇتاخۇن شۇ يۇرتتىكى بارلىق كىشىلەرنىڭ ھۆرمىتىگە سازاۋەر
بوپتۇ ۋە بايدىن ئالغان ئاشلىقنى كىشىلەرگە بۆلۈپ بېرىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: توخسۇ ناھىيە پەيشەنبە بازار گۇڭشى
ئارا مەلە دادۇي بىرىنچى دۇيدىكى ھېپىزەم كېرەم

ئۇچىسى تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرۈپ سودىگەرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا كېلىپ قاپتۇ. سودىگەر ئۇلارنى تونۇپ «مەن ئۇلارغا بەك جاپا سالغانىم. بىر - بىرىنى ئۇرغۇزغانىم. شۇ بىچارىلەرگە ئەمدى بولسىمۇ بىر ياخشىلىق قىلىپ قويماي» دەپ قارغۇلارنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. بىر قوينى سويۇپ، ھەممىسىنى پىشۇرۇپ بېرىپتۇ. نەچچە ۋاقىتتىن بېرى تۈزۈك گۆش كۆرمىگەن قارغۇلار گۆشنىڭ ھەممىسىنى پاك - پاكىزە يەپ بوپتۇ. ئۇلار يىگەن گۆشنى سىڭدۈرلەپ ئۆلۈپ قاپتۇ. سودىگەر كۈتۈلمىگەن بۇ بالادىن چوڭقۇر غەمگە پېتىپتۇ. كۆپ باش قاتۇرۇپ، ئاخىرى بىر مۇۋاپىق چارە ئويلاپ تېپىپتۇ. مەھەللىدە كەلسە - كەلمەس سۆزلەپ يۈرىدىغان بىر چالا ساراڭ بار ئىكەن. سودىگەر ئۇنى ئۆيگە چاقىرىپ:

— مېنىڭ دادام ئۆلۈپ كەتكەنتى. ۋاقتىم يەتمىدى، سەن زاراتكارلىققا ئاپىرىپ كۆمۈپ قويۇپ كەلگىن. — دەپتۇ.
— ھەققىمگە قانچە بېرىسەن؟ — دەپتۇ چالا ساراڭ.
— بىر تەڭگە بېرەي.

چالا ساراڭ ماقۇل بوپتۇ. سودىگەر ئۆلۈكلەرنىڭ بىرىنى كارۋاتقا ياتقۇزۇپ قويغان ئىكەن. قالغىنىنى يوشۇرۇقلۇق ئىكەن. چالا ساراڭ كارۋاتتىكى ئۆلۈكنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. بىر دەمدىن كېيىن ئۆلۈكنى كۆمۈپ قويۇپ قايتىپ كەپتۇ. بۇ ۋاقىت قىچە سودىگەر يەنە بىر ئۆلۈكنى كارۋاتقا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. چالا ساراڭ كەلگەن ھامان:

— ھەي، سەن نىمە ئىش قىلىپ يۈردۈڭ؟ نىمىشقا گۆرنى چوڭقۇر كولايمىدىڭ؟ سەن كۆمگەن دادام سەندىن بۇرۇن بۇ يەرگە كېلىۋالدى. ماڭ، تېز بول، ئوبدانراق كۆمۈپ كەل! — دەپتۇ. چالا ساراڭ ئۆلۈكنى ئېلىپ بېرىپ گۆرنى ناھايىتى چوڭقۇر كولاپ ئۆلۈكنى كۆمۈپ قويۇپ كەپتۇ. ئۇ كەلگىچە

— ھەي ئاغىنىلەر، قانداق، مەن يامانمىكەنمەن؟ بىر سودىگەرنىڭ دوپپىسىغا جىگدە سالدىم.

— ۋاي ئاداش قانداق قىلىپ؟ — دەپ سورايتۇ قارغۇ-لارنىڭ بىرى.

— «بىر تىللا بېرىپ تۇرسىلا، كۆزۈمگە سۈرتۈۋېلىپلا قايتۇرۇپ بېرىمەن» دەپ تىلانى ئېلىۋېلىپ، قېچىپ كىردىم، — دەپتۇ ھېلىقى قارغۇ.

— ئەكىلە قېنى، تىلانى كۆرۈپ باقايلى، — دەپ قارغۇلار-نىڭ ھەممىسى قولىنى ئۈزىتىپتۇ. ھېلىقى قارغۇ تىلانى چىقىرىپ شىغلا سودىگەر چاققانلىق بىلەن ئېلىۋاپتۇ.

— قېنى بەرمەيسەنغۇ؟ — قارغۇلار ۋاقىراپتۇ.

— ھازىر بەردىمغۇ؟

— كىمگە بەردىڭ؟

— بىرسىڭ ئالدىڭغۇ؟

— كىم ئالدى؟

— ھىچقايسىمىز ئالمىدۇق! — دەپ توۋلاپتۇ قارغۇلار.

— سىلەر ئالمىغان بولساڭلار ئارىمىزغا كۆزى ساق بىرەر-

سى كىرىۋالغان ئوخشايدۇ. بىز ئۇنى تۇتۇپ ئەدىۋىنى بېرەيلى.

مەن ئىشىكتە چاتىرىغىمنى كېرىپ ئۆرە تۇرىمەن، ھەممىڭلار

چاتىرىغىمدىن ئۆتسىلەر. شۇ ئارقىلىق ئارىمىزغا كىرىۋالغان

ئوغرىنى تۇتىمىز. بەشىڭلار چىقىپ بولغاندىن كېيىن ئالتىنچى

بولۇپ چىققىنى ئوغرىنىڭ دەل ئۆزى، — دەپتۇ ھېلىقى قارغۇ.

ئۇ چاتىرىغىنى كەڭ ئېچىپ ئىشىك ئالدىدا ئۆرە تۇرغان ئىكەن،

بىرىنچى بولۇپ سودىگەر ئوتۇپتۇ. ئەڭ ئاخىرىدا ئاجىزراق بىز

قارغۇ قايتۇ. ئۇ ئالتىنچى بولۇپ ئوتۇپتۇ. ھەممە قارغۇ ئۇنى

ئۇرۇشقا باشلاپتۇ. سودىگەر تىللاسىنى ئېلىپ يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئارىدىن خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى قارغۇلارنىڭ

سەم يەنە چىقىۋالمىسۇن» دەپ قورقۇپ ئورمانلىقتىكى كۆلگە تاشلىغانىم. ۋاقىراپ قېچىپ كېتىۋاتىدۇ. كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ كەتمەن بىلەن كالىسىغا كېلىشتۈرۈپ سېلىۋىدىم، جىمپىلا كەتتى. كۆلگە تاشلىۋېتىپ كەلدىم، — دەپتۇ.

سودىگەر چالا ساراڭنى بىر تىلا بېرىپ دەرھال يولغا ساپتۇ. ئەمما سودىگەرنىڭ بېشى قېتىپتۇ: «بۇ ساراڭ ئۈچ ئۆلۈك نى ئاز دەپ تۆت قىپتۇ. خەق بىلىپ قالسا قانداق قىلارمەن؟»

ئېيتىپ بەرگۈچى: توخسۇ ناھىيە پەيشەنبە بازار كۆڭشى ئارا مەھەللە دادۇي ئىككىنچى ئەترەتتىن: قاھار ساتتار

سودىگەر يەنە بىر ئۆلۈكنى كارۋاتقا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ساراڭ
كەلگەندە يەنە كايىشقا باشلاپتۇ؛

— ھەي ئەخمەق. مۇشۇنداقمۇ ئىش قىلامسەن؟ نىمىشقا
يەنە ئوبدان كۆممۈدۈڭ؟ دادام سەندىن بۇرۇن كېلىۋالدى.
بول، تېز ماڭ، گۆرنى تازا ئوبدان كولاپ كۆمۈۋېتىپ كەلگىن.
چالا ساراڭ «شۇنچە چوڭقۇر كولاپ كۆمۈپ قويسام يەنە
قېچىپ كېتتۇ. نىمە دىگەن يامان ئادەم بۇ؟» دەپ غۇدۇڭشىغىنىچە
ئۆلۈكنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. كېتىۋېتىپ ئۇنىڭ قوسىغىغا بىر
چىن كىرىپتۇ. چالا ساراڭ «بۇ ئادەم قالىتىس يامان ئادەم ئىكەن،
بۈگۈن كەچكىچە كولاپ كۆمسەممۇ يەنە چىقىۋالدىغان ئوخشايدۇ.
ئۇنىڭدىن كۆرە ئاۋۇ ئورمانلىقتىكى كۆلگە تاشلىۋېتەي، ئۇ كۆل
ناھايىتى چوڭقۇر، ئۇنىڭدىن چىقالماس» دەپ ئويلاپ، كۆل
تەرەپكە مېڭىپتۇ. كۆلنىڭ ئەتراپى تام بىلەن ئورالغان بولۇپ،
چالا ساراڭ كۆل بويىغا كېلىپلا ئۆلۈكنى تامدىن ھالقىتىپ ئېتىپتۇ.
شۇ چاغدا بىر مەزىناخۇنۇم كۆل بويىدا تاھارەت ئېلىپ
ئولتۇرغان ئىكەن. ئۇ قورقۇپ كېتىپ؛

— ۋايىجان، ۋاي توۋا! — دەپ توۋلىغىنىچە قېچىپتۇ.
چالا ساراڭ:

— ماۋۇ گۆينى قاراڭ، كۆلدىنمۇ قاچقىنىنى! — دەپ
غەزەپلىنىپ مەزىننىڭ كەينىدىن قوغلاپ بېرىپ، كەتمەن بىلەن
كالىسىغا بىر سالغان ئىكەن، مەزىن ئۆلۈپ قاپتۇ. چالا ساراڭ
ئۇنىمۇ كۆلگە تاشلاپتۇ ۋە:

— يەنە قېچىپ باقە قېنى، مەن بىر كۆرۈپ باقاي! —
دەپ كۆل بويىدا بىردەم قاراپ تۇرۇپتۇ. ئۆلۈك چىقىمىغاندىن
كېيىن قايتىپتۇ. سودىگەرنىڭ ئۆيىگە كېلىپلا كارۋاتقا قاراپتۇ.
ئۆلۈكنىڭ كەلىمىگە نىلىگىنى كۆرۈپ سودىگەرگە:

— قارىمىلا، دادىلىرى راست يامان ئادەم ئىكەن. «كۆم

— ئەجدىھار قايسى ياقىتىن كېلىدۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
بۇ سوئالغا سۈرمە قۇش بالىلىرى جاۋاپ بېرىپ بولغۇچە ئاسماندا
قازا بۇلۇتتەك بىر نەرسە پەيدا بولۇپتۇ. بۇ قارا نەرسە ئەجدىھار
ئىكەن. مۇسا ئەجدىھارنى يوقىتىش ئۈچۈن تاغنىڭ ئۈستىگە
چىقىپ بىر يوغان قورام تاشنى تەييارلاپ تۇرۇپتۇ. ئەجدىھار
دەل شۇ تاغنىڭ ئاستىغا كېلىپ چۈشۈپتۇ ۋە سۈرمە قۇش بالى-
لىرىنى يىمەك بولۇپ، چىنار تۈۋىگە ماڭغاندا مۇسا «يا ئاللاننىڭ
ئەمرى بىتلەن...» دەپ تاشنى تۈۋەنگە يۈمىلىتىپتۇ. ئەجدىھار
تاش ئاستىدا ئۆلۈپتۇ. مۇسا تۈۋەنگە چۈشۈپ ئەجدىھارنىڭ گۆش-
نى سۈرمە قۇش بالىلىرىغا تاشلاپ بېرىپتۇ. ئۇلار ئەجدىھارنىڭ
گۆشىنى يەپ بولۇپ:

— ئاتا - ئانىمىز كېلىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالدى. ئۇلار
ئوقۇشماي سىزگە زەخمەت يەتكۈزۈپ قويمىسۇن، — دەپتۇ مۇساغا.
مۇسا ماقۇل بولۇپ، سۈرمە قۇش بالىلىرىنىڭ قانىتى
ئاستىغا يوشۇرۇنۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي سۈرمە قۇش بالىلىرىنىڭ
ئاتا - ئانىسى كۆك ئاسماننى لەرزىگە سېلىپ ئۇچۇپ كەپتۇ.
ئۇلار كېلىپلا:

— بالىلىرىم ئادەم ھىدى پۇرايدىغۇ؟ — دەپ سورىغان
ئىكەن، سۈرمە قۇش بالىلىرى:

— ئەي ئاتا - ئانا، ۋاپاغا ۋاپا بارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئەلۋەتتە ۋاپاغا ۋاپا بار، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئاتا
سۈرمە قۇش. سۈرمە قۇش بالىلىرى بۇ گەپنى ئاڭلاپ چۇقىراش-

قان ھالدا:

— بىر يىگىت سىزنىڭ بالىلىرىڭىزنى يەپ كېتىدىغان

ئەجدىھارنى ئۆلتۈرۈپ گۆشىنى بىزگە تاشلاپ بەردى، — دەپ

قاننى ئاستىدىن مۇسаны چىقىرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان سۈرمە

قۇش:

بۇرۇنقى زاماندا مۇسا دېگەن بىر ئادەم ئۆتكەن ئىكەن. مۇسانىڭ كېچە - كۈندۈز ئۆيلايدىغىنى كويىقا بېرىپ ئوقۇش ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىر كۈنى مۇسانىڭ تەلىۋى ئىجاۋەت بولۇپ، كويىقا ئوقۇپ كېلىش ئۈچۈن يولغا چىقىپتۇ. ئۇ يول يۈرۈپتۇ، يول يۈرسىمۇ مول يۈرۈپتۇ. بىر كۈنى تاغ باغرىدىكى بىر تۈپ چىنار تۈۋىگە كەلسە غەلىتە بىر نەرسىنىڭ ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. مۇسا قارىسا غەلىتە بىر خىل قۇش بالىلىرى تۇرغۇدەك:

ئوقۇش ئۈچۈن

— سىلەر قايسى قۇشنىڭ بالىلىرى؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، ئۇلار:

— بىز سۈرمە قۇشنىڭ بالىلىرى، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

- ئاتا - ئاناڭلار نەگە كەتتى؟ — دەپ سوراپتۇ مۇسا.
- ئوۋغا چىقىپ كەتتى، — دەپتۇ سۈرمە قۇش بالىلىرى.
- ئاتا - ئاناڭلار قاچان قايتىپ كېلىدۇ؟
- كېلىدىغان ۋاقتىدىن ئۆتتى، نىمە بولىدىكەن ھىچ قايتىپ كەلمەيۋاتىدۇ. بىزمۇ ئەنسىرەپ تۇرۇۋاتىمىز. بىر ئەجدىھار كېلىپ بىزنىڭ ئاكا - ئاچىلىرىمىزنى يەپ كەتكەن ئىكەن. ھازىر دەل شۇ ئەجدىھارنىڭ كېلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى. ئەجدىھار بىزنى يەپ كېتىدىغان بولدى، — دەپ ۋىچىرلاشقا باشلاپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان مۇسا:

— ئوقۇغىلى كەلدىم. — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مۇسا.

پادشا:

— ئوبدان گەپ ئىكەن. بىر — ئىككى كۈن مەن بىلەن بىللە ئۇنى — بۇنى كۆرۈپ كۆڭلىڭىزنى ئېچىڭ. ئاندىن كېيىن ئوقۇڭ، — دەپتۇ.

پادشا بىلەن مۇسا بىر — بىرىگە ناھايىتى ئامراق بولۇپ قاپتۇ. كويىقاپ پادشاسى ئۇنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپتۇ. بۇ پادشا شانىڭ ئۆيىنىڭ يەتتە دەرۋازىسى بار ئىكەن. مۇسا ئىككىنچى دەرۋازىدىن ئۆتكەندە قارىسا بىر قەپەزدە چىرايلىق، ئاپپاق بولۇتتەك بىر ئايال تۇرغۇدەك. يەنە بىر ئاجايىپ چىرايلىق بىزەلگەن ئۆيىگە كىرسە تاۋار يوتقان — كۆرىپىلەر ئۈستىدە بىر ئىت ئېغىناپ ياتقۇدەك. بۇ ئىشلارنى كۆرگەن مۇسا پادشا — نىڭ خاس ھوجرىسىغا كىرگەندىن كېيىن سوراپتۇ:

— ئەي پادشاھى ئالەم، ئىككىنچى دەرۋازىدىن ئۆتكەندە كۆردۈمكى، بىر چىرايلىق ئايال تۆمۈر قەپەزگە سولاقلىق تۇرۇپتۇ. ئۇنىڭ بېشىدا زۇلۇم ئوينايدۇ. ئاجايىپ چىرايلىق بىزەلگەن ئۆيىدە تاۋار يوتقان — كۆرىپە ئۈستىدە بىر ئىت تۇرىدۇ. ئۇنىڭ بېشىدا بەخت ئوينايدۇ. بۇ زادى قانداق ئىش؟ — سىز سورىماڭ، مەن دىمەي، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ پادشا.

مۇسامۇ:

— ياق، ھەرقانداق ئىش بولسا دىسلە، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

پادشا ئاخىرى:

— مەن دەيمەن، لېكىن دەپ بولۇپلا سىزنى ئۆلتۈرمەن، بۇنىڭغا چىدامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بولىدۇ، — دەپتۇ مۇسا. كويىقاپ پادشاسى ھىكايىسىنى

باشلاپتۇ:

— مەن بۇ يەرگە پادشا بولغىلى قىرىق يىل بولدى.

— ئەي يىگىت، سېنىڭ نىسە تەلپۇشك بار؟ — دەپ سورايتۇ.

— مېنىڭ بىرلا تەلپۇش بار. مەن كويىقايغا بېرىپ ئوقۇ-ماقچىمەن، — دەپتۇ مۇسا.

— سەن ناھايىتى ئوبدان چاغدا كەپسەن. كويىقايڭ ئېغىزى ئېچىلغىلى بۈگۈن ئۈچ كۈن بولدى، مەن سېنى كويىقايغا يەتكۈزۈپ قويماي، — دەپتۇ ئاتا سۈرمە قۇش. ئۇلار ئۈچ كۈن پۇختا تەييارلىق قىلىپتۇ. تۆتىنچى كۈنى سۈرمە قۇش تەييارلانغان ئوزۇق — تۈلۈك، سۇ ۋە مۇسانى ئېلىپ غاقراپ ئۇچۇپتۇ. بىردەمدىن كېيىن بىر مۇزلۇققا كەپتۇ.

— ھازىر نەگە كەلدۇق؟ — دەپ سورايتۇ مۇسا.

— دوزاقنىڭ ئالدىغا كەلدۇق، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سۈرمە قۇش. يەنە بىر دەم ئۇچقاندىن كېيىن ئىسسىق، ناھايىتى گۈزەل بىر جايغا كەپتۇ.

— ئەمدى نەگە كەلدۇق؟ — دەپ سورايتۇ مۇسا.

— جەننەتنىڭ ئالدىغا! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ سۈرمە قۇش.

يەنە ئۇزۇن ئۇچقاندىن كېيىن قان دەرياسىدىن، سۇ دەرياسىدىن، ئوت دەرياسىدىن، بوران دەرياسىدىن ئۆتۈپ كويىقايغا يېتىپ كەپتۇ. سۈرمە قۇش پەسكە چۈشۈپ مۇسانى كويىقاپ دەرۋازىسىدىن كىرگۈزۈپ قويۇپ:

— ئەي يىگىت، كويىقاپ دىگەن مۇشۇ. مەن ھازىر كېتىمەن. ئەگەر بېشىڭغا كۈن چۈشسە بۇنى تېزدىن كۆيدۈر، مەن شۇل زامان پەيدا بولىمەن، — دەپ بىر تال پېيىنى يۇلۇپ بېرىپتۇ. دە، ئۆز ماكانىغا قايتىپتۇ. مۇسا كويىقايغا كىرگەندىن كېيىن يادىدا بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. پادىشا ئۇنىڭدىن:

— بۇ يەرگە نىمىشقا كەلدىڭىز؟ — دەپ سورايتۇ.

ھېلىقى سىز قەپەزدە كۆرگەن ئايال بىلەن ئون ئالتە يىل ئەر-
خوھۇن بولغان. كۈنلەردىن بىر كۈنى ئۇ يەتتە باشلىق دىۋىگە
ئۈگىنىۋاپتۇ. مەن باشتا ئىشەنمەي يۈردۈم. بىر كۈنى يېرىم كېچە
بولغان ئىدى. ئايالىم ئورۇندىن چىقىپ سىرتقا قاراپ ماڭدى.
مەنمۇ ئاستا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭدىم. ئۇ مېنىڭ كەلگەنلىكىم-
نى تۇيماي ئۇدۇللا دىۋە بار يەرگە قاراپ يول ئالدى. ئاخىرى
بىر غار ئالدىغا يېتىپ باردى. شۇ چاغدا غار ئىچىدىن يەتتە
باشلىق دىۋىنىڭ ئاۋازى چىقتى:

— ئەمدى كەلدىڭمۇ؟ مەن بەك ساقلاپ كەتتىم.

— پادىشا ئۇخلىماي، كېچ قالىدىم. كەچۈرۈڭ، — دىدى
ئايال. مەن غەزىۋىمگە پايلىماي دىۋە بىلەن تۇتۇشۇپ قالىدىم.
ئايالىم دىۋىگە ياردەملىشىپ مېنى تاش بىلەن ئۇردى. بۇ چاغدا
دىۋىنىڭ ئىتى ئايالىمنى چىشلەپ يەرگە يىقىتتى. مەن يەتتە
باشلىق دىۋىنىڭ ئالتە بېشىنى كېسىپ بولغاندا ھېرىپ قالىدىم.
ئۇنىڭ بىر بېشى قالغان ئىدى. مېنىڭ كۈچۈم يەتمىدى. ئىت
دىۋىنىڭ شۇ يالغۇز قالغان بېشىنى چىشلەپ، يەرگە ئۇرۇپ
ئۆلتۈردى. مەن ئايالىمنى ئاتقا سۆرتىپ ئېلىپ كەلدىم. ئەتىسى
تۆمۈرچى چاقىرىپ، تۆمۈر قەپەز ياسىتىپ شۇنىڭغا سولىدىم. ئىت
ماڭا ياردەم قىلغانلىغى ئۈچۈن ئوبدان ئەتىۋارلاپ ياخشى
كۈتتۈم. بولغان ۋەقە ئەنە شۇ.

پادىشا سۆزىنى تۈگىتىپ مۇساغا:

— ئەمدى مەن سىزنى ئۆلتۈرىمەن، — دەپ قىلىچىنى
قېنىدىن سۇغۇرۇپتۇ. مۇسا:

— مېنى ئۆلتۈرسىلىمۇ، ئۆلتۈرسىلە. ئەمما، مەن مۇسۇلمان.
ناماز ئوقۇۋالاي، — دەپتۇ. پادىشا يول قويۇپتۇ. مۇسا باشقا
بىر ئۆيگە كىرىپ پەينى كۆيدۈرگەن ئىكەن، سۈرمە قۇش شۇل

نىڭ نەرقىگە ئۆمۈر بويى ئىشلىپ تاپقانلىرى يېتىشمەي
قالدۇ، — دەپتۇ.

گۈلچىنىڭ تېخىمۇ ھەۋدىسى كەپتۇ — دە، ماقۇل كەپتۇ.
سەلىياخۇن قۇتۇلغىسىغا خوشال بولۇپ، دەرھال ئۆز يولىغا
كېتىپتۇ. گۈلچى تۇماققا قاراپ ئولتۇرۇپ، باشقا يەردىكى گۈللۈك
نى يوقلىماپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ گۈللۈكلەرنى ئات — ئۇلاق،
ئۇششاق بالىلار ۋەيران قىلىپتۇ. بۇ ئەھۋالنى ئۇققان شەھەر
ھاكىمىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قاپاقلىرىنى بۇقىنىڭ بويىنىدەك
تۈرۈپ، غەزەپ بىلەن ئىزلەپ كەلسە، گۈلچى بىر كونا تۇماققا
قاراپ ئولتۇرغۇدەك.

— سەن نىمىشقا گۈلنى باقمىي بۇ يەردە ئولتۇرسەن؟ —

دەپتۇ ھاكىم.

— قەشقەرلىق بۇلبۇل سودىگەرلىرى شەھىرىمىزگە بۇلبۇل
ئەكەلگەن ئىكەن، بىر بۇلبۇل ئۇچۇپ كېتىپ مۇشۇ گۈللۈككە
چۈشۈپتىكەن. ئىگىسى ئىزلەپ كېلىپ تۇماقتا ئاسۇرۇپ قويۇپ
قەپەزگە كەتتى. قەپەزنى ئەكەلگەندىن كېيىن بۇلبۇلنى بىر
كۆرۈپ باقاي دەپ تۇرۇۋاتمەن، — دەپتۇ گۈلچى. بۇ گەپنى
ئاڭلىغان ھاكىمنىڭ ئاچچىقى يېنىپتۇ. ئۇنىڭمۇ قەشقەر بۇلبۇلنى
كۆرگۈسى كەپتۇ — دە، قەپەزگە كەتكەن بۇلبۇل سودىگىرىنى
كۈتۈپ، تۇماققا قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. لېكىن سەلىياخۇن كەلمەپتۇ.
بۇلارنىڭ تاقىتى — تاق بولۇپتۇ. تۇماقنى ئاچاي دېسە
بۇلبۇلنىڭ ئۇچۇپ كېتىشىدىن قورقۇپتۇ. ئاچماي دېسە كەچ
بولۇپ قاپتۇ. شۇ تەرىقىدە يەنە بىر ھازا ساقلاپتۇ. سەلىياخۇن
كەلمىگەندىن كېيىن ئۇلار تۇماقنى ئېچىش قارارىغا كەپتۇ.
ھاكىم «ئەگەر بۇلبۇل ئۇچۇپ كەتسە، ئۇلار دەۋا قىلسا، مەن
شەھەر ھاكىمى بولغاندىن كېيىن بىر چارىسىنى قىلمايدىمەن»

قەشقەر بۇلبۇلى

بۇرۇنقى زاماندا قەشقەرلىق ئالتە كىشى كۇچار شەھىرىگە كەپتۇ. ئۇلار شەھەرنىڭ چېتىگە جايلاشقان بىر سارايدا چۈشۈپتۇ. بىر كۈنى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىكى سەلىياخۇن سارايدىن چىقىپ بازارغا كېتىپ بارسا ھاجىتى قىستاپ قاپتۇ - دە، يول بويىدىكى گۈللۈككە كىرىپ ھاجەت قىلىپتۇ. دەل شۇ چاغدا گۈلچى كېلىپ قاپتۇ. سەلىياخۇن دەرھال تۇمىغىنىنى ئېلىپ نىجاسەت ئۈستىگە قويۇپتۇ. گۈل باققۇچى:

- ھەي ئادەم، تۇمىغىڭدا باسۇرۇۋالغىنىڭ نىمە؟ - دەپ سورىغان ئىكەن، سەلىياخۇن:

- بىز قەشقەردىن بۇلبۇل ئېلىپ چىققان ئىدۇق. بىر بۇلبۇل ئۇچۇپ كېتىپ مۇشۇ گۈللۈككە چۈشكەن ئىدى، مەن تۇمىغىم بىلەن باسۇرۇۋالدىم، - دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان گۈلچى:

- سەن بۇلبۇل سودىگىرى ئىكەنسىن - دە، قېنى قەشقەر بۇلبۇلىنى بىر كۆرۈپ باقاي، تۇماقنى ئاستا ئېلىپ كۆرسىتىپ باققىنا. - دەپتۇ. سەلىياخۇن:

- مۇنداق قىلايلى. مەن سارايدا بېرىپ قەپەز ئېلىپ كېلەي. بولمىسا بۇلبۇل يەنە ئۇچۇپ كېتىپ قالدۇ. مەن كەلگۈچە بۇ بۇلبۇلغا قاراپ تۇرسىلا. ئەگەر مەن كەلگۈچە تاقەت قىلماي، تۇماقنى ئېچىپ قويۇپ، بۇلبۇل ئۇچۇپ كەتسە بۇلبۇل

جاھاننى بەختلىك كەزگەنلەر

بۇرۇن ھاشىم دىگەن بىر ئادەم ئەسكەر بوپتۇ. ئۇ ئۇرۇشتىن قايتقاندا ئاران بەش تىيىن بىلەن يولغا چىقىپتۇ. يولدا كېتىۋېتىپ بىر تۈگمەننىڭ سۇسىز چۆگىلەۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ، «بۇ نىمە كارامەتتۇر» دەپ ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قاپتۇ. ئەتراپقا قاراپ بىر ئادەمنىڭ بۇرنىنىڭ بىر تۆشۈكىنى ئېتىۋېلىپ بىر تۆشۈكىدە شامال چىقىرىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپتۇ. تۈگمەن شۇ شامالنىڭ كۈچىدە چۆكىلىگەن ئىكەن. ئۇ بۇ بۇرنىدىن شامال چىقىرارنىمۇ ئۆزىگە قوشۇۋاپتۇ. يەنە كېتىۋېتىپ بىر ئادەمنىڭ بىر پۈتىنى قولىغا قىستۇرۇۋېلىپ كېتىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپتۇ. ئۇلار:

— بۇ نىمە ئىش؟ — دەپ سورىغان ئىكەن. ھېلىقى

ئادەم:

— مەن يەلتاپان ناتۇر بولىمەن. بىر پۈتۈمنى قولتۇغۇمغا قىسۋالمىسام، بەك يۈگۈرۈپ كېتىپ چاتاق چىقىدۇ، — دەپتۇ.

— ئۇنداقتا، سەن بىز بىلەن ماڭ، بىرگە جاھان كېزەيلى، — دەپتۇ ھاشىم. يەل تاپان ناتۇر ماقۇل بولۇپتۇ.

ئۇلار يول يۈرۈپتۇ. يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپتۇ. ئاخىرى بىر شەھەرگە كەپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاسىنىڭ بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ يۈگۈرۈشكە ماھىر ئىكەن. بۇ شەھەردە ئۇنىڭدەك يۈگۈرۈك يوق ئىكەن. ئۇ قىز «كىم يۈگۈرۈپ ماڭا يېتىشەلسە

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشانىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. ئۈچ ئوغۇل چوڭ بولۇپ بالاغەتكە يەتكەن چېغىدا ئۇلارنىڭ ئالتە كۆزى يەنە بىر پادىشانىڭ قىزىغا چۈشۈپ قاپتۇ. ئوغۇللارنىڭ ئاتىسى بۇنىڭغا ئامال قىلالماي ئۈچ ئوغلىغا ئۈچ تال ئوقيانى بېرىپ:

دېدەك قىز

— سىلەر بۇ ئوقيانى ئۈچ تەرەپكە ئېتىڭلار. ئوقلار كىمىنىڭ ئۆگزىسىگە چۈشسە شۇنىڭ قىزىنى ئېلىڭلار. — دەپتۇ. ئوغۇللار ماقۇل بولۇپ، چوڭ يولغا چىقىپ ئوقيانىدىن ئۈچ تەرەپكە قارىتىپ ئوق ئۈزۈپتۇ. چوڭ ئوغۇلنىڭ ئوقى ھېلىقى قىزى بار پادىشانىڭ ئۆگزىسىگە چۈشۈپتۇ. ئوتتۇراچى ئوغۇلنىڭ ئوقى بىر چوڭ سودىگەرنىڭ ئۆگزىسىگە چۈشۈپتۇ. كەنجى ئوغۇلنىڭ ئوقى يوقاپ كېتىپتۇ. كەنجى شاھزادە ئوقى ئىزلەپ بارسا بىر تاغ ئۈستىدە بىر دېدەك قىز ئوقىنى چىشلەپ، شاھزادىگە قاراپ تۇرغۇدەك. شاھزادە ئوقىنى ئېلىپ ئۆيىگە قايتىپ كەپتۇ. ئىككى ئاكىسى كەلگۈسى رەپىقىلىرى توغرىسىدا دادىسىغا ماختىنىپتۇ. كەنجى شاھزادە بىر ئاز مەيۈسلىنىپ، ئوقنىڭ دېدەك قىزنىڭ قولىغا چۈشۈپ كەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان دادىسى:

— قانداق قىلىسەن ئوغلۇم، ئالامسەن؟ — دەپتۇ. — پەشمانەمگە پۈتۈلگىنى شۇ ئىكەن، — دەپتۇ كەنجى

شۇ كىشىگە ئۆزەمنى ئاتايمەن» دىگەن ئىكەن. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ھاشىم يەل تاپان باتۇرنى قىز بىلەن يۈگۈرۈشكە چۈشۈشكە ئۈندەپتۇ. يەل تاپان باتۇر ماقۇل بولۇپ قىز بىلەن يۈگۈرۈشۈپتۇ. قىز ئارقىدا قاپتۇ. پادىشا ئۆز قىمىزىدىن ئايرىلىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ:

— سىلەرگە بىر تاغار ئالتۇن بېرەي، تاغار ئېلىپ كېلىڭلار، — دەپتۇ. ھاشىملار ئون كېچە — كۈندۈز ئىشلەپ كارامەت يوغان بىر تاغار توقۇپ چىقىپتۇ. پادىشا ھارۋا — ھارۋىدا ئالتۇن ئېلىپ كەپتۇ. ھاشىملار تاغارغا ئالتۇننىمۇ، ھارۋىلارنىمۇ، ئاتلارنىمۇ قاچىلاپتۇ. تاغار يەنىلا توشماپتۇ. ئوردىدا قالغان ئالتۇن، كۈمۈشلەرنى ئەكەپتۇ. تاغار يەنە توشماپتۇ. پادىشانىڭ ھەممە بايلىقى تۈگەپتۇ. تاغار يەنىلا توشماپتۇ. پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ، نىيىتىنى بۇزۇپ، ھاشىملاردىن مال — مۈلكىنى قايتۇرۇۋېلىشقا ئادەم ئەۋەتىپتۇ. ئۇلار يېتىپ كەلگەندە، بۇرنىدىن شامال چىقىرىپ يىگىت بىر بۇرنىنى ئېتىپ تۇرۇپ، بىر بۇرنىدىن شامال چىقارغان ئىكەن، پادىشانىڭ ئادەملىرى غازاڭدەك پىلىدىرلاپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ھاشىملار بالا — قازادىن قۇتۇلۇپ ئالتۇنلارنى تەڭ بۆلۈشۈپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بەختلىك ھايات كەچۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ئۇچ ئۈستەڭ ئارا مەھەللىدىن:
قاسىم ئابلا

ئوغۇللارنى چاقىرىپ: — قانداق، توقۇپ بولالدىڭلارمۇ؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، كەنجى شاھزادە:

— توقۇپ بولدۇق، — دەپتۇ.
— ئۇنداق بولسا، بۇ ئۈچ تاغار ئۇنى ئاپىرىپ تويدا ئىشلىتىش ئۈچۈن نان تەييارلاڭلار، — دەپتۇ پادىشا. كەنجى شاھزادە ئۇنى ئېلىپ تاغ باغرىغا كەپتۇ. دىدەك قىز: — بۇنى نىمە قىلغىلى ئەكەلدىڭىز؟ — دەپ يۈگۈرۈپ كېلىپ تاغارنى ئۆزى كۆتىرىپتۇ.
— دادام «بۇ ئۇندا مەھبۇبەڭلەر نان ياقسۇن» دەيدۇ، —

دەپتۇ شاھزادە.

— ئۇنداق بولسا سىز ھېلىقى تاغنىڭ باغرىغا بېرىپ «كېنىزەك - كېنىزەك، يوغان تەڭلىنى ئېلىپ تېز كەل» دەپ قايتىپ كېلىڭ، — دەپتۇ دىدەك قىز. كەنجى ئوغۇل شۇنداق قىلىپتۇ. بىردەمدىلا بىر تەڭلە پەيدا بولۇپتۇ، دىدەك قىز ئۆيگە كىرىپ، ئۇنى يوغان تەڭلىگە قويۇپ، ياغ ئارىلاشتۇرۇپتۇ. تونۇرنى راسا قىزىتىپ ئۇنى تەڭلە بىلەنلا تونۇرغا تۆكۈپتۇ. تونۇرنىڭ ئاغزىنى مەھكەم دۈملەپ قويۇپتۇ. مەلۇم ۋاقىتتىن كېيىن تونۇرنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ چىرايلىق قىزىرىپ پىشقان ناننى ئېلىۋېرىپتۇ. بۇنى كەنجى شاھزادىنىڭ ئاكاىلىرى ماربلاپ كۆرۈپ تۇرغان ئىكەن. ئۇلار «بىزمۇ شۇنداق قىلايلى» دەپ مەھبۇبلىرى بىلەن بىللە شۇنداق قىپتۇ. لېكىن ئۇنى تونۇرغا قويغان ھامان كۈلگە ئارىلىشىپ كېتىپتۇ. ئۇن تونۇردا دۈملىنىپ بىردەم تۇرغاندىن كېيىن پارتلاپتۇ. تونۇر بۇزۇلۇپتۇ، پادىشا ئوغۇللىرىنى چاقىرىپ:

— نان تەييار بولدىمۇ؟ — دەپتۇ. كەنجى شاھزادە:

— تەييار بولدى، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا تەييارلىغان نەرسەڭلەرنى ئېلىپ كېلىڭ

شاهزادە. ئاندىن پادىشا ئۈچ ئوغلىغا ئۈچ تاغار پاختا بېرىپ:
— بۇنى سىلەر مەھبۇبەڭلەرگە ئېلىپ بېرىڭلار. تويلۇق
ئۈچۈن ئەتلەس توقۇسۇن، — دەپتۇ. كەنجى شاهزادە تاغارنى
يۇدۇپ تاغ باغرىغا بېرىپتۇ. دىدەك قىز يۈگۈرۈپ كېلىپ:
— بۇ پاختىنى نىمىشقا ئېلىپ كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپ
تۇ. كەنجى شاهزادە:

— «مەھبۇبەڭلەر تويلۇق ئۈچۈن ئەتلەس توقۇسۇن» دەپ
ئاتام بەردى، — دەپتۇ.

— ئۇنداق بولسا، سىز ئاۋۇ ئىگىز تاغنىڭ يېنىغا بېرىپ
«كېنىزەك - كېنىزەك يوغان كالىنى ئەكىلىڭ» دەپ قويۇپلا
دەرھال قايتىپ كېلىڭ، — دەپتۇ دىدەك قىز. كەنجى شاهزادە
دىدەك قىز دىگەندەك توۋلاپ قويۇپ قايتىپ كەپتۇ. ئۇلار بىر
ئۆيگە كىرىپتۇ. شۇ ئەسنادا بىر يوغان كالا پەيدا بولۇپتۇ. قىز
تاغاردىكى پاختىنى گىلەم سېلىمىغان ئۆينىڭ ئوتتۇرىسىغا تۆكۈپ
كالىنى تاياق بىلەن ئۇرۇپتۇ. كالا پاختىنى يەپتۇ. كەينىدىن
ئەتلەس توقۇپ چىقىرىپتۇ. ئەسلىدە كەنجى شاهزادىنىڭ ئىككى
ئاكىسىنىڭ مەھبۇبەلىرى ئەتلەس توقۇيالمىغان ئىكەن. شۇڭا
ئىككى شاهزادە ئىنىسىنىڭ قانداق قىلىدىغانلىقىنى كۆرۈش
ئۈچۈن بۇ يەرگە كېلىپ ئۆينىڭ يۈچۈمىدىن مارلاپ تۇرغان
ئىكەن. چۈنكى ئۇلار «دىدەك قىز ئەتلەس توقۇيالمىدۇ. كەنجى
شاهزادە نومۇسقا قالدۇ» دەپ ئويلىغان ئىكەن. ئۇلار مارلاپ
قارىغۇدەك بولسا ئەھۋال ھېلىقىدەك. ئۇلارمۇ يۈگۈرۈپ بېرىپ
ئەھۋالنى مەھبۇبلىرىغا بايان قىلىپتۇ. چوڭ شاهزادە ئۇكىسىنى
دوراپ، بىر چوڭ كالىنى گىلەم بىلەن زىننەتلەنگەن ئۆيگە
ئەكىرىپ، پاختىنى ئالدىغا تۆكۈپ تاياق بىلەن راسا ئۇرۇپتۇ.
كالا تاياق ئازاۋىدىن شاخىغا قويۇۋېتىپ ئۆينىڭ ئىچىنى بۇلغاپ
تۇ. ئىككىنچى شاهزادىنىڭ ئۆيىدىمۇ شۇنداق ئىش بولپتۇ. پادىشا

تاز بىلەن سېپەرگەر

بۇرۇن چىندىل دىگەن مەملىكەتتە بىر ئانا - بالا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇلار شەھەرنىڭ چىتىدىكى يېزىدا تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. ئانا تۇل ئىكەن. ئەمما ئۇ ئاتىسىدىن كىچىك قالغان ئوغلىنى ئۆزى يىمەي يىگۈزۈپ، ئۆزى كىمەي كىيگۈزۈپ چوڭ قىپتۇ. لېكىن ئوغۇل تاز ئىكەن. شۇڭا ئۇ چوڭ بولغۇچە بازار قارىسىنى كۆرمىگەن ئىكەن. بىر كۈنى تاز:

— ئانا، مېنى بېقىپ مۇشۇنچىلىك قىلىدىڭىز. ئون سەككىز ياشقا كىرىپ قالدىم، ئەمدى رۇخسەت بەرسىڭىز، بازارغا بېرىپ كەلسەم، — دەپتۇ. ئانا ماقۇل بولۇپتۇ ۋە بازاردىن بالدۇرراق قايتىپ كېلىشىنى تاپىلاپتۇ. ئانىسىنىڭ رۇخسىتىنى ئالغان تاز بازارغا قاراپ يول ئاپتۇ. ئۇ شۇ پېتى ئۇدۇلا بازارغا بېرىپ كوچىلارنى ئارىلاپتۇ. پادىشانىڭ ئوردىسى ئالدىغا بېرىپ، ھەيۋەتلىك قەسىرلەرنى كۆرۈپ خوشال بولۇپ تۇرۇپتۇ. بۇ چاغدا كۈن چۈش بولغان ئىكەن. دەل شۇ ۋاقىتتا راۋاقتىڭ پەنجىرىسى ئېچىلىپتۇ. بىر گۈزەل قىز پەنجىرىدىن بېشىنى چىقىرىپ شەھەر كوچىلىرىغا قارايتۇ. بۇ قىزنى كۆرگەن تاز ھۇشدىن كەتكىلى تاسلا قاپتۇ. بۇ قىز شۇ شەھەر پادىشانىڭ قىزى ئىكەن. بۇ قىزنى بىرلا كۆرگەن ھەرقانداق كىشى ئاشق بولۇپ قالار ئىكەن. قىزغا نۇرغۇن شاھزادە ۋە بەگزادىلەردىن ئەلچى كەپتۇ. ئەمما پادىشا «مېنىڭ قىزىمنى ئالىدىغان كىشىنىڭ بىر ھۈنەرى بولسۇن»

لار، توپنى باشلايمىز، — دەپتۇ. كەنجى شاھزادە بېرىپ ئەھۋالى قىزغا ئېيتىپتۇ.

— ئۇنداق بولسا سىز ھېلىقى جايغا بېرىپ «كېنىزەك — كېنىزەك، ئالتۇن مەپكە قارا خېچىرنى قوشۇپ تېز كەل» دەپلا قايتىپ كېلىڭ، — دەپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئىشك ئالدىدا قارا ئات قوشۇلغان ھەممە يېرى ئالتۇندىن ياسالغان بىر مەپكە پەيدا بولۇپتۇ. ئۇلار مەپكە ئولتۇرۇپ ئوردىغا قاراپ يۈرۈپتۇ. ئەتىسى توي باشلىنىپتۇ. تويىڭ يەتتىنچى كۈنى كىشىلەر ئۈچ مەلىكىنى ئۇسۇل ئويىناپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ. چوڭ مەلىكە «ئالدى بىلەن كىچىك مەلىكە ئويىناپ بەرسۇن» دەپتۇ. كىچىك مەلىكە «ئالدى بىلەن چوڭلاردىن كەلسۇن» دەپتۇ. ئۇلار تاماق يىگەندە، كىچىك مەلىكە بىر ئوچۇم پۇلۇنى ئاغزىغا سالسا، يەنە بىر ئوچۇم پۇلۇنى قوينىغا ساپتۇ. چوڭ مەلىكىلەر بۇنى كۆرۈپ كىچىك مەلىكىنى زاڭلىق قىلىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن ئۇسۇل باشلىنىپتۇ. كىچىك مەلىكە ئۇسۇلنى شۇنداق كېلىشتۈرۈپ ئويىناپتىكى، كىشىلەر ھەيران قاپتۇ. كىچىك مەلىكە ئۇسۇل ئويىناپ، سازەندىلەرنىڭ ئالدىغا كېلىپ يەڭگىل سىلكىنىپتۇ. شۇ زامان مەلىكىنىڭ قوينىدىن ئۈنچە — مەرۋايىت تۆكۈلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن چوڭ مەلىكىلەر «بىزمۇ پۇلۇنى قوينىمىزغا سېلىۋېلىپ، ئۇسۇل ئويىناپ ئۈنچە — مەرۋايىت تۆكۈپ، كىشىلەرنى ھەيران قالدۇرايلى» دەپ ئويلاپ ئاشخانغا كىرىپ قوينىغا پۇلۇ تولدۇرۇپتۇ. ئۇلار ئۇسۇلغا چۈشۈپتۇ. ئۇسۇل ئويىناپ سازچىلارنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۆزلىرىنى سىلكىگەن ئىكەن قوينىدىن پۇلۇ تۆكۈلۈپتۇ. بۇنى كۆرگەن خالاينىق قاقاقلار كۈلۈپ مازاق قىپتۇ. ئۇلار ئۆلگۈدەك بوپتۇ ۋە شۇئان ئۆز يىگىتلىرى بىلەن بۇ شەھەرنى تاشلاپ يىراق ئەللەرگە راۋان بوپتۇ. دىدەك قىز بىلەن كەنجى ئوغۇل ئاتىسىغا ۋارىس بولۇپ ئۆز دۆلىتىنى ئادىل سوراپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئۈچ ئۆستەڭ ئارا مەلىدىن: قاسىم ئابلا.

ئىككى پۇتىنى ئوچاققا تىقىپ، كىتاپ ئوقۇپ ئولتۇرغۇدەك. قازاندىن ھەر خىل تاماقلار چىقىپ تۇرغۇدەك. بۇ تاماقلار چىنە - قاچىلارغا ئۈزلۈگىدىن قاچىلىنىپ جوزىلارغا تىزىلمۇت قۇدەك. بۇنى كۆرگەن تاز «مەن مۇشۇ ھۈنەرنى ئۈگىنەي، بۇ بىز بار يۇرتتا يوق ھۈنەر» دەپ ئويلاپتۇ.

تاز كىتاپ ئوقۇپ ئولتۇرغان ئادەمنىڭ قېشىغا بېرىپ قاراپ تۇرۇپتۇ. تازنى كۆرگەن ئاشپەز:

— ھوي تاز، ئەجەپ قارايىسەنغۇ؟ ھۈنەر ئۈگىنەمسەن؟ —

دەپ سوراپتۇ.

— ئۈگىنىمەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ تاز.

— ئۇنداق بولسا ئاۋۇ ئۆيگە كىرىپ تۇرغىن، — دەپ بىر ئۆينى كۆرسىتىپتۇ ئاشپەز. تاز ھېلىقى ئۆيگە كىرىپ قارىسا ئوتتۇزدەك ئادەم ئولتۇرغۇدەك. تاز ئۇلارنىڭ بىرسىدىن:

— سىلەر نىمە ئىش قىلىدىغان ئادەم؟ — دەپ سوراپتۇ.

ھېلىقى ئادەم:

— مەن ھۈنەر ئۈگىنىش ئۈچۈن مۇشۇ ئاشپەزگە شاگىرتقا كىرگەن ئىدىم. ھازىر ماڭا ئون بەش يىل بولدى. تېخى پىياز ئاقلاشنىمۇ ئۇقمايمەن. ئولتۇرغانلارنىڭ ھەممىسى ماڭا ئوخ شاشلار، — دەپتۇ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان تاز «مەنمۇ بىر ئامال قىلىمىسام بۇ ھۈنەرنى ئۈگىنەلمەيدىغان ئۇخشايمەن» دەپ ئويلاپتۇ.

بىر كۈنى ئاشپەز پەشتامىنى ئۆيدە ئۇنتۇپ قاپتۇ. ئۇ تازنى چاقىرىپتۇ ۋە پەشتامىنى ئەكىلىشكە ئەۋەتىپتۇ. تاز ئاشپەزنىڭ ئۆيىگە بېرىپ دەرۋازىنى قېقىپتۇ. ئۆيدىن بىر قىز چىقىپتۇ. تاز قىزغا:

— ئاتىڭىز پەشتامىنى ئۇنتۇپ قاپتۇ. شۇڭا مېنى ئەۋەتتى. پەشتامىنى ئەپچىقىپ بەرسىڭىز، — دەپتۇ. تازنى كۆرگەن قىز

بۇ ھۈنەرنى مېنىڭ تەۋەلىگىمدىكى كىشىلەر بىلمەيدىغان بولسۇن.
قىزىمنى شۇنداق ھۈنەرۋەنگە بېرىمەن» دەپ ئەلچىلەرنى قايتۇ-
رۇۋېتىدىكەن. بۇ شەھەردىن مۇشۇ ۋاقىتقىچە ئۇنداق ھۈنەرنى
بىلىدىغان ئادەم چىقماپتۇ.

تاز بۇ قىزنى كۆرۈپ ئاشق بولۇپ قايتۇ. ئۇ ئۆيگە
قايتىپ ئانىسىغا:

— ئى ئانا، مەن بۈگۈن بازارغا بېرىپ تاماشا قىلىپ
كەلدىم. ئەمدى ماڭا ئىچىڭىز ئاغرىسا، مېنى بالام دىسىڭىز
مېنىڭ تەلىۋىمنى ئاڭلاڭ، — دەپتۇ.

— قېنى ئوغلۇم، نىمە سۆزۈڭ بولسا ئېيتقىن، — دەپتۇ ئانا.
— مەن بۈگۈن پادىشانىڭ راۋىغىدىكى بىر قىزنى كۆرۈپ
ئاشق بولۇپ قالدىم. سىز پادىشانىڭ ھوزۇرىغا ئەلچى بولۇپ
بارسىڭىز، پادىشانىڭ قانداق شەرتى بولسا چوقۇم ئورۇنلايمەن، —
دەپتۇ تاز كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ. ئانا ئوغلىنىڭ كۆڭلىنى دەپ
شۇ كۈنى كەچتە پادىشا ھوزۇرىغا بېرىپتۇ. پادىشاغا سالام قىلغان
دىن كېيىن نىمىشقا كەلگەنلىگىنى بايان قىلىپتۇ. پادىشا بۇرۇنقى
شەرتىنى تەكرارلاپ:

— ئوغلۇڭىز ئاشۇ شەرتنى ئورۇنلىسا قىزىمنى بېرى-
مەن، — دەپتۇ.

ھوماينى غەم بېسىپتۇ. ئۇ ئۆيگە كېلىپ بولغان ۋەقەنى
ئوغللىغا دەپتۇ. تاز دەرھال ئانىسىغا يالۋۇرۇپ:

— مەن ئون سەككىز مىڭ ئالەمنى كېزىپ چىقاي، بىرەر
يۇرتتا پادىشا دىگەندەك ھۈنەرنى ئۈگىنىپ قالسام ئەجەپ ئەمەس،
شۇڭا ماڭا رۇخسەت بېرىڭ، — دەپتۇ. ئانا ئائىلاچ رۇخسەت قىلىپتۇ.
تاز ئانىسى بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن تەييارلىقنى
پۈتتۈرۈپ يولغا چىقىپتۇ. ئۈچ ئاي يول يۈرۈپ بىر تاغنىڭ
يېنىدىكى شەھەرگە كېلىپ قايتۇ. ئۇ بىر ئۆيگە قارىسا بىر ئاشپەز

بۇنى قىزى بىلىۋېلىپ تازغا ئېيتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ سېھىرگەر
ئاشپەر تازنى ئۆلتۈرەلمەپتۇ. تاز قىزدىن ھۈنەرنى ئۈگىنىپتۇ. بىر
كۈنى ئاشپەر ئۇنى يەنە ئۆلتۈرمەكچى بولۇپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭ
لىغان تاز سەھەردە بىر دومىلىغان ئىكەن، بىر كۈنلۈك يەرگە
كېتىپتۇ. كەپتەر بولۇپ ئۈچ ئايلىق يىراقتا قالغان يۇرتىغا
ئاش ۋاقتىدا بېرىپتۇ. ئۆز ئۆيىنىڭ ئۆگزىسىگە قونۇپ تۇڭلۇك
تىن ئۆيگە قارايتۇ. ئۆيدە ئانىسى سالامەت ئولتۇرغان ئىكەن.
تاز بىر دومىلاپ ئادەمگە ئۆزگىرىپ ئۆيگە كىرىپتۇ - دە، ئانى
سىغا سالام بېرىپتۇ. ئوغلىنىڭ سالامەت كەلگەنلىكىنى كۆرگەن
بوماي خوشال بولۇپتۇ ۋە ئوغلىدىن نىمە ھۈنەر ئۈگىنىپ كەل
گەنلىكىنى سورايتۇ.

— مەن ئەتە بىر ئات بولمەن. سىز مېنى شەھەرگە
ئەكىرىڭ. كىشىلەر «قانچە پۇل» دىسە، «ئالتە يۈز تىلدىن
ھەرگىز كەم ساتمايمەن» دەڭ. شۇ چاغدا مېنىڭ قانداق ھۈنەر
ئۈگىنىپ كەلگەنلىكىمنى بىلىسىز، — دەپتۇ تاز.

ئەتىسى تاز دىگەندەك بىر دومىلاپ بىر ئىسىل چىلانئورۇققا
ئايلىنىپتۇ. ئانا ئاتنى بازارغا ئەكىرىپتۇ. لېكىن ئاتنى ئالالايدىغان
ئادەم چىقماپتۇ. پادىشا بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئاتنى ئالتە يۈز
تىلغا ئالدۇرۇپ كەپتۇ. ئاتنى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپ:
— ئەتە سىلەر پۈتۈن خەلقى ئالەمنى يىغىپ چاكا قىلىڭ
لار. مەن بەيگە ئۇيۇشتۇرمەن، پۈتۈن ياخشى ئاتلار بەيگىگە
قاتناشسۇن، — دەپتۇ.

ئەتىسى ئات بەيگىسى باشلىنىپتۇ. پادىشانىڭ ئېتى ھەممىدىن
ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئاتنىڭ سۈرئىتى ئوقتەك تېز بولغانلىقى ئۈچۈن
پادىشا كۆزىنى ئاچالماي قاپتۇ. قالغانلارنىڭ ئاتلىرى يېرىم
كۈنلۈك يولدا قاپتۇ. ئات يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپلا غايىپ بولۇپتۇ.
پادىشا بىر قىرغا مىنىپ ئولتۇرۇپ قاپتۇ. پادىشا ھاڭ - تاڭ

«مەن چوڭ بولۇپ ئون ئالتە ياشقا كىرگىچە ئاتامدىن باشقا ئەزىز كىشىنى كۆرمىگەن ئىدىم، بۈگۈن خۇدايىم ماڭا بىر يىگىتنى ئەۋەتكەن ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ تازنىڭ بويىغا ئېسىلىۋېلىپ قويۇپ بەرمەپتۇ ۋە:

— مېنى ئەمرىڭىزگە ئالسىڭىز، — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.
— مېنىڭ ئايالىم بار. مەن ئەسلى ھۇنەر ئۈگەنگىلى كەلگەن. سىزنى ئەمرىگە ئالسام، سىز ئىككىنچى خوتۇن بولۇپ قالسىز، بۇنىڭغا رازىمۇسىز؟ — دەپتۇ تاز.

— مەن رازى. سىز ھۇنەر ئۈگەنگىلى كەپسىز. مەن ئاتامدىن ئارتۇق ھۇنەر بىلىمەن. ئاتام سېھىرگەر، ئۇ قىرىق بىر خىل ھۇنەر بىلىدۇ. باشقىلارغا ھەرگىز ئۈگىتىپ قويمىدۇ. مەن قىرىق ئىككى خىل ھۇنەر بىلىمەن. سىز مېنى ئەمرىڭىزگە ئالسىڭىز، مەن سىزگە چوقۇم ھۇنەر ئۈگىتىپ قويمەن، — دەپتۇ تاز ۋە تازنى ئاگاھلاندۇرۇپتۇ، — ھازىر سىزنىڭ ھاياتىڭىز خەۋپتە. سىز پەشتامنى ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ئاتام سىزنى ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن جاڭگالغا ئوتۇن ئەكىلىشكە بۇيرۇيدۇ. «ئوغلۇم، قوتاندا بىر ئىشەك بار، شۇ ئىشەكنى ئېلىپ بېرىپ جاڭگالدىن ئوتۇن ئەكىلىڭ» دەيدۇ. سىز ماقۇل دەپ ئۆيىدىن چىقىپ بولغۇچە ئاتام قوتانغا بېرىپ ئىشەك بولۇۋالىدۇ. سىز بىر زىخ ياسىۋېلىپ جاڭگالغا بارغىچە ئىشەكنى سانجىپ مېڭىڭ. جاڭگالغا بارغاندا ئىشەكنى بىر توغراققا قاڭتۇرۇپ قويۇڭ. ئىشەك نوختىنى ئۈزۈپ يىلان بولۇپ سىزگە ئېتىلىدۇ. سىز قورقماي، يىلاننىڭ بېشىغا پالتا چېپىڭ. ئەگەر شۇنداق قىلمايدىكەنسىز، ئاتامدىن تىرىك قۇتۇلالمايسىز.

تاز پەشتامنى ئېلىپ ئاشپەزنىڭ قېشىغا كەپتۇ. ئاشپەز ئۇنى ئوتۇنغا بۇيرۇپتۇ. ھەممە ئىش قىز دىگەندەكلا بولۇپتۇ. تازنى ئۆلتۈرەلمىگەن ئاشپەز ئەتىسى ئۆلتۈرمەكچى بولۇپتۇ. لېكىن

نامەت قورققاق

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ نامەت ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىكەن. نامەت تولىمۇ قورقۇنچاق بولۇپ، ئۆزىنىڭ ساپىسىدىنمۇ قورقىدىكەن. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى «نامەت قورققاق» دەپ ئاتىشىدىكەن. پادشا دۇنيادىن ئۆتكەندىن كېيىن، نامەت قورققاق ئۆزى سىرتقا چىقماي، ھەممە ئىشقا باشقىلارنى بۇيرۇپ دادىسىدىن قالغان پۈتۈن مالۇ - دۇنيانى بىرنەچچە يىلدىلا تۈگىتىپتۇ. پەقەت ئۇنىڭ بېغىدىكى بىر تۈپ نەشپۈتلا قاپتۇ. بۇ نەشپۈت دەرىخىدىن ھەر كۈنى ئۈچ نەشپۈت چۈشىدىكەن. نامەت شۇ نەشپۈتنى يەپ كۈنى كەچ قىلىدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە نەشپۈت چۈشمەيدىغان بولۇپ قاپتۇ. نامەتنىڭ كۈنى تەس بولۇپتۇ. نامەت مېچىتكە كېلىپ بۇ ئەھ-
ۋالنى جامائەتكە قويۇپتۇ.

— ئۈچ كۈن بولدى، نەشپۈت چۈشمەيۋاتىدۇ. قوسىغىمنى باقالمايۋاتىمەن، — دەپتۇ نامەت. بۇنى ئاڭلىغان بىر ئادەم:
— بەلكىم بېغىڭغا تۈلكە ئۈگىنىپ قالغاندۇ. مەن بىر تۈل كىنىڭ سېنىڭ بېغىڭدىن چىقىپ كېتىۋاتقانلىغىنى كۆرۈپ قالدىم. — دەپتۇ. بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان نامەت:
— ئەمدى قانداق قىلىمەن؟ سىلەر بىر ئامال كۆرسىتىپ بېرىڭلار. شۇ بويىچە ئىش كۆرەي، — دەپتۇ. ياشانغان
بىر بوۋاي:

بولۇپ ئالدىغا قارىسا بىر تۆشۈك تۇرغۇدەك. پادىشا «ئېتىم مۇشۇ تۆشۈكتىن يەر ئاستىغا كىرىپ كەتكەن ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ تۆشۈككە قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. ئارقىدىن يېتىپ كەلگەنلەر:

— ۋاي پادىشاھى ئالەم، ئات قېنى؟ — دەپ سوراپتۇ. پادىشا تۆشۈكنى كۆرسەتتى:

— مۇشۇ تۆشۈككە كىرىپ كەتتى، — دەپتۇ. باشقىلار پادىشانى زاتلىق قىلىپ كۈلۈشۈپتۇ. تاز كېيىن ئەھۋالنى پادىشاغا ئۇقتۇرۇپتۇ. پادىشا ھېلىقى رەڭدار ئاتنىڭ ئەسلىدە قىزغا ئەلچى ئەۋەتكەن تاز ئىكەنلىكىنى بىلىپ قىزنى كاتتا توي قىلىپ تازغا بېرىپتۇ. تاز مۇرات — مەقسىدىگە يېتىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ئۈچ ئۆستەك ئارا مەھەللىدىن: قاسم ئابلا.

بۇنى سىلەرگە سوغا قىلدى، — دەپتۇ. باينىڭ ئايالى ئۆيگە كىرىپ، ئېرىغا:

— ئاجايىپ پادىшалارمۇ بار ئىكەن. بايلىغىنىڭ ھىساۋى يوق ئىكەن. كىشىلەرگە بىكارغىلا بېرىۋېتىدىكەن، — دەپتۇ. ئەتىسى تۈلكە يەنە كەپتۇ ۋە:

— نامەت پادىشا دىگەن بىر پادىشا بار. ئۇنىڭ مال - دۇنياسى كۆپ، شانۇ - شەۋكىتى ئالەمگە بەشەۋر. لېكىن، پادىشا - نىڭ خوتۇنى يوق. شۇڭا سىلەنىڭ قىزىرىغا ئەلچى بولۇپ كېلىۋىدىم، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان باينىڭ ئايالىنىڭ ئېغىزى قۇلمىغا يېتىپتۇ ۋە دەرھاللا ماقۇل بولۇپتۇ. تۈلكە قايتىپ نامەت قورققانىڭ ئۆيىگە كېلىپ:

— نامەت، ساڭا بىر باينىڭ قىزىنى تەييارلاپ قويدۇم، —

دەپ كۈلۈپتۇ.

— قوي گېپىڭنى، مېنىڭ مۇشۇ نەشپۈت دەرىخىمدىن باشقا ھىچنەرسەم بولمىسا، قانداق قىلىپ خوتۇن ئالمەن، — دەپتۇ نامەت قورققاق. تۈلكە گېپىدە چىڭ تۇرۇپ نامەتنى ئالدىغا سېلىپ مېڭىپتۇ. بىر دەريا بويىغا كەلگەندە نامەتنى بىر تۇپ جىگدە دەرىخىگە چىقىرىپ:

— مۇشۇ يەردە جىم ئولتۇرۇپ تۇرغىن، — دەپتۇ - دە، شۇ يەردە يايلاۋاتقان ماللارنى قوغلاپ بېرىپ دەريا بويىدىكى باتقاقلىققا پاتقۇزۇپ قويۇپتۇ. ئاندىن كېيىن ھېلىقى باينىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ - دە، ئىشىكتىن ھاسىراپ - ھۆمدەپ كىرىپ:

— ۋاي باي غوجام، ۋاي باي غوجام، بىز توپىلۇقنى ئېلىپ كېلىۋاتاتتۇق. دەريادىن ئۆتۈشكە توغرا كەلدى. ئېلىپ كەلگەن مالۇ - دۇنيانىڭ ھەممىسى سۇدا ئېقىپ كەتتى. قويلار پاتقاققا پېتىپ قالدى. نامەت پادىشانى مىڭ تەسلىكتە بىر جىگدىگە چىقىرىپ قويۇپ، سىلەرگە خەۋەر ئېلىپ كەلدىم، —

— سەن بىر تاۋاق يىلىم قاينىتىپ نەشپۈت شېخىغا سۈركەپ قوي. تۈلكە كېلىپ دەرەخقە ياماشسا جەزمەن چاپلىشىپ قالىدۇ. شۇ چاغدا ئۇنى پالتا بىلەن چېپىپ ئۆلتۈرمەسەن؟ — دەپ ئەقىل كۆرسىتىپتۇ. نامەت بۇ مەسلىھەتنى ئاڭلاپ خوشال بولۇپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. ئۇ بىر تاۋاق يىلىم قاينىتىپ نەشپۈت دەرەخنىڭ شاخلىرىغا سۈركەپ قويۇپتۇ. دىگەندەك تۈلكە كېلىپ نەشپۈت دەرەخىگە يامىشىپتۇ. يامىشىپتۇ — دە، بىر تال نەشپۈتمۇ ئالالماي چاپلىشىپ قاپتۇ. نامەت قورققاق قولغا بىر ئاي پالتىنى ئېلىپ تۈلكىنى ئۆلتۈرمەكچى بولغاندا تۈلكە زۇۋانغا كەپتۇ.

— ئەي بۇرادەر، مېنى مۇشۇ ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرساڭ، مەن ساڭا ئۆز ياخشىلىغىمنى كۆرسەتسەم، ساڭا بىر خوتۇن ئېلىپ بەرسەم، — دەپتۇ. نامەت تۈلكىنىڭ ھارامزەدىلىكىنى بىلمەي ئۇنى قويۇپ بېرىپتۇ.

تۈلكە شۇ يەردىن چىقىپ شەھەردىكى چوڭ بىر باينىڭ ئۆيىگە بېرىپ ئىشىكىنى قېقىپتۇ.

— كىم سەن؟ — باينىڭ ئايالى يۈگۈرۈپ چىقىپتۇ. تۈلكە ھەيرانلىق بىلەن:

— مەن تۈلكە دوغا. تۆت ئۆتكەمە بېرىپ تۇرامدىكىن دەپ

كەلگەن ئىدىم، — دەپتۇ. باينىڭ ئايالى ئۆتكەمدىن تۆتنى

ئېلىپ بېرىپتۇ. كەچ بولغاندا تۈلكە كېلىپ ئۆتكەمنى قايتۇرۇپ

بېرىپتۇ. باينىڭ ئايالى ئۆتكەمگە قارىسا ئۆتكەملەرنىڭ ئۆيەر —

بۇيەرلىرىدە ئۈنچە — مەرۋايىتلار تۇرغۇدەك. باينىڭ ئايالى بۇنى

كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپتۇ، لېكىن چاندۇرماي:

— تۈلكە دوغا، ئۆتكەمنىڭ تۆشۈكلىرىدە ئۈنچە — مەرۋايىت،

ياقۇتلار قاپتۇ. بۇنى ئېلىپ كېتىڭ، — دەپتۇ. تۈلكە ھارامزەدە

لىك بىلەن:

— ۋاي — ۋاي، بۇ ئاددىلا نەرسىغۇ، نامەت پادىشانىڭ

ئۆيىدە ئۈنچە — مەرۋايىتلار، ياقۇت — پاقۇنلار ناھايىتى نۇرغۇن.

ئاڭلىغان تۈلكە:

— سەن پۈتۈن ئەۋلادىڭنى ئېلىپ چوڭ تونۇرغا كىرىۋال.
مەن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئوتۇن - ياغاچلارنى تىزىپ قويماي. ئۇلار
كېلىپ سېنى تاپالمايدۇ، — دەپتۇ. يالماۋۇز ماقۇل بولۇپتۇ.
تۈلكە ئوتۇن - ياغاچلارنى توپلاپ ئوت يېقىۋېتىپتۇ. يالماۋۇز
ئۇرۇق - ئەۋلادى بىلەن بىللە تونۇردا كۆيۈپ تۈگەپتۇ. تۈلكە
قولۇپلانغان ئۆيلەرنىڭ ئىشىكىنى ئېچىپتۇ. يالماۋۇز سەمىرىتىپ
يېمىش ئۈچۈن نۇرغۇن ئادەملەرنى سولاپ قويغان ئىكەن. ئۇلار
ئۆز جېنىنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن «مەن ئۇرۇق، سەن سېمىز» دې-

يىشىپ، تۈلكىگە يالۋۇرۇپتۇ. تۈلكە ھەجىيىپ تۇرۇپ: ^{پىلىپ}
— مەن سىلەرنى يەيدىغان يالماۋۇزنى ئۆلتۈردۈم. ئەمدى
سىلەر ئازات بولدۇڭلار، — دەپتۇ ۋە بۇ ئادەملەرنى كېيىندۈرۈپ،
ھەر قايسىسىنى مۇۋاپىق ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپتۇ.
نامەت قورققان كەلگۈچە ھەممە ئىشنى تەق قىلىپ،
تاماقلارنى پىشۇرۇپ قۇيۇپتۇ. نامەت كېلىپ ھىران
قاپتۇ. يالماۋۇزنىڭ ئۆيىدىكى ھېلىقى كىشىلەر نامەت بىلەن
بىللە كەلگەن كىشىلەرنى قىزغىن كۈتۈۋاپتۇ. ئۇلارنىڭ ئالدىغا
ئارقا - ئارقىدىن مەزىلىك تائاملار كەلتۈرۈلۈپتۇ. باينىڭ ئۆيىدىن
بىللە كەلگەن ئەسكەر، كېنىزەكلەر «نامەت پادىشا ھەقىقەتەن
ئادىل پادىشا ئىكەن» دېيىشىپتۇ. بۇ يەردىمۇ قىرىق كېچە -
كۈندۈز توي بويىتۇ. تۈلكە باي تەرەپتىن بىللە كەلگەنلەرنى
نۇرغۇن مال - دۇنيا بىلەن يولغا سايىتۇ.
ئىشلار تۈگىگەندىن كېيىن تۈلكە:

— نامەت ئاداش، سەن مېنى ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرۇپ قويدۇڭ.
مەنمۇ ساڭا نۇرغۇن ياخشىلىق قىلدىم. ئەگەر مەن ئۆلۈپ كەتسەم
قانداق قىلسەن؟ — دەپتۇ. نامەت مىننەتدارلىق بىلەن:

— راست تۈلكە قېرىندىشىم. سەن ماڭا كۆپ ياردەملەرنى
قىلدىڭ. بۇ ياخشىلىغىڭنى ئۆلسەممۇ ئۇنتۇمايمەن. ئەگەر سەن
ئۆلۈپ كەتسەڭ، سەن ئۈچۈن ئالتۇن جىنازا ياسىتىمەن. يەرلىگىڭ

دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان باي دەرھال خىزمەتكارلىرىنى ئىشقا سېلىپ، نامەت قورققاننى ئۆز ھوزۇرىغا ئېلىپ كەپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپلا توي تەييارلىغىنى قىلىپ قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپتۇ. توي تۈگىمگەندىن كېيىن تۈلكە «قايتىپ كېتەيلى» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. باي نامەتنى ۋە قىزىنى نۇرغۇن ئەسكەر، كېنىزەك، پۇل - مال - دۇنيالار بىلەن يولغا سايپتۇ. نامەت قورقۇپ:

— ئويۇمدە ھىچنەرسە بولمىسا، بۇ خوتۇننى نىمە بىلەن باقمەن؟ سەن مېنى رەسۋا قىلىدىغان بولدۇڭ. — دەپتۇ تۈلكىگە. تۈلكە بولسا ھىلە ئىشلىتىپ:

— سەن مېنىڭ كەينىمدىن ماڭساڭلا بولىدۇ، — دەپتۇ. تۈلكە شۇنداق قىلىپ خېلى ئالدىدا مېڭىپ يايلاقتىكى قوي، كالا، ئات بېقىۋاتقانلارغا:

— سىلەر، ھىلى كېلىدىغان ئادەملەر «بۇ كىمنىڭ ماللىرى؟» دەپ سورىسا، «نامەت پادىشانىڭ» دەپ جاۋاب بېرىڭلار. بولمىسا ماللىرىڭلارنىڭ ھەممىسىنى يەپ كېتىدۇ، — دەپتۇ. مالچىلار قورقۇپ ماقۇل بولۇپتۇ. نامەت ئارقىسىدىن كەپتۇ. ئۇنىڭ بىلەن بىللە كەلگەن كىشىلەر:

— بۇ كىمنىڭ ماللىرى؟ ئەجەپ كۆپ ئىكەن، — دەپ سوراپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان مالچىلار:

— نامەت پادىشانىڭ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. تۈلكە بولسا ئوتتۇز يەتتە باشلىق يالماۋۇزنىڭ ئۆيىگە كەپتۇ. بۇنى كۆرگەن يەتتە باشلىق يالماۋۇز:

— سەن بۇ يەرگە نىمىشقا كەلدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ. تۈلكە:

— سىز بىلەن جەڭ قىلغىلى نۇرغۇن ئەسكەرلەر كېلىۋاتىدۇ، — دەپتۇ.

— ئەمدى مەن قانداق قىلاي؟ مېنىڭ ئادىمىم ئاز. تۈلكە

ئاداش، ماڭا بىر ئەقىل كۆرسەت، — دەپتۇ يالماۋۇز. بۇ گەپنى

مەلىكە قانخور ھىكايىسى

بۇرۇن مەلۇم شەھەردە بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇ پادىشا
شانىڭ ئىرىمۇ پەرزەنتى يوق ئىكەن. پادىشا بىر كۈنى:
— مەن ئەمدى قېرىدىم. خۇدايتائالا ماڭا ئۇزۇن ئۆمۈر،
شۇنچە كۆپ بايلىق، تاجۇ - تەخت بەردى، كاشكى ماڭا بىرەر مۇ،
پەرزەنت بەرمىدى. بىر پەرزەنت بەرگەن بولسا، ئۇ مېنىڭ ئور-
نۇمغا دەسسە مېنىڭ ئېتىم ئۆچمەيتتى، چىرىغىم ئۆچمەيتتى
بىراق، مېنىڭ پەرزەنتىم يوق. مەن ئالەمدىن ئۆتسەم مالۇ - دۇن
يالسىم دۈشمەنلىرىمگە قېلىپ، مېنىڭ ئېتىمۇ، چىرىغىمۇ ئۆچ-
دىغان بولدى. — دەپ ئويلاپ كۆپ ھەسرەت چېكىپ، پەرىشان بولۇپتۇ.
— ئى پادىشاھى ئالەم، نىمە ئانچە پەرىشان يۈرۈپتۇ؟
ئۆزلىرىگە نىمە بولدى؟ — دەپتۇ خانىش. پادىشا:
— ھەي خوتۇن، سەن بىرەر پەرزەنت تۇققان بولساڭ
كۆڭلۈم يېرىم بولمىغان بولاتتى، — دەپتۇ.
— ئى پادىشاھىم، ئۇنداق بولسا ئەلگە چوڭ نەزىرە بەر-
سەڭ، خۇدايىمنىڭ رەھىمى كېلىپ بىرەر پەرزەنت بېرىپ قالسا
ئەجەپ ئەمەس. — دەپتۇ خانىش.
پادىشا ئايالىنىڭ گېپى بويىچە يۇرتقا چوڭ نەزىر بېرىپتۇ.
ئاخىشى بولسا تەرەت ئېلىپ يېتىپتۇ. پادىشا چۈشىدە بىر نۇرانە
كىشىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ كىشى پادىشاغا «ئەي پادىشاھى ئالەم،
سېنىڭ خۇداپائالغا قىلغان تەلەپلىرىڭ ئىچاۋەت بولدى. بېشىڭغا

شاھزادە بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ شاھقا مۇنداق خەت يېزىپتۇ:
 ئەي ئاتا، مەن ئون يەتتە ياشقا كىرىپ قالدىم. سىزنىڭ دۆلەت
 تىڭىزدە ساغلام ئۆسۈپ چوڭ بولدۇم. سىزنىڭ يېشىڭىزنىمۇ بىر
 يەرگە بېرىپ قالدى. مەن سىزنىڭ دەۋرىڭىزدە ئويىناپ - كۈلۈپ،
 ساياھەت قىلىپ، ھوزۇر سۈرۈپ، خەلقى - ئالەم ئالدىدا نام
 چىقىرىۋالاي. مەن سىزنىڭ تەختىڭىزگە ۋارىسلىق قىلىشىم مۇمكىن.
 كۈنلەرنىڭ بىرىدە خۇدايتائالا ھەر كىشىگە ئاتا قىلغان ئۆلۈم
 سىزنىڭ يېشىڭىزغا چۈشۈپ، سىزنى ئۇ ئالەمگە ئېلىپ كەتسە،
 ئۇ چاغدا مەن پادىشانىڭ بالىسى دەپ ئوتتۇرىغا چىقسام كىممۇ
 ماڭا ئىشەنسۇن. پادىشانىڭ نەدىمۇ بالىسى بولسۇن، دەپ ھىچكىم
 ماڭا ئىشەنمەيدۇ. ئۇ چاغدا تەختىڭىز باشقا كىشىنىڭ قولىغا
 چۈشۈپ كەتمەمدۇ؟!...»
 پادىشا خەتنى كۆرگەندىن كېيىن «بالام ئەمدى ئەقلىڭگە
 كەپتۇ» دەپ سۆيۈنۈپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ پۈتۈن شەھەر
 خەلقىنى يىغىپ بالىنىڭ ئات توپىنى قىلىپ بېرىپتۇ. توي قىرىق
 كۈن داۋاملىشىپتۇ. توي ئاخىرلىشىپ بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن
 كېيىن پادىشا ئوۋچىلىرىنى باشلاپ قۇش ۋە باشقا كېرەكلىك
 نەرسىلەرنى ئېلىپ شىكارغا چىقىپتۇ.
 بىر كۈنى بىر ئوۋچى شاھزادىگە:
 — ئەي شاھزادە، جاڭگال دىگەندە توشقان يار. ئۇ بار،
 بۇ بار. يەنە بىر چىقىپ ئوۋلاپ كەلمەيمىزمۇ؟ — دەپ مەسلىھەت
 مەت سايپتۇ. شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئاتىسىنىڭ يېنىغا كىرىپ:
 — ئەي ئاتا، مەن ئوۋ قىلغىلى بارسام، رۇخسەت
 قىلىشىڭىز، — دەپتۇ. پادىشا:
 — ئى ئوغلۇم، مەن جامالىڭنى بىردەم كۆرمىشەم تۇرالمايتتە
 تىم. سەن جاڭگالغا كېتىپ بىرەر - يېرىم كۈندە كەلسەڭ مەن
 قانداقمۇ چىدايمەن؟ — دەپتۇ. ئوغلۇ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاندىن

بىر ئالما قويدۇم. بۇ ئالمىنى ئىككى يارچە قىلىپ يېرىمنى سەن بىگىن. يېرىمنى ئايالنىڭ يىسۇن، ئاندىن ئىككىگىلار بىر تەككىگە باش قويساڭلار خۇدايتائالا سىلەرگە پەررەت ئاتا قىلىدۇ» دەپتۇ. پادشا ئۇيغىنىپ قارىسا راستنىلا بېشىدا بىر ئالما تۇرغۇدەك. ئۇ ناھايىتى خوشال بولۇپ ئالمىنى ئىككى پارچە قىلىپ يېرىمنى ئۆزى يەپتۇ. يېرىمنى ئايالغا بەگۈرۈپتۇ. راست دىگەندەك. خۇدايتائالا ئۇنىڭغا بىر پەررەت ئاتا قىپتۇ. خانىش توققۇز ئاي، توققۇز كۈن، توققۇز سائەتتە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. پادشا خوشاللىقىدا قىن - قېنىغا پاتماي قاپتۇ. «ئوغلۇمغا كۆز تېگىپ كېتىدۇ، چەتنەپ قالىدۇ» دەپ ئەنسىرەپ ئوغلىنى ھىچ كىمگە كۆرسەتمەي بىر باغدا بېقىپتۇ. بۇ بالىنىڭ تۇغۇلغانلىغىنى ئانىسى، دادىسى بىر موللا، بىر ئاشپەز ۋە بىر تۇغۇت ئانىسىلا بىلىدىكەن. ئاندىن باشقا ھىچكىم بىلمەيدىكەن. بالا كۈنلەردىن كۈن ئۆتۈپ مەكتەپكە كىرىپ ئوقۇپتۇ. ھەر خىل ئىلىملارنى پىششىق ئۆگىنىپتۇ. شاھزادە ئون يەتتە ياشقا كىرىپ قاپتۇ. بىز كۈنى موللام شاھزادىگە:

«؟ — ئى ئوغلۇم، سەن ئاتاڭنىڭ دۆلىتىدە ئوبدان ئۆستۈڭ. ئەمدى ئون يەتتە ياشقا كىرىپ قالدىڭ. ئاتاڭ كاتتا پادشا. ئاتاڭنىڭ دۆلىتىدە تۆت - بەش كۈن سىرتقا چىقىپ سەيلە قىلىپ «كىمنىڭ بالىسى» دېسە «پالانى پادشانىڭ بالىسى» دەپ نام چىقىرىۋالساڭ بولاتتى. ئەتە تۇرۇپ ئۆگۈنلۈككە قازا يېتىلپ، ئاتاڭ پۈككىدە ئۆلۈپ - تارتىپ قالسا، ئۇ چاغدا «مەن پادشانىڭ بالىسى» دېسەڭ كىم ئىشىنىدۇ؟ «نەدىمۇ پادشانىڭ بالىسى، بولسۇن؟! بىز پادشانىڭ بالىسى بارلىغىنى ئەزەلدىن ئاڭلىنىمىغان ھەم كۆرۈمگەن» دەپ تۇرۇۋالسا، ئاتاڭنىڭ تاجۇ - تەختى باشقىلارنىڭ قولىغا قالمادۇ؟ ئۇ ۋاقىتتا مەن، ئاتاڭ گۇۋالىق بەرگەن بىلەن كىم ئىشىنىدۇ؟ — دەپتۇ.

كېيىنكى تىرىك تۇتۇپ ئاتامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارسام، ئاتام
قەۋەتلا خوشال بولىدۇ. شۇڭا كېيىنكى ئاتامئالار، قوغلاپ تىرىك
تۇتۇۋالايلى، — دەپتۇ. ئوۋچىلار كېيىنكى قوغلاپتۇ. كىيىك تۇتۇق
بەرمەي، يىراقلاپ قېچىپمۇ كەتمەي، ئوۋچىلار ئىتتىك ماڭسا
ئۇمۇ ئىتتىك مېڭىپتۇ. ئوۋچىلار ئاستا ماڭسا ئۇمۇ ئاستا مېڭىپتۇ.
شۇنداق قىلىپ نامازشام بولۇپ كېتىپتۇ. ئوۋچىلار كېيىنكى
تۇتالماپتۇ. باشقا ئامال بولماي شاھزادە قۇشنى قويۇپ بېرىشكە
بۇيرۇق بېرىپتۇ. قۇش ئەگىپ ئۇچۇپ بېرىپ كىيىك ئۈستىگە قونۇپتۇ.
قۇش قونۇشى بىلەن تەڭ، كىيىك بىرلا يۇمۇلاپ، چاشقاندىك
كېچىك بىر نەرسىگە ئايلىنىپ قۇم يېنىدىكى كېچىك بىر تۆشۈك
كە كىرىپ غايىپ بولۇپتۇ. بۇ كىيىك ئەسلىدە يەتتە باشلىق
يالماۋۇزنىڭ كىيىكى ئىكەن. كىيىككە ھىچكىم چېقىلالمايدىكەن.
ئوۋچىلار ئاخىرى مەسلەھەتكە چۈشۈپتۇ: «پادىشا بالام كەلمىدى،
دەپ ئاللىقاچان بىزنىڭ بالا - چاقىلىرىمىزنى ئۆلتۈرۈپ بولدى.
بۇ ھالدا بىزمۇ پادىشانىڭ ئالدىغا بارساق ھايالسىزلا ئۆلتۈرىدۇ.
بۇ پادىشانىڭ يۇرتىدىن باشقا يۇرتمۇ - يۇرت. ھەممىمىز بىرلىشىپ،
شاھزادىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ باشقا يۇرتقا چىقىپ كېتىپ بەش، ئون
كۈن بولسىمۇ خاتىرجەم كۈن كەچۈرەيلى. بىز شاھزادىنى ئېلىپ
بارساق پادىشا گۇنايمىزدىن كەچسىغۇ كەچتى. ئەگەر بالامنى
نېمىشقا دىگەن قاراردا ئەكەلمەيسەن دەپ، بىزنى ئۆلۈمگە بۇي
رما تۈگەشكىنىمىزلاشۇ. ئۇنىڭدىن كۆرە بۇ شاھزادىنى ئۆلتۈرۈۋې
تىپ باشقا يەرگە كېتەيلى» دىگەن قارارغا كېلىشىپتۇ. شاھزادە
ناھايىتى زېرەك بولغاچقا ئۇلارنىڭ كۆڭلىدىكى ئويلىرىنى
سېزىۋاپتۇ - دە، ئاتقا بىر قامچا ئۇرۇپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كېتىپتۇ.
كەلگەن يولى ئارقىسىدا قاپتۇ. قالغانلار: —
شاھزادە قاچتى، ۋاي قوغلاڭلار، — دەپ ئۇنى قوغلاپتۇ.
شاھزادىنىڭ ئېتى ناھايىتى ياخشى ئات بولغاچقا ئۇلار پەقەت

كېيىن پادىشا ئىلاجىسىز ماقۇل بولۇپتۇ. ھەممە ئوۋچىلارنى يىغىپ،
— بۈگۈن كۈن چۈش بولۇپ قالدى. ئەگەر شاھزادىنى
بۈگۈن ئوۋغا ئېلىپ بېرىپ ئەتە چۈشكەچە قايتۇرۇپ كېلەلمىسەڭ
لار، ھەر بىرىڭلارغا مۇشتۇمدە كىتىن ئالتۇن بېرىمەن. ئەگەر چۈش
بىلەن كېلەلمەي ناماز پىشىغۇغا قالساڭلار، ھەممىڭلارنىڭ كاللىسىنى
ئالمىمەن. بازلىق مال — دۇنيارىڭلارنى تالان — تاراج قىلىمەن.
كاللاڭلار ئۆلۈمگە لايىق، مال — دۇنيارىڭلار غەزىنەمگە لايىق، —
دەپ تاپشۇرۇپتۇ ۋە شاھزادىنى يۈزدەك ئوۋچىغا قوشۇپ جاڭگال
غا يولغا ساپتۇ.

شاھزادە جاڭگالغا چىقىپ ئۇزۇن يوللارنى يۈرۈپتۇ. شاھزادە
اھەر قېتىم ئاتىسى بىلەن ئوۋغا چىققاندا سەپنىڭ ئالدىدا مېڭىپ،
نۇرغۇن كىيىم، توشقان ئوۋلىغان ئىكەن. لېكىن بۇ نۆۋەت
شاھزادىگە ھىچنەمە ئۇچرىماپتۇ. ناماز شامغىچە مېڭىپتۇ. كېچىچە
مېڭىپتۇ. ئەتىسى چۈشكەچە مېڭىپتۇ، يەنىلا ھىچقانداق نەرسە
ئۇچرىماپتۇ. ئەمدى يانا يىلقى دەپ تۇرۇشىغا يىراقتىن بىر دۆڭ
كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە دۆڭلۈكنى كۆرۈپ:

— ئاۋۋ كۆرۈنگەن دۆڭگە بىر چىقىپ بېقىپ ئاندىن قايتىپ
تايلى. دۆڭنىڭ يېنىدا بىرەر نەرسە بولسا تېخى ياخشى، بولمىسا
مەيلى، — دەپتۇ. ھەممەيلى شۇ دۆڭگە ئات ساپتۇ. ئولار
ناماز شام بۇلاي دىگەندە دۆڭگە يېتىپ كەپتۇ. دۆڭگە چىقىپ
قارصا، دۆڭنىڭ يېنىدا بىر كىيىم ئوتلاپ يۈرگۈدەك. ئۇ كىيىم
نىڭ يېنىدا كىچىككىنە ئالتۇن تاج، بېلىدە كەمەر، تۆت پۈتۈمدا
تۆت ئالتۇن قوڭغۇراق بار ئىكەن. بۇ كىيىم يورغىلىسا بىر خىل،
سەكرىسە يەنە بىر خىل مۇزىكىغا ئوخشاش يېقىملىق ئاۋاز چىقىرىدىكەن.
شاھزادە بۇنى كۆرۈپ ناھايىتى خوشال بولۇپتۇ ۋە:

— مەن ئاتامدىن ئايرىلىپ تۇنجى قېتىم ئوۋغا چىققاندا
ھىچنەرسە ئۇچرىماي ئاقبۇتتە بۇ كىيىم ئۇچرىدى. مەن بۇ

— شاھزادە كەپتۇ، ئاتنى توقۇڭلار! — دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۇلار-
نىڭ بەزىلىرى ئىگەرنى تەتۈر توقۇپتۇ. بەزىلىرى ئاتنىڭ ئارقى-
سىغا يۈگەن، ئاغزىغا قوشقۇن ساپتۇ. ئۇلار جابدۇنۇپ بولغۇچە
شاھزادە ئاتقا قامچا ئۇرۇپ يىراقلاپ غايىپ بولۇپتۇ. ئۇلار
شاھزادىنى تۇتالماپتۇ. شاھزادە شەھەر تامان يۈرۈپ كېتىپتۇ.
ئوۋچىلار بۆلۈنۈپ، شاھزادىنى ئىزلەپ شەھەر - شەھەرلەرگە
راۋان بولۇپتۇ. شاھزادە ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كېلىپ دادىسىنىڭ
يېنىغا كىرمەي ئۆزى چوڭ بولغان باغدىكى ئۆيىگە كىرىپتۇ.
قىرىق ئۆينىڭ ھەممىسىنىڭ ئىشىكىنى تاقاپ، ھېلىقى رەسىمنى
ئۆينىڭ بىر تېمىغا چاپلاپتۇ - دە، رەسىمگە بىر قارىغانچە ئون
يەتتە كۈن قاراپ قاپتۇ.

ئەمدى گەپنى پادىشاھتىن ئاڭلايلى: ئون نەچچە كۈندىن
بېرى ئوغلىدىن خەۋەر ئالالمىغان پادىشاھ سەرت - نادامەتتە
ساراڭ بولۇپ كېتىپتۇ. «كىمدە - كىم بالادىن خەۋەر ئېلىپ
كەلسە مۇشتەك ئالتۇن بېرىمەن» دەپتۇ. قىرىق كۈن بولغاندا
ئات باقار پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ:

— دات پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ.
— ھە نىمە گەپ؟ — دەپتۇ پادىشاھ.
— بېشىمدىن قورقمەن، — دەپتۇ ئات باقار.
— ھەرقانداق ئېغىر گۇناھنىڭ بولسا ئۆتتۈم، دېگەن، —
دەپتۇ پادىشاھ.

— مەن شاھزادىغا توقۇپ بەرگەن ئات قۇرۇق قايتىپ
كەلدىملى بۈگۈن قىرىق كۈن بولدى. شاھزادىنى كۆرەرمەن دېۋ-
دىم، شاھزادىنى كۆرمىدىم. شاھزادىنىڭ باغدىكى ئۆيى تاقىلىپ
قالغىلىمۇ بۈگۈن قىرىق كۈن بولدى. ئىشىك پەقەت ئېچىل-
مىدى، — دەپتۇ ئات باقار. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ، ۋەزىرلىرىنى
باشلاپ باققا بېرىپ، شاھزادە چوڭ بولغان ئۆينىڭ ئىشىكىنى

يېتەلمەپتۇ، شاھزادە قېچىپتۇ، قېچىپتۇ، ئەتىسى پەشمان بولغاندا
كۆز يەتكۈسىز بىر قاقاسلىققا چىقىپ قاپتۇ. ئۇ شۇنداق كېتىپ
بارسا، ئالدىغا بىر ئاپپاق ساقاللىق بوۋاي ئۇچراپتۇ. بوۋاي
قوينىدىن بىر نەرسىنى ئېلىپ يەنە قوينىغا سالارمىش. گاھ
قاقلاپ كۆلسە، گاھ يىغلارمىش. شاھزادە بوۋاينىڭ ئالدىغا
كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۈم بوۋاي. قوينىڭىزدىن بىر نەرسىنى
ئالغىنىز كۈلىشىز، ئۇنى قوينىڭىزغا سالغىنىز يىغلايسىز. بۇ زادى
تېمە ئۈچۈن؟ قوينىڭىزدىكى نەرسىنى بىر كۆرۈپ باقسام، ئاندىن
سىزنى مۇشۇ چۆلدىن ئەپچىقىپ قويسام قانداق؟ — دەپتۇ. بۇ
گەپنى ئاڭلىغان بوۋاي:

ئى بالام، قوينۇمدىكى نەرسىنى كۆرسەڭ شۇئانلا ئاتتىن
يېقىلسەن. مېنىڭ ياشلىق باھارم كەتتى، بىر پۈتۈم گۆرگە
سايىڭلىدى، لېكىن مېنىڭ ئۆلۈمۈم ساڭا باغلىق. مەن مۇشۇ
چۆل تەجەزىدە يۈرگىلى ئون يەتتە يىل بولدى. مەن ئەمدى
ئۆلمەن. سەن مېنىڭ نامىزىمنى چۈشۈرۈپ، مۇشۇ يەردە قويغىن.
قوينۇمدا بىر رەسىم بار. ئۇنى ئال. لېكىن ئۇ رەسىمگە پەقەت
قارىغىن. رەسىمنى قوينۇڭغا سېلىپ ئۆزەڭنىڭ شەھىرىگە بارغان
دىن كېيىن ئۇنى كۆر. ئاڭغىچە ئۇ رەسىمگە قارىساڭ چۆل
باياۋاندا ئابۇت بولسەن. بالام، مېنىڭ ئەجلىم ساڭا باغلىق. —
دەپلا تىجان ئۇزۇپتۇ. شاھزادە بوۋاينى قۇم بىلەن يۇيۇپتۇ. بوۋاي
نىڭ قوينىغا قولىنى سالسا دېگەندەك بىر رەسىم چىقىپتۇ. شاھ
زادە ئۇنىڭغا قازىمايلا قوينىغا سېلىپتۇ. بوۋاينى كىپەنلەپ
يەرلىگىگە قويۇپتۇ. ئاندىن ئاتقا مىنىپ كەلگەن يولى بىلەن
ئارقىسىغا يېنىپتۇ. شۇنداق مېڭىپ بىر يەرگە كەلسە ئۆزى
بىلەن بىللە چىققان ئوۋچىلار ئاتتىن بىرنەچچىنى ئۆلتۈرۈپ،
كاۋاپ قىلىپ يەپ ياتقۇدەك. ئۇلار شاھزادىنى كۆرۈپلا:

دىن كېيىن ھەممە شەھەردىن «بۇ رەسىمدىكى قىز بالا بىزنىڭ شەھرىمىزدە يوق ئىكەن» دىگەن مەزمۇندا جاۋاپ كەپتۇ.

— رەسىمدىكى قىز يوق ئىكەن، بۇ رەسىمنى قىياس بىلەن سىزغان ئوخشايدۇ. مەن رەسىمدىكىدىن بۆلەك ھەرقانداق قىز بولسا ئېلىپ بېرەي، — دەپتۇ پادىشا ئوغلىغا ئائىلاچلىقتا. بۇ گەپنى ئاڭلىغان شاھزادە:

— رەسىمدىكىدىن بۆلەك ھەرقانداق قىز بىلەن توي قىلمايمەن، — دەپتۇ. ئۇلار باشقا شەھەرلەردىن كەلگەن سودىگەرلەر-دىن سۈرۈشتۈرۈپتۇ. بىر كۈنى تۆت يۈز كارۋان كەپتۇ. پادىشا ھەممىسىنى ئۈچ كۈن كاتتا مېھمان قىپتۇ ۋە:

— ئەي كارۋانلار، سىلەر شەھەردىن شەھەرگە بارىسىلەر. مۇشۇ رەسىمدىكى قىزنى كۆرگىنىڭلار ياكى ئۇ توغرىلىق بىرەر خەۋەر ئاڭلىغىنىڭلار بارمۇ؟ — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان كارۋانلار: — بۇنداق قىز ئادىمىزاتتىن تۇغۇلمايدۇ. بۇنداق قىزنى بىز ھەم كۆرمىگەن ھەم ئاڭلىمىغان، — دېيىشىپتۇ. شاھزادىنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ ۋە:

— بۇنداق قىز بولمىسا بۇ رەسىمنى كىم سىزدى؟ مەن بۇ رەسىمنى تىزىمنىڭ ئاستىغا باسۇرۇپ قويماي. ھەرقانداق ئادەم مۇشۇ رەسىمگە ئوخشىتىپ بىر رەسىم سىزىپ چىقالمىسا، ئاتام ماڭا ھەرقانداق قىزنى ئېلىپ بەرسە مەيلى، — دەپتۇ.

ئۇنداق رەسىمنى سىزىشقا ھەممە ئادەم ئاجىز كەپتۇ. شاھزادە بۇ قىزنىڭ ئىشى پىراقدا خاراپ بولۇشقا باشلاپتۇ. ئۈچ ئايدىن كېيىن باشقا بىر شەھەردىن ئۈچ سودىگەر كەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە ئۇلارنى ئوردىغا چاقىرتىپ، ھېلىقى قىزنىڭ رەسىمىنى كۆرسىتىپ:

— مۇشۇنىڭغا ئوخشايدىغان قىزنى بىرەر يەردە كۆردىڭلارمۇ ياكى بىرەر يەردە بارلىغىنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.

ئۇرسا ئېچىلمايتۇ. ياغاچچى چاقىرتىپ كېلىپ ئىشىكىنى بۇزدۇرۇپ
ئۆيگە كىرسە شاھزادە تامدىكى رەسىمگە قاراپ ياتقان. ئۆزى
بىر تېرە، بىر ئۈستىخان بولۇپ قالغان. جېنى يوقمىكىن دىسە،
كۆزلىرى مىدىرلىغۇدەك، جېنى بارمىكىن دىسە جىم تۇرغۇدەك.
ئاخىرى شاھزادىنى تالاغا ئېلىپ چىقىپتۇ. بىرسى تىرىك دەپتۇ.
پادىشا تىۋىپ چاقىرتىپتۇ. شەھەردە توقسان ياشلىق بىر ھېكم
بار ئىكەن، نەۋكەرلەر ئۇنى تىپىپ كەپتۇ. ھېكم شاھ
زادىنى كۆرۈپ:

— بۇ بالىنى ساقايتىش مۇمكىن، لېكىن ناھايىتى
قىيىن، — دەپتۇ.

— ھەرقانداق ئادەم بالىنى ساقايتسا نىمە تەلەپ قىلسا
شۇنى بېرىمەن، — دەپتۇ پادىشا.

— ئەمەسە قازان، كىپەك تەييارلاڭ، — دەپتۇ ھېكم. ئۇ
قازاندا كىپەكنى قورۇپ، قاينىتىپتۇ. شاھزادىنى دۈم، ئوڭدىسىغا
ئۆرۈپ — چۆرۈپ ياتقۇزۇپ، كىپەكنىڭ سۈيىنى شاھزادىگە بىر
قوشۇق، بىر قوشۇقتىن ئىچكۈزۈپتۇ. بۇ ئىشنى ئۈچ كۈن داۋام
لاشتۇرۇپتۇ. ئۈچ كۈندىن كېيىن بىر قىزنى شاھزادىنىڭ تەيىدىسىگە
يەنە بىر قىزنى دۈەبىسىگە تېگىپتۇ. قىرىق كۈن بولغاندىن
كېيىن شاھزادە ھۇشقا كەپتۇ ۋە دادىسىغا:

— ئانا، مېنى داۋالاپ ھۇشۇمغا كەلتۈرۈپسەن. مەن ماڭا
ئاشۇ رەسىمدىكى قىزنى ئېلىپ بەرسەڭ، ئەگەر سەن ھۇشۇ رەسىم-
دىكى قىزنى ئېلىپ بېرەلمىسەڭ، مەن ھۇشۇ قىزنىڭ يولىدا
ئۆلۈۋېلىشتىن يانمايمەن، — دەپتۇ. پادىشا بۇ گەپنى ئاڭلاپ:
— ئى بالام، مېنىڭ قول ئاستىدا تۆت يۈز نەچچە
شەھەر، نەچچە ئون مىليون ئادەم تۇرسا، بۇ رەسىمدىكىدەك قىز
چىقمايدۇ؟ — دەپتۇ.

پادىشا ھەممە شەھەرگە نامە ئەۋەتىپتۇ. ئالتە ئاي ئۆتكەن

شاھزادىگە قىرىق خېچىرلىق ئالتۇن - كۈمۈش ۋە قىرىق ئادەم بېرىپتۇ. شاھزادە ھېلىقى ئۈچ سودىگەردىن قاچان ماڭىدىغانلىغىنى سوراپتۇ. ئۇلار:

— بىز ئەكەلگەن ماللارنى قاچان سېتىپ بولساق، شۇ چاغدا يولغا چىقىمىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. شاھزادە بۈگۈپ لەرنى شاھقا يەتكۈزگەندىن كېيىن، پادىشا پۈتۈن شەھەرگە يارلىق چۈشۈرۈپ:

— ھەممە ئادەم مۇشۇ ئۈچ سودىگەردىن مال ئالىدۇ. باشقا سودىگەرلەر مال ساتمايدۇ. ئەگەر كىم خىلاپلىق قىلسا كالىسى ئۆلۈمگە، پۇل - دېلى تالانغا، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ سودىگەرلەر ماللىرىنى تېزلا سېتىپ بولۇپتۇ.

— ئەمدى ماڭارسىلەر؟ — دەپتۇ پادىشا.

— پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىنىڭ شەپقەتلىرى بىلەن سودىمىز ناھايىتى ياخشى بولدى. ئەمدى بىز ئانچە - مۇنچە بىر نەرسە ئېلىۋالساقلا ماڭمىز، — دەپتۇ ئۈچ سودىگەر. شۇنىڭ بىلەن پادىشا يەنە يارلىق چۈشۈرۈپتۇ. پۈتۈن شەھەردە ھەممە ئادەم مال ساتقىلى بازارغا چىقىپتۇ. ئۈچ سودىگەردىن باشقا ھەرقانداق ئادەم مال ئالماپتۇ، كېيىن بۇ سودىگەرلەر پادىشا ھوزۇرىدا ئۈچ كۈن مېھمان بولۇپتۇ. ئاندىن شاھزادە بىلەن بىللە يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار توپ - توغرا ئالتە ئاي يول يۈرگەندىن كېيىن بۇ سودىگەرلەرنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. سودىگەر- لەر شاھزادىگە:

— ئى شاھزادە، بىزنىڭ ئۆيىمىز چەتتىرەك. بۇ ماللارنى ئۇ يەرگە ئېلىپ بېرىپ چۈشۈرۈش ئەپسىزرەك. شۇڭا سىزنى مال - مۈلۈكلىرىڭىز بىلەن ساراينغا چۈشۈرۈپ قويساق، بىز ۋاقىت تاپقاندا ئاندىن سىزنى ئېلىپ چىقساق، — دەپتۇ. شاھزادە ئاقۇل بولۇپ كاتتا بىر ساراينغا چۈشۈپتۇ. ئورۇنلىشىپ بولغاندىن كېيىن

بۇ ئۈچ سودىگەر بىر بىرىگە قارىشىپ كۈلۈشۈپ تۇرۇپ:
— ئى شاھزادە، بىز بۇ قىزنى كۆرگەن، — دەپتۇ. بۇ
گەپنى ئاڭلىغان شاھزادە:

— «كۆرگەن» دىگەن ئاغزىڭلاردىن ئۆرگىلەي، — دەپ،
يەتتە لىگەندە ئالتۇن ئېلىپ چىقىپ سودىگەرلەرنىڭ بېشىدىن
ئۆرۈپتۇ. ئاندىن:

— سىلەر بۇ قىزنى نەدە كۆرگەن؟ بۇ قىز كىمنىڭ
قىزى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— بۇ قىز باشقا بىر پادىشانىڭ قىزى. ئۇ ئون تۆت
ياشقا كىرگەندىن تارتىپ پادىشالىق تاجىنى كىيدى. ئەمدىلا ئون
يەتتە ياشقا كىردى. ئۇ يەتتە مىڭ يەتتە يۈز يەتمىش يەتتە
شەھەرگە سۇلتان، — دەپتۇ سودىگەرلەر. شاھزادە بۇ گەپلەرنى
ئاڭلاپ دەرھال ئاتىسىغا يەتكۈزۈپتۇ.

— مېنىڭ ھۆكۈمۈم ئاران تۆت يۈز نەچچە شەھەرگە
يېتىدۇ، ئۇ قىزنىڭ ھۆكۈمى سەككىز مىڭدەك شەھەرگە يېتىدىكەن.
ئۇنىڭ بىلەن مەن قانداق تەڭ بولالايمەن؟ مەن ئۇنىڭغا كىشى
قويۇشقا ئاجىزلىق قىلىمەن. ئۇنى ئۇرۇشۇپ ئالاي دىسەم، ئۇنىڭ
لەشكەرلىرى تولا. يەنە بىر تەرەپتىن، سېنىڭ خوشلۇغۇڭنى دەپ
شۇنچە كۆپ شەھەر خەلقىنى قىرغىن قىلسام، قىيامەت كۈنى
ئۇلارنىڭ ئۇۋالىدىن قانداق چىقارمەن؟ — دەپتۇ پادىشا. بۇ
گەپلەرنى ئاڭلىغان شاھزادە:

— ئى ئاتا، بۇ سۆزىڭىز ھەق. مەن بىر ئادەم، شەھەر
خەلقى كۆپ. مەن ئۈچۈن نۇرغۇن ئادەمنىڭ قېنىنى تۆكسىڭىز
قىيامەت كۈنى بۇنىڭ ئۇۋالىغا قالىسىز. ھەرقانداق بالا كەلسە
مەن تارتاي. ماڭا ئاز — تولا مالۇ — دۇنيا بېرىڭ. مەن شۇنىڭغا
تايىنىپ ئىلاج قىلالىسام قىزنى قولۇمغا كەلتۈرەي. بولمىسا شۇ
قىز يولىدا قۇربان بولاي، — دەپتۇ. پادىشا بۇنىڭغا قوشۇلۇپتۇ.

سدا گۈمبەزدەك بىر خوتۇن ياتقۇدەك، شاھزادە «ئانام» دىگەن
بىر ھېلىقى خوتۇننىڭ يېنىغا كېلىپ توختاپتۇ. بۇ ئاۋازنى
ئانگىلىغان ئايال كۆزىنى ئېچىپ بىر قارايتىكەن، شاھزادە «ئاھ،
مېنىڭ ئانام ئەمەسكەن» دىگەنچە ئارقىسىغا يېنىپتۇ. شۇنداق
قىلىپ شاھزادە باغدا خېلى ئۇزۇن ئايلىنىپ يۈرۈپ، ئاخىرى
بىر پىلان تۈزۈپتۇ. ئۇ ساراينغا قايتىپ، قىرىق خېچىرغا ئارتىپ
كەلگەن ئالتۇن - كۈمۈشلىرىنى سەرپ قىلىپ، ئاجايىپ گۈزەل
بىر مۇنچا ساپتۇ. تاملىرىنى ھەر خىل ھەرياڭزا نەققاشلار
بىلەن بېزەپتۇ. خىلمۇ - خىل رەسىملەرنى - قۇشلارنى،
ھايۋانلارنى سىزدۈرۈپتۇ. ھەتتا ئۆزى ئوۋدا كۆرگەن ھېلىقى
كىيىكىنىمۇ سىزدۈرۈپتۇ. بۇ مۇنچىغا پەقەت يۇقۇرى مەرتىۋىلىك
لەرلا قەدەم تەشرىپ قىلالايدىكەن. كىشىلەرنىڭ مۇنچىدىكى
رەسىملەرگە مەپتۇن بولۇپ، مۇنچىدىن چىققۇسى كەلمەيدىكەن.
بۇ خەۋەر ئۇزۇن ئۆتمەي شەھەر پادىشاھىغا يېتىپ بېرىپتۇ.
بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى قىز (ھېلىقى رەسىمدىكى قىز) ئىكەن.
بۇ مەلىكە يولغا چىققاندا يولدا ئۇچرىغانلىقى ئۇرنىڭ كاللىسى
ئېلىنىدىكەن. يوللاردا ئۇرنىڭ جەسەتلىرى دۆۋىلىنىپ كېتىپ
دىكەن. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭغا «مەلىكە قانخور» دەپ نام
بېرىلگەن ئىكەن. مەلىكە قانخور شاھزادىنىڭ مۇنچىسىغا كەپتۇ
ۋە رەسىملەرنى كۆرۈپ: — بۇ رەسىملەرنى كىم سىزدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

شاھزادە:

— پادىشاھى ئالەم، بۇ رەسىملەرنى ئۆزۈم سىزدىم. بۇ
مېنىڭ ھاياتىمدا ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ئىشلار، — دەپتۇ.
مەلىكە بۇ گەپلەرگە ئانچە ئىشەنمەي، رەسىملەرنى كۆرۈۋېرىپتۇ.
بىر چاغدا قارىسا ئۆزى چۈشىدە كۆرگەن ئالتۇن كىيىكىنىمۇ
رەسىمى تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ ھەيران بولغان مەلىكە:

«شەھەرلىرى بىر ئايلىنىپ چىقاي» دىگەن ئوي بىلەن كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇ كوچىغا چىقىپ تۇرۇشىغا قىلىچ كۆتەرگەن بىر ئاق چاچ خوتۇن «ئەر كىشى بولساڭ قاچ» دەپ چار سالغىنىچە كېلىۋاتقۇدەك. كوچىدىكى يەتتە ياشتىن يەتتىمىش ياشقىچە بولغان ئەر كەكلەرنىڭ ھەممىسى قېچىپ كېتىپتۇ. شاھزادە ھەيران بولۇپ قاراپ تۇرغاندا، سارايۋەن كېلىپ ئۇنى تارتىپ ساراينغا ئېلىپ كىرىپتۇ. شاھزادە سارايۋەندىن بۇنىڭ نىمە ۋەقە ئىكەنلىكىنى سوراپتۇ.

— كۆرمىدىڭمۇ؟ ئاشۇ ئاق چاچ خوتۇننىڭ كەينىدە كېلىۋاتقان كىشىلەر سېنى كۆرسىلا ئۆلتۈرىدۇ. چۈنكى بۈگۈن شەھەر-نىڭ پادىشاھى باققا چىقىدۇ، — دەپتۇ سارايۋەن. شاھزادە بۇ گەپنى ئاڭلاپ ئۆز ھوجرىسىغا كىرىپ قىلىچ بىلەن تامنى تېشىپ يولغا قاراپ ئۆلتۈرۈپتۇ. ئۇ قارىسا كوچىدا ئاق ئاتقا مىنگەن ئاق كىيىملىك قىرىق قىز، چىلان تۈرۈققا مىنگەن قىزىل كىيىملىك قىرىق قىز قوللىرىدا قىلىچ كۆتەرگەن ھالدا «ئەر كىشى بولساڭ قاچ» دىگىنىچە كېتىپ بارغۇدەك. ئۇنىڭ كەينىدىن جەدە ئاتقا مىنگەن قىرىق قىز كەپتۇ. ئۇلارنىڭمۇ قولىدا قىلىچ بار ئىكەن. ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن قىلىچ تۇتقان يەتتە قىز كەپتۇ. ئۇلارنىڭ كەينىدىن بىر ئالتۇن مەپە كەپتۇ. شاھزادە قارىسا، مەپىدە ھېلىقى رەسىمدىكى قىز ئۆلتۈرگۈدەك. ئۇ قىز شاھزادىنىڭ كۆزىگە رەسىمدىكىدىن نەچچە يۈز ھەسسە چىرايلىق كۆرۈنۈپتۇ. شاھزادە شۇ يەردىلا ھۇشىدىن كېتىپتۇ. كەچ بولغان چاغدىلا ھۇشىغا كېلىپ يەنە كوچىغا چىقىپتۇ. ئۇ خۇددى مەستەك، قەيەرگە بېرىپ-قەيەردە تۇرۇشىنى بىلمەي مېڭىۋېرىپ شەھەرنىڭ دەرىزىسىدىن چىقىپتۇ. شەھەرنىڭ دەرىزىسى ئالدىدا كاتتا بىر سېپىل بار ئىكەن. شاھزادە سېپىلنى ياقىلاپ مېڭىپ سېپىل دەرىزىسىغا كېلىپ قارىسا بىر باغ كۆرۈنۈپتۇ. ئۇ باققا كىرسە باغنىڭ ئوتتۇرىدا

— ئەي يىگىت، بۇنى سىز قانداق سىزدىكىمىز؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، شاھزادە:

— مەن بۇ كىمىكىنى ئوۋغا چىققان چاغدا كۆرگەن، — دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن مەلىكە باشقارەسىملەرنى كۆرمەستىن، يىگىتنى ئوردىغا تەكلىپ قىلىپ قويۇپ مۇنچىدىن قايتىپتۇ. شۇنداق قىلىپ مەلىكە بۇ شاھزادىگە ئىش - پەش تارتىپ قايتۇ. «بۇ يىگىتنىڭ قولىدىن خېلى ئىشلار كېلىدىغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپتۇ مەلىكە. ئۇزۇن ئۆتمەي شاھزادە ئوردىغا كەپتۇ. مەلىكە ئۇنى ئىگىزلىكى قىرىق غۇلاچ كېلىدىغان مۇنار-دىكى ئۆيىدە كۈتۈۋاپتۇ. مەلىكە:

— ئەي يىگىت، سىزنى بۇ يەرگە چاقىرىشىمىدىكى مەقسەت مۇھىم بىر ئىشنى سۆزلىشىش، — دەپتۇ. شاھزادە:

— قانداق گەپ بولسا ئالدىلىرىدا بېشىم تۆۋەن، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. مەلىكە بۇ گەپنى ئاڭلاپ كۈلۈپ كېتىپتۇ. — ئەي يىگىت، سىز سىزغان ھېلىقى ئالتۇن كىمىكىنى مەن چۈشۈمدە كۆرگەن. شۇنىڭغا قارىغاندا، ئىككىمىزنىڭ تەقدىرى بىر ئوخشايدۇ. بىز تۇرمۇش قۇرساق، سىز قانداق قارايسىز؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، شاھزادە ھەيران بولغان قىياپەتتە جىم بولۇۋاپتۇ. قىز يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاچقا، شاھزادە ئاخىرى يۈزىنى تام تەرەپكە بۇراپ ماقۇل دىگەن ئىشارىنى قىپتۇ. بۇنى كۆرگەن مەلىكە:

— سۆيۈملۈك شاھزادەم، ماڭا بىر قارىغىنا، — دىگەن ئىكەن، شاھزادە تولۇن ئايدەك قىزدىن خىجىل بولۇپ قارىيالماپتۇ. ئاقۋەت مەلىكە قانخور بىلەن شاھزادە توي قىلىپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، شاھزادە ئايالى مەلىكە قانخورغا ئۆز كەچۈرمىشلىرىنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. مەلىكىنىڭ شاھزادىغا بولغان مۇھەببىتى كۈندىن - كۈنگە ئۇلغىيىپتۇ. كۈنلەر

شەھەردە مېنىڭ ئامانلىقىم بار، بېشىڭغا كۈن چۈشكەندە شۇنى تېپىپ ئالغىن» دىگەن سۆزى يادىغا كەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سالىق باي شامغا قاراپ يولغا چىقىپتۇ. مەنزىلگە يېتىپ شام شەھىرىگە كىرىپ قارىسا شەھەرنىڭ ئىچى شۇنداق تىنچتى ئىكەن. شۇنداق ئىسسىقتا ئۇچىسىغا ئالتە جۇۋىنى قاپلاپ كىيىۋالغان. يۈز ياش ئۆپچۆرسىدىكى بىر بوۋاي ئوقتەك تېزلىكتە يۈگۈرۈپ كېلىۋات-قۇدەك. سالىق باي ھەيران بولۇپ بوۋاينىڭ ئالدىنى توساپ:

— ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم بوۋاي، — دەپتۇ.

— ۋە ئەلەيكۇم ئەسسالام، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ بوۋاي.

— نەدىن كېلىشلىرى بوۋاي؟ — دەپ سوراپتۇ سالىق.

— سىز نەدىن كەلدىڭىز بالام؟ — دەپ قايتۇرۇپ

سوراپتۇ بوۋاي.

— مەن بەسىرى شەھىرىدىن كەلدىم، — دەپتۇ سالىق.

— سىز مېنىڭ ئالدىمنى توسماڭ ئوغلۇم، ئىشىم ئالدىن

راش، — دەپتۇ بوۋاي.

— چىرايىڭىزغا قارىسام يۈز ياشلىق بوۋايغا ئوخشايسىز،

لېكىن يىڭىرمە ياشلىق يىگىتتەك ئىش قىلىۋاتىسىز. نېمە ئۈچۈن

ئالدىرايسىز؟ سىزگە بىرەر پېشكەللىك كەلدىمۇ، ياكى باشقا ئىش

بولدىمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ سالىق. بوۋاي:

— باشقا ۋەقە يوق بالام. كېچە ئۇخلاپ، چۈشۈمدە بىر

ئايىنى كۆردۈم. ئاي فوينۇمدىن كىرىپ يېڭىمدىن چىقىپ كەتتى.

ئىككىنچى قېتىم ئۇخلاپ يەنە شۇ چۈشۈمنى كۆردۈم. ئۈچ قېتىم

ئەنە شۇ چۈشۈمنى كۆردۈم. غايىپتىن «سەن پالانى يەرگە بارساڭ

سېنىڭ چۈشۈڭنىڭ تەبىرى شۇ يەردە» دەپ ئاۋاز كەلدى. مەن

بۇ گەپنى ئاڭلاپ «شۇ چۈشۈمنىڭ تەبىرىنى ئۇقسام، ئۇنى بىر

كىشىگە ساتسام، چۈشۈمنىڭ ساۋابىسى شۇ كۆرسە» دەپ كېتىۋال-

قىمەن، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان سالىق باي:

سالىق باي

بۇرۇندىن - بۇرۇن سېلىم باي دىگەن بىر كىشى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ مال - دۇنياسىنى ئالدىن ئۆزگە ھىچكىم بىلمەيدىكەن. ئۇنىڭ سالىق دىگەن بىرلا ئوغلى بار ئىكەن.

سېلىم باي بىر كۈنى كېسەل بولۇپ قېلىپ، ئوغلىغا: - بالام، مەن ئۆلۈپ كەتسەم دۇنيانىڭ ھەممىسى ساڭا قالىدۇ. ئۆزۈڭنى ئاۋايلاپ يۈرگىن. يامانلىق قىلما. غېرىپ - مېسكىنلەرگە خەيرى - ساخاۋەتنى ئايمما. يامانلىق قىلغان، باشقىلارنى بوزەك قىلغانلارنىڭ جازاسىنى ئاللا ئۆزى بېرىدۇ، - دەپ ۋەسىيەت قىپتۇ.

سېلىم باي ئۇزۇن ئۆتمەي ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. سالىق ئاتىسىنى يەرلىگىگە قويۇپتۇ. يىغلاپتۇ. قاخشايتۇ. بارلىق نەزەرلىرىنى ئوبدان بېرىپتۇ. سالىق باينىڭ قىرىق ئاغىنىسى بار ئىكەن. سالىقنىڭ بۇ ئاغىنىلىرى سالىق قىرىق نەزىرىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن:

- دۇنيادا ئۆلمەيدىغان ئادەم يوق. ھەممە ئادەم ئۆلىدۇ. ئەمدى كۆپ يىغلىما. سەۋرى قىل. ئەمدى بىر مەزگىل كۆڭلۈڭنى ئاچ، - دەپتۇ. سالىق ئاغىنىلىرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ئەيىش - ئىشرەت، تاماشا بىلەن ئۆتۈپتۇ. ھەر كۈنى بەزمە قىلىپ يەتتە يىل ئۆتكەندىن كېيىن سالىق باينىڭ مال - دۇنياسى تۈگەپتۇ. بۇ چاغدا ئاتىسىنىڭ ئۆلۈش ئالدىدا «شام دىگەن

ھەيران بولۇپ قاپتۇ. قىز:

— سىز نىمە ئادەم؟ نەدىن كەلدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ.

سالىق باي كەچۈرمىشلىرىنى بايان قىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان قىز:

— مەن مۇشۇ دۆلەت پادىشاھىنىڭ قىزى. دىلناۋاز بانۇ.

دۇرمەن، مەن بىر يىگىتكە ئاشىق ئىدىم. ئاتام مېنى ئۇ يىگىتكە

بېرىشكە ئۈنىدى. مەن تۈنۈگۈن ئۇ يىگىتكە خەت يېزىپ

«ئاتام ئەتە شىكارغا چىقىدۇ. سەن كېچىسى شەھەر سىرتىدىكى

كونا ئۆيگە بېرىپ تۇر، مەن ئاتلارنى ئېلىپ شۇ يەرگە بارىمەن.

ئىككىمىز قېچىپ كېتىمىز» دېگەن ئىدىم. مەن سىزنى شۇ يىگىت

مىكىن دەپتىمەن. — دەپتۇ مەلىكە. سۇگەپلەرنى ئاڭلىغان

سالىق باي:

— خۇدايىتالا بىمىنى كۆرسەتسە شۇنى كۆرمەكتىن باشقا

چارە يوق. سىزنى ئاللا ئەسلى ماڭا نىسىپ قىلغان ئىكەن. مەنمۇ

ھەرقانداق شاھزادىدىن قالمايدىغان يىگىت. ئىش مۇشۇ ھالغا

يەتتى. قالغىنىنى ئۆزىڭىز بىلىڭ، — دەپتۇ.

— تەلىيىڭىز بار ئىكەن. خەير، — دەپتۇ مەلىكە.

ئۇلار ئاش - تاماق ئېتىپ يەپ، بىر ھازا ھاردۇق ئالغان

دىن كېيىن شەھەرگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇلار مېڭىپتۇ - مې-

ڭىپتۇ. بىر كەمدىن كېيىن بىر دەريانىڭ بويىغا يېتىپ كەپتۇ.

بۇ دەرياغا قارىسا ھەرخىل تاشلار نۇر چىچىپ تۇرغۇدەك.

مەلىكە سالىق بايغا:

— ئاشۇ تاشلاردىن بىر نەچچىنى ئېلىۋېلىڭ، — دەپتۇ.

سالىق باي تاشتىن بەش - ئالتىنى ئېلىسىپ قوينىغا سال

غاندىن كېيىن مەلىكە بىلەن دەريادىن ئۆتۈپ بىر شەھەرگە

كەپتۇ. شەھەرنىڭ ئاقساقلى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۆيلۈك يەر -

جاي سېتىۋاپتۇ. پادىشاھ بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولۇپتۇ. سالىق باي

پادىشاھقا پاراپتۇ. پادىشاھ سالىق باينى ئۆزىگە مەسلى

— ئى بوۋا، ئۇنداق بولسا، چۈشۈرۈۋىتىمىزنى ماڭا ساتام
سىز؟ — دەپتۇ.
— ساتاي بالام، قېنىنى، مېنىڭ تىلىلا بەرگىن،
دەپتۇ بوۋاي.

سالىق چۈشنى مەڭ تىللاغا سېتىۋاپتۇ. كەچ بولۇپتۇ.
سالىق باي ياتىدىغان جاي ئىزلەپ شەھەرنىڭ سىرتىغا چىقىپ
قارىسا، يىراقتا ئىككى ئېغىزلىق ئۆي تۇرغان. سالىق باي شۇ
ئۆيگە بېرىپتۇ. بىر ئۆيگە ئېتىنى قويۇپتۇ، يەنە بىر ئۆيدە ئۆزى
يېتىپتۇ. تاڭغا يېقىن ئاتنىڭ دۈپۈرلىگەن تىۋىشى كەپتۇ. ئاتلار
شۇ ئۆينىڭ ئالدىغا كېلىپ توختاپتۇ. سالىق باي «مېنى بۇلايە
دىغان قاراچىلار كەلدىمىكىن؟ ئاخشام مېنىڭ بۇ يەرگە كەلگە
نمىنى بىرسى كۆرۈپ قالغان بولسا، ئەمدى قاراچىلارنى باشلاپ
كەلگەن ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ، ئەندىشە قىلىپ خۇدادىن پانا
تەلەپتۇ. شۇنداق تۇرغاندا سىرتتىن بىرسى:

— چاپسان چىققىڭ، — دەپ چاقىرىپتۇ. سالىق باي
قورقۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. بۇ ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. سالىق باي
قورقۇنچىلىغىدا يۈگۈرۈپ سىرتقا چىقىپتۇ. ئىشىك ئالدىدا يۈزىگە
نىقاپ تارتىۋالغان، ئاتقا مىنگەن بىرەيىلەن بىر ئاتنى تۇتۇپ
تۇرغۇدەك. سالىق باي چىققاندىن كېيىن ھېلىقى ئادەم:

— ماۋۇ ئاتنى مېن، — دەپ ئۆزى تۇتۇپ تۇرغان ئاتنى
سالىق بايغا بېرىپتۇ. ئۇلار ئاتقا مىنىشىپ بۇ يەردىن غايىپ
بولۇپتۇ. شۇنداق مېڭىپ ئەتىسى چۈش ۋاقتىدا بىر گۈلستانغا
كېلىپ قاپتۇ. بۇ يەردە سۇلار شاقىراپ ئېقىپ تۇرغان، ھەر خىل
قۇشلار سايرىشىپ، گۈللەر ئېچىلىپ تۇرغان ئىكەن. بۇ جايغا
كەلگەندىن كېيىن ھېلىقى نىقاپلىق ئادەم يۈزىنى ئېچىپتۇ.
سالىق باي قارىغۇدەك بولسا، بۇ قاراچى ئادەم، شۇنداق
ساھىبجامال بىر مەلىكە ئىكەن. بۇلار بىر — بىرىگە قارىشىپ

كېرەك. سىز بىر يۈز يىگىرمە دانە گۆھەر تېپىپ كېلىڭ. ئەگەر تېپىپ كەلمىسىڭىز كالىڭىز كېتىدۇ، — دەپتۇ پادىشا. بۇ گەپنى ئاڭلىغان سالىقنىڭ بېشى قېيىپ نىمە قىلارنى بىلەلمەي ئايالىنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. ئايالى ئىشنىڭ تېگى - تەك تىنى سالىق بايدىن سوراپ بىلگەندىن كېيىن:

— سىز مۇشۇ گۆھەرنى ئالغان دەريانىڭ بويىغا بېرىڭ، دەريانىڭ بويىغا بېرىپ سولغا قاراپ يېرىم كۈن ماڭسىڭىز بىر كۆۋرۈككە بارىسىز. كۆۋرۈكتىن ئۆتۈپ قارىسىڭىز بىر تاغ كۆرۈنىدۇ. تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىسىڭىز بىر سېپىل بار. سېپىلنىڭ ئىچىگە كىرىسىڭىز بىر قەسىر پەيدا بولىدۇ. قەسىرنىڭ ئىچىدە تىللادىن ياسالغان بىر ھوجرا بار. ھوجرىنىڭ ئىچىگە كىرىسىڭىز بىر مەلىكە بار. ئۇ مەلىكە ئۇخلاپ ياتقان بولىدۇ. بۇ مەلىكە نىڭ چىرايى ماڭا ئوخشايدۇ. مەلىكىنىڭ بېشىدا بىر ئەينەك بار. ئەينەكنى ئوڭغا توغرىلىسىڭىز مەلىكە ئويغىنىدۇ. سولغا توغرىلىسىڭىز مەلىكە ئۇخلايدۇ. قالغان گەپنى مەلىكە ئۆزى ئېيتىپ بېرىدۇ، — دەپتۇ.

سالىق باي مەلىكىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە ھېلىقى قەسىرگە بېرىپ قىزنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. دېگەندەك، قىز ئۇخلاپ ياتقان ئىكەن. سالىق باي قىزنى كۆرۈپلا ئاشقى بىقارار بولۇپتۇ. سالىق باي ئەينەكنى ئوڭغا توغرىلىغان ئىكەن، قىز شۇ زامان ئويغىنىپتۇ.

— ئى يىگىت، بۇ يەردىن تېز كېتىڭ. بۇ دىۋىنىڭ ماكانى، — دەپتۇ قىز. — مەن سىزنى قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن كەلدىم، — دەپتۇ

سالىق باي. — ياق، مېنى قۇتقۇزۇش سىزنىڭ قولىڭىزدىن كەلمەيدۇ، قۇتۇلدۇرۇشقا بولىدىغان بولسا مېنى ئاتام قۇتۇلدۇرار

مەتچى قىلىۋاپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى سالىق باي بەزمە تۈزۈپتۇ. بەزمىدە سالىق باي مەلىكىنى ئۇسۇل ئويناپ بېرىشكە تەكلىپ قىلىپتۇ. مەلىكە بۇ بەزمىدە ئۇسۇل ئويناپتۇ. ئۇسۇلنى كۆرۈپ پادىشا مەلىكىگە ئاشىق بولۇپ قاپتۇ. ئەتىسى ۋەزىر - ۋۇزۇرالار پادىشانىڭ دەرگاھىغا كىرسە، شاھنىڭ چىرايى ئۆسمە. ئۇلار پادىشادىن نىمە بولغانلىغىنى سورىغان ئىكەن، پادىشا ئاخشام بولغان ۋەقەنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

— ھە دىمىدۇقۇمۇ پادىشاھى ئالەم، — دەپتۇ ۋەزىرلەر، — ئۆزلىرىنى بۇ سالىق دىگەن سېھىر بىلەن كېرەكتىن چىقاردى. ياقا يۇرتتىن كەلگەن بىر كىشىنى بىلمەي تۇرۇپلا مەسلىھەتچى قىلىدىلا. ئۇنى ھەممىمىزدىن بەكرەك ھۆرمەتلىدىلە. ئەمدى ئۇ چىرايلىق خوتۇنلارنى تېپىپ، گۈلنى گۈلگە قوشماي گۈلنى تەكەنگە قوشۇپتۇ. ئۆزلىرىگە لايىق ئايالنى ئۆزى ئېلىۋېلىپ، سىلنى مۇشۇنداق دەرتتە قويسا بولامدۇ؟

ۋەزىرلەرنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ پادىشا يولدىن ئېزىپتۇ. — ھەي ۋەزىرلەر، سالىق باينى قانداق قىلىمىز؟ قانداق مەسلىھەتتىڭلار بار؟ — دەپتۇ پادىشا.

— سالىق باي يېڭى كەلگەندە ئۆزلىرىگە تۆت گۆھەر بەرگەن. ئەمدى سالىق بايغا «مەن بىر شەھەر سالدۇرمىەن. مانجا بىر يۈز يىگىرمە گۆھەر تېپىپ بەرگىن» دەيلا. ئۇ گۆھەر تېپىپ كېلىمەن، دەپ ئۆلۈپ قالىدۇ. ئايالى ئۆزلىرىگە قالىدۇ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ ۋەزىرلەر. پادىشا بۇ مەسلىھەت بويىچە سالىق باينى ئوردىغا چاقىرىپ:

— ئى سالىق، سىز مېنىڭ ئىشەنچلىك مەسلىھەتچىم. سىزدىن بىردەممۇ ئايرىلغىم يوق. لېكىن مەن بۇ شۇ شەھەرنىڭ يېنىغا يانداپ يەنە بىر شەھەر بىنا قىلماقچىمەن. ئۇنىڭغا پۇل

ئايرىلىپ قالسام سىزنىڭ قانداق ھادىسە بىلەن ئۆلگەنلىڭىزنى
ئۇقماي قالسام قانداق بولار؟ دىۋىلەرگە نەيزە - قىلىچ كار
قىلمايمەن. سىزنىڭ جېنىڭىز قەيەردە؟ - دەپتۇ. بۇ گەپنى
ئاڭلىغان دىۋە:

- بۇ سورايدىغان ئىش ئەمەس، - دەپتۇ.
- ئانداق بولسا سىزمۇ مېنىڭ يېنىمغا كەلمەڭ، - دەپتۇ
قىز ناز قىلىپ، دىۋە مەسلىكتە ئاستا - ئاستا يۇمشاپ:
- ئەي مەلىكەم، ئەمەسە ھىچكىمگە تىنماڭ. كىمدە - كىم
مېنىڭ ئوقيارىمنى ئېلىپ «بىسىمىلا» - دەپ قىرىق قەدەم
چامدىغاندىن كېيىن ئاۋۇ دەرەخكە بىر قاغا قونىدۇ. ئۇ كىشى
ئوقىدىن قاغىغا ئوق ئۈزگەي، تەلىپى بولسا ئوق قاغىغا تېگىپ
قاغا يەرگە چۈشكەي، ئەگەر ئوق تەگمەيلا قالسا جاھان گۇمران
بولىدۇ. مېنى ئۆلتۈرمەكچى بولغان كىشىنىڭ ئۆزىمۇ ھالاك
بولىدۇ. ئوق قاغىغا تەگسە، قاغا نەگە چۈشسە شۇ يەرنى كولاش
كېرەك. يەرنى كولىغاندىن كېيىن بىر ئىشىك پەيدا بولىدۇ.
ئىشىكتىن كىرسە بىر ھوجرىغا قەپەز ئېسىقلىق. قەپەزدە بىر
شاتۇتى بار. مېنىڭ جېنىم شاتۇتى بىلەن بىرگە. ئەگەر ئاشۇ
شاتۇتىنى ئۆلتۈرسىلا مەنمۇ بىللە تۈگەيمەن. ھە مەلىكەم، ئەمدى
نەمە تەلىۋىڭىز بار؟ - دەپتۇ.

- ئى ئامرىغىم، جاڭگىلى مازار دەيدىغان يەردە ناھايىتى
چىرايلىق بىر گۈل بار ئىمىش. مەن بۇ يەردە يالغۇز ئولتۇرۇپ
بەكمۇ زېرىكىپ كەتتىم. شۇ گۈلنى ئەكىلىپ بەرسىڭىز، -
دەپتۇ قىز. دىۋە مەلىكىگە شۇ گۈلنى ئەكىلىپ بېرىش ئۈچۈن
چىقىپ كېتىپتۇ.

سالىق باي قىز كۆرسەتكەن ئورمانلىقتا بىر ھازا ئولتۇر-
غاندىن كېيىن «ئەمدى قىز بىر ئامال تاپقاندۇر» دەپ ئويلاپ
مەلىكىنىڭ يېنىغا كىرىپتۇ. قارىسا قىز يەنە ئۇخلاپ ياتقان.

ئىدى. ئۇ قولدا نۇرغۇن ئەسكەرلەر تۇرۇپ مېنى قۇتۇلدۇرالمىغان يەردە سىز قانداقمۇ قۇتۇلدۇرالايسىز؟ مەن بۇ دىۋىنىڭ قولغا بەنت بولۇپ، بۇ يەردە ياتقىلى يەتتە يىل بولدى. سىز نىمە سەۋەبتىن بۇ يەرگە كەلدىڭىز؟ — دەپ سورايتۇ قىز. سالىق باي پادىشانىڭ تاپشۇرۇقلىرىنى، ئايالىنىڭ دىگەن سۆزلىرىنى مەلىكىگە ئېيتىپ بېرىپتۇ.

— سىز ئالدىنقى گۆھەر ئاشۇ دەريادا بار، دىۋىنى ئۆل تۈرمەي تۇرۇپ گۆھەرنى ئالمايسىز، — دەپتۇ قىز: — دىۋىنى ئۆلتۈرۈشنىڭ ئامالى بارمۇ؟ — دەپ سورايتۇ سالىق باي.

— سىز ئالدى بىلەن ئورمانلىققا بېرىپ ئۇرۇڭ. مەن بىر ئامالنى قىلىپ باقاي، — دەپتۇ قىز. شۇنىڭ بىلەن سالىق باي چىقىپ كېتىپتۇ. بىردەمدىن كېيىن بۇ ھوجرىغا دىۋە كىرىپ كەپتۇ. دىۋە:

— ئى مەلىكەم، مېنى بىر خوش قىلىشىڭىز قانداق؟ مەن سىزنى بۇ يەرگە ئەكەلگىلى يەتتە يىل بولدى. مېنى بىر قېتىممۇ خوش قىلاي دىمىدىڭىز، — دەپ قىزغا يالۋۇرۇپتۇ. قىز دىۋىگە پىسەنت قىلماي يۈزىنى باشقا ياققا بۇرۇۋاپتۇ. — ئى مەلىكەم، نىمە ئۈچۈن يۈزىڭىزنى باشقا ياققا بۇرۇۋالسىز؟ — دەپتۇ دىۋە.

— ئى ئاشىغىم، بىز بىرگە بولۇشتىن بۇرۇن شاراپ ئىچىپ شەيلى. ئاندىن مەن سىزنىڭ كۆڭلىڭىزنى خوش قىلىمەن، — دەپتۇ قىز. شاراپ تەييار بوپتۇ. دىۋە ھەدەپ ئىچكىلى تۇرۇپتۇ. قىز ھاراقنى ئىچمەي يېڭىگە تۆكۈپتۇ. دىۋە تازا مەس بولغان چاغدا قىز ئۇنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— سىز مېنى راست ياخشى كۆرسىڭىز مەندىن سىرىڭىزنى يوشۇرمايلىغىڭىز كېرەك. ناپاۋادا، كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىزدىن

— سەن پادىشاغا ئۆتكەندە تۆت گۆھەر بەرگەن. بۇ نۆۋەت
بىر يۈز يىگىرمە گۆھەرنىڭ ھەممىسىنى بېرىۋەتمەي تۆت گۆ-
ھەرنى قالدۇرۇپ قوي. پادىشانىڭ نىيىتى بۇزۇلدى. ئۇ چوقۇم
«بۇ بىر يۈز يىگىرمە گۆھەرنى مېنىڭ غەزىنەمدىن ئوغرىلاپسەن،
مېنىڭ غەزىنەمدە دەل بىر يۈز يىگىرمە گۆھەر بار ئىدى» دەپ
تۇرۇۋېلىشى مۇمكىن. شۇ چاغدا سەن ئۆيدىكى تۆت گۆھەرنى
ئېلىپ بېرىپ «مانا ماۋۇ تۆت گۆھەرنى نەدىن ئوغۇرلاپتىمەن؟»
دىگەن. قالغان ئامالنى ئۆزەم قىلىمەن، — دەپتۇ. سالىق باي
پادىشانىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، پادىشا:
— قېنى ئامانەتنى ئەكەلدىڭىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ.
— ئەكەلدىم دەپتۇ سالىق باي.

— قېنى؟

— مانا، — دەپ گۆھەرنى پادىشاغا بېرىپتۇ سالىق باي.
شۇ چاغدا پادىشا:

— ئى سالىق باي، يەتتە يىل بۇرۇن مېنىڭ غەزىنەمگە
ئوغرى چۈشكەن. گۆھەردىن بىر يۈز يىگىرمىسى يوقالغان. سىز
ئوغرى ئىكەنسىز. مېنىڭ گۆھىرىم دەل مۇشۇ، — دەپتۇ.
سالىق باي:

— پادىشاھى ئالەم، سىزنىڭ غەزىنىڭىزدىكى گۆھەر نەچچە
ئىدى؟ — دەپ سوراپتۇ.

— دەل بىر يۈز يىگىرمە دانە.

— ئۇنى مەن ئوغرىلىغانمۇ؟

— شۇنداق، سىز ئوغرى، — دەپتۇ پادىشا. شۇ چاغدا

سالىق باي يانچۇغىدىن تۆت گۆھەرنى چىقىرىپ:

— ئى پادىشاھى ئالەم، بۇ گۆھەرمۇ ئۆزلىرىڭىزمۇ؟ مەن

بۇنى نەدىن ئوغرىلىدىم؟ — دەپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان پادىشا-
نىڭ تېلى تۇتۇلۇپتۇ. ئەمما ۋەزىرلىرىنىڭ يول كۆرسىتىشى

سالىق باي گېلىپ قىزنى ئويغىتىپتۇ. قىز دىۋە دىگەنلەرنىڭ
ھەممىسىنى سالىق بايغا دەپ بېرىپتۇ ۋە ئاخىرىدا:
— بۇ ئىش بەك تەس. سىزنىڭ قوللىڭىزدىن كەلمەسە
كىن، — دەپتۇ. سالىق باي ھىچقانداق ئىككىلىمەي قولغا
ئوق — يانى ئېلىپ قاغىنى ئۆلتۈرۈپ قاغا چۈشكەن يەرنى كولاپ
شاتۇتنى تېپىپ ئۇنىڭ بېشىنى ئۈزۈپتۇ. شۇ زامان ئالەم قاپ —
قاراڭغۇ بولۇپ، خېلى ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئەسلىگە
كەپتۇ. دېۋىمۇ قاتتىق بىر ۋاقىرپ ئۆلۈپتۇ. سالىق باي قىزنى
ئېلىپ ھېلىقى دەريانىڭ بويىغا بېرىپتۇ. گۆھەردىن بىر يۈز يى
گىرمنى ئېلىپ ئۆيگە قايتىپتۇ. ئىككى ئايال بىر — بىرى بىلەن
قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. بۇنىڭدىن ھەيران قالغان سالىق باي:
— بۇ ئىككىلار قانداقلارچە تونۇش؟ — دەپ سوراپتۇ.
سالىق باينىڭ ئايالى:

— بۇ مەلىكىنىڭ ئىسمى پەرەڭكۆز بانۇ. بۇ مەلىكە پەرىلەر
پادىشاھىنىڭ قىزى. مەن ئادىمىزات پادىشاھىنىڭ قىزى.
پەرەڭكۆز بانۇ تۇغۇلغاندىن كېيىن ئاتىسى:
«مېنىڭ قىزىم بىلەن كىم بىر كېچىدە تۇغۇلغان بولسا،
ئەگەر ئۇ ئوغۇل بولسا قىزىم بىلەن جۈپ بولىدۇ. قىز بولسا
بىر — بىرىگە ھەمرا بولۇپ ئۆتىدۇ» دەپ بۇيرۇق چۈشۈرگەن.
مېنىڭ پەرەڭكۆز بانۇ بىلەن بىر كېچە تۇغۇلغانلىقىمىنى بىلىپ
مېنى ئېلىپ قېچىپ كەتتى. مەن ئۇ يەردە ئالتە يىل ئوقۇپ
پەرەڭكۆز بانۇ بىلەن بىللە ئويناپ چوڭ بولدۇم. ئون ئىككى
ياشقا كىرگەندە مېنى ئۆز جايىغا ئاپىرىپ قويدى. شۇ چاغدا
پەرەڭكۆز بانۇنى دىۋە بۇلاپ كەتكەن، — دەپتۇ. دىلناۋاز بانۇ
سۆزنى تۈگەتكەندىن كېيىن سالىق باي قازى — مۇپتىلارنى
چاقىرىپ پەرەڭكۆز بانۇنىمۇ ئۆز نىكاسىغا ئاپتۇ. سالىق باي
پادىشاھنىڭ ئالدىغا مېڭىشنىڭ ئالدىدا دىلناۋاز بانۇ:

شاتۇتىنىڭ كېلىپ چىقىشى

شاتۇتى ئەسلىدە چىرايلىق ئايال ئىكەن. ئۇ ئېرى بىلەن «قايسىمىز» ئۆلۈپ كەتسەك، تۇپراق بېشىدا قىرىق يىل قۇرئان ئوقۇيمىز» دەپ ۋەدىلەشكەن ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ئايال ياش تۇرۇپلا ئۆلۈپ قاپتۇ. ۋەدىگە بىنائەن، ئېرى قەۋرە بېشىدا قىرىق يىل قۇرئان ئوقۇپ، خۇداغا نالە قىلىپ يىغلاپتۇ. خۇدا-نىڭ ئۇنىڭغا رەھىمى كېلىپ ئايالنى تىرىلدۈرۈپتۇ. ئايال ئۆلۈپ كەتكەن چېغىدىكىدە كىلا ياش تىرىلىپتۇ. ئېرى بولسا قېرىپ كەتكەن ئىكەن. ئۇلار ئاۋالقىدە كىلا تۇرمۇشنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. بىر بىرىگە ئامراقلىشىپ كېتىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە كۆل بويىدا ئولتۇرغاندا، ئايالنىڭ تىزىدا بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قاپتۇ. مۇشۇ چاغدا ئوۋغا چىققان بىر شاھزادە كېلىپ قاپتۇ. شاھزادە بۇ ئايالنىڭ كۈندىن نۇرلۇق، ئايدىن سۈزۈك، گۈلدەك جامالىغا قاراپ ئاشىق - بىقارار بوپتۇ. ئۇ ئايالغا:

— بۇ كىشى سېنىڭ داداڭمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. ئايال ئۇخلاۋاتقان بۇ كىشىنىڭ ئۆز ئېرى ئىكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان شاھزادە:

— سەن ئۆزەڭ غۇنچىدەك تۇرۇپ، نىمىشكە مۇشۇنداق بىر قېرى چالنىڭ قولىغا چۈشۈپ قالىدىك؟ — دەپتۇ ۋە ئايالنى ئازدۇرۇپ ئېلىپ قېچىپتۇ. ئەر بىر چاغدا ئويغىنىپ قارىسا يېنىدا

بىلەن سالىق بايغا پادىشا ئوردىسىدىن گۆھەر ئوغرىلىغان ۋە ئۇنىڭغا تەن بەرمەي يەنە پادىشا بىلەن تاكاللاشقان» دىگەن بەتنامىنى چاپلاپ ئۆلتۈرۈشكە بۇيرۇپتۇ. سالىق باينىڭ ئىككى ئايالى ئۆيدە ئولتۇرۇپ ئوردىدا بولۇۋاتقان ھەممە ئىشنى كۆرۈپ تۇرۇپتۇ. ئۇلار بىر دانە پەينى كۆيدۈرگەن ئىكەن، بىرمۇنچە پەرىلەر چىقىپ كەپتۇ. بۇ ئىككى ئايال پەرىلەر بىلەن بىرگە ئوردىغا يېتىپ كەپتۇ. پەرەڭكۆز بانۇ پەرىلەرگە:

— ئالدى بىلەن پادىشانىڭ بېشىنى ئېلىڭلار! — دىگەن ئىكەن، ھايت — ھۇيت دىگۈچىلا پادىشانىڭ كاللىسى يەرگە چۈشۈپتۇ. پەرىلەر ئوردا ئىچىدىكى يەنە بىرقانچە كىشىنىڭ بېشىنى ئالغان ئىكەن، ئوردىدىكى بارلىق كىشىلەر سالىق بايغا تىز چۆكۈپ:

— ئى سالىق باي، تۆۋە قىلدۇق. بىر قوشۇق قېنىمىزنى تىلەيمىز. ئوردىدىكى بۇ قالايماقچىلىقنى بېسىقتۇرۇڭ، — دەپتۇ. سالىق باينىڭ پەرمانى بىلەن پەرىلەر ئادەملەرنى قىرىش تىن توختاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن سالىق باي پادىشا بولۇپتۇ. ئىككى ئايالى بىلەن ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە كۆڭۈللۈك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

ئىيتىپ بەرگۈچى: ئىبراھىم

مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ساياھىتى

مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆزىنى ناھايىتى بىلىملىك چاغلايدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇنىڭغا خۇدادىن ساياھەتكە چىقىش توغرىلىق ۋەھى كەپتۇ. ئۇ سەپەرگە چىقىپتۇ. ئۇ يولدا كېتىۋېتىپ كۆل بويىدا تۇرغان يېشىل تونلۇق بىر ئادەم بىلەن ئۇچرىشىپ قاپتۇ. ئۇ ئادەم مۇسا ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈش بىلەن تەڭ:

— ھوي مۇسا، سەپىرىڭ قاياق؟ — دەپ سوراپتۇ. ئەسلىمىدە بۇ ئادەم خېزىر ئىكەن. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۆمرىدە زىنھار كۆرۈپ ئاقمىغان بۇ كىشىنىڭ ئۆز ئىسمىنى مۇنداق چاقىرغانلىقىدىن ھەيران قاپتۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ ئىنتايىن بىلىملىك زات ئىكەنلىكى توغرىسىدا ئەزۋەيلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. بىراق ھېلىقى ئادەم قولى بىلەن ئىشارە قىلىپ بىر قۇچقاچنى كۆرسىتىپتۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام بىشىنى كۆتىرىپ قارىسا، ھېلىقى قۇشقاچ كۆلدىكى سۈنى تۇمشۇقى بىلەن سۈمۈرۈپ تامچىتىپ تۇرغۇدەك. ئۇ قۇشقا ئۇزاق تىكلەپ قارايتۇ. شۇ چاغدا خېزىر:

— ھەي مۇسا، سەن ئۆزەڭنى ئۇنچىمۇئالا بىلىملىك چاغلىما، سېنىڭ بىلىمىڭ ئاۋۇ قۇشقاچنىڭ تۇمشۇغىدىن تامچىلاپ تۇرغان سۇ بولسا، مېنىڭ بىلىمىم ئەنە ئاۋۇ تۇرغان كۆل، — دەپتۇ.

بۇ ئىككىيلەن سەپىرىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئۇلار يولغا چى

ئايالى يوق تۇرغۇدەك. ئۇ زار - زار يەملىغان پىتى ئايالىنى ئىزلەشكە باشلاپتۇ. ئىزلەپتۇ، ئىزلەپتۇ. ئەمما ئايالىنى تاپالماپتۇ. كۈنلەر، ئايلار ئۆتۈپتۇ. ئۇ ئاخىرى شاھزادىنىڭ بېغىغا كىرسە، ئايالى باغ ئىچىدىكى راۋاقتا غەمىسىز، نازلىنىپ كۆڭۈل ئېچىپ ئولتۇرغۇدەك. ئۇ ئايالىنى تاپقانلىغىدىن كۆڭلى سۆيۈنۈپ، قاتتىق خوشال بولۇپ كېتىپتۇ ۋە:

— سۆيۈملۈگۈم، مەن سېنى ئىزلەپ ئاران تاپتىم. بۇ يەرگە قانداق كىرىپ قالدىڭ؟ يۈر، ئۆيگە قايتىپ كېتەيلى! — دەپتۇ. لېكىن ئايال شاھزادىنى ناھايىتى ياخشى كۆرۈدىغانلىغىنى ئېيتىپ، بىللە كېتىشكە ئۇنىماپتۇ. ئەر ئوردىغا كىرىپ پادىشاغا ئەھۋالىنى دەپ شاھزادىنى ئۇناتقاندىن كېيىن، ئايال خۇددى بويىنىدىن باغلىغان كىيىكتەك ئېرىنىڭ كەينىدىن ئەگىشىپ مېڭىپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن خۇدادىن مۇنداق ۋەھى چۈشۈپتۇ:

— «سىز ئايالىڭىزغا بەكمۇ ئامراق ھەم سادىق. قىرىق يىل ئايالىنى دەپ شۇنچە ئازاپ چەكتىڭىز. لېكىن ئايالىڭىز ياش، سىز بولسىڭىز قېرى. شۇ سەۋەپلىك ئايالىڭىزنىڭ يەنىلا سىزنى تاشلاپ قېچىپ كېتىشى ئېھتىمالى بار. شۇڭا ئۇنى بىز بىر قۇشقا ئايلاندۇرۇۋەتسەك قانداق.»

خۇدانىڭ بۇ مەسلىھىتى ئەرگە مايدەك يېقىپتۇ. شۇ زامان ھېلىقى ئايال قۇشقا ئايلىنىپ پۇررىدە ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن شاتۇتى پەيدا بولۇپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: كۇچا ناھىيە ئۈچ ئۆستەڭ گۇڭشى ئارا ئۆستەڭدىن: قاسم.

بارغان چاغدا يىلان - چايان بولۇپ، ئۇنى چاقسۇن دىگىنىمدۇر.
 ھېلىقى تۇل ئايالنىڭ ئىككى ئۆشكىسى بولۇپ، بىرىنى بىزگە
 ئۆلتۈرۈپ بەردى. يەنە بىرىنى بۆرە يىسۇن دەپ دۇئا قىلدىم.
 مۇنداق قىلغىنىم - ئۇ ئايال ئىككى ئۆشكىسى بىلەن بولۇپ
 بەش ۋاق نامازنى ياخشى ئۆتمەيدىكەن. شۇڭا ئىككى ئۆشكى-
 نى بىراقلا يوق قىلىۋەتتىم. ئۇ ئەمدى خاتىرجەم بولۇپ،
 نامىزنى قازا قىلماي ئوقۇيدىغان بولىدۇ. ئۇنىڭ بارار جايى
 جەننەتتۇر. ئاۋۇ بالا چوڭ بولغاندا بەش ئادەمنى ئۆلتۈرىدۇ.
 شۇڭا ئۇنى كىچىك چېغىدىلا ئۆلتۈرۈۋەتتىم. - دەپتۇ. بۇ گەپنى
 ئاڭلىغان مۇسا ئەلەيھىسسالام ئىككى قولىنى مەيدىسىگە قويۇپ
 سالام بەرگىچە، خېزىر كۆزدىن غايىپ بوپتۇ. مۇسا ئەلەيھىسسالام
 تۇرغان يېرىدە داڭ قېتىپ، قاققان قوزۇقتەك تۇرۇپلا قاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: قاسم ئابلا

(Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page, containing various lines of script.)

قىشتىن بۇرۇن مۇنۇ نەرسىگە كېلىشىپتۇ: خېزىر سەپەر ئۈستىدە ئۇستاز، مۇسا ئەلەيھىسسالام شاگىرت بولىدىكەن. ھەممە ئىشتا مۇسا ئەلەيھىسسالام خېزىرغا بويسۇنىدىكەن.

ئىككىسى مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ. ماڭغاندەمۇ مول مېڭىپ، كەچ بولغاندا يول بويمىدىكى بىر باينىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئۇلار قانچە يالۋۇرسىمۇ، باي ئۇلارنى قوندۇرۇپ قېلىشقا ئۇنماپتۇ. ماڭار چاغدا خېزىر ئىككى قولىنى كەڭ يېيىپ: «ئون قويۇڭ يۈز، يۈز قويۇڭ مىڭ، مىڭ قويۇڭ ئۈچمىڭ بولۇپ كەتسۇن، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ دۇئا تەپتۇ. ئۇلار بۇ ئۆيدىن چىقىپ سەپەرنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. ئۇلار ماڭا - ماڭا بىر تۇل خوتۇننىڭ ئۆيىگە يېتىپ كەپتۇ. تۇل خوتۇن ئۇلارنى ئوچۇق چىراي بىلەن قىزغىن قارشى ئاپتۇ ۋە مېھمانلارنى ئۆيىگە باشلاپ، ئىككى ئۆشكىسىنىڭ بىرسىنى ئۆلتۈرۈپ ئۇلارنى مېھمان قىلىپ قوندۇرۇپتۇ. ئەتىگەندە ماڭار چاغدا خېزىر: «بىر ئۆشكەڭنى بىز يىدۇق. قالغان بىرىنى بۆرە يىسۇن، ئاللاھۇ ئەكبەر» دەپ دۇئا قىلىپ ئۆز يولىنى داۋاملاشتۇرۇپتۇ. يەنە مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ. كۈن چۈش بولغان مەزگىلدە بىر كۆل بويىغا يېتىپ كەپتۇ. قار خۇدەك بولسا بۇ كۆلدە بەش ئوماق بالا سۇغا چۆمۈلۈپ ئويىناپ يۈرگۈدەك. خېزىر ئۇلاردىن بىرىنى تۇتۇۋېلىپ، سۇغا چۆكتۈرۈپ تىنجىقتۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. دەل مۇشۇ ئىشقا كەلگەندە مۇسا ئەلەيھىسسالام بۇنىڭ خېزىر ئىكەنلىكىدىن گۇمانلىنىپ، ئۆزىنىڭ ئۇنىڭغا ئەگەشمەي، ئارقىسىغا قايتىپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ خېزىر كۈلۈپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا چۈشەن دۈرۈش بېرىپتۇ:

— مېنىڭ بىرىنچى قېتىم ئۇچرىغان بېخىل بايغا «ئون قويۇڭ يۈز، يۈز قويۇڭ مىڭ بولسۇن...» دەپ دۇئا قىلغىنىم، ئۇ بەكمۇ پىخسىق - پىششىق ئىكەن. ئۇنىڭ قويللىرى ئاخىرەتكە

بۇ مەنبەدە نۇسخا رەنجامى بىلەن ئېلىپ - نىلىمىنىڭ ئىشلىرى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى
بىلەن بىرلىكتە رەنجام رەنجامىنىڭ ئىشلىرىنىڭ رەنجامى

پالۋان

بۇرۇنقى زاماندا بىر پالۋان بولغان ئىكەن. ئۇ بىر قولىدا تاغنى،
بىر قولىدا تاغنى كۆتىرىپ، پىقىرىتىپ ئوينايدىكەن. ئۆزىگە ئەل
لەردىن بۇ يەرگە كەلگەن پالۋانلار ئۇنىڭ كۈچتۈڭگۈرلۈكىنى
كۆرۈپ، تاغنى كامادەك ئېچىشىپ ھەيرانۇ - ھەس بولۇپ
كېتىشىپ قالىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بۇ پالۋان «ئەگەر يەرنىڭ تۇتىدىغان
تۇتقۇچى بولسا، مەن يەرنى بىرلا پىقىرىتىپ چۆگىلىشتۈرەتەن
بولاتتىم» دېگەن ئىكەن. بۇ گەپ يەتتە ئىقلىمغا يېتىپتۇ. ئۇنىڭ
بۇ گېپىنى ئاڭلىغان نۇرغۇن پالۋانلار «قويە، بۇنداق ئىشنى.
دۇنيادا شۇنداق كۈچلۈك پالۋان تۇرغان يەردە، بىزگە پالۋانلىق
قىلىشنى كىم قوبۇپتۇ» دېيىشىپ، ئۆزلىرىنىڭ پالۋانلىقىدىن
ۋاز كېچىپتۇ.

ھېلىقى كۈچلۈك پالۋان ئۆز - ئۆزىدىن مەغرۇرلىنىپ،
بارغان-بېرى ھارامزەدىلىشىپ كېتىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئۇ پادى
شانى قورقىتىپ، ساياھەتكە چىققاندا پادىشانىڭ قىزىنى بىرگە
ئېلىپ چىقىدىغان بولۇۋاپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۇ ساياھەتتىن
قايتىپ تاغ باغرىدا كېلىۋاتسا، ئاق ساقاللىق بىر ئادەمنىڭ
يەردىكى بىر كىچىك ساندۇقنى ئېتىنىڭ ئالدىغا ئالماي تۇر-
غانلىغىنى كۆرۈپ قاپتۇ. ھېلىقى بوۋاي يېنىغا كەلگەن پالۋانغا:
- بالام، ساڭا دۇئا قىلاي، ماۋۇ ساندۇقنى ئالدىمغا ئېلىپ

مىڭسىغىچە سۆزلەپ بېرىپتۇ. پادشا بۇ گەپنى ئاڭلاپ مەلىكىگە ئاچچىقلىنىپ:

— سەن بىر شاھنىڭ قىزى تۇرۇقلۇق، گېپىڭدە تۈرمە ساڭ بولامدۇ؟ — دەپ ۋاقىراپتۇ. مەلىكە دادىسىنىڭ دىگىنى بويىچە پاقىنى ئوردىغا ئەكىرىپتۇ — دە، ئۆز ئۆيىنىڭ بىر بۇلۇڭىغا تاشلاپ قويۇپتۇ. بىر چاغدا پاقا زۇۋانغا كېلىپ مەلىكىگە: — جېنىم مەلىكە، مەن سىز بىلەن بىرگە ياتاي، — دەپتۇ. مەلىكىنىڭ ئاچچىقى كېلىپ قۇيغا چېچى تىك تۇرۇپ كېتىپتۇ ۋە پاقىنى يەردىن ئېلىپ بىر ئاتقان ئىكەن، پاقا بېرىپ تامغا تېگىپتۇ — دە، شۇئان بىر كېلىشكەن شاھزادىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. مەلىكە ھەم ھەيران بولۇپ، ھەم قورقۇپ: — بۇ نىمە ئىش؟ — دەپ سوراپتۇ.

— مەن بىر شاھزادە ئىدىم، — دەپتۇ ئۇ، — ئانام مېنى پاقىغا ئايلاندۇرۇپ قويغان ئىدى. مانا بۈگۈن ئۆز ئەكسىمگە كەلدىم، — دەپتۇ. مەلىكە بۇ شاھزادىنى ياخشى كۆرۈپ قاپتۇ. شاھزادىمۇ مەلىكىگە ئاشق بوپتۇ. ئاخىرى ئۇلار توي قىلىپ، مۇرات — مەقسەتلىرىگە يېتىپ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بەختلىك ياشاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئوسمان ئىبراھىم

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىر قىزى بار ئىكەن. ئۇ قىز ھەر كۈنى توپ ئوينىمايدىكەن. بىر كۈنى ئۇ توپ ئوينىماقتا، توپى غىلدىرلاپ بېرىپ قۇدۇققا چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ قۇدۇق بېشىدا يىغلاپ ئولتۇرسا:

پاكا شاھزادە

— ھەي مەلىكە، نېمىشقا يىغلايسىز؟ — دىگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. مەلىكە بۇ ئاۋازنىڭ قۇدۇق ئىچىدىن چىققانلىغىنى سېزىپ قۇدۇققا قارىغان ئىكەن، ئۇنىڭ ئىچىدە بىر چار پاكا تۇرغۇدەك. مەلىكە:

— مېنىڭ توپۇم قۇدۇققا چۈشۈپ كەتتى. شۇڭا يىغلاۋا. تىمەن! — دەپتۇ. مۇگەپنى ئاڭلىغان پاكا:

— مەن ئېلىپ بېرەي، بىراق، مەن توپنى ئېلىپ بەرگەندىن كېيىن، سىز مېنى ئوردىغا ئېلىپ كېتىڭ! — دەپتۇ. مەلىكە ماقۇل دەپ قويۇپ، توپنى ئېلىۋالغاندىن كېيىن، پاقىنى تاشلاپ يۈگۈرگىنىچە ئوردىغا كىرىپ كېتىپتۇ. قىز تاماق يەپ ئولتۇرسا بىر ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. مەلىكە ئۇيان قارايتۇ. بۇيان قارايتۇ. ئىشىككە چىقىپ قارىسا، ھېلىقى چار پاكا كۆزلىرىنى چەكچەيتىپ تۇرغۇدەك. مەلىكە پاقىنى كۆرۈپ قورقۇپ، ۋاقىراپ كېتىپتۇ. ئاتىسى:

— قىزىم نېمە بولدۇڭ؟ نېمىدىن شۇنچە قورقۇپ كەتتىڭ؟ — دەپ سورىغان ئىكەن، قىزى بولغان ئىشنى يېپىدىن -

ئۆزىگە مەسلىھەتچى قىلىۋاپتۇ. پادىشانىڭ بىر قارا نىيەت ۋەزىرى بولۇپ، ئۇ پادىشانىڭ مۇشۇنداق جۇل - جۇل كىيىم كىيگەن بىر گاداينى ئۆزىگە مەسلىھەتچى قىلغانلىغىنى كۆرەلمەي، ئىچى قايناپ، تىللارنى ئۆرۈپ - چۆرۈپ قاراپ چىقىپ، پادىشاغا: — پادىشاھى ئالەم، بۇ بىزنىڭ غەزىنىدىكى تىللاغا ئوخشاي دىكەن. ئۇ بۇنى غەزىنىدىن ئوغرىلىغان ئوخشايدۇ! — دەپ داڭلاپتۇ.

پادىشا بۇنى ئاڭلاپ، تىللاغا قارىسا، ھەقىقەتەن ئۆز غەزىنىدىكى تىللاغا ئوخشاپ كەتكۈدەك. پادىشا دەرغەزەپ بولۇپ، قانداق ئەۋلىيانى ئۆيىدىن ھەيدەپ چىقىرىپتۇ ۋە بىكارغىلا تۆت تىللاغا ئىگە بولغىنىدىن گۈل قەلەلىرى ئېچىلىپ كېتىپتۇ. قانداق ئەۋلىيا پادىشانىڭ نامەرتلىكىدىن قاتتىق غەزەپكە كەلگەن بولسىمۇ، لېكىن بىرنەرسە دېيىشكە پېتىنالمىپتۇ ۋە يەنە دەريا قىرغىقىغا كېلىپ بېلىقلارغا مۇراجەت قىپتۇ. بېلىقلار يەنە تىللا تاشلاپ بېرىپتۇ. قانداق ئەۋلىيا ئون تۆت تىللا ئېلىپ، پادىشانىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. بۇ ئاجايىپ تىللارنى كۆرگەن پادىشانىڭ كۆزلىرى قىزىرىپتۇ. لېكىن پادىشا ئۇنىڭغا:

— مەن قىزىمنى باشقا بىر پادىشانىڭ ئوغلىغا بەرمەكچى بولۇپ قالدىم، — دەپتۇ. قانداق ئەۋلىيا بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەر-غەزەپ بولۇپ، ئون تۆت تىلانى پادىشانىڭ قولىغا تۇتقۇ-زۇپتۇ - دە، ئالدى - ئارقىسىغا قارىماي ئوردىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. قىزنىڭ تويى بولىدىغان كۈنى قانداق ئەۋلىيا خۇداغا «ئەي خۇدايا - پەرۋەيدىگارا، سەن ئاشۇ تويىنى مائەمگە ئايلاندۇرساڭ!» دەپ نالە قىپتۇ. خۇدا ئۇنىڭ تەلىۋىنى بەجا كەلتۈرۈپ، تويىنى مائەمگە ئايلاندۇرۇپتۇ. قانداق ئەۋلىيا مەلىكىنى كۆمىدىغان گۆرگە كىرىپ مۆكۈۋاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي مەلىكىنى يەرلىگىمگە قويۇپتۇ.

بۇرۇنقى زاماندا، قانداق بولسا، قانداق بولسا، قانداق بولسا...
بۇرۇنقى زاماندا، قانداق بولسا، قانداق بولسا، قانداق بولسا...
بۇرۇنقى زاماندا، قانداق بولسا، قانداق بولسا، قانداق بولسا...

قادر ئەۋلىيا

بۇرۇنقى زاماندا، قانداق بولسا، قانداق بولسا، قانداق بولسا...
قادر ئەۋلىيا بىر كۈنى پادشا ئوردىسى ئالدىدىن ئۆتۈپ
كېتىۋېتىپ، بىر چىرايلىق قىزغا كۆزى چۈشۈپتۇ ۋە ئۇنىڭغا شۇ
ھامان ئاشىق - بىقارار بوپتۇ. ئۇ بۇ قىزنىڭ پادشانىڭ قىزى
ئىكەنلىكىنى بىلگەندىن كېيىن، ئۆزى بىتۈستە پادشا ئالدىغا
ئەلچى بولۇپ كىرىپتۇ ۋە:

— ئەي پادشاھى ئالەم! ئۆزلىرىدىن تۆۋەنچىلىك بىلەن
شۇنى سورايمەنكى، مېنى ئۆزلىرىگە ئوغۇل قىلىۋالسىلا، — دەپتۇ.
پادشا بۇ گەپنى ئاڭلاپ، قادر ئەۋلىيانىڭ تۇرقىغا قاراپ مەس-
خىرە قىلىپ كۈلۈپتۇ ۋە «كەمبەغەل بىر نىمىگەن، بۇنىڭ قان-
چىلىك پۇلى بولماقچىدى...» دەپ ئويلاپ، ئۇنىڭغا:
— ئىككى تىللا ئېلىپ كەل، ئاندىن قىزىمنى بېرىد-
مەن، — دەپتۇ.

قادر ئەۋلىيا ئوردىدىن چىقىپ، ئۇدۇل دەريا بويىغا بېرىپتۇ
ۋە بېلىقلارغا مۇراجەت قىلغان ئىكەن. بېلىقلار شۇئان ئۇنىڭغا
نۇرغۇن تىللا تاشلاپ بېرىپتۇ. ئۇ بۇنىڭدىن پەقەت تۆت تىللا-
نىلا ئېلىپ پادشا ئالدىغا بېرىپتۇ. پادشا تىللانى كۆرۈپ،
نامەرتلىك قىلماي قىزىنى قادر ئەۋلىياغا بېرىپتۇ ۋە ئۇنى

چىۋىن قانداق پەيدا بولغان؟

زامانلارنىڭ زامانىسىدا، بىر تەرەن سايدا بىر بوۋاي بىر
لەن بىر موماي خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدىكەن. ئۇلارنىڭ بىر
ئوغلى، بىر قىزى ۋە بەش ئېتى بار ئىكەن. ئۇ بىر ئۆيلۈك
ئاشۇ ئاتلىرىغا تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۇلارنىڭ بىر ئېتى تۇيۇقسىزدىنلا ئۆ-
لۈپ قاپتۇ. «بالا كەلسە قوشلاپ كېلىدۇ، بىر - بىرىنى باشلاپ
كېلىدۇ» دىگەندەك، بىرنەچچە كۈنلا ئۆتۈپ، يەنە بىر ئېتى ئۆ-
لۈپتۇ. شۇنداق قىلىپ، كەينى - كەينىدىن ئۈچ ئېتى ئۆلۈپ قاپ-
تۇ. ئاتلارنىڭ ئۆلۈپ قېلىشىنىڭ سىرنى بىلمەك بولۇپ، ئوغۇل
كېچىچە ئاتخانىنىڭ ئەتراپىنى پايلاپ يۈرۈپتۇ. تۈن يىپىرىم بول-
غاندا، ئىشىك ئاستا ئېچىلىپتۇ، ئوغۇل شۇنداق قارىسا ئۆز سىڭ-
لىسى ئاتخانىغا كىرىپ كېلىۋاتقۇدەك، ئۇ ئاتنىڭ يېنىغا كېلىپ
بىر يۇمۇلاپلا بۆرسۇققا ئايلىنىپتۇ - دە، ئاتنىڭ قېنىنى شۇراشقا
باشلاپتۇ. يىگىت ئەتىسى ئاتا - ئانىسىغا كېچە كۆرگەنلىرىنى

ئېيتىپ بېرىپتۇ ۋە:
— سىڭلىمنى ئېتىۋېتىمەن! — دەپتۇ. ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسى

بۇ گەپنى ئاڭلاپ:

— يالغۇز قىزىمىزنى ئاتقىچە بىزنى ئات! — دەپ تۇرۇۋاپتۇ.

— خەير، مېنىڭ گېپىمگە كىرمىدىڭلار. ئاخىر شۇ قىزىڭ

لار سىلەرنىڭ بېشىڭلارغا چىقىدۇ، — دەپ باشقا يۇرتلارغا كې-

قادر ئەۋلىيا مەلىكىنى گۆردىن مىڭ تەستە ئېلىپ چىقىپ،
خۇدادىن ئۇنى تىرىلدۈرۈپ بېرىشنى تىلەپتۇ. مەلىكە تىرىلىپتۇ.
بۇ ئىككىسى بىر گۈمبەزنى ئۆي قىلىپتۇ. ئارىدىن ئۇزۇن ۋاقىت
ئۆتۈپتۇ. مەلىكە بىر ئوغۇل تۇغۇپتۇ. ئۇلار ئوغلىنى مەكتەپكە
بېرىپتۇ. بىر كۈنى ئوغۇل مەكتەپتىن قايتىپ كېلىۋاتسا مەلى-
كىنىڭ ئانىسى ئۇنى كۆرۈپ قاپتۇ. ئۇنىڭ چىرايىنى قىزىنىڭ
چىرايىغا ئوخشىتىپ، ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ماراپ مېڭىپتۇ. ئۇ
ھېلىقى بالىنىڭ گۈمبەز ئىچىگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى كۆ-
رۈپتۇ - دە. دەرھال قايتىپ، ئەھۋالنى پادىشاغا خەۋەر قىپتۇ.
پادىشا نەۋكەرلىرىنى باشلاپ گۈمبەزگە بېرىپ قارىغۇدەك بولسا،
ئون نەچچە يىل بۇرۇن ئۆلۈپ كەتكەن قىزى تىرىك تۇرغۇدەك.
بۇنى كۆرگەن پادىشا ھەيرانۇ - ھەس قاپتۇ ۋە قادر ئەۋلىيا-
دىن بولغان ئىشلارنى ئاڭلاپ، ئۆزىنىڭ قىلغانلىرىغا مىڭ بىر
پۇشايمان قىلىپ، پۇشايماننى ئالىدىغان قاچا، چىقۇۋالغىلى ئاچا
تاپالماپتۇ. پادىشالىغىنى قادر ئەۋلىياغا ئۆتكۈزۈپ بېرىپ، ئۇ-
لارغا باشقىدىن قىرىق كېچە - كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ.
قادر ئەۋلىيا بىلەن مەلىكە دۆلەتنى ئادىل سوراپ،
خەلقنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىپتۇ ۋە ئۆمرىنىڭ ئاخىرىنى
پەختلىك ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئوسمان ئىبراھىم

يا ئاتا - ئانام مېنى چاقىرىۋاتقاندا بولدى، - دەپتۇ - دە،
ئايالىغا ئۆزىنىڭ بېشىدىن ئۆتكەن كەچۈرمىشلىرىنى سۆزلەپ بې-
رىپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ خانىش:

- ئۇنداقتا سىز يۇرتىڭىزغا بېرىپ كېلىڭ. بىراق، يۈر-
تىڭىز ھازىر ئۆزگىرىپ بىر ئورمانلىققا ئايلىنىپ كەتتى. مېنىڭ
مەسلىھىتىم: سىز ئۆيىڭىزگە يېقىنلاشقاندا، دۆڭدە ئالاھىدە ئىگىز
ئۆسكەن بىر تۈپ تېرەكنى كۆرىسىز. سىز پالتىڭىزنى تېرەكنىڭ
تۈۋىگە، ئوق - ياپىڭىزنى تېرەكنىڭ ئۇچىغا قويۇپ قويۇپ ئۆيىڭىزگە
بېرىڭ! - دەپتۇ.

پادىشا ئەقىللىق خوتۇنىنىڭ سۆزى بويىچە يۇرتىغا كېلىپ
قارىغۇدەك بولسا، بۇ يۇرت ئايالى ئېيتقاندا كىلا ئۆزگەرگەن ئىكەن.
بۇ يەردە ئادەم زاتى قالماپتۇ. راست دىگەندەك، دۆڭدە ئاجايىپ
چوڭ ھەم مەزمۇت بىر تۈپ تېرەك بار ئىكەن. پادىشا ئايالىنىڭ
دىگىنى بويىچە ئۆيگە كىرىپتۇ. ئۆيدە يالغۇزلا ھېلىقى سىڭلىسى
بار ئىكەن. سىڭىل ئۇزۇن يىل ئايرىلغان ئاكىسىنى كۆرۈپ
بويىنىغا ئېسىلىپ يىغلاپتۇ. پادىشا ئۇنىڭدىن ئاتا - ئانىسىنى
سورىغان ئىكەن، سىڭلىسى:

- خوشنا مەھەللىگە توپىغا كەتكەن. ئەتىسىگىچە كېلىپ
قالار، ئاكا، سىز ھېرىپ - ئېچىپ كەلدىڭىز. مەن سىزگە غىزا
تەييارلاي، سەل تەخمىر قىلىپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، گۆش ئەپكىرىپ
مەن، - دەپ چىقىپ كېتىپتۇ.

پادىشا پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ، ئۆيىنىڭ ھەممە - يېرىنى
ئاختۇرۇپ چىقىپتۇ. ئۇ ئاخىرىدا قازاققا قارىغۇدەك بولسا، كانار
غا ئىككى ئادەمنىڭ گۆشى ئېسىقلىق تۇرغۇدەك. پادىشا دەرھال
ئىشىكىنى يېپىپ، ئورنىغا بېرىپ ئولتۇرۇۋاپتۇ. شۇ ئەتىنىدا سىڭلىسى

- قوي گۆشى تاپالمىدىم. كالا گۆشى بار ئىكەن، -
دەپ بىر پۇت گۆشنى كۆتىرىپ كىرىپتۇ. ئاكىسى بۇنىڭ ئادە-

تېپ قاپتۇ. يىگىت مېڭىپتۇ، مېڭىپتۇ، ئاخىرى بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. شەھەرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، نۇرغۇن ئادەم بىر مەيدانغا توپلىشىپ، ئوق - ياي بىلەن بىر تەڭگىنى نىشانلاپ ئېتىۋاتقان ئىكەن. يىگىت بۇ ئىشنىڭ سەۋىۋىسى سورىغان ئىكەن، بىرەيلەن:

— پادىشايمىزنىڭ ھەم گۈزەل ھەم دانىشمەن بىر قىزى بار ئىدى. ئاشۇ مەلىكە «كىمدە - كىم ئوق - ياي ئېتىپ تەڭگىگە تەككۈزەلسە، مەن شۇنىڭغا تېگىمەن» دېگەن ئىدى. بىز تەلەيمىزنى سىناۋاتىمىز، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ. يىگىت «مەنمۇ بىر ئۇرۇنۇپ كۆرەي» دەپ تەڭگىگە ئوق ئۈزۈپتىكەن، ئوق نىشانغا دەل تېگىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن بۇ يىگىت پادىشانىڭ كۈيۈغىلى بولۇپ قاپتۇ ۋە مەلىكە بىلەن بىرلىكتە بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي پادىشا ئۆلۈپتۇ. ۋەسىيەت بويىچە يىگىت پادىشا بولۇپ تەختكە چىقىپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپ ھەش - پەش دىگىچە ئون يىل ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى پادىشا تەختكە يۆلىنىپ ئولتۇرسا، ئىككى ئوغلى ئىككى كۈچۈكنى ئەكىرىپ ئويناۋاتقۇدەك. پادىشا بالىلىرىنىڭ ۋە بۇ كۈچۈكلەرنىڭ ھەركەتلىرىنى كۆرۈپ ئويغا چۆكۈپتۇ. كۆڭلى نىمىدىندۇر خاۋا - تىرلىنىپ چوڭقۇر خىياللار بىلەن ئولتۇرۇپ كېتىپتۇ. بۇنىڭدىن ئەجەپلەنگەن خانىش سەۋىۋىسى سوراپتىكەن. پادىشا ئېيتماپتۇ. خانىش:

— مېنىڭ ئاتام سىزگە شۇنچىۋالا ياخشىلىقلارنى قىلىپ، ئۆزىنىڭ قىزى ۋە تەختىنى بەردى. ئىككىمىز بىر ياستۇققا باش قويغىلى ئون يىل بولدى. سىز يەنە مەندىن سىرلىرىڭىزنى يوشۇرامسىز؟ — دەپ رەنجىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشا:

— مەن بالىلىرىمنىڭ ۋە كۈچۈكلەرنىڭ ئويۇنىنى كۆرۈپ ئولتۇرسام، كۆڭلۈمگە ئاجايىپ بىر ۋەھىمە كېلىپ چۈشتى. گو-

قان ھېلىقى ئىككى كۈچۈك پەيدا بولۇپ قاپتۇ. بۇ ئىككى كۈ-
چۈك ئىككى تەرەپتىن ئېتىلىپ كېلىپ سىڭلىسىنى ئارىغا ئېلى-
ۋېلىپ تالاپ كېتىپتۇ. ھەش - پەش دىگۈچە كۈچۈكلەر ئۇنى
سۆرەپ - تارتىپ ئايرىپ كۆلگە تاشلىۋېتىپتۇ. پادىشا تېرەكتىن
چۈشۈپ، ئۆز شەھىرىگە كېلىۋاپتۇ ۋە بولغان ئەھۋالنى خوتۇنغا
ئېيتىپ بېرىپتۇ. خانىش:

— سىڭلىڭىز يالماۋۇز ئىكەن، ئۇ كۆلگە چۈشۈپ كەتكەن
بولسىمۇ، تېخى ئۇ ئۆلمىدى. ئۈچ كۈندىن كېيىن بۇ يەرگە كې-
لىدۇ. شۇڭا پۈتۈن شەھەر خەلقىنى ھەركەتلەندۈرۈپ شەھەرنى
قوغدايلى. بىرىنچى سەپتىكىلەر ئوق - ياتالسۇن. ئىككىنچى سەپتى-
كىلەر نەيزە، ئۈچىنچى سەپتىكىلەر قىلىچ ئالسۇن! — دەپتۇ.
راست دىگەندەك ئۈچ كۈندىن كېيىن ھېلىقى يالماۋۇز كەپتۇ.
شەھەر خەلقى بىلەن يالماۋۇزنىڭ ئارىسىدا قاتتىق جەڭ بوپتۇ.
خەلق ئاخىرى يالماۋۇزنى ئۆلتۈرۈپتۇ ۋە خوشال بولۇپ ئۆيلىرىگە
تاراپ كېتىپتۇ. شۇ چاغدا خانىش نەۋكەرلىرىگە:

— يالماۋۇز تېخى ئۆلمىدى. سىلەر ئۇنىڭ جەسمىدىن ئۈچ
پارچە قىلىپ پارچىلاپ، ئۈچ تاغنىڭ كەينىگە ئايرىپ تاشلاڭ
لارا! — دەپ بۇيرۇپتۇ. نەۋكەرلەر خانىشنىڭ بۇيرۇغىنى
بىجا كەلتۈرۈپتۇ.

خانىش شۇ ئاخشىمى چۈش كۆرۈپتۇ. چۈشىدە يالماۋۇز
يەنە تىرىلگۈدەكمەش. ئەتىسى خانىش:

— ئۇنىڭ جەسمىدىن كۆيدۈرۈپ چۆل - جەزىرلەرگە
چېچىۋېتىڭلار! — دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. خەلق ئۇنىڭ بۇيرۇغىنى
ئۇرۇنلاپتۇ. شۇندىن كېيىن يۇرت خاتىرجەم بوپتۇ. لېكىن، ئۇ-
زۇن ئۆتمەي، شەھەر ئۈستىگە بىر خىل ھاشارەت ئۇچۇپ كەپتۇ.
گەرچە ئۇ چوڭ زىيان كەلتۈرەلمىسىمۇ، پاسكىنىلىقى بىلەن كى-
شىلەرنى خاپا قىلىدىكەن. ئۇ داۋاملىق «مەن ئۆزۈمنىڭ چامام

نىڭ بىر پۇتى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ - يۈ. لام - جىم دىمەپتۇ.
قىز گۆشى پارىلاپ، پىشۇرۇشقا تۇتۇنۇپتۇ. شۇ چاغدا ئاكىسى:
- سىڭلىم، مەن بىكار قاراپ ئولتۇرغۇچە، ئۆگىزىگە چى-
قىپ يۇرتىمىزنىڭ كەچكى ساپ ھاۋاسىدىن ھوزۇر ئالاي. غىزا
پىشقاندا چاقىرارسىز، - دەپتۇ. سىڭلىسى:

- ماقۇل ئاكا. بىراق، سىز تۇڭلۇكتىن پۇتىڭىزنى ساڭ-
گىلىتىپ ئولتۇرۇڭ. مەن ئۆيدە تۇرۇپ پۇتىڭىزنى ئاغامچا بىلەن
باغلاپ تۇتۇپ تۇراي، غىزا پىشقاندا، تانىنى تارتاي، سىز قاى-
تىپ چۈشۈڭ، - دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئاكىسى ئۆگىزىگە چىقىپ، بىر پۇتىنى تۇڭلۇكتىن
ساڭگىلىتىپ ئولتۇرۇپتۇ. سىڭلىسى ئۇنىڭ پۇتىنى ئاغامچا بىلەن
باغلاپ، ئاغامچىنىڭ بىر ئۇچىنى بېلىگە چىكىپتۇ - دە، تاماق
ھازىرلاشقا كىرىشىپتۇ. بىر چاغدا پادىشا ئۆزىنىڭ قېشىدا بىر
چاشقانىنىڭ تۇرغانلىغىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ دەرھال ھېلىقى چاشقانى
تۇتۇپتۇ - دە، پۇتىنى ئۆتۈكتىن پەم بىلەن چىقىرىۋېلىپ، چاش-
قانى ئۇنىڭ ئىچىگە ساپتۇ. ئۆزى بولسا ئۆگىزىدىن چۈشۈپ
قېچىپتۇ. سىڭلىسى تۇڭلۇكتىن بىر پاي ئۆتۈكىنىڭ ساڭگىلاپ
تۇرغانلىغىنى كۆرۈپ خاتىرجەم بولۇپ ئۆز ئىشىنى قىلمۇھېرىپتۇ.
پادىشا قېچىپ ھېلىقى دۆڭگە كەلگىنىدە، ئارقىسىدا توپا-
چاڭ كۆتىرىلىپتۇ. پادىشا سىنچىلاپ قارىغۇدەك بولسا، سىڭلىسى
ئەسلى قىياپىتىنى ئاشكارىلاپ، خەنجەردەك چىشىلىرىنى پارقىرىد-
تىپ قويۇنەك كېلىۋاتقۇدەك. پادىشا دەرھال تېرەككە يامىشىپتۇ
ۋە قويۇپ قويغان پالتىسى بىلەن ئۆزى دەسسەنگەن پۇتاق -
شاخلارنى كېسىپ مېڭىپتۇ. ئۇنىڭ سىڭلىسى بىر چىشىنى سۇ-
غۇرۇپ ئېلىپ، ئۇنى ھەرە قىلىپ تېرەكنى ھەرىدەشكە باشلاپتۇ.
يىڭىت قولغا ئوق - ياسنى ئېلىپ كۈچەپ تارتىپ ئاتقان ئىكەن،
ئوق سىڭلىسىغا ئۆتمەپتۇ. شۇ چاغدا شاھنىڭ بالىلىرى ئوينىسات

ئۈچ دوست

بۇرۇنقى زاماندا ئۇزۇن قول، چوڭ كاللا ۋە ئۆتكۈر كۆز دەپ ئاتىلىدىغان ئۈچ كىشى ئۆتكەن ئىكەن. بۇلار دوست بوپ تۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئۆتكۈر كۆز بىر تاغنىڭ ئۈستىگە چىقىپ قارىسا، يىراق بىر يەردە بىر توپ يىلقا ئوتلاۋاتىقۇدەك. بۇلارنى كۆرۈپ ئۇنىڭ كۆزى قىزىرىپتۇ - دە، شۇئان: «ئاي - ۋاي - ۋوي، نىمە دىگەن كۆپ يىلقا بۇ! دوستلىرىم، چاققان مەيەرگە كېلىڭلار!» - دەپ ۋاقىراپتۇ. بۇنى ئاڭلاپ ئاغدى زىلىرىدىن سېرىق سۇ ئاققان چوڭ كاللا بىلەن ئۇزۇن قول يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ:

— ئامال قىلىپ ئاشۇ يىلىقلارنى ئېلىپ كېلەيلى، - دەپ مەسلىھەت ساپتۇ. ئۇلار ئىشقا كىرىشىپتۇ. ئۆتكۈر كۆز «ئايلاققا، مايلاققا» دەپ ئىشارەت قىپتۇ. ئۇزۇن قول قولىنى بىر سوزۇپلا ئىككى كۈنلۈك يىراقلىقتىكى يىلىقلارنىڭ بىرىنىمۇ قويمىي تۇتۇپ كەپتۇ. بۇ يىلىقلارنىڭ ھەممىسى ياش ئارغىماقلار ئىكەن. بۇنى كۆرۈپ ئۈچ دوستنىڭ كۆزلىرى قىزىرىپتۇ - دە، «ئەمگەكنى مەن قىلدىم»، «ئۇلارنى مەن تۇتتۇم» دەپ ئۆزئارا تالىشىپ قاپتۇ. مۇشۇنداق جىمدەللىشىۋاتقاندا يىراقتىن چاڭ كۆتىرىلىپ بىر توپ ئاتلىق ئەسكەرلەر كېلىپ قاپتۇ. بۇ ئۈچ دوست ئۇلارنى كۆرۈپ ساراسمىگە چۈشۈپتۇ. يىلقا تۈگۈل جانلىرىنى ساقلاپ قېلىشىمۇ تەس بولۇپتۇ. بۇ چاغدا ئەقىللىق چوڭ كاللا بېشى

نىڭ يېتىشىچە سىلەردىن ئۆچ ئالمەن» دەپ كىزىلىدىغۇدەك. شۇ
چاغدا كىشىلەر بۇلارنىڭ يالماۋۇزنىڭ كۈلىدىن پەيدا بولغان
ھاشارەت ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ئۇنىڭغا «چىسۇن» دەپ ئات قو-
يۇپتۇ. پالاق ياساپ، قوغلاپ يۈرۈپ ئۆلتۈرۈشكە باشلاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئوسمان ئىبراھىم

دۇئا؟ — دەپ چوڭ بۇرۇنغا ۋاقىراپتۇ. قورقۇپ كەتكەن چوڭ بۇرۇن:

— ۋاي تەقىسر، ئۇ بۇ غارغا كىرىپ كەتكەن ئىدى، — دەپ ئالدىراشچىلىقتا بۇرۇننىڭ يەنە بىر تۆشۈكىنى كۆرسىتىپتۇ. چوڭ بۇرۇننىڭ ئىككى تۆشۈكىدىن كىرىپ، قاڭشادا ئۇچرىشىپ قالغان ئۆتكۈر كۆز بىلەن ئۇزۇن قول دەھشەتلىك ئۇرۇشۇشقا باشلاپتۇ. ئۇنىڭ تەسىرىدىن بۇرنى ئاغرىپ، قىچىشىپ كەتكەن چوڭ بۇرۇن بىر چۈشكۈرگەن ئىكەن. ھېلىقى مۇشتلىشىۋاتقان ئىككىسى يەرگە «پوككىدە» چۈشۈپتۇ — دە، يوغان بىر تاشقا تېگىپ ئۆلۈپ قاپتۇ. ھەممە يىلىقلار چوڭ كاللىغا قاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خوشال — خورام، بەختلىك نۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابدۇغەنى يۈسۈپ

دىكى تۇمغى بىلەن نەچچە يۈز يىلغىنى باسۇرۇپ، يوشۇرۇپ قويۇپتۇ. يېتىپ كەلگەن ئەسكەرلەر قىلىچلىرىنى ياللىغاچلاپ ھەيۋە قىلىپ:

— پادىشانىڭ يىلغىلىرىنى قاراقچىلار بۇلاپ كېتىپتۇ. سىلەر ئۇنى كۆردۈڭلارمۇ؟ دەل مۇشۇ تەرەپكە قېچىپتىكەن! — دەپ ۋاقىراپتۇ. ئۈچ دوست ئۇلارغا تازىم قىلىپ:

— جاناپلار، بۇ قاراقچىلار ھازىر تېخى مۇشۇ تۈكلۈك تاغنىڭ كەينىگە ئۆتۈپ كەتتى! — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ئەسكەرلەر ئالدىراپ - سالدىراپ ھېلىقى تۇماقنىڭ ئەت راپىنى ئۈچ قېتىم ئايلىنىپتۇ. ئەمما ھېچنەرسىنى تاپالماي قايتىپ كېتىپتۇ. شۇ ھامانلا ئۇزۇن قول بىلەن ئۆتكۈر كۆز تۇماقنىڭ ئاستىدىكى يىلغىلارنى تالىشىشقا باشلاپتۇ، تىللىشىپتۇ. ئالدىنقى خىرى ئۇزۇن قول ئۆتكۈر كۆزنى ئېيىق تاپىنىدەك ئالغانلىرى بىلەن راسا كاجاتلاشقا باشلاپتۇ. ئۆتكۈر كۆز ئۇزۇن قولغا تەڭ كېلەلمەي، قېچىپتۇ. ئۇزۇن قول قوغلاپتۇ. ئۆتكۈر كۆز قېچىپ كېتىۋاتسا ئالدىغا چوڭ بۇرۇن ئۇچراپ قاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ ئۆتكۈر كۆزنىڭ يۈزىگى بىر ئاز جايغا چۈشۈپتۇ. ئۇ چوڭ بۇرۇنغا يېلىنىپ، يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ.

— دوستۇم چوڭ بۇرۇن، مېنى قۇتقۇزۇۋالغىن! كەينىمدىن ئۇزۇن قول قوغلاپ كېلىۋاتىدۇ...

بۇنىڭغا ئىچى ئاغرىپ، رەھىمى كەلگەن چوڭ بۇرۇن:

— ماقۇل، ئۇنداقتا مەيەرگە كىرىۋال، — دەپ، ئۇنى بۇرۇننىڭ بىر تۆشۈكىگە كىرگۈزۈۋېتىپتۇ. دەل شۇ چاغدا بىر يوغان قارىغايىنى كۆتەرگەن ئۇزۇن قولمۇ ھاسىراپ - ھۆمۈدەپ يېتىپ كەپتۇ - دە:

— قېنى ھېلىقى ئۆتكۈر كۆز؟ ئۇنى نەگە يوشۇرۇپ قوي-

كۈنگە ياخشىلىنىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە گۈلىنسا سىرتقا چىقىپ كېتىپ ئۆيگە قايتىپ كىرمەپتۇ. سىدىقباي ئۇنى ساقلاپتۇ. ساقلاپتۇ، ساقلاپتۇ. ئاخىرى ئاقەت قىلالماي ھويلىغا چىقىپ قارىغۇدەك بولسا، دەرۋازا ئوچۇق تۇرغۇدەك. بۇنى كۆرۈپ قارا ئارغىمىغىدىن ئەنسىرىگەن سىدىقباي ئاتخانىغا كىرىپتۇ. قارا ئارغىماقمۇ يوق تۇرغۇدەك. بۇ ئىشتىن گۇمانلانغان سىدىقباي ھېلىقى دىۋانە ياتقان قوتانغا كىرىپ قاراپتۇ. قوتاندا دىۋانمۇ يوقمىش. سىدىقباي بۇنىڭدىن قاتتىق ساراسىمگە چۈشۈپتۇ. ئۇ پۈتۈن مەھەلىدىكى كىشىلەرنى ئويغىتىپ ئىزلەشكە كىرىشىپتۇ. ئىزلەپتۇ، ئىزلەپتۇ. ئىككى ئاي ئىزلەپمۇ گۈلىنسانى تاپالماي ئۈمىتسىزلىنىپ ئۆيىگە قايتىپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي سىدىقباي بىر باغاق تاپشۇرۇپ ئاپتۇ. باغاققا شۇنداق قاراپلا، داڭ قېتىپ تۇرۇپلا قاپتۇ. باغاققا: «بىز بىر - بىرىدىن ئايرىلغان، قەلبى سەكپارە بولغان ھەسرەتلىك بىر جۈپ كېيىنەكلەر ئىدۇق. سىز بىزنىڭ ھايات گۈلىگە بىرگە قونۇشمىزغا ئىمكانىيەت يارىتىپ بەردىڭىز. بىز سىزدىن مېننەتدارمىز. بىز ئەمدى توي قىلماقچىمىز. سىزنى تويىمىزغا تەكلىپ قىلىمىز» دەپ يېزىلغان ئىكەن. سىدىقباي باغاقنى ئوقۇپ، بېشى قېيىپ، كۆزلىرىگە قاراڭغۇلۇق تىقىلىپ، خۇددى ئەسكى تام ئۆرۈلۈپ چۈشكەندەك يەرگە «گۈپىدە» يىقىلىپتۇ. شۇ ياتقىنىچە ئىككى كۈن ئورنىدىن تۇرالماپتۇ. ئۈچىنچى كۈنى ئۇ ئۆزىنىڭ مال - دۇنياسىغا تايىنىپ، باشقىلارنىڭ بەختى ھىساۋىغا ئۆز بەختىنى قولغا كەلتۈرۈشكە ئۇرۇنغان خاتالىغىنى تونۇپ يېتىپتۇ. بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنداق ئىشنى ئىككىنچىلەپ قىلمايدىغانلىغىنى، ئەگەر ئۆزىنى ياخشى كۆرىدىغان بىرەر ئايال چىقمىسا، ئۆلگۈچە توي قىلمايدىغانلىغىنى ھەققىدە

بۇرۇنقى زاماندا سىدىق دىگەن بىر چوڭ باي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ مالۇ - دۇنياسى ھەددى - ھېساپسىز ئىكەن. بىراق ئۇنىڭ چىرايى بەكمۇ سەت ئىكەن. بۇرنىنىڭ ئۇچىدا گۈلدەك بىر قارا ئۆسمە گۆش بولۇپ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ قورقۇنچلۇق تۇس كىرىپ كۆزىدىكىن. مۇشۇنداق بولغاچقا، ئۇ قىرىق ياشقا كىرگىچە ئۆيىدىن ئىسسىق ئايلىنىپ، ئۆيلىنىش نىيىتىگە كەپتۇ. پۇل دىگەننى بولۇشىغا خەجلەپ، بىر كەمبەغەل كىشىنىڭ گۈلىنىسا دىگەن قىزى بىلەن توي قىپتۇ. بىراق گۈلىنىسا سىدىقنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان كۈندىن تارتىپ، ھەسرەتكە چۆكۈپتۇ ھەم «كېسەل بولۇپ قالدىم» دەپ ئورنىدىن تۇرماي يېتىۋاپتۇ. ئۆزىنىڭ كېسىلى ساقايغىچە سىدىق باي بىلەن بىللە بولماسلىقىنى تەلەپ قىپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ. ئەمما گۈلىنىسانىڭ كېسىلى ساقايماپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىدىق باينىڭ مەھەللىسىدە بىر دىۋانە پەيدا بولۇپ قاپتۇ. بۇ دىۋاننىڭ يېقىملىق ۋە مۇڭلۇق ناخشىسى ھالسىز ياتقان گۈلىنىسانى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپتۇ. ئۇنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم پەيدا قىلىپتۇ. گۈلىنىسادىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى سەزگەن سىدىق باي دىۋاننى ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، قوتانغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. دىۋانە ھەر كۈنى گۈلىنىساغا ساز چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ بېرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن گۈلىنىسانىڭ كېسىلى كۈندىن -

دىۋانە بىلەن گۈلىنىسا

بۇرۇنقى زاماندا سىدىق دىگەن بىر چوڭ باي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇنىڭ مالۇ - دۇنياسى ھەددى - ھېساپسىز ئىكەن. بىراق ئۇنىڭ چىرايى بەكمۇ سەت ئىكەن. بۇرنىنىڭ ئۇچىدا گۈلدەك بىر قارا ئۆسمە گۆش بولۇپ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ قورقۇنچلۇق تۇس كىرىپ كۆزىدىكىن. مۇشۇنداق بولغاچقا، ئۇ قىرىق ياشقا كىرگىچە ئۆيىدىن ئىسسىق ئايلىنىپ، ئۆيلىنىش نىيىتىگە كەپتۇ. پۇل دىگەننى بولۇشىغا خەجلەپ، بىر كەمبەغەل كىشىنىڭ گۈلىنىسا دىگەن قىزى بىلەن توي قىپتۇ. بىراق گۈلىنىسا سىدىقنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغان كۈندىن تارتىپ، ھەسرەتكە چۆكۈپتۇ ھەم «كېسەل بولۇپ قالدىم» دەپ ئورنىدىن تۇرماي يېتىۋاپتۇ. ئۆزىنىڭ كېسىلى ساقايغىچە سىدىق باي بىلەن بىللە بولماسلىقىنى تەلەپ قىپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈۋېرىپتۇ. ئەمما گۈلىنىسانىڭ كېسىلى ساقايماپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە سىدىق باينىڭ مەھەللىسىدە بىر دىۋانە پەيدا بولۇپ قاپتۇ. بۇ دىۋاننىڭ يېقىملىق ۋە مۇڭلۇق ناخشىسى ھالسىز ياتقان گۈلىنىسانى ئورنىدىن تۇرغۇزۇپتۇ. ئۇنىڭ چىرايىدا تەبەسسۇم پەيدا قىلىپتۇ. گۈلىنىسادىكى بۇ ئۆزگىرىشلەرنى سەزگەن سىدىق باي دىۋاننى ئۆيىگە باشلاپ كىرىپ، قوتانغا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويۇپتۇ. دىۋانە ھەر كۈنى گۈلىنىساغا ساز چېلىپ، ناخشا ئېيتىپ بېرىدىكەن. شۇنىڭ بىلەن گۈلىنىسانىڭ كېسىلى كۈندىن -

پوچى موزاي

موزاي ئانىسىدىن ئايرىلماي چوڭ بولۇپتۇ. ئۇنىڭ ئانىسى ئۈسۈگەك ئىكەن، ھەممە ئىنەكلەر ئۇنىڭدىن قورقىدىكەن. ھەتتا ئۇنىڭ موزىيىغىمۇ چېقىلىشقا جۈرئەت قىلالمايدىكەن. بۇنىڭدىن پەخىرلەنگەن موزاي ھەممىلا يەردە ئۆزىنى كۈچلۈك كۆرسىتىپ پوچىلىق قىلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پوچى موزاينىڭ ئۈسۈگەك ئانىسى تۇيۇقسىز ئۆلۈپ قاپتۇ. شۇنىڭدىن كېيىن باشقا ئىنەكلەر موزاي دىن قورقمايدىغان بولۇپتۇ. سراق، پوچى موزاي يەنىلا ھەممىلا يەردە ئۆزىنى چوڭ چاغلاپ زەي سالماي پاختىنى ئاتمۇپىپتۇ، بىر كۈنى قوتاندىكى كالىلاردىن بىرى ئۇنىڭغا:

— سەن ھەقىقەتەن كۈچلۈك ئىكەنسەن. ئاناڭ ئۈسۈگەك قورقماس ئىدى. سەن ھۈنرىڭنى بىزگە بىر كۆرسىتىپ، ئاۋۇ ياتقان كۆك بۇقا بىلەن بىر ئۈسۈشۈپ باقساڭ! — دەپتۇ.

پوچى موزاي كۆك بۇقا بۇقنى مەڭسىتىمگەن ھالدا ھۆكسەپ ئوتتۇرىغا ئېتىلىپ چىقىپ، پۇتى بىلەن يەرنى تاتلاپ بۇقا بىلەن ئېلىشىشقا تەييارلىنىپ تۇرۇپتۇ. قوتاننىڭ بىر بۇلۇڭىدا ياتقان كۆك بۇقا ئورنىدىن ئاستا قوپۇپتۇ. پوچى موزاي بىلەن كۆك بۇقا ئۈسۈشۈشكە باشلاپتۇ. ئاچچىغى كەلگەن كۆك بۇقا پوچى موزاينى كېلىشتۈرۈپ بىرنى ئۈسۈپتىكەن، پوچى موزاي

قەسەم ئىچىپتۇ.

دەۋانە بىلەن گۈلنىسا ئۆزلىرىنىڭ بەختلىك كۈنلىرىنى
خوشاللىق ئىچىدە ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۈڭشى ياقا دادۇيدىن
ئابدۇغنى يۈسۈپ.

پەرزات

بۇرۇنقى زاماندا بىر سودىگەر ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىر ئايالى ۋە ئەنئەنە ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ سودىگەر باشقا بىر يۇرتقا سودىگەرچىلىك قىلغىلى كېتىپتۇ. سودىگەرنىڭ ئايالى ئىستىل جەھەتتە بۇزۇق ئايال بولۇپ، كۈندە دىگۈدەك بۇزۇق ئىشلارنى قىلىپ يۈرىدىكەن. بۇنىڭغا چىداپ تۇرالمىغان ئەنئەنە «مەن ئۆمرۈم بويى خوتۇن ئالمايمەن» دەپ قەسەم ئىچىپتۇ ۋە ئانىسىنى تاشلاپ ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئۇ ئۇزۇن يول مېڭىپ بىر شەھەرگە بېرىپتۇ. شەھەرگە كىرىپ قارىغۇدەك بولسا، كىشىلەرنىڭ ھەممىسى ئىنتايىن غەمكىن ھالەتتە يۈرگۈدەك. ئەنئەنە ئەھۋالنى ئۇقۇپ كۆرسە، بۇ شەھەرنىڭ سىرتىدا بىر ئەجدىھار بولۇپ، ھەر يىلى كۈزدە شۇ شەھەرنىڭ ئەڭ چىرايلىق قىزلىرىنى يەيدىكەن. پادىشانىڭ بىر بىرىدىن چىرايلىق ئۈچ قىزى بولۇپ، ھازىر ئۆۋەت پادىشانىڭ چوڭ قىزىغا كەلگەن ئىكەن. شۇڭا كىشىلەر بۇ چىرايلىق قىزدىن ئايرىلىشقا كۆزى قىيماي، غەم ئىچىدە پەرىشان يۈرگەن ئىكەن. بۇنى ئۇققان ئەنئەنە ئىشەنچ بىلەن پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ، ئۆزىنىڭ ئەجدىھارنى ئۆلتۈرىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ پادىشانىڭ رۇخسىتىنى ئالغاندىن كېيىن، ئەجدىھار بار يەرگە بېرىپتۇ. ئەجدىھار ئۇنى كۆرۈپ سوراپتۇ:

— مېنىڭ بۇ قېتىم يەيدىغىنىم قىز تۇرسا، نېمە ئۈچۈن

نىڭ بېشى ئىككى پارچە بولۇپ، مىڭسىنىڭ قېتىغى
چىقىپ كېتىپتۇ.

قوتاندىكى كالىلار بۇنى كۆرۈپ پوچى موزايغا «تازا خوب
بولدى!» دەپ، يايلاققا ئوتلىغىلى چىقىپ كېتىپتۇ.
ئېيتىپ بەرگۈچى: ئۈچ ئۆستەڭ ئارا مەھەللىدىن: قاسم ئابلا.

پاڭزە رەجەم

سىنىڭ ئىسمىڭ: ئېتىھام، ئاچمىز رەجەم، سىنىڭ رەجەم
نىڭ ئىسمىمۇ: سىنىڭ ئىسمىڭ، ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،

سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،

سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،

سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،
سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ، سىنىڭ ئىسمىڭ،

بويۇتۇ ۋە ئەنۋەرگە مۇنداق ئۈچ شەرتنى قويۇپتۇ:
— بىرىنچى شەرت، مەن كېچىسى سىز بىلەن بىرگە بولۇپ
كۈندۈزۈ بولالمايمەن. سىر «نەگە باردىڭ» دەپ سورىماڭ.
ئىككىنچى شەرت، تامىغىڭىزنى ئەتمەيمەن. كىر - قاتلىرىد
ئىزنى يۇيمايمەن. بۇ ئىشلارنى قىلىمىدىڭ دەمەيسىز.
ئۈچىنچى شەرت، مەن ئۆيگە كەلگەندە نەدە ئولتۇرغان
بولسىڭىز، شۇ زامانلا ئورنىڭىزدىن تۇرسىز. مەن سىزنىڭ مەي
دىڭىزگە ئۇرۇمەن.

ئەنۋەر بۇ شەرتنى ئاڭلاپ قاتتىق كۆيۈكتە بولغاچ قىزنىڭ
ھەممە شەرتلىرىگە كۆنۈپتۇ ۋە قىزنى ئەمىرىگە ئاپتۇ. دىگەندەك
قىز ئەتىگەندە ئۆيدىن چىقىپ كېتىپ، ئاخشىمى قايتىپ كېلىد
دىكەن. تاماق ئەتمەيدىكەن. كىر يۇمايدىكەن. يىگىتنىڭ مەيدىد
سىگە كۈندە ئۇرۇدىكەن. بۇ ئىش خېلى ئۇزۇنغىچە داۋاملىشىپتۇ.
بۇنىڭ بىلەن يىگىتنىڭ مەيدىسى ئىشىشىپ كۆكرىپ كېتىپتۇ.
ئاخىر ئۇ مەيدە ئاغرىغىغا مۇپتىلا بولۇپ قاپتۇ. بۇ ئەھۋالنى
سەزگەن پادىشا، سىرنى بىلىش ئۈچۈن تىۋىپ چاقىرتىپتۇ. تىۋىپ
ئەنۋەرنىڭ تومۇرىنى تۇتۇپ كۆرگەندىن كېيىن:

— بۇ قىز ئەمەس، بىر پەرىزات ئىكەن، پەرىزات كۈندە
ئەتىگەندە ماڭغاندا سىز ئۇنىڭ ئارقىسىغا كىرىپ نەگە بارىدىغان
لىغىنى ئېنىقلاڭ، — دەپتۇ.

ئەتىسى يىگىت دادىسىدىن قالغان ئەنگۈشتەرنى ئېلىپ
دەررۇ بىر چىۋىنىگە ئايلىنىپ قىزنىڭ چېچىغا قونۇۋاپتۇ. قىز
بىر تاغ ئۆڭكۈرىگە كىرىپتۇ. ئۆڭكۈرنىڭ تېخىمۇ ئىچكىرىسىدە
بىر ئۆي بار ئىكەن. بۇ ئۆيدە قىرىق دىۋە قىز بولۇپ، پەرىزات
ئەسلىدە شۇ دىۋە قىزلارغا دەرس ئۆتىدىكەن. پەرىزات ئۆيگە
كىرگەندە دىۋە قىزلار كۈلۈشۈپ كېتىپتۇ. پەرىزات ئۇلارنىڭ
ئىمىگە كۈلۈشىدىغانلىغىنى بىلەلمەپتۇ. دىۋە قىزلار پەرىزاتنىڭ

سەن كەلدىڭ؟

ئەنئەنە قىلچە قورقماستىن مۇنداق جاۋاب بېرىپتۇ:
— مەن بۇ يەرگە ساڭا يەم بولۇش ئۈچۈن ئەمەس،
سېنى پارە - پارە قىلىپ تاشلىغىلى كەلدىم.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ دەرغەزەپكە كەلگەن ئەجدىھار بىر نەزەر
تارتىپتىكەن، ئەنئەنە قىلىمچىنى توغرا تۇتقان پېتى ئەجدىھارنىڭ
ئاغزىدىن كىرىپ، قوسىمىنى يېرىپ ئاياقتىن چىقىپتۇ. ئەجدىھار
ئۆلۈپتۇ. ئەنئەنە ئەجدىھارنىڭ ئۆلۈكىنى پادىشاغا كۆرسىتىپتۇ. بۇنى
كۆرۈپ چەكسىز خوشال بولۇپ كەتكەن پادىشا قىزىنى ئەنئەنەگە
بەرمەكچى بوپتۇ. لېكىن ئەنئەنەنىڭ «خوتۇن ئالمايمەن» دېگەن
ۋەدىسى بولغاچقا، بۇنىڭغا كۆنمەپتۇ. پادىشا ئەنئەنەنىڭ ئۈنمىغان
لىغىغا قارىماي قىزىنى ئۇنىڭغا توي قىلىپ، ئۆز قوروسىدىن
ئۆي تۇتۇپ بېرىپتۇ ۋە خەلقى - ئالەمگە «مېنىڭ كۈيۈغلۈم
شەھرىمدىكى ئاشخانا، ماگىزىنلارغا كىرسە ۋە باشقا شەھەرلەرگە
بارسا پۇل ئېلىنمىسۇن!» دەپ جاكالاپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەنئەنە بىر يەردىن ئۆتۈپ كېتىپ
بارسا، ساھىبجامال بىر قىز كالا تىزىكىنى لاي ئېتىپ
تامغا چاپلاپ ئوينىۋاتقۇدەك. بۇنى كۆرۈپ ھەيران بولغان
ئەنئەنە قىزدىن:

— ھەي قىز، نىمە بولدىڭىز؟ ساراڭمۇ سىز؟ — دەپ
سورايتۇ، قىز:

— بۇنى مەندىن سورىماڭ! — دەپ ئەنئەنەگە قارايتۇ.
ئاي دىسە ئاي دىگۈدەك، كۈن دىسە كۈن دىگۈدەك بۇ گۈزەل
قىزنىڭ جامالىنى كۆرگەن ئەنئەنە شۇئان بۇ قىزغا ئاشق بولۇپ
قايتۇ. بىراق قىز ئەنئەنەنىڭ تەلۋىگە قوشۇلماپتۇ. ئەنئەنە ئور-
دىغا قايتىپ بېرىپ پادىشاغا ئېيتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشا
قىزغا ئەلچى ئەۋەتىپتۇ. قىز ئامالسىز قېلىپ ئاخىرى ماقۇل

رەسىمدە جەرەن بار ئىكەن. بۇنىڭ بەشى چىشى، بىرى ئەرەكەك بولۇپ، بەش چىشى جەرەن توزاققا چۈشۈپ قالغان. ھېلىقى بىر ئەرەكەك جەرەن بولسا ئۇلارغا قاراپمۇ قويماي قېچىپ كېتىۋاتقان ئىكەن. قىز دەپتۇكى:

— ئەي يىگىت، مانا ماۋۇ بەش چىشى جەرەن توزاققا چۈشۈپ قالسا، ئەرەكەك جەرەن ئۇلارنى قۇتقۇزماي قېچىپ كېتىپ بارىدۇ. دۇنيادا ئەر كىشىنىڭ ئايال كىشىگە ۋاپا قىلمايدىغانلىغىنى شۇنىڭدىن بىلىگەنلىكىم ئۈچۈن، مەن ئەرگە تەگمەسلىكىگە نىيەت قىلغان ئىدىم...

ئەنۋەر بۇ گەپنى ئاڭلاپ باغنىڭ ئىچىگە ھېلىقى تامغا ئوخشايدىغان قىلىپ بىر تام قوپارتقۇزۇپتۇ، ھەم ئۇنىڭغا بىر رەسىم سىزدۈرۈپتۇ. ئۇنىڭ سىزدۈرغان رەسىمى ھېلىقى تامدىكىنىڭ ئەكسىچە ئىكەن. ئەتىسى ئەنۋەر پەرىزاتنى باشلاپ كىرىپ رەسىمنى كۆرسىتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن قىز:

— ئەي يىگىت، سېنىڭمۇ بېشىڭغا نۇرغۇن كۈلپەتلەر چۈشۈپتۇ. ئىككىمىزنىڭ تەقدىرى ئوخشاش ئىكەن. مۇندىن كېيىن مەن ساڭا پۈتۈنلەي مەنسۇپ! — دەپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئىككىسى ئۆمۈرلۈك ئىناق ئۆتۈپ بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ئابدۇغەنى يۈسۈپ

چېچىدىكى چىۋىنىنىڭ ئۇنىڭ ئېرى ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان ئىكەن. پەرىزات دەرسنى تۈگىتىپ، يېرىم يولغا كەلگەندە ئانىسىنىڭ قېشىغا بېرىپ كېلىش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئەنئەنە ئالدىن ئۇچۇپ بېرىپ ئۆز ئۆيىدە پەرىزاتنى ساقلاپ ئولتۇرۇپتۇ. قىز بۇ ئىشنى قىلچە سېزەلمەپتۇ. بۇ ئىش ئۈچ كۈن داۋاملىشىپتۇ. ھېلىقى قىرىق دىۋە قىز پەرىزاتنىڭ ئۆز ئېرىنى بۇ ئۆيگە بىرگە ئېلىپ كىرىۋاتقانلىغىنى پادىشاھى شەدداتقا دەپ قويۇپتۇ. شەددات بۇنى ئاڭلاپ پەرىزاتنى قىچقارتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— سىز ئادىمىزاتنى بىرگە ئېلىپ كېلىپ دەرس ئۆتۈپسىز. ئەتىدىن باشلاپ بۇ يەرگە كەلمەڭ. ئورنىڭىزغا باشقىلار كېلىپ دەرس ئۆتسۇن! — دەپتۇ. پەرىزات بۇ گەپنى ئاڭلاپ قاتتىق قايغۇرۇپتۇ. بۇ گەپلەرنىڭ ھەممىسىنى ئەنئەنە ئاڭلاپ تۇرۇپتۇ. پەرىزات غەمكىن ھالدا ئۆيگە كىرسە ئەنئەنە ئورنىدىن تۇرماپتۇ. پەرىزات ھەيران بولۇپ:

— نېمە ئۈچۈن ئورنىڭىزدىن تۇرمايسىز؟ — دەپ سورىغان ئىكەن. يىگىت:

— ئەي پەرىزات! سىز ھۇ ۋەدىڭىزدە تۇرماپسىز. شەددات ئەتىدىن باشلاپ كەلمە دىدىغۇ ... — دەپتۇ. ئەجەپلەنگەن پەرىزات:

— ھەئە شۇنداق! — دەپتۇ. يىگىت:

— شۇڭا، مەن بۈگۈندىن باشلاپ ئورنىڭىزدىن تۇرمايمەن. ئەي سۆيۈملۈگۈم، سىز بولسىڭىز پەرىزات. مەن بولسام ئادىمىزات. شاگىرتلىرىڭىز بولسا دىۋە قىزلار ئىكەن. مەن ھەممە ئىشلارنىڭ تېكىمگە يەتتىم. شۇڭا سىز بۇندىن كېيىن ئۇ يەرگە بارماڭ. ئەمدى نېمە ئۈچۈن «ئەرگە تەگمەيمەن» دىگەن گېپىڭىزنىڭ سىرىنى ئېيتىپ بەرسىڭىزكەن، — دەپ ئۆتۈنۈپتۇ. پەرىزات يىگىتنى باققا باشلاپ كىرىپ، بىر تامدىكى رەسىملەرنى كۆرسىتىپتۇ.

يارىشىپ قېلىشنى ئويلىغان بولسىمىز، ئالدى بىلەن بىر ئەرنى تېپىپ، ئۇنى ئايالىڭىز بىلەن بىر كېچە بىرگە ياتقۇزۇڭ. ئاندىن ئىككىڭلارغا نىكا ئوقۇپ قويايلى» دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ ھېلىقى سودىگەرنىڭ بېشى قېتىپتۇ. بىراق شۇنداق قىلمىسا بولمايدىكەن. شۇڭا ئۇ بىرەر كىشى ئىزلەپ كويىغا چىقىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئالدىغا غېرىپ ئۇچراپتۇ. سودىگەر غېرىپقا ئەھۋالىنى ئېيتىپ ئۇنى ئۆيىگە باشلاپ بېرىپ، ئايالى بىلەن بىر كېچە ئايرىم بىر ئۆيگە سولاپ قويۇپتۇ.

دەل شۇ كۈنى شەھەر پادىشاھى «كىم مېنىڭ غەيۋىتىمنى قىلىدىكەن، كىم مېنىڭ ياخشى گېپىمنى قىلىدىكەن...» دەپ شەھەرنىڭ ھەممىلا يېرىگە پايلاقچى ئەۋەتىپتۇ. پايلاقچىلاردىن بىرى سودىگەرنىڭ ئىشىگى ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتسا، ئۆي ئىچىدىن تەمبۇر ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ. پايلاقچى ھويلىغا تىۋىشىپ كىرىپ ئىشىكتىن ماراپتۇ. بۇ چاغدا غېرىپ تەمبۇر چېلىپ، ئۆز ئەھۋالىنى ھېلىقى ئايالغا بايان قىلىپ بېرىۋاتقان ئىكەن. بۇلارنى «پادىشاھنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ دەرت تۆكۈۋاتقان كىشىلەر ئىكەن» دەپ چۈشىنىپ قالغان پايلاقچى دەرھال پادىشاھقا خەۋەر قىپتۇ. پادىشاھنىڭ ياساۋۇللىرى كېلىپ ئۇلارنى تۇتۇپ ئوردىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. غېرىپ ھەممە ئەھۋالىنى يېپىدىن - يىڭىسىغىچە ئېيتىپ بېرىپتۇ. بۇ ئەھۋالدىن خەۋەر تاپقان پادىشاھ قازىغا بىر پارچە خەت ئەۋەتىپتۇ.

ئەتىسى قازى ھېلىقى سودىگەر بىلەن غېرىپنى ئوردىغا باشلاپ كەپتۇ. پادىشاھ غېرىپنى چىقىرىۋېتىپ، قازىنى ھېلىقى خەتنى ئوقۇشقا بويرۇپتۇ. خەتتە «سودىگەرنىڭ ئايالىنى غېرىپ ئالسۇن، سودىگەر پۈتۈن مال - دۇنياسىنى غېرىپقا تاشلاپ بېرىپ ئۆيىدىن چىقىپ كەتسۇن! كىمكى بۇ يەرمانغا بويسۇنمايدىكەن، كاللىسى تېنىدىن جۇدا قىلىنسۇن» دىيىلگەن ئىكەن.

غېرىپ ھىكايىسى

بۇرۇن بىر باي ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ غېرىپ دىگەن بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئۇلارنىڭ پۇلى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، نەگە بارىمەن دىسە، شۇ يەرگە بارالايدىكەن. كۈنلەرنىڭ بىرىدە غېرىپ دوستلىرى بىلەن يىراق بىر شەھەرگە سەيلىگە بېرىپتۇ ۋە ئۇ يەردە ئويۇن - تاماشا، ئەيشى - ئىشرەت بىلەن بىرنەچچە يىل تۇرۇپ قاپتۇ. كېيىن ئۆز شەھىرىدىن دادىسىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىك توغرىسىدىكى خەۋەر كەپتۇ. بىراق، غېرىپ بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي يۈرۈۋېرىپتۇ. ئارىسىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئانىسىنىڭمۇ ئۆلۈم خەۋىرى كەپتۇ. بۇ چاغدا غېرىپنىڭ پۇلى تۈگەپ قالغان بولۇپ، ئامالسىز قايتىپ بېرىپ، ئۆيىدىكى ئاتا - ئانىسىدىن قالغان مال - دۇنيانى خەجلىمەكچى بولۇپتۇ. بىراق ئۇ ئۆيىگە بارسا ئۆيىدىكى مال - دۇنيالارمۇ قۇرۇغدىلىق نىپ قالغان ئىكەن. ئۇ دوستلىرىدىن پۇل سوراپتۇ. ئۇلارمۇ پۇل بەرمەپتۇ. غېرىپ تەمبۈر چېلىشقا ناھايىتى ئۇستا بولغاچقا، تەمبۈرنى ئېلىپ يۇرتنى تاشلاپ جاھان كېزىشكە باشلاپتۇ. ئۇ بىر شەھەرگە بېرىپتۇ. بۇ شەھەردە بىر سودىگەر بولۇپ، ئۇ ئايالى بىلەن ئۇرۇشۇپ قېلىپ تالاق قىلىۋەتكەن ئىكەن. ئارىدىن بىرقانچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بۇ سودىگەر ئايالى بىلەن يارىشىپ قېلىشنى ئويلاپ، ئۆيىگە قازى، موللارنى چاقىرىپ ئۇلاردىن مەسلىھەت سوراپتۇ. ئۇلار «ئەگەر خوتۇنىڭىز بىلەن

شاھزادە بىلەن مەلىكە

بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ مەھمۇت دىگەن بىرلا ئوغلى بار ئىكەن. مەھمۇت بالاغەتكە يەتكەندە پادىشاھ ئۇنىڭغا باشقا بىر پادىشاھنىڭ قىزىنى ئېلىپ بېرىپتۇ. بۇ مەلىكە دۇنيادا بولىدىغان بارلىق ئىشلارنى ئەپسۇن ئوقۇش بىلەن بىلەلەيدىكەن. پادىشاھ ناھايىتى مەرت ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادىشاھ ھويلىدا تۇرسا، بىر قەلەندەر «ھەق شەيدۇللا!» دەپ كىرىپ كەپتۇ. پادىشاھ غەزەبىچىسى بىرلىگەن ئالتۇن ئەپچىقىپ بېرىشكە بۇيرۇپتۇ. قەلەندەر «ئامىن» دەپ دۇئا قىلىپ قايتىپتۇ. بىر ھەپتە ئۆتۈپتۇ. يەنە بەش ھەپتە كۈنلۈكىدە ھېلىقى قەلەندەر كەپتۇ. پادىشاھ سەدىقە ئۈچۈن يەنە ئالتۇن بېرىپتۇ. يەنە ھەپتە ئۆتۈپ سەھەردىلا ھېلىقى قەلەندەر كەلگەن ئىكەن. پادىشاھ يەنە ئالتۇن تەڭلەپتۇ. بىراق قەلەندەر ئارقىسىنى قىلىپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشاھ ھەيران بولۇپ:

— ھەي قەلەندەر، نەچچە كۈندىن بېرى ئالتۇن بەرسەم ئالسىن، بۈگۈن نېمىشقا ئالمايسەن؟ — دەپ سوراپتۇ. قەلەندەر: — سەۋىۋىنى دەي دېسەم بېشىمدىن قورقسىمەن، — دەپتۇ. پادىشاھ:

— گۇنايمىڭدىن ئۆتتۈم! — دەپتۇ. قەلەندەر: — ئى پادىشاھى ئالەم، ئۆزلىرىنى تولىمۇ سېخى كىشى دەيدۇ، ماڭا پادىشاھلىقىمىنى يەتتە كۈن بېرىپ تۇرغان بولسىلا، —

بۇنى ئاڭلىغان سودىگەرنىڭ پۇت - قولىدا جان قال
ماي لاسسىدە ئولتۇرۇپ قاپتۇ. «ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە
باراي داۋاغا» دىگەندەك، قىلمىشىغا مىڭ بىر پۇشايمان قىلىپتۇ.
ئامالسىز ئايالىنى ۋە ئۆيىدىكى مال - دۇنيانىڭ ھەممىسىنى
غەرىپقا بېرىپ، سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كېتىپتۇ.

غەرىپ ھېلىقى ئايال بىلەن توي قىلىپ شۇ ئۆيىدە
تۇرۇپتۇ. كۈنلەر ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى پادىشا ھارۋا ئەۋەتىپ
غەرىپنى ئايالى بىلەن ئۆز ئوردىسىغا كۆچۈرۈپ كەپتۇ. پادىشا
كۈندە دىگۈدەك ئۇنى تەمبۇر چالدۇرۇپ كۆڭۈل ئېچىشقا باشلاپتۇ.
شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە، غەرىپنىڭ ئايالىغا پادىشانىڭ كۆزى
چۈشۈپ قاپتۇ ۋە ئۆز مەقسىدىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن
ئالدى بىلەن غەرىپنى كۆزدىن يوق قىلماقچى بوپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن بىر كۈنى غەرىپنى ئۆز ئۆيىگە چاقىرتىپ يەنە تەمبۇر
چالدۇرۇپتۇ. ئازراق ئۆتكەندىن كېيىن، پادىشا ئەتەي ئۇخلاۋات
قان قىياپەتكە كىرىۋاپتۇ. غەرىپ كۆڭلىدە «پادىشا ئۇخلاۋاتقان
دىكىن، مەنمۇ ئازراق كۆز يۇمۇۋالاي» دەپ ئويلاپ، ئۇخلاپ
قاپتۇ. پادىشا ئورنىدىن ئاستاغىنە تۇرۇپ، ئۆزىنىڭ ئۇخلاۋاتقان
ئايالىنى كۆتىرىپ ئەكىلىپ غەرىپنىڭ يېنىغا ياتقۇزۇپ قويۇپتۇ.
غەرىپنىڭ قولىنى ئايالىنىڭ بويىغا ئارتىلدۇرۇپ قويۇپ، ئۆيىدىن
غىمپىدە چىقىپ كېتىپتۇ. تاڭ ئاتقاندا، پادىشا غەرىپنىڭ ئايالىنى
ۋە بىرقانچە ۋەزىرىنى ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ. غەرىپنى ۋە
ئۆز ئايالىنى ئويغىتىپ غەرىپقا:

— مەن ساڭا ياخشىلىق قىلسام، ئاخىرى مېنىڭ شەنىمگە
داغ تەككۈزدۈڭ! — دەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ پادىشا ئۇنىڭغا قارا چاپلاپ، دارغا ئېسىپ
ئۆلتۈرۈپتۇ. غەرىپنىڭ ئايالىنى زورلۇق بىلەن بېسىم ئىشلىتىپ
ئۆز ئىلىكىگە ئېلىۋاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۇڭشېدىن: ئوسمان ئىبراھىم.

ئىرادە مۇشۇ ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ، نەرسە - كىبەرەكلەرنى
يۈدۈپ يولغا راۋان بوپتۇ. ئايلاپ يول يۈرۈپ، مەلۇم بىر دەريا-
نىڭ قىرغىغىغا كېلىپ قاپتۇ. دەريا ناھايىتى كەڭ بولۇپ، سۈيى
ئولۇق ئىكەن. ئۇلار ئامالسىز دەرياغا كىرىپتۇ. دەريانىڭ قاق
ئوتتۇرىسىغا بارغاندا سۇ ئۇلغىيىپ كېتىپتۇ، پادىشا بىلەن خانىش
ئېقىپ كېتىپتۇ. مەھمۇت ۋە مەلىكە ئامان قاپتۇ. ئۇلار بىردەم
چۆكۈپ، بىردەم لەيلەپ، مىڭ تەستە دەريادىن ئۆت-
تۈپتۇ. ئاتا - ئانىسىدىن ئايرىلغان مەھمۇت بىلەن مەلىكە قىرغاققا تۇ-
رۇپ دەرياغا قاراپ زار - زار يىغلىشىپتۇ. ئاخىرى ئۇلار دەريانىڭ
يۇقۇرىسىغا قاراپ مېڭىپتۇ.

ئەمدى پادىشا بىلەن خانىشقا كەلسەك، خانىش ئېقىپ
بېرىپ بىر بېلىق تورىغا چۈشۈپ قاپتۇ. بېلىقچى بۇ خانىشنى
ھۇشغا كەلتۈرۈپ ئەھۋاللىشىپتۇ. ئەھۋالنى ئوقۇپ:

— سىزگە پادىشانى تېپىپ بېرى، — دەپ خانىشنى بىر
ساندۇققا سېلىپ شەھەرمۇ - شەھەر مېڭىپتۇ.

پادىشا دەريانىڭ بىر يېقىدىن چىقىپ، ھۇشسىزغا كېلىپ
زار - زار يىغلاپتۇ. ئاندىن بالا - چاقىلىرىنى ئىزلەپ، دەريانىڭ
ئېقىنىنى بويلاپ راۋان بوپتۇ.

مەھمۇت بىلەن مەلىكە ئۇزۇن يول يۈرۈپتۇ. كۈنلەرنىڭ
بىرىدە مەلۇم بىر شەھەرگە كېلىپ ساراغا چۈشۈپتۇ. ئۇلارنىڭ
يەيدىغىنى يوق بولغاچقا، مەھمۇت خىيالغا چۆكۈپ ئولتۇرۇپتۇ.
بۇنى كۆرگەن مەلىكە:

— نىمە بولدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ. مەھمۇت:
— يىگىلى نان، خەلىگىلى پۇل يوق، شۇڭا غەم قىلىپ
خىياللىنىپ ئولتۇردۇم، — دەپتۇ. مەلىكە يانچۇغىنىنى ئاخشۇرغان
ئىكەن، بىر تىللا چىقىپتۇ. ئۇ پۇلنى مەھمۇتقا بېرىپ:

— ئەتە بۇ پۇلغا سىز بازاردىن بىر گەز ئاق شايى،

دەپتۇ. پادشا بىردەم ئويلىنىپ مەرتلىك بىلەن:
— بولىدۇ. — دەپتۇ. قەلەندەر ھېلىقى پادشانىڭ پادشا-
لىق تاجىنى كىيىپ، تەختكە چىقىپ غەزىنىدىكى ئالتۇنلارنى
خەلققە تارقىتىپ بېرىپتۇ. ئالتە كۈن بولغاندا، غەزىنىدىكى دۇنيا-
نىڭ ھەممىسى تۈگەپتۇ. قەلەندەر پۈتۈن خەلقنى بىر
يەرگە يىغىپ:

— مەن يەتتە كۈنلۈك پادشا بولغان. ئەتە پادشالىقنى
ئۆتكۈزۈپ بېرىمەن. سىلەر قانداق قارايسىلەر؟ — دەپ مەس-
لىھەت سايپتۇ. كىشىلەر بىردەك:
— بىز ئادىل پادشاغا ئەمدى ئېرىشتۇق. سىز بىزگە مەڭگۈ
پادشا بولۇڭ! — دەپتۇ. قەلەندەر:
— ئۇنداقتا كونا پادشانى قانداق قىلىمىز؟ — دىگەن
ئىكەن، پۈتۈن خەلق:

— دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرىمىز! — دەپتۇ. پادشانىڭ بىر
ۋەزىرى پادشانىڭ قېشىغا كىرىپ:
— ھەي ئەخمەق پادشايم، بىر قەلەندەرگە پادشالىغىڭىزنى
بەردىڭىز. ئۇ غەزىنىدىكى مال - دۇنيانى چېچىپ تۈگەتتى. ئەتە
سىزنى دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرمەكچى. — دەپتۇ. پادشا قاتتىق قاي-
غۇ - ھەسرەتكە چۆكۈپ، نىمە قىلارنى بىلمەي قالغاندا،
ھېلىقى ۋەزىرى:

— ئەمدى سىلگە بۇ شەھەردە تۇرۇشقا ئىمكان يوق،
قېچىپ كەتمەسە بولمايدۇ، — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.
شۇنىڭ بىلەن پادشا ئايالى ۋە بالىلىرىنى ئېلىپ قېچىپتۇ.
تاڭ ئاتقىچە بىرنەچچە ئون كۈنلۈك مۇساپىنى بېسىپ بېرىپتۇ.
كەچ كىرگەندە بىر يەرگە چۈشۈپتۇ. شۇ يەردە كېچىنى ئۆتكۈزۈپ
ئەتىسى ئورنىدىن تۇرۇپ قارىسا، ئاتلىرىنىڭ تېرى-
سى بىلەن ئۇستېخانلىرىلا تۇرغۇدەك. پادشا «بىزگە كەلگەن

مەھمۇت دەرهاال؛

— ئايالىمدىن سوراپ كېلەي، — دەپ قايتىپتۇ.
مەلىكە ئۆيگە ھالى پەرىشان كىرىپ كەلگەن مەھمۇتتىن
ئەھۋال سورىغان ئىكەن، ئۇ بولغان گەپلەرنى ئېيتىپ
بېرىپتۇ. مەلىكە:

— ئۇنداق بولسا، سىز بېرىپ خىزمەت قىلىڭ! — دەپتۇ.
پادىشا ئۇنى ھويلا سۇپۇرۇپ تازىلايدىغان، ئوتۇن يېرىپ، سۇ
توشۇيدىغان ئىشقا قويۇپتۇ. يىگىت شۇ ئىشلار بىلەن مەشغۇل
بولۇپ، كۆپ يىللار ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى پادىشا ئۇنى غەزىنىم
چىلىككە تەيىنلەپتۇ ۋە:

— ئەي يىگىت، ئۆيىڭىزنى كۆچۈرۈپ كېلىپ ئوردىدا
ئولتۇرۇڭ! — دەپتۇ. مەھمۇت مەلىكە بىلەن مەسلىھەتلىشىپ،
ئوردىغا كۆچۈپ كەپتۇ. پادىشا مەلىكىنى كۆرۈپ ئاشق بولۇپ،
نەپسى تاقىلداپ كېتىپتۇ. لېكىن ئېغىر ئېچىشقا پېتىنالىماپتۇ.
بىر كۈنى ئىشك ئالدىغا بىر قەلەندەر كەپتۇ. پادىشانىڭ
بۇيرۇقى بويىچە مەھمۇت سەدىقە ئۈچۈن ئالتۇن بېرىپتۇ. شۇنىڭ
بىلەن بۇ قەلەندەر پات - پات كېلىدىغان بولۇۋاپتۇ. مەھمۇت
مۇ ئۇنى ئالتۇن بېرىپ يولغا ساپتۇ. بىر كۈنى بۇ قەلەندەر يەنە
كەپتۇ. مەھمۇت ئالتۇن تەڭلىسە، ئۇ ئاغىلى ئۇنىماپتۇ، يىگىت
قەلەندەرنى چىۋىق بىلەن بىر سالغان ئىكەن، قەلەندەر شۇئان
بىر ئالىمغا ئايلىنىپ قاپتۇ. يىگىت ھەيرانلىق ئىلكىدە ئالىمنى
ئېلىپ، مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ. مەلىكە ئالىمنى ئىككى پارچە
قىلىپ قارىسا، ئۇنىڭ ئىچىدىن بىر ئايالچە كۆينەك چىقىپتۇ.
بۇ كۆينەك شۇنداق چىرايلىق ئىكەنكى، ئۇنى كىيگەن كىشى كارا-
مەت گۈزەل بولۇپ كېتىدىكەن.

بىر كۈنى نۇرغۇنلىغان كىشىلەر «سەيلە قىلساق» دەپ ئوز-
دىغا كىرىپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان پادىشا ماقۇل بولۇپتۇ

قىرىق بىر خىل يىپ، ئاشقان پۇلغا يەيدىغان بىر نەرسە ئېلىپ كېلىڭ! — دەپتۇ.

ئەتىسى مەھمۇت مەلىكىنىڭ دىكىنىدەك قىپتۇ. مەلىكە كىچىك چېغدا چۈشىدە پەرىزات كۆرگەن، ئۇنىڭدىن ياغلىق توقۇشنى ئۈگىنىۋالغان ئىكەن. ئۇ ياغلىق توقۇشنى باشلاپتۇ. ئەتىسى مەھمۇت ئويغىنىپ قارىسا، يېنىدا ئاجايىپ چىرايلىق بىر ياغلىق تۇرغۇدەك. مەلىكە ئۇنىڭغا:

— سىز بۇنى بازارغا ئېلىپ بېرىڭ. ياغلىقنى مىڭ تىللاغا سېتىڭ، پۇلغا بىر گەز شايى بىلەن قىرىق بىر خىل يىپ، يەيدىغان نەرسە ئېلىپ كېلىڭ! — دەپتۇ. مەھمۇت بازارغا بېرىپ ياغلىقنى بىر سودىگەرگە سېتىپتۇ. كىشىلەر بۇ ياغلىقنى كۆرۈپ «قانداق ئادەم توقۇغاندۇ؟» دەپ «مىران بولۇشۇپتۇ. بۇ خەۋەر چاقماق تېزلىكىدە پادىشانىڭ قۇلىمىغا يېتىپتۇ. پادىشا بېرىپ قارىسا، شۇنداق چىرايلىق ياغلىق.

— ھەي، بۇ ياغلىقنى كىمدىن ئالدىڭ؟ — دەپ سورايتۇ پادىشا.

— ھازىرلا بىر يىگىتتىن ئالدىم! — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ

ھېلىقى سودىگەر. پادىشا ئۇنىڭغا:

— ئۇ يىگىت قايتا كەلسە، يېنىڭ يېنىمغا باشلاپ بار، —

دەپ كېتىپ قاپتۇ.

مەلىكە يەنە بىر ياغلىق توقۇپتۇ. ئەتىسى مەھمۇت ياغلىقنى ھېلىقى سودىگەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بارغاندا، بۇ يەردە ساقلاپ تۇرغان پادىشا ۋەزىرلىرى ئۇنى ئوردىغا ئېلىپ بېرىپتۇ. پادىشا ياغلىقنىڭ باھاسىنى سورايتۇ.

— مىڭ تىللا! — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ مەھمۇت.

— بۇ ياغلىقنى كىم توقۇغان؟

— ئايالىم. بۇ گەپنى ئاڭلىغان پادىشا:

— خىزمەت بېرەي قىلامسەن؟ — دەپ سورىغان ئىكەن،

مەيەرگە كەل، نان يە، قېتىق ئىچ» دەيدۇ، سىز «قېتىق ئىچمەي
مەن، سۇ ئىچەي» دىسىڭىز، ئۇ ئۆيىگە ماڭىدۇ. سىزىمۇ ئارقىسىدىن
مېڭىڭ. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئۇ ئالدىڭىزغا داستىخان سا-
لمدۇ. سىز نان يەپ، سۇ ئىچىپ يەرگە قاراپ ئولتۇرۇڭ. جا-
دىگەر ئىچكىرىكى ئۆيگە كىرىپ بىر بەرنى باسىدۇ. شۇ ھامان
يەتمىش ئىككى ياڭزا نەغمە ئاڭلىنىدۇ. جادىگەر پەرىزات تۈس-
گە كىرىپ ئۇسۇل ئويىنايدۇ. سىز يەرگە قاراپ ئولتۇرۇۋېرىڭ.
بېشىڭىزنى ھەرگىز كۆتەرمەڭ. بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ قاراپ
قالدىغان بولسىڭىز، جادىگەرگە تۇتۇلغىنىڭىز شۇ. بۇ ئىش
بىرنەچچە رەت داۋاملىشىدۇ. سىز يەرگە قاراپ ئولتۇرۇۋېرىڭ.
ئاخىرى جادىگەر «ھەي ئادەم، سەن مېنىڭ سىرىمنى قانداق
بىلىپ قالدىڭ؟» دەپ سورايدۇ. سىز بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەر-
سىڭىز، قالغىنىنى جادىگەر ئۆزى قىلىدۇ.

مەھمۇت يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئوردىغا كىرىپ پادىشاغا
ئۆزىنىڭ كۆينەكنى يىگىرمە سەككىز يىلدا ئېلىپ كېلىدىغانلىغى-
نى ئېيتىپتۇ ۋە ئوزۇق - تۈلۈك راسلاپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. پادىشا
راسخوتلارنى ھەل قىلىپ بېرىپ مەھمۇتنى يولغا ساپتۇ.
پادىشا مەھمۇتنى يولغا سالغاندىن كېيىن ھەر كېچىسى
مەلىكىنىڭ ئۆيىگە بارىدىكەن. مەلىكە پادىشانىڭ قاتتىق - يۇم-
شاق ۋاستىلىرىغا پەرۋا قىلماپتۇ. ئىشكىنى زادىلا ئاچماپتۇ.
مەھمۇت تاغ - داۋانلاردىن ئېشىپ، نۇرغۇن جەۋ-
رى - چاپالارنى تارتىپ، ئون تۆت يىل يول يۈرۈپ،
بىر دەريانىڭ بويىغا كەپتۇ. بۇ يەردە بىر جادىگەر
بار ئىكەن. ئۇ يىگىتنى كۆرۈپ، بىر قاچا قېتىققا بىر ناننى
ئېلىشتۇرۇپ تۇرۇپ:

— ئەي يولۇچى، مەيەرگە كېلىپ بىر ئاز تاماق يەۋې-
لىڭ! — دەپتۇ. مەھمۇت:

— مەن قېتىق ئىچمەيمەن، سۇ ئىچەي، — دەپتۇ. جا-

ۋە ۋەزىرلىرىگە:

— ھەممىڭلار، خوتۇن - بالىلىرىڭلارنى ئېلىپ بېرىڭلار! —
دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. ئۆزىمۇ قىرىق خوتۇننى ئېلىپ سەيلە
گە چىقىپتۇ. مەھمۇت مەلىكىنى بىرگە ئېلىپ بارمىغان ئىكەن.
بۇنى كۆرگەن پادشا:

— ئەي يىگىت، سەنمۇ خوتۇنۇڭنى ئېلىپ كەل! —
دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. مەھمۇت مەلىكە قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى
ئېيتىپتۇ. داڭار چاغدا مەھمۇت مەلىكىگە:

— ئالىمدىن چىققان ھېلىقى كۆينەكنى كېمىۋېلىڭ! —
دەپ تۇرۇۋاپتۇ ۋە مەلىكىنىڭ ئۆزىمىزگە قارىماي، كۆينەكنى
ئۆز ئۆلى بىلەن كىلدۈرۈپ ئېلىپ بېرىپتۇ. پادشانىڭ قىرىق
خوتۇنى مەلىكىنىڭ كۆينىگىنى كۆرۈپ كۆزلىرىنى ئۈزەلمەي
قاپتۇ. «بۇ چىرايلىق كۆينەكنى پادشا ئېلىپ بەرگەن بولسا
كېرەك. بۇ ئايال بىلەن پادشانىڭ چوقۇم بىرەر ئىشى بار. بولمىسا، بۇنداق
چىرايلىق كۆينەكنى نەدىن تاپالايدۇ؟» دەپ ئويلاپتۇ. كەچتە
ئوردىغا قايتقاندا، خوتۇنلار پادشانى ئارىغا ئېلىپ «بىزگىمۇ
ئاشۇنداق كۆينەكتىن ئېلىپ بېرىسەن!» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. پادشا
مەھمۇتنى چاقىرىپ:

— ئەي يىگىت، ئايالىڭ كىيگەن كۆينەكتىن ماڭا قىرىقنى
كەلتۈر! بولمىسا بېشىڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ. مەھمۇت غەم -
قايقۇغا پاتقان ھالدا ئۆيگە كېلىپ ئەھۋالنى مەلىكىگە ئېيتىپتۇ.
— مەن ئاشتىلا كىيەي دېسەم، سىز ئۆزىمىزدىكىز، ئەمدى
سىز پادشاغا قىرىق كۆينەك تېپىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ، بۇنىڭغا
بىز ئامال قىلىپ كۆرەي... — دەپتۇ ۋە قىرىق كۆينەكنى ئېلىپ
كەلگەچە بولىدىغان ئىشلارنى ئەپسۇن ئوقۇپ تۇرۇپ دەپ بېرىپتۇ:
— ئەي سۇيۇملۇگۈم، بۇ يەردىن ئون تۆت يىل ماڭسىڭىز،
بىز چۆلگە بارىمىز. ئۇ يەردە بىز جادىگەر بار. ئۇ «ھەي يولۇچى

مەيەرگە كەل، نان يە، قېتىق ئىچ» دەيدۇ، سىز «قېتىق ئىچمەيمەن، سۇ ئىچەي» دىسىڭىز، ئۇ ئۆيىگە ماڭىدۇ. سىزمۇ ئارقىسىدىن مېنىڭ. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئۇ ئالدىڭىزغا داستىخان سالىدۇ. سىز نان يەپ، سۇ ئىچىپ يەرگە قاراپ ئولتۇرۇڭ. جادىگەر ئىچكىركى ئۆيگە كىرىپ بىر يەرنى باسىدۇ. شۇ ھامان يەتمىش ئىككى ياڭزا نەغمە ئاڭلىنىدۇ. جادىگەر پەرىزات تۈسىگە كىرىپ ئۇسۇل ئويىنايدۇ. سىز يەرگە قاراپ ئولتۇرۇۋېرىڭ. بېشىڭىزنى ھەرگىز كۆتەرمەڭ. بېشىڭىزنى كۆتۈرۈپ قاراپ قالىدىغان بولسىڭىز، جادىگەرگە تۇتۇلغىنىڭىز شۇ. بۇ ئىش بىرنەچچە رەت داۋاملىشىدۇ. سىز يەرگە قاراپ ئولتۇرۇۋېرىڭ. ئاخىرى جادىگەر «ھەي ئادەم، سەن مېنىڭ سىرىمنى قانداق بىلىپ قالدىڭ؟» دەپ سورايدۇ. سىز بولغان ئىشنى سۆزلەپ بەرسىڭىز، قالغىنىنى جادىگەر ئۆزى قىلىدۇ.

مەھمۇت يولغا چىقىشتىن بۇرۇن ئوردىغا كىرىپ پادىشاغا ئۆزىنىڭ كۆينەكنى يىگىرمە سەككىز يىلدا ئېلىپ كېلىدىغانلىغىنى ئېيتىپتۇ ۋە ئوزۇق - تۈلۈك راسلاپ بېرىشنى ئۆتۈنۈپتۇ. پادىشا راسخوتلارنى ھەل قىلىپ بېرىپ مەھمۇتنى يولغا سايپتۇ. پادىشا مەھمۇتنى يولغا سالغاندىن كېيىن ھەر كېچىسى مەلىكىنىڭ ئۆيىگە بارىدىكەن. مەلىكە پادىشانىڭ قاتتىق - يۇمشاق ۋاستىلىرىغا پەرۋا قىلماپتۇ. ئىشىكىنى زادىلا ئاچماپتۇ. مەھمۇت تاغ - داۋانلاردىن ئېشىپ، نۇرغۇن جەۋدى - چاپالارنى تارتىپ، ئون تۆت يىل يول يۈرۈپ، بىر دەريانىڭ بويىغا كەپتۇ. بۇ يەردە بىر جادىگەر بار ئىكەن. ئۇ يىگىتنى كۆرۈپ، بىر قاچا قېتىققا بىر ناننى ئېلىشتۇرۇپ تۇرۇپ:

— ئەي يولۇچى، مەيەرگە كېلىپ بىر ئاز تاماق يەۋېلىڭ! — دەپتۇ. مەھمۇت: «قىلىشنىڭ بىر قىسمىنى ئېلىشقا» دېيىپ:

— مەن قېتىق ئىچمەيمەن، سۇ ئىچەي، — دەپتۇ. جا-

ۋە ۋەزىرلىرىگە:

— ھەممىڭلار، خوتۇن - بالىلىرىڭلارنى ئېلىپ بېرىڭلار! —
دەپ بۇيرۇق چۈشۈرۈپتۇ. ئۆزىمۇ قىرىق خوتۇننى ئېلىپ سەيلى-
گە چىقىپتۇ. مەھمۇت مەلىكىنى بىرگە ئېلىپ بارمىغان ئىكەن.
بۇنى كۆرگەن پادىشا:

— ئەي پادىشا، سەنمۇ خوتۇنۇڭنى ئېلىپ كەل! —
دەپ بۇيرۇق قىپتۇ. مەھمۇت مەلىكە قېشىغا كېلىپ ئەھۋالنى
ئېيتىپتۇ. پادىشا چاغدا مەھمۇت مەلىكىگە:
— ئالىمدىن چىققان ھېلىقى كۆينەكنى كېيىۋېلىڭ! —
دەپ تىزىۋاپتۇ ۋە مەلىكىنىڭ ئۈستىگە قارىماي، كۆينەكنى
ئۆز ئۆلى بىلەن كېيىۋېلىپ بېرىپتۇ. پادىشانىڭ قىرىق
خوتۇنى مەلىكىنىڭ كۆينىكىنى كۆرۈپ كۆزلىرىنى ئۈزەلمەي
قاپتۇ. «بۇ چىرايلىق كۆينەكنى پادىشا ئېلىپ بەرگەن بولسا
كېرەك. بۇ ئايال بىلەن پادىشانىڭ چوقۇم بىرەر ئىشى بار. بولمىسا، بۇنداق
چىرايلىق كۆينەكنى نەدىن تاپالايدۇ؟» دەپ ئويلاپتۇ. كەچتە
ئوردىغا قايتقاندا، خوتۇنلار پادىشانى ئارىغا ئېلىپ «بىزگەمۇ
تاشۇنداق كۆينەكتىن ئېلىپ بېرىسەن!» دەپ تۇرۇۋاپتۇ. پادىشا
مەھمۇتنى چاقىرىپ:

— ئەي پادىشا، ئايالىڭ كېيگەن كۆينەكتىن ماڭا قىرىقنى
كەلتۈر! بولمىسا بېشىڭنى ئالىمەن! — دەپتۇ. مەھمۇت غەم -
قايقۇغا پاتقان ھالدا ئۆيگە كېلىپ ئەھۋالنى مەلىكىگە ئېيتىپتۇ.
— مەن باشتىلا كېيەي دېسەم، سىز ئۈستىدىڭىز، ئەمدى
سىز پادىشاغا قىرىق كۆينەك تېپىپ بەرمىسىڭىز بولمايدۇ، بۇنىڭغا
بىر ئامال قىلىپ كۆرەي... — دەپتۇ ۋە قىرىق كۆينەكنى ئېلىپ
كەلگەچە بولىدىغان ئىشلارنى ئەپسۇن ئوقۇپ تۇرۇپ دەپ بېرىپتۇ:
— ئەي سۆيۈملۈكۈم، بۇ يەردىن ئون تۆت يىل ماڭسىڭىز،
بىر چۆلگە بارىسىز. ئۇ يەردە بىر جادىگەر بار. ئۇ «ھەي يولۇچى

ھەقىقەتتىكى ھىكايىنى ئاڭلىغان بولسا، مەن ئۇنى قوبۇل قىلىمەن» دىگەن خەت يېزىلغان. سەن «ھىكايىنى مەن ئېيتىپ بېرىمەن» دىسەڭ، قىز سېنى قوبۇل قىلىدۇ. كىرىپ قىزنى ئەۋەرىڭكە ئالما سەن. ئۇ سېنى بەزى ناتوغرا يوللارغا باشلايدۇ. شۇ چاغدا سەن ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قارا مۇشۇكىنىڭ بويىنىدىكى قىرىق ئاچقۇچنى ئېلىپ قىرىق ئۆيىنى ئاچ. ھەر ئۆيدە بىردىن ئالما بار. شۇ ئالما سېنى ئېلىپ مېنىڭ قېشىمغا كەل! — دەپتۇ.

مەھمۇت جادىگەرنىڭ دىگىنى بويىچە يولغا راۋان بويىتۇ ۋە سە-
نۇۋەرخان پادىشانىڭ قېشىغا بېرىپ، تۇنىڭ ھىكايىسىنى ئاڭلاپتۇ:
— مانا بۇ قەپەزدىكى مېنىڭ خوتۇنۇم، — دەپ ھىكايىسىنى
باشلاپتۇ پادىشا، — بۇرۇن مېنىڭ ئىككى ئېتىم بار ئىدى. بىر
كۈنى قارىسام بىرسى يوق. ئات باقاردىن سورىسام «ئايالىڭىز
مىنىپ كەتتى، ئۇ ھەر كۈنى كېچىسى مىنىپ سىرتقا چىقىپتۇ.
نەگە بېرىشىنى بىلمەيمىدەم» دەپ جاۋاب بەردى. بىر كېچىسى
ئايالىم بىلەن بىرگە ياتتىم. بىردەمدىن كېيىن قارىسام ئۇ يوق.
تالاغا چىقتىم. ئۇ ئاتقا مىنىپ كېتىپ بارىدۇ. مەن ئات بىلەن
ئارقىسىدىن قوغلىدىم. ئۇ بىر ئۆڭكۈرگە كىرىپ كەتتى. مەن ما-
رىسام، ئۆڭكۈردە قىرىق قاراقچى بار ئىكەن. ئايالىم ئۆڭكۈرگە
كىرىشى بىلەن تەڭ قاراقچىلار ئۇنى «ھەي جالاپ، نەمەشقا
بۇرۇنراق كەلمەيسەن؟» دەپ تىملاپ كەتتى. ئايالىم «ئېرىشىمنى
ئۇخلىتىپ قويۇپ كەلدىم» دەپ قاراقچىلارنىڭ قۇلاقلىرىدىن تۇ-
تۇپ، ھەممىسىنى بىر قېتىمدىن سۆيۈپ چىقتى. شۇ يوسۇندا
تۇرىسام بىر قاراقچى ئۆڭكۈردىن چىقتى. ئۇنىڭ بېشىنى ئالدىم.
ئۆڭكۈردىن بىر — بىرلەپ چىققان قاراقچىلارنىڭ بېشىنى بىر —
بىرلەپ ئېلىپ، ئوتتۇز توققۇزنى ئۆلتۈردۈم. ئاخىرقى بىر قاراق-
چى مېنى تۇيۇپ قالدى. ئىككىمىز قاتتىق ئېلىشتۇق. شۇ چاغدا
ئايالىم مېنىڭ ئايغىمغا تېرىق چېچىۋەتتى. مەن يىقىلدىم. مەن

جىگەر سۇ ئالغىلى ئۆيگە ماڭغان ئىكەن، مەھمۇتۇ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، يىگىت سۇ بىلەن ناننى يەپ يەرگە قاراپ ئولتۇرۇپتۇ. جادىگەر بىر يەرنى باسقان ئىكەن، يەتمىش ئىككى خىل دۇزىكا ئاڭلىنىپتۇ ۋە جادىگەر پەرد زاتقا ئايلىنىپ ئۇسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ. مەھمۇت يەردىن ئۈستۈن قارىماي ئولتۇرۇۋېرىپتۇ. پەرىزات سۈرىتىگە كىرگەن جا-دىگەر ھەرخىل ياسىنىپ، ئۇدا ئۈچ قېتىم ئۇسۇلغا چۈشۈپتۇ. مەھمۇت بېشىنى كۆتەرمەستىن ئولتۇرۇپتۇ. بۇنى كۆرگەن جادىگەر:

— ئەي ئادەم، سەن دانىشمەن ئىكەنسىن. مېنىڭ سىرىمنى قانداق بىلىۋالدىڭ؟ كىم ئېيتىپ بەردى؟ — دەپ سوراپتۇ. مەھمۇت:

— مەلىكەم دەپ بەرگەن، — دەپ بولغان ئىشنى سۆزلەپ بېرىپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان جادىگەر:

— ئۇنداق بولسا مەن ساڭا ياردەم قىلاي، مەن ساڭا گىلەمدىن بىرنى بېرىمەن. ئۇ كۆزنى يۇمۇپ — ئاچقىچە نەچچە يىللىق يولنى باسالايدۇ. سەن ئالدى بىلەن سەنئۇۋەر خان پادىشا-نىڭ شەھىرىگە بارسەن. ئۇ يەردىكى بىر تاختايغا: «كىم سەنئۇۋەر-خان ھەققىدىكى ھىكايىنى ئاڭلايمەن دىسە، ئېيتىپ بولۇپ كالىسىنى ئالمەن!» دىگەن خەت يېزىلغان. سەن ئوردا ئىشىكى ئالدىغا بېرىپ ياساۋۇللارغا «مەن بۇ ھىكايىنى ئاڭلاشقا تەشنا بولۇپ كەلدىم» دەيسەن. ياساۋۇل سېنىڭ پىكرىڭنى پادىشاغا يەتكۈزسە، ئۇ «كىرسۇن» دەيدۇ. سەن كىرگەندىن، كېيىن راۋاقتىڭ ئۈستىگە ھاۋارەڭ گىلەمنى سېلىپ ئولتۇرىسەن. پادىشا ھىكايىنى ئېيتىپ بولۇپ، «جاللات!» دەپ ۋاقىرايدۇ. شۇ چاغدا سەن «ئۇچۇڭ گىلەم!» دىسەڭ، گىلەم سېنى بىردەمنىڭ ئارىلىغىدا سەنئۇۋەر خان پادىشانىڭ قىزىنىڭ شەھىرىگە ئاپىرىپ، قىزنىڭ ھوجرىسىنىڭ ئالدىغا چۈشۈرىدۇ. ئىشىكتە «كىم سەنئۇۋەر خان

پادشاغا ئېتىلىپتۇ مەھمۇت. بىراق پادشانىڭ ياساۋۇللىرى كۆپ
بولغاچقا پادشانى ئۆلتۈرەلمەي قاپتۇ. ئاخىرى ئۇچار گىلەم بىلەن
ئۇچۇپ چىقىپ كېتىپتۇ. مەھمۇت ھېلىقى شەھەرگە بېرىپ پادشا
بويۇتۇ ۋە جادىگەر بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىشىپ تۇرۇپتۇ.
مەھمۇت پادشا بولۇپ، ئۇزۇن يىللار ئۆتۈپتۇ. ۋەزىرلەر بىلەن
مەسلىھەتلىشىپ ئەسكەر توپلاپ مەلىكىگە يامان نىسبەتتە بولغان
ھېلىقى پادشانىڭ شەھىرىگە ھۇجۇم قىپتۇ ۋە پادشانى ئۆلتۈرۈپ،
خەلقلەرنى ئازات قىپتۇ. بىر كۈنى مەھمۇت بازاردا كېتىپ بارسا،
بېلى مۇكچەيگەن بىر ئادەم كېلىۋاتقۇدەك. ئۇ ئادەم ئاتىسىغا
بەكمۇ ئوخشاپ كېتىپتۇ. گەپ سوراپ باقسا، بۇ كىشى ئۇنىڭ
ئاتىسى بولۇپ چىقىپتۇ. ئۇلار يىغا - زارە قىلىشىپ قۇچاقلىشىپ
كۆرۈشۈپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە ئاي ئۆتۈپتۇ. بىر كۈنى ئوردىغا
بىر ئادەم بىر ساندۇقنى كۆتىرىپ كىرىپتۇ. ئۇ كىشى:
— پادشاھى ئالەم، مەندە شۇنداق بىر ئامانەت بار ئىدى.
ئۇزۇن يىل بولدى. ساقلاپ كەلدىم. بۇنى ئەمدى سىلگە ئۆتكۈ-
زۈپ بېرەي، — دەپ ساندۇقنى بېرىپتۇ. پادشا ساندۇقنى ئۆينىڭ
بىر بۇلۇڭىغا قويۇپ قويۇپتۇ. كېچىسى ئاتا - بالا ئىككىسى
باشلىرىدىن ئۆتكەنلىرىنى سۆزلىشىپ ئولتۇرسا ساندۇقتىن «بالام،
مەن بۇ يەردە» دېگەن ئاۋاز ئاڭلىنىپتۇ. ساندۇقنى ئېچىپ قارىسا،
ئانىسى تۇرغۇدەك. ئۇلار يىغلاپ، قۇچاقلىشىپ كۆرۈشۈپتۇ. كۆزلى
رىدىن خوشاللىق ياشلىرى ئېقىپتۇ. ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلىشىپتۇ.
ئاندىن ئۇلار ئەسكەر توپلاپ قەلەندەر پادشا بولۇۋالغان
شەھەرگە باستۇرۇپ بېرىپ، ئۇنىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ. شۇندىن
كېيىن ئۇلار ھەرقايسى ئۆز شەھىرىنى ئادىل سوراپ خەلقنىڭ
ھىمايىسىگە ئېرىشىپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۈڭشى ياقا دادۇيدىن: قۇربان ئابلا

بىلەن بىللە ئەگىشىپ ئۆگۈرگە كىرگەن ئىتىم ھېلىقى قاراچىم
نى چىشلەپ يىمىقتى. ئۇنىڭمۇ بېشىنى ئالدىم. بۇنى كۆرۈپ
ئايالىم قاچتى. قوغلاپ بېرىپ تۇتتۇم. ئۆلتۈرەي دىسسەم ئىچىم
ئاغرىپ قايتۇرۇپ كەلدىم. شۇندىن بېرى ئۇنىڭغا ئىتتىن ئاشقان
تاماقلارنى بېرىپ، مۇشۇ قەپەزگە سولاپ كېلىۋاتىمەن. مېنىڭ
ھېكايەم شۇ.

پادىشا ھىكايىنى تۈگىتىپلا جاللاتنى چاقىرىپتۇ. مەھمۇت
«ئۇچۇڭ كىلىمەم!» دەپ ئۇچۇپ، ھەش - پەش دىگۈچە، پادىشا-
نىڭ قىزىنىڭ شەھىرىگە بېرىپتۇ. مەھمۇت پادىشانىڭ ھىكايىسىنى
ئېيتىپ بېرىپ، قىزىنى ئەھرىگە ئاپتۇ. قىز ئۇنى ناتوغرا ئىشقا
باشلىغان ئىكەن، ئۇنىڭ جېنىنى تېنىدىن جۇدا قىلىپ، قارا
مۇشۇكنىڭ بويىدىكى ئاچقۇچلارنى ئاپتۇ. ئۆيلەرنى ئېچىپ، ئالىم-
لارنى ئېلىپ، جادىگەرنىڭ قېشىغا يېتىپ كەپتۇ. جادىگەر ھېلىقى
ئۇچار كىلەمنى مەھمۇتقا مەڭگۈلۈككە سوغا قىپتۇ. مەھمۇت ئۇچار
كىلەم بىلەن ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. قىرىق ئالىمنى
يارغان ئىكەن، ئىچىدىن ئەلىكىنىڭكىگە ئوخشاش قىرىق كۆينەك
چىقىپتۇ. بۇنى پادىشانىڭ قىرىق ئايالى كىيىپ خوشال بولۇپ
كېتىشىپتۇ. مەھمۇت بىلەن مەلىكە كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈپ
تۇرۇپ كۆرۈشۈپتۇ. مەلىكە:

— سىز كەتكەندىن كېيىن پادىشا ھەر كۈنى كەچتە ئىشىك
ئالدىغا كېلىۋېلىپ مېنى ئۇخلاتمىدى. مەنمۇ ئۇخلىمىدىم، — دەپ
يىغلاپتۇ. مەھمۇت ئۇنىڭغا:

— بىز ئەتە سەنئۇۋەر خان پادىشانىڭ قىزىنىڭ شەھىرىگە
كېتەيلى! — دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ. مەلىكە ماقۇل بولۇپتۇ. ئەتە-
سى ئۇلار پادىشانىڭ قېشىغا كىرىپتۇ:

— ئەي زالىم پادىشا، سەن مەن كەتكەندىن كېيىن نىمە
ئىشلارنى قىلدىڭ؟ قاراپ تۇر تېرەڭنى تەتۈر سويىمەن! — دەپ

شەھەرنىڭ چېتىدە، — دەپتۇ ئايال.

— ئۆيىڭىزنى بىر كۆرۈپ كەلسەمكەن، — دەپتۇ قاساپ.
— ئىختىيارلىرى، — دەپ قاش — كۆزلىرىنى ئوينىتىپتۇ
ئايال. بۇ گەپنى ئاڭلاپ قاساپنىڭ گۈلتەقەلىرى ئېچىلىپ كې-
تىپتۇ ۋە كەچتە ھىچقاچان كىيىپ باقمىغان ئىسىل كىيىملىرىنى
كىيىپ، ئايالنىڭ ئۆيىگە بىرىپتۇ. دانا ئايالى بىلەن مەسلىھەت-
لىشىپ ئۆزى يوشۇرۇنۇپتۇ. ئايال ئىشىككە چىقىپ قاساپنى
غەزە - ناز بىلەن كۈتۈۋاپتۇ. ئۇلار ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن پاراڭ-
لىشىپ چاي - پاي ئىچىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. تۇيۇقسىز بىرسى
ئىشكىنى قېقىپتۇ. ئايال چىقىپ كېتىپ ھايال ئۆتمەي ئۆيگە
ئالدىراش قايتىپ كىرىپتۇ ۋە قاساپقا:

— ۋاي، بولمىدى! ئېرىم كېلىپ قالدى. سىلە دەرھال
ماۋۇ سېۋەتنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنۇۋالسىلا، — دەپ ئۇنى ئۆيىنىڭ
بۇلۇڭىدىكى چوڭ بىر سېۋەتنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇپ قويۇپ، دەر-
ۋازىنى ئاچقىلى چىقىپ كېتىپتۇ. دانا ئۆيگە كىرىپلا:

— يولدا بەك ھېرىپ كەتتىم خوتۇن، ئوبدانراق بىر تاماق
ئەتكىن. ھە، راست، ھېلىقى بىر پاخىلان بار ئىدىغۇ. شۇنى
سويالى! — دەپتۇ. ئۇلار پاخىلانى سويۇپتۇ. دانا:

— قوساق، ئۈچەي، قېرىنلىرىنى ئاۋۇ سېۋەتكە تۆكۈۋېتەيلى! —
دەپ، سېۋەتكە تاشلاپتۇ. قاساپنىڭ ئىسىل كىيىملىرى بۇلغىنىپ
كېتىپتۇ. سېسىقچىلىقتا ئۆلگۈدەك بولۇپتۇ. لېكىن قورقۇنچ ئىچىدە
چوڭراق تىنىشقىمۇ پېتىنالمى جىم ئولتۇرۇۋاپتۇ، ئۇلار تاماقلار
نى يەپ بولۇپ، سېۋەتنىكى ئۈچەي - قېرىنلارنى ئازگالغا تۆكۈ-
ۋېتەيلى دەپ، سېۋەتنى كۆتەرگەن پېتى «قاچ! قاچ!» دەپ توۋ-
لاپ ئايرىپ يۇندا ئازگىلىغا تۆكۈۋېتىپتۇ. ئۈستى - بېشى پۈتۈن-
لەي يۇندىغا بۇلغىنىپ كەتكەن قاساپ ئازگالدىن مىڭ تەسلىك
تە چىقىپ، ئۆلە - تىرىلىشىگە قارىماي تىكىۋېتىپتۇ. بۇنى

دانا، نادان ۋە قاسساپ

بۇرۇنقى زاماندا بىر شەھەردە ئۈچ كىشى ئۆتكەن ئىكەن. ئۇلارنىڭ بىرى دانا، بىرى نادان، يەنە بىرى قاسساپ ئىكەن. بۇلار گويا بىر تۇققاندىكى يېقىن ئىكەن. بۇلار ھەر قېتىم ئۈچ-راشقاندا دانا مەرتلىك بىلەن تاماق ئېلىپ مېھمان قىلىدىكەن. قاسساپ بىلەن نادان تۇرمۇشتا ئازىراقلا قىيىنلىشىپ قالسا دانا ئۇلارغا ياردەم قىلىدىكەن.

ئايلا، يىللار ئۆتۈپتۇ. قاسساپ بىلەن ناداننىڭ ھال - ئو-قىتى ياخشىلىنىپ قاپتۇ. ناداننىڭ بولسا كۈن ئۆتكۈزمىگى تەسكە چۈشۈشكە باشلاپتۇ. دانا بىر كۈنى قاسساپنىڭ ئۆيىگە بېرىپ: — ئاداش، ئازراق گۆش ئۆتنە بىرىپ تۇرساڭ، — دەپتۇ. قاسساپ:

— يوق! — دەپ قاپىغىنىمۇ ئاچماستىن، ئۇنى يولغا سايپتۇ. دانا ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، خوتۇنىنى ئۇنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپتۇ. ئايال قاسساپنىڭ ئۆيىگە بېرىپ:

— ئۇستام، ئوبدانراق گۆشتىن بەرسىلە! — دەپتىكەن. قاسساپ ئالدىدىكى بۇ ساھىبجامال ئايالغا ھىجىيىپ، گۆشنىڭ ئوبدان بېرىدىن بىرىپتۇ ۋە:

— ئېرىڭىز بارمۇ؟ ئۆيىڭىز نەدە؟ — دەپ سوراپتۇ. — ئېرىم بار. ئەمما ئالتە ئايچە بولدى، تاغ كەينىگە سودىگەرچىلىك قىلىپ كەتكەن. تېخىچە قايتىپ كەلمىدى. ئۆيۈم

بېرىپتۇ ئايال، دانا بۆشۈكتىكى چاپاننى قايرىپ قارىسا، بۆشۈكتە ساقاللىق بىر كىشى ياتقان.

— ھوي خوتۇن، بالا بۆشۈكتە تۇرۇپلا ساقال چىقىپتىغۇ؟ — دەپتۇ دانا.

— ئاپپاق قوزامنىڭ يۈزلىرىنى پاكىزە يۇيۇپ قوياي. — بالام، يىغلىما جۇمۇ! — دەپ، ناداننىڭ يۈزىدىكى ساقاللىرىنى بىرمۇ - بىردىن يۇلۇشقا باشلاپتۇ ئايال. — بالام، مۇشەك تۇرۇپ ساڭا ساقال چىققاندىكىن. ئاغرىسا چىدا، جۇمۇ بالام!

ئاغرىق ئازاۋى جېنىغا يەتكەن بولسىمۇ، ئەمما نادان قور-قۇپ غىڭ قىلماپتۇ. دانا بۆشۈكنىڭ ئاخىرىغا قاراپ:

— ھوي خوتۇن، بۇ بالىنىڭ پۇتى نىمانداق ئۇزۇن؟ دەپ.

ھال ھەرە ئېلىپ چىق. ئۆزىدىن بالدۇر ئۆسكەن بۇ پۇتنى ئازد-راق كېسىپ تاشلايلى! — دەپتۇ. نادان شۇ ھامان ئاللا - توۋا قىلىپ، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە يۈگۈرگىنىمچە قېچىپ چىقىپ كېتىپتۇ. دانا ئۇنىڭغا ئاڭلىتىپ تۇرۇپ:

— ھەي! خەيرىيەت، ئادەم بولۇپ قايتىپ كېلەرسەن، — دەپ كۈلۈپتۇ.

دانا ئەنە شۇنداق ئۇسۇل بىلەن نادوستلۇقنىڭ قەدىرىگە يەتمىگەن. دوستى قىيىن كۈنگە قالغاندا ياردەم قولىنى سۇنمىغا قارا يۈز قاسساپ بىلەن ناداننىڭ ئەدىۋىنى بېرىپتۇ.

ئېيتىشىپ بەرگۈچى: ياقا گۈڭشى ياقا دادۇپىدىن: قارى مەخمۇت

كۆرگەن دانا ئۇنىڭ كەينىدىن ئەتەي:

— مانا، مانا، قاچ دەسم يۇندا ئازگىلىدا نەمە بار ساڭا؟ — دەپ قويۇپ ئۆيىگە كۈلۈپ كىرىپ كېتىپتۇ.

كۈنلەر ئۆتۈپ، بىر كۈنى دانا ئازىراق ئۇن سوراپ ناداننىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. ئۇمۇ قاسساپقا ئوخشاش قاپىغىنىمۇ ئاچماسەن «يوق!» دەپ دانانى يولغا ساپتۇ. بۇ قېتىمىمۇ دانا ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، ئايالىنى ئەۋەتىپتۇ. ئايالىنىڭ ھۆسنى — جامالىغا مەپتۇن بولغان نادان قىلغىلى قىلىق تاپالماي قاپتۇ. ئۇ ئايالغا بىر خالتا ئۇن بېرىپتۇ ۋە:

— ئېرىڭىز بارمۇ؟ — دەپ سورايتۇ.

— ئېرىم بار. ئەمما ئالتە ئاي بولدى. تاغ كەينىگە ئۆتۈپ كەتكەن. تېخىچە كەلمەيۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاپ بېرىپتۇ ئايال. بۇ گەپنى ئاڭلىغان نادان:

— كەچتە بارسام قانداق؟ — دەپتۇ.

— ئىختىيارلىرى، — دەپتۇ ئايال.

نادان كەچتە ئايالىنىڭ ئۆيىگە بېرىپتۇ. دانا ئالدىنقى قېتىمقىدەك سىرتقا چىقىپ يوشۇرۇنۇۋاپتۇ. ئايال نادان بىلەن ئۆيدە پاراڭلىشىپ ئولتۇرۇشىغا ئىشىك چېكىلىپتۇ. ئايال سىرتقا چىقىپ كېتىپ، ھايال ئۆتمەي، ھودۇققان ھالدا كىرىپ:

— بولمىدى، ئېرىم كېلىپ قالدى. سىلى دەرھال يوشۇرۇ- نۇۋالسىلا، ھە، توغرا، كەلسىلە، مەن سىلنى بۆشۈككە بۆلەپ قويماي، — دەپ ئۇنى بۆشۈككە بۆلەپ قويۇپ، سىرتقا چىقىپ دەرۋازىنى ئېچىپتۇ. دانا ئۆيىگە كىرىپ:

— چاي بارمۇ؟ ئۇسساپ كەتتىم، — دەپتۇ. چايدىن كېيىن، ئۆينىڭ ئۇ يەر، بۇ يەرلىرىگە قاراپ كۆزى بۆشۈككە چۈشۈپتۇ:

— بۆشۈكتىكى كىم؟ — دەپتۇ دانا.

— سىلى كەتكەندىن كېيىن تۇققان بالام، — دەپ جاۋاپ

ئوغلغا چىدىمايدىكەن. سەرمەيى دىسە پۇقرالىرىدىن ئايرىلىپ
قېلىشقا كۆزى قىيمايدىكەن. پادىشا كۆپ ئويلاپ
قايغۇغا چۆكۈپتۇ.

دادىسىنىڭ ھالىدىن خەۋەر تاپقان ئىلمۇلىپ:

— دادا، نىچۇك بۇنچە قايغۇرسىز؟ سىزگە نىمە بولدى؟ —

دەپ سوراپتۇ. شاھ بولغان ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ ئېيتىپ
بېرىپتۇ. ئەھۋالنى ئۇققان ئىلمۇلىپ:

— ئۇ كېرەملىك شاھ ئاتا، مەندىن رىزا بولۇڭ! مۇبادا
پىشانەم ئوڭ بولسا يەتتە ئاكامنىڭ ئىنتىقامىنى شۇل ئادەمخور
ئىبلىستىن ئالغاي مەن. ئەگەر ئەجەل يېتىپ، ئۆلۈپ كەتسەم
قىيامەت كۈنى مەشەرگاھتا كۆرۈشەرمىز! — دەپتۇ. پادىشا رازى
لىق بىلىدۈرۈپتۇ. ئىلمۇلىپ:

— ئاتا، ماڭا بىر ئوق - يا بېرىڭ. بارغۇچە زېرىككەن چاغلى

رىمدا ئوق - يا ئېتىپ ئويناپ باراي، — دەپ تەلەپ قىپتۇ. پادىشا
ئوغلغا بىر ئوق - يا بېرىپ يولغا ساپتۇ.

ئىلمۇلىپ يول بويى ئوقيا ئېتىپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئادەمخور

بار شەھەرگە يېقىن بارغاندا، ئوق - يارىنى ئاتقان ئىكەن. يانىڭ

ئوقى ئىگىز بىر تاغ باغرىغا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. ئىلمۇلىپ ئوقنى

ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن بېرىپ قارىسا، ھېلىقى ئوق بىر قۇرۇق

كالىغا قادىلىپ قالغان ئىكەن. ئۇ ئوقنى ئالماقچى بولۇپ،

ئەمدىلا قولنى ئۈزۈشتىشىغا، قۇرۇق كالىسىدىن زۇۋان

كېلىپ مۇنداق دەپتۇ:

— جان - جىگىرىم ئوكام ئىلمۇلىپ. مەن سېنىڭ يەتتىن

چى ئاكاڭ بولىمەن. ئوكام، مېنىڭ سۆزۈمنى ئېسىڭدە مەھكەم

تۇت. سەن ئادەمخورنىڭ شەھىرىگە يەتتە دەرۋازا ئارقىلىق كىر

سەن. ھەر بىر دەرۋازىدا قوش مۇشتەك قۇلۇپ بولۇپ، ئۇ

قۇلۇپلار زەھەر بىلەن سۇغۇرۇلغان. ئادەمخور «دەرۋازىنى ئاچ»

255

ئىلمۇلىپ

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، بۇرۇنقى زاماندا بىر پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. بۇ پادىشانىڭ سەككىز ئوغلى بولۇپ، كەنجى ئوغلىنىڭ ئېتى ئىلمۇلىپ ئىكەن. ئۇ زىرەك، چىرايلىق ۋە دانىشمەن بولۇپ، ئۇستا قۇرغۇنداز ئىكەن. ئۇ مىڭ يىلدىن بۇرۇنقى ۋە مىڭ يىلدىن كېيىنكى ئىشلارنى تولۇق بىلىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ پادىشاغا تەۋە بىر شەھەردە ئادەم يەيدىغان بىر ئادەمخور پەيدا بولۇپ قاپتۇ. ئۇ شۇ شەھەرنىڭ ئادەملىرىنى يەپ تۈگىتىشكە ئازلا قاپتۇ. ئۇ ئاخىرى پادىشانىڭ ئالدىغا كىرىپ:

— ماڭا يەيدىغانغا ئادەم بەر! — دەپ بېسىم ئىشلىتىپتۇ. بۇ ئادەمخور بىر ۋاقىت ئوزۇنقى ئۈچۈن قىرىق ئادەمنى يەيدىكەن، پادىشا ئامالسىز قېلىپ قىرىق ئادەمنى تېپىپ بېرىپتۇ. لېكىن ئادەمخور پادىشا تېپىپ بەرگەن قىرىق ئادەمنى زادىلا ئالغىلى ئۇنىماپتۇ. ئەجەپلەنگەن پادىشا:

— ئەي ئادەمخور، بۇ ئادەملەرنى نىچۇك ئالمايسەن؟ — دەپ سورايتۇ.

— ئالمايمەن. ھازىر پەقەت سېنىڭ ئوغلىڭ ئىلمۇلىپنى بەرسەڭ ئالىمەن. بولمىسا شەھىرىڭدىكى ئادەملىرىڭنىڭ ھەممىسىنى يەپ تۈگىتىمەن! — دەپ چار ساپتۇ ئادەمخور.

بۇ گەپنى ئاڭلاپ پادىشانىڭ بېشى قېتىپتۇ. بېرەي دىسە،

ئىلمۇلىپ كاللىدىن ئوقنى يۇلۇپ ئېلىۋېلىپ يولىغا راۋان بوپتۇ. كۆپ يول يۈرۈپ، ئاخىرى ئادەمخورنىڭ شەھىرىگە يېتىپ كەپتۇ. ھەممە ئىشنى ئاكىسى دىگەندەك ئورۇنلاپتۇ. ھەممە ئۆيدىكى ئادەملەرنى ئازات قىپتۇ. بۇلار بىرنەچچە مىڭ ئادەم ئىكەن. ئۇ قىرىق بىرىنچى ئۆينى ئاچقان ئىكەن، بىر چار باغ كۆرۈنۈپتۇ. باققا كىرىپ قارىسا، ھەر خىل مېۋىلەر راسا پىشىپ مەي باغلاپ كەتكەن. ئەتراپتا رەڭمۇ - رەڭ گۈللەر ئېچىلىپ كەتكەن. بۇلار چاڭىلداپ سايىراۋاتقان، ئېرىقلاردا سۈزۈك سۇلار شادىر-لاپ ئېقىپ تۇرغان ئىكەن، باغ ئىچىدە ئىككى بۇلاق بولۇپ، بىرى ئالتۇن بۇلاق، بىرى كۈمۈش بۇلاق ئىكەن ئىلمۇلىپ ئالتۇن بۇلاققا بېشىنى يۇغان ئىكەن، بېشىدىكى چاچلىرى ئالتۇن بولۇپ قاپتۇ. ئۇ باغدىن چىقىپ ھېلىقى ئادەملەرنى باققا تەكلىپ قىپتۇ. ئۇلار باققا كىرىپ، خوشال - خورام ئوباشقا باشلاپتۇ. ئىلمۇلىپ قارىسا كىشىلەر ئارىسىدا بىر كەيمە تاز تۇرۇپتۇ. ئىلمۇلىپ ئۇنى دەرھال كۈمۈش بۇلاققا ئاپىرىپ يۇيۇپتۇ. ھېلىقى تازچاق كۈمۈش باشلىق بىر ئادەم بولۇپ قاپتۇ. ئىلمۇلىپ بۇ شەھەرگە پادىشا بولۇپتۇ. ھېلىقى تازچاق ئۇنىڭ ۋەزىرى بوپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە يىل ئۆتۈپتۇ. ئىلمۇلىپ قۇرۇمى سېلىپ كۆرسە، مۇشۇ شەھەردىن ئۈچ ئايلىق يىراق جايدا بىر شەھەر بار ئىكەن. بۇ شەھەردىكى پادىشانىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ، بالاغەت كە يېتىپ قالغان ئىكەن. كىچىك قىزى ئىلمۇلىپقا ئاشىق ئىكەن. ئىلمۇلىپ كۆڭلىدە «مېنىڭمۇ مەشۇغۇم بار ئىكەن. بىر دىدار كۆرۈشەي» دەپ ئويلاپ، تازچاقنى ئۆز ئورنىغا ۋاقىتلىق پادىشا قىلىپ ئولتۇرغۇزۇپ قويۇپ، بۇرۇنقى جۇل - جۇل كىيىملىرىنى كىيىپ، قىزنىڭ شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. بولدا قوغۇن بېقىپ ئولتۇرغان بوۋايغا ئۇچراپتۇ. ئۇ ساتمىغا بېرىپ بوۋايغا تازىم قىپتۇ. بوۋاي سالامنى قايتۇرغاندىن كېيىن:

دەپ سېنى بۇيرۇيدۇ. شۇ چاغدا سەن ئۇنىڭغا «مەن قۇلۇپ ئېچىشنى بىلمەيمەن. سىز ماڭا ئۈگىتىڭ» دەپ تۇرۇۋالغىن. ئۇ سېنى تىللايدۇ. قاغايدۇ. لېكىن سەن ھەرگىز قۇلۇپنى ئاچما. ئۇ ئاخىرى ئۆزى ئېچىشقا مەجبۇر بولىدۇ. ئۆيگە كىرگەندىن كېيىن، ئالدىڭغا داستىخان سېلىپ ئىككى پەتنۇستانان كەلتۈرىدۇ. ئىككى چەينەكتە چاي قۇيىدۇ. چەينەكنىڭ بىرسى كۆك، بىرى ئاق. سېنىڭ ئالدىڭغا ئاق چەينەكتە قۇيىدۇ. بۇنىڭدا زەھەر بار. سەن ئادەمخورنى گەپكە مەلىكە قىلىپ تۇرۇپ، كۆك چەينەكنى ئالدىڭغا قويۇۋالغىن. ئۇنىڭدىن كېيىن ئادەمخور ساز-چىلارنى ئېلىپ كىرىپ ساز چالدۇرىدۇ ۋە سېنى ئۇسۇل ئويناشقا مەجبۇرلايدۇ. سەن ھەرگىز ئوينىما، «مەن ئۇسۇل ئويناپ باقمىغان، بىلمەيمەن. سىز ماڭا ئۈگىتىپ قويۇڭ» دەپ تۇرۇۋال. بۇ ئادەمخورنىڭ قولىغا بىر ئالتۇن قەپەز بار. شۇ ئالتۇن قەپەزدە بىر كۆك كەپتەر بار. ئادەمخورنىڭ جېنى ئەنە شۇ كۆك كەپتەردە. سەن ئالتۇن قەپەزدىن كۆك كەپتەرنى بىر ئامال قىلىپ ئېلىپ، بوينىنى ئۈزۈپ تاشلا. ئادەمخور سېنى «ئوچاققا ئوت قالا» دەپ بۇيرۇيدۇ. سەن ئوت قالاشنى سىز ئۈگىتىپ قويۇڭ. مەن شاھزادە بولغاچقا ئوت قالاپ باقمىغان» دىگىن. ئۇ ئوتنى ئۆزى قالاپ، ساڭا «قازانغا ياغ قوي» دەيدۇ. سەن يەنىلا ئۇنىما. ئۇ قازان قىزىغاندا ياغ قۇيىدۇ. ياغ قىزىغاندا ئوچاق بېشىدىكى ئىككى زىخنى ئېلىپ، ئادەمخورنىڭ ئارقا تەرىپىدىن كۈچەپ تىق. ئاندىن ياققا تاشلا. شۇنداق قىلساڭ ئادەمخور ئۆلىدۇ. شۇ چاغدا ئوغلاقتەك بىر قارا مۈشۈك ئىشىكتىن مىياڭلاپ كىرىدۇ. بۇ مۈشۈكنىڭ بوينىدا قىرىق بىر تال ئاچقۇچ بار. سەن مۈشۈكنى ئۆلتۈر. ئۇنىڭ بوينىدىكى ئاچقۇچنى ئېلىپ، ئۆيلەرنى ئېچىپ، سولانغان ئادەملەرنى ئازات قىل. خەير ئۇكام قىيامەت كۈنى كۆرۈشەرمىز...

— بوۋا، كەچۈرۈڭ! سىز دائىم بىزگە قوغۇننىڭ ناھايىتى تاتلىق پىشقانلىرىنى بېرەتتىڭىز. بىراق، يېقىندىن بېرى بۇ قوغۇنلار ئاغزىمغا تىتماس بولۇپ قالدى. شۇڭا ماڭا ئاۋۋ ئوغدەلىڭىز قوغۇن ئۈزۈپ بەرسۇن! — دەپتۇ. بوۋاي ماقۇل بوپتۇ. ئىلمۇلىپ بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قىز بىلەن دىيىشىدىغان كەپلىرىنى دىيىشىۋاپتۇ. لېكىن، كىچىك قىزنى ئاچىلىرى مازاق قىپتۇ.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە قىزلارنىڭ ئانىسى قىزلىرىغا لايىق تاللاش توغرىلىق مەسلىھەت بېرىپتۇ. قىزلار رىسىدە بولۇپ قالغاچقا بۇ ئىش ئۇلارنىڭ كوڭلىگە ھايىدەك يېقىپتۇ. قىزلار «بىز ئۆزىمىز خالىغان يىگىتكە ئالما تاشلايلى. جىممەكى ئەرلەر ئوردا ئالدىدىن ئۆتسۇن» دىيىشىپتۇ. پادىشا قىزلىرىنىڭ دىگىنى بويىچە ئەمىر قىپتۇ. چارچىلار بۇ ئىشنى پۈتۈن شەھەردىكى خالايىققا جاكالاپتۇ. بەلگىلەنگەن كۈنى ھەممە ئەر كەك ئۆزلىرىنىڭ يارىشىملىق، يېڭى كىيىملىرىنى كىيىپ، ئوردا ئالدىدىن ئۆتۈشكە باشلاپتۇ. قىزلار قوللىرىغا ئالما ئېلىپ راۋاقتا ئولتۇرۇشۇپ تۇ. پادىشانىڭ چوڭ قىزى ئوڭ قول ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا، ئوتتۇرا رانچى قىزى سول قول ۋەزىرنىڭ ئوغلىغا ئالما تاشلاپتۇ. كىچىك قىز ئالىمنى تۇتقان پېتى ئۆتۈۋاتقان توپ ئارىسىغا قاراپ تۇرۇۋېرىپتۇ. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ ئالىمنى شۇنداق ئۈستىلىق بىلەن ئاتقان ئىكەن، ئالما ئىلمۇلىپنىڭ قوينىغا چۈشۈپتۇ. ئاچىلىرى ئۇنى زاتلىق قىلىپ كۈلۈشۈپتۇ. پادىشامۇ غەزەپكە كېلىپ ھومىيىپتۇ. لېكىن كىچىك قىز مەنىلىك كۈلۈمسىرەپتۇ. پادىشا ۋەدىسىنى بۇزالمىي، ئائىلاچ قىرىق كېچە كۈندۈز توي قىلىپ بېرىپتۇ. تويىدىن كېيىن چوڭ قىزى بىلەن ئوتتۇرا رانچى قىزىغا تەختنىڭ ئوڭ ۋە سول تەرىپىدىن، كىچىك قىزىغا بولسا، ئاتىخانىدىن ئۆي تۇتۇپ بېرىپتۇ، ئىلمۇلىپ بىلەن قىز شۇنداق

— ئوغلۇم نەدىن كەلدىڭ؟ نەگە بارسەن؟ —
دەپ سورايتۇ.

— مېنىڭ ئاتا — ئانام يوق، تېنەپ — تەمتىرەپ مۇشۇ
يەرگە كېلىپ قالدىم. — دەپتۇ ئىلمۇلۇپ.

— مېنىڭ بالام يوق. مانا بالا بولغىن. بۇ — پادىشانىڭ
قوغۇنلۇغى. خوتۇنۇم بىلەن ئىككىمىز باقمىز. پادىشانىڭ ئۈچ
قىزى ھەر كۈنى بىر قېتىم كېلىپ بۇ يەردە ئويناپ كېتىدۇ، —
دەپتۇ بوۋاي. ئىلمۇلۇپ بوۋايغا بالا بولۇپ قېلىشقا رازى بوپتۇ.
ئەتىسى پادىشانىڭ ئۈچ قىزى ساتمىغا كەلسە، تامدا بىر
جۇل — جۇل كېپەن تۇرغۇدەك.

— چوڭ دادا، بۇ قەلەندەرنى نەدىن تېپىۋالدىڭىز؟ —
دەپ چوڭ قىز بىلەن ئوتتۇراڭچى قىز ئىلمۇلۇپنى مەسخىرە قىلد
شىپتۇ. كىچىك قىز بولسا گويا ھىچنەمە كۆرسىگەندەك، بىر
ئېغىزمۇ گەپ قىلماپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتۈپ كېتىپتۇ.
بىر كۈنى ئىلمۇلۇپ بوۋايدىن:

— دادا، بۇ يەردە سۇ بارمۇ؟ — دەپ سورايتۇ. بوۋاي:

— بالام ئاۋۇ كۆرۈنگەن تاغ ئۈستىدىكى راۋاقتى كۆردۈڭ

مۇ؟ ئەنە شۇ راۋاقتىڭ يېنىدا بىر بۇلاق بار، — دەپ جاۋاپ

بېرىپتۇ. ئىلمۇلۇپ بوۋاينىڭ رۇخسىتىنى ئېلىپ، ھېلىقى راۋاق

يېنىدىكى بۇلاقتا يۇيۇنۇش ئۈچۈن مېڭىپتۇ. ئۇ بۇلاق بېشىغا

كېلىپ، كىيىملىرىنى سېلىپ بېشىدىكى تۇماقتى ئېلىۋېتىپتۇ. مانا

شۇ پەيتتە پادىشانىڭ كىچىك قىزى يىراقتىن ئۇنى كۈزىتىپ

تۇرغان ئىكەن. يىگىتنىڭ جامالىنى كۆرگەن قىز ھۇشىدىن كېتىپ

تۇ. ھۇشىغا كېلىپ قارىسا، ئىلمۇلۇپ ئاللاقاچان كېتىپ قالغان.

ئەتىسى قىزلار قوغۇنلۇققا كېلىشىپتۇ. ئۇلار ھەر قېتىم كەلگەندە

بوۋاي ئۇلارغا قوغۇن ئۈزۈپ بېرىدىكەن. بىر كۈنى

كىچىك قىز بوۋايغا:

ئۇلار ئەتىسى يەنە ئوۋغا چىقىپتۇ. ئىلمۇلىپ ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن مېڭىپتۇ. ئۇ بىر خورازنى قۇش ئورنىدا قولغا قوندۇرۇۋالغان ئىكەن. جاڭگالغا كىرگەندىن كېيىن، ئۇلار يەنە ئايرىم - ئايرىم يولغا مېڭىپتۇ. ئىلمۇلىپ بىر ئورمانلىققا كىرىپ ئىككى كىيىمنى ئوۋلاپ قايتىپتۇ. ئۇ خېلى كۆپ يول ماڭغاندىن كېيىن كىيىمكلەرنى ئۆلتۈرۈپ گۆشنى بىر يانغا، سۆڭىكىنى بىر يانغا دۆۋىلەپ تۇرۇشقا، ئوتتۇرانچى قىزنىڭ ئېسىرى كېلىپ، ئۆزىنىڭ بىرنەرسە ئوۋلىيالىمىغانلىغىدىن زارىلىنىپ، ئىلمۇلىپنىڭ يېنىدا دۆۋىلەگىلىك تۇرغان گۆشكە تەلمۈرۈپ، ئۇنىڭدىن بىرئاز بېرىشنى سورايتۇ. ئىلمۇلىپ چوڭ كۈيۈغۇلغا قويغاندەك شەرت قويۇپتۇ. ئۇ ماقۇل بوپتۇ. ئىلمۇلىپ تاماكا ئوتىنى ئۇنىڭ ساغرىسىغا بېسىپ تازا كۆيدۈرۈپ بەلگە سالغاندىن كېيىن:

— قايسىنى ئالمىسەن؟ — دەپ گۆش بىلەن زاسۋىنى كۆرسىتىپتۇ. ئۇ زاسۋىنى ئاپتۇ. ئىلمۇلىپ ئىچىدە «ئالغان نەرسەنىڭ تېشى ھەسەل، ئىچى زەھەر بولسۇن!» دەپ دۇئا قىپتۇ. ئەتىسى ئەتەگەندە ئوتتۇرانچى كۈيۈغۇل پادىشا ۋە ۋەزىر-لەرنى باشلاپ ئۆيگە كىرىپتۇ. ئىلمۇلىپمۇ بۇلار ئارىسىدا بار ئىكەن. پادىشا زاسۋىنى يىمەكچى بولۇپ بىر لوقما ئاغزىغا سالغان ئىكەن، زەھەردەك ئاچچىق تېتىپ يىمەلمەي ئۆيىدىن چىقىپ كېتىپتۇ. ئىلمۇلىپ ئۇلارنى ئۆيگە چاقىرىپ، ئالدىغا گۆش قويۇپ بەرگەن ئىكەن، گۆش شۇنداق تاتلىق، مەزىلىك پېشقانلىقى ئۈچۈن، ئۇلار ھەيران بولۇشۇپ، زور ئىشتىھا بىلەن يەپتۇ. ئارىدىن بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن، ئىلمۇلىپ ئايالغا:

— سىز شاھ ئاتىڭىزغا ئېيتىشىڭىز بىزنىڭ شەھەرگە بىر بېرىپ كەلسەك، — دەپتۇ.

ئىناق ئۆتۈپتۇكى، بىر - بىرنى بىردەم كۆرمىسە، زادىلا چىشالمايدىكەن. بۇ قىزنى ئاچىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەرلىرى قاتتىق مەسخىرە قىلىدىكەن. ئارىدىن بىرقانچە يىللار شۇ تەرىزدە ئۆتۈپ كېتىپتۇ. بىر كۈنى پادىشا ئوۋغا چىققاچى بولۇپ، كۈيوغۇللىرىم نىمۇ بىرگە ئېلىپ چىقىپتۇ. ئۇلار بىر جاڭگالغا كەلگەندە، ئايرىم - ئايرىم ھالدا ئوۋ ئوۋلىماقچى بولۇپ، ھەر تەرەپكە بۆلۈنۈپ مېڭىپتۇ. ئىلمۇلىپ ئىككى كىمىكىنى ئوۋلاپ ئۆيگە قايتىپ كېلىپ، گۆشلىرىنى پىشۇرۇپ تەييار قىلىپ قويۇپتۇ. كەچ بولغاندا پادىشا بىلەن ئىككى كۈيوغۇل قۇرۇق قول قايتىپ كەپتۇ. چوڭ قىزنىڭ ئېرى ئىلمۇلىپتىن ئوۋلىغان نەرسىدىن بىر ئاز بېرىشىنى ئۆتۈنۈپتۇ. ئىلمۇلىپ:

— ئۇنداق بولسا مەن تاماكا چېكىپ، تاماكا ئوتىدا بىر يېرىگە بەلگە سالمەن. مۇشۇ شەرتكە كۆنسەڭ، ئاندىن گۆش بېرىمەن، — دەپتۇ. ئۇ ماقۇل بوپتۇ. ئىلمۇلىپ تاماكا ئوتىنى ئۇنىڭ ساغرىسىغا يېقىپتۇ. ئىلمۇلىپ زاسۈينى قازانغا سېلىپ ئايالى بىلەن ئۇخلاپ قايتۇ. ئەتىسى ئويغىنىپ قارىسا، پادىشا بىلەن ۋەزىرلەر مېھمان بولۇپ يۈرگۈدەك. ئىلمۇلىپ بۇلارغا قوشۇلۇپ، چوڭ قىزنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئۇلار پىشۇرۇلغان گۆشنى يىمەكچى بولۇپ ئاغزىغا سالغان ئىكەن، گۆش زەھەردەك ئاچچىق ئىكەن. پادىشا گۆشنى يىيەلمەي ئورنىدىن قوزغىلىپتۇ. ئىلمۇلىپ بۇلارنى ئۆيگە تەكلىپ قىپتۇ. پادىشا ئائىلاج ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىپتۇ. ئىلمۇلىپ ئۇلارنىڭ ئالدىغا زاسۈينى ئەكەپتۇ. زاسۈينى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ راسا ئاچچىقى كەپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ ئازراق يەپ باققاچى بولۇپ، ئاغزىغا بىر پارچە سالغان ئىكەن، زاسۈي شۇنداق مەزىلىك، تەملىك تېتىپ كېتىپتۇ. شاھ بىلەن ۋەزىرلەر بىر - بىرىدىن قىزغىنىشىپ، ھەش - پەش دىگۈچە بىرلىكەن زاسۈينى يەپ تۈگىتىپتۇ.

مەلىكە دادىسىغا ئېيتىپتۇ. شاھ قوشۇلۇپتۇ. ئىلمۇلىپ مەلىكە بىلەن ئۆز شەھىرىگە بېرىپ، ئۇ يەردە ئۆزىنىڭ ۋەزىرلىرى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. بىرنەچچە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئاتا - ئانىسىنى كۆرۈپ كېلىش ئۈچۈن، مەلىكە بىلەن يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار يول يۈرۈپتۇ. يولنى مول يۈرۈپتۇ. ئاخىرى ئۆز شەھىرىگە يېتىپ كېلىپ، ئاتا - ئانىسى بىلەن خوشال - خورام كۆرۈشۈپتۇ. بېشىدىن ئۆتكەن ۋەقەلەرنى ئاتا - ئانىسىغا بىر بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. دادىسى ئۇنىڭدىن تولمۇ خوشال ۋە رازى بوپتۇ. پادىشا ئوغلى بىلەن كېلىنىنىڭ تويىنى ئۆز قولى بىلەن قايتا بىر قېتىم ئۆتكۈزمەكچى بوپتۇ. ئىلمۇلىپ تويىنى ھېلىقى ئادەمخورنىڭ شەھىرىدە ئۆتكۈزۈشنى تەلەپ قىپتۇ. شاھ داڭقۇل بوپتۇ. ئىلمۇلىپ مەلىكىنىڭ ئاتىسىغا بىر پارچە خەت يېزىپ، ئۇلارنى توي مۇراسىمىغا تەكلىپ قىپتۇ ۋە خەتكە «مېنىڭ ئىككى قۇلۇم بىلەن ئىككى دىدىگىنىمۇ بىرگە ئېلىپ كېلىڭلار!» دەپ يېزىپ قويۇپتۇ. مەلىكىنىڭ دادىسى ھەيران بوپتۇ. ئاخىرى ئۇ يولغا راۋان بوپتۇ. ئۇلار ئىلمۇلىپ تۇرغان شەھەرگە كەلگەندە، ھەيۋەتلىك توي مۇراسىمى باشلىنىپتۇ. مۇراسىم ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، ئىلمۇلىپ:

— ئىككى قۇلۇم بىلەن دىدىگىمنى بۇ يەردە ئېلىپ قالمىمەن، — دەپ، پادىشانىڭ ئىككى قىزى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەزىزلىرىنى ئېلىپ قايتۇ. بۇنى كۆرگەن پادىشا ھەيران بولۇپ:

— بۇلار قانداقچە سىزنىڭ قۇللىرىڭىز بولسۇن؟ — دەپ سوراپتۇ. ئىلمۇلىپ ئۇلارنىڭ ساغرىسىدىكى تامغا ئىزىنى كۆرسەتتى. پادىشا بۇنى كۆرۈپ لام - جىم دىمەي داڭ قېتىپ تۇرۇپ قايتۇ ۋە ئىككى قىزى بىلەن كۈيۈغۈللىرىنى قالدۇرۇپ ئۆز شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ.

شۇندىن كېيىن، ئىلمۇلىپ ئىككى كۈيۈغۈلنى ھەر كۈنى

گىمىلىرىنى كىيىشىپ پادىشا ئوردىسىغا قاراپ كېتىۋاتقۇدەك. بۇ ئىشنىڭ سىرىنى بىلىش ئۈچۈن سادات بىلەن ئاداتمۇ پادىشا ئوردىسىغا كىرىپتۇ. ئۇلار كىشىلەردىن سورىسا، ئەسلى ئىش مۇنداق ئىكەن: بۇ شەھەرنىڭ ئوتتۇز ياشلىق ئايال پادىشاسى ياتلىق بولۇش ئۈچۈن مۇنداق ئېغىر شەرت قويغان ئىكەن. يەنى پادىشانىڭ قىرىق مېتىرلىق راۋىغى بولۇپ، قىرىق بالداقلىق شوتىسى باركەن. ئەگەر كىم ئايال پادىشانى ئالماقچى بولسا شۇ قىرىق بالداقلىق شوتىدىن بىر يۈگۈرگىنىچە راۋاق ئۈستىگە چىقىشى كېرەك ئىكەن. ھەر بىر بالداقتا بىردىن جال لات قىلىچىلىرىنى يالىڭاچلاپ تۇرىدىكەن. ئەگەر كىمدە - كىم شوتىغا يۈگۈرۈپ چىقىۋېتىپ قايسى بالداقتا تۇرۇپ قالسا، ئۇ كىشىنىڭ بېشىنى شۇ بالداقتا تۇرغان جاللار شۇ يەردىلا كېسىپ تاشلايدىكەن. نى - نى يىگىتلەر تەلەي سىناپتۇ. لېكىن ھىچقانداق يىگىت راۋاققا چىقالماپتۇ. ئۇلارنىڭ بېشى شوتىغا ئاستىغا دۆۋىلىنىپتۇ.

بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان سادات ئەڭگۈشتەرگە ئۆز مەقسىدىنى ئېيتىپتۇ - دە، بىر يۈگۈرۈپلا راۋاقنىڭ ئۈستىگە چىقىپتۇ. پادىشا ئۆز ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىپ شۇ كۈنىلا توي ئۆتكۈزۈپ ساداتنىڭ ئەمرىگە ئۆتۈپتۇ. كېچىسى:

— ھىچكىم چىقالمىغان بۇ راۋاققا قانداق چىقالدىڭىز؟ — دەپ سوراپتۇ، كۆڭلى يۇمشاق سادات ئۆزىدە خاسىيەتلىك ئەڭگۈشتەر بارلىغىنى ئېيتىپ بېرىپتۇ. تۈن تەڭدىن ئاشقاندا پادىشا ساداتنىڭ ئەڭگۈشتىرىنى ئېلىۋېلىپ ئۆزىنى راۋاقتىن تاشلىۋېتىپتۇ. سادات ئويغىنىپ قارىسا راۋاقنىڭ ئاستىدىكى قاتتىق يەردە ياتقۇدەك. ئەھۋالىنى چۈشەنگەن سادات ئايالغا ئالدىنىپ قالغانلىغىغا ھەسرەت چېكىپ بىر چۆل دەشتىگە قاراپ مېڭىپتۇ. ئۇ چۆلدە كېتىۋاتسا بىر چىنارنىڭ ئاستىدا ئۈچ ئاكا -

سادات ۋە ئادات

بۇرۇنقى زاماندا خوجا چىڭ - چىڭ دىگەن بىر باي ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ پۇللىرى، مال - دۇنيالىرى ناھايىتى كۆپ، ئەل ئىچىدە ئىززەت - ئابرويلىق ئادەم ئىكەن. ئۇ ئۆزىنىڭ تاپقان پۇللىرى بىلەن ھەجگە بېرىپ ھاجى بولۇپ كېلىش ئۈچۈن جابدۇق قىلىپ يولغا چىقىپتۇ. ئۇ باينىڭ ئىككى ئوغلى بولۇپ، چوڭ ئوغلىنىڭ ئىسمى سادات، كىچىك ئوغلىنىڭ ئىسمى ئادات ئىكەن.

ئۇ ئوغۇللار بىر كۈنى ئانىسىنىڭ بۇزۇقچىلىق قىلىۋاتقانلىقىنى سېزىپ قاپتۇ - دە، ئانىسىنى يالغۇز تاشلاپ باشقا شەھەرگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. كەچ بولغاندا بىر ئورمانلىققا كېلىپ بىر دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئۇخلاشپتۇ. چۈشىدە قېشىغا بىر قېرى ئادەم كېلىپ «باللىرىم سىلەر ياتقان ئورمانلىقنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بىر بۇلاق بار. بۇ بۇلاقتىن ھەپتىنىڭ ھەر ئازنە كۈنى بىر جۈپ ئەڭگۈشتەر چىقىدۇ. سىلەر بۇ ئەڭگۈشتەرنى ئېلىڭلار. نىمە ئارزۇ-يۇڭلار بولسا ئەڭگۈشتەر ئەمەلگە ئاشۇرىدۇ... دەپتۇ.»

بالىلار ئويغانسا ھېلى كۆرگەنلىرى چۈش ئىكەن. لېكىن ئۇلار تەلەپ سىناپ بۇلاق بېشىغا بېرىپتۇ. راست دىگەندەك ئازنە كۈنلۈكىدە ئىككى ئەڭگۈشتەر چىقىپتۇ. ئوغۇللار ئەڭگۈشتەرنى ئېلىپ ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن بىر شەھەرگە يېتىپ كەپتۇ. قارىغۇدەك بولسا شەھەرنىڭ ھەممە ئادەملىرى ھېيتلىق

ئېرىنىڭ ھېلىقى نەرسىلىرىنى ئېلىۋېلىپ راۋاقتىن چۈشۈرۈۋېتىپتۇ.
سادات ئاللا دەپتۇ، كالا دەپتۇ، نالە - پەريات قىپتۇ. ئاخىرى
چارە قىلالماي يەنە چۆلگە قاراپ مېڭىپتۇ. كېتىۋاتسا بىر دۆڭ
نىڭ كەينىدە ئىككى تورغاي سۆزلىشىپ تۇرغۇدەك. سادات ئۆز
نى دالدغا ئېلىپ تۇرغايلىرىنىڭ گېپىنى تىڭشايتۇ.

— مېنىڭ ئىككى ئالما بار. يەپ كېتەي دېسەم خىسلىتى
ئاچايىپ. ئالمىلارنىڭ بىرسى قىزىل، بىرسى كۆك. قىزىلى قېرى
ئادەمنى ياشارتىدۇ. ياش ئادەمنى قېرىتىدۇ. ئەرنى ئايال، ئايالنى
ئەر قىلالايدۇ. كۆك ئالما بولسا، ئادەمنى ھايۋان، ھايۋاننى ئادەم
قىلىپ قويىدۇ. شۇ كارامەتلەرنى كۆرسىتىش ئۈچۈن ئالمىنى
ئادەمنىڭ بۇرنىغا پۇرۇتىش لازىم. — دەپتۇ تورغايلىرىنىڭ بىرى.
يەنە بىر تورغاي:

— مېنىڭ ئىككى يامپام بار. خەجلىپ كېتەي دېسەم بالى
لىرىم چوڭ بولۇپ قالدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ساقلاۋاتىمەن، — دەپتۇ.
بۇنى ئاڭلىغان سادات بىر چالما ئېلىپ تورغايلىرىغا ئاتقان ئىكەن،
تورغايلىرى ئالمىلار بىلەن يامبۇلىرىنى ئالماي ئۇچۇپ كېتىپتۇ.
سادات كۆك ئالمىنى بىر پۇراپتىكەن شۇ ھامان ئاق قۇشقاچقا
ئايلىنىپ قاپتۇ. ئۇچقان پېتى ھېلىقى ۋاپاسىز ئايالنىڭ ھىچكىم
كىرەلمەيدىغان چار بېغىغا چۈشۈپتۇ. بۇ باغنى سەكسەن ياشلاردىكى
بىر بوۋاي باقىدىكەن. سادات باققا چۈشۈپلا شۇ بوۋايغا ئۇچراپ
تۇ. ئۇ بوۋايغا قىزىل ئالمىنى پۇراتقان ئىكەن، بوۋاي ئون
سەككىز ياشلىق يىگىتكە ئايلىنىپتۇ. بوۋاي خوشاللىغىدىن پادىشاغا
باغدا كۆرگەنلىرىنى خەۋەر قىلىپتۇ.

— ھەي بوۋاي، ئادەم ياشارتالايدىغان شۇ يىگىتنى باشلاپ
چىق، — دەپتۇ پادىشا. بوۋاي باققا كىرىپ:
— سىلنى ئايال پادىشا چاقىرىدۇ، — دەپتۇ ساداتقا.

— مېنىڭ ئۇ يەرگە چىققىلى ۋاقتىم يوق. پادىشانىڭ ماڭا

ئۇكا ئاتىسىدىن قالغان مىراسنى بۆلۈشۈش ئۈچۈن قاتتىق ئۇرۇ-
شۇپ تۇرغان ئىكەن. سادات بۇلارنىڭ پارىڭىنى بىر ھازا ئاڭلى-
غاندىن كېيىن ئۇلاردىن ئاتىسىدىن مىراس قالغان نەرسىلەرنىڭ
نېمە ئىكەنلىكىنى سورايتۇ. بۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ چوڭى:
— ئاتىمىزدىن بىر دانە داستىخان، بىر دانە گىلەم ۋە
بىر دانە قالپاق قالغان ئىدى. ئەنە شۇلارنى بۆلۈشەلمەي
تۇرمىز، — دەپتۇ.

— ئۇ نەرسىلەرنىڭ قانداق خىسلىتى بار؟ —
دەپتۇ سادات.

— داستىخاننىڭ خاسىيىتى شۇكى، — دەپتۇ ئوغۇللارنىڭ
چوڭى، — «ئېچىلىڭ» دېگەن ھامان ئېچىلىپ يەتمىش ئىككى
ياڭزا تاماق تەييار بولىدۇ. گىلەم ئۇچالايدۇ. قالپاقنى كىيگەن
كىشى كىشىلەرنىڭ كۆزىگە كۆرۈنمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ھەرقانداق
مەخپى ئورۇنلارغا بىمالال كىرىپ چىقالايدۇ.
بۇ گەپلەرنى ئاڭلىغان سادات كۆڭلىگە بىرنەرسىنى پۈكۈپ
تۇ - دە، ئۇلارغا شۇنداق مەسلىھەت بېرىپتۇ:

— داستىخان بىرىنچى، گىلەم ئىككىنچى، قالپاق ئۈچىنچى
بولسۇن. سىلەر ئاۋۋ كۆرۈنگەن چىناردىن بىر تالدىن ياپراق
ئېلىپ كېلىڭلار. ئاۋال كەلگىنىڭلار داستىخاننى ئالسىلەر. ئىككىن-
چى قېتىم كەلگىنىڭلار گىلەمنى ئالسىلەر. ئۈچىنچى قېتىم كەل-
گىنىڭلار قالپاقنى ئالسىلەر. ئۈچ مىراسخور ھېلىقى چىنارغا
قاراپ يۈگۈرۈپتۇ. سادات ئۇلار ياپراق ئېلىپ كەلگىچە قالپاق،
داستىخاننى ئېلىپ، گىلەمگە چۈشۈپ ئۇچۇپتۇ. ئۇچقانچە بېرىپ
ئۇدۇل ئۆزىنى راۋاقتىن چۈشۈرۈۋەتكەن ئايالنىڭ يېنىغا چۈشۈپتۇ.
شۇ كېچىسى ئايالى ساداتتىن يەنە راۋاققا قانداق چىققانلىغىنى
سورايتۇ. سادات يەنىلا نادانلىق قىلىپ كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسى
نى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ. تۈن تەڭ بولغاندا ئايال

پادىشا ئۇ كىشىنى چاقىرتىپ دەردىنى تىگىشايدىكەن. ھېلىقى قېچىپ كەتكەن ئىشەكمۇ بۇ خادىغا كېلىپ سۈركۈلۈپتىكەن سارايدىكى قوڭغۇراق جىرىگىشىپ كېتىپتۇ. ۋەزىرلەر چىقىپ قارىغۇدەك بولسا بىر ئىشەك تۇرغۇدەك. بۇ ئەھۋالنى پادىشاغا خەۋەر قىلىپتىكەن، ئادات:

— ئادىللىغىمدىن ئىشەكمۇ ھال ئېيتىپ كەپتۇ، ئىشەكنى ئەكىرىڭلار، ئەكىرىپ قوناق تۆكۈپ بېرىڭلار. ھەر ھالدا ئاچ قالغان ئىشەك بولسا كېرەك، — دەپتۇ.

ئىشەك ئېلىپ كىرىلگەن ھامان سادات ئىشەكنى تونۇۋاپتۇ. ئادات ئاكىسىنىڭ نىمە ئۈچۈن مۇشۇنداق بىر ئاۋارە ئىشەكنى شۇنچە ئۇزاقتىن ئىزلەپ كەلگەنلىكىنى سوراپتىكەن سادات ھەممە ئەھۋالنى بىر - بىرلەپ سۆزلەپ بېرىپتۇ.

سادات بىلەن ئادات ئاتىسىنى سېغىنىپتۇ ۋە ئۇلارنى يوقلاپ بارماقچى بولۇپتۇ. ئىشەكنى ئەسلىگە كەلتۈرۈپتۇ. پادىشا ئەسلىگە كەلگەندىن كېيىن ساداتقا مىڭ تۆۋە قىلىپ يالۋۇرۇپتۇ. ئۇلار ئەر - خوتۇن تۆت كىشى بولۇپ گىلەمگە ئولتۇرۇپ ئاتا شەھىرىگە قاراپ يولغا چىقىپتۇ. بىر كۈنلۈك يول قالغاندا خوتۇن - بالىلىرىنى قالدۇرۇپ قويۇپ ئاتىسىنىڭ ئالدىغا ئۆزلىرى بېرىپتۇ. سەيناغا كىرسە ئۆيلەر بۇرۇنقىدەك ئەمەس. ئۆي ئىچىگە كىرىپتىكەن، ئاتىسى ئۆز بالىلىرىنى تونۇيالماي:

— سىلەرنى قوندۇرالمىمەن، — دەپتۇ.
ئۆيىنىڭ ئوتتۇرسىدا ئىككى قەۋرە بولۇپ، ئاتا شۇ ئىككى قەۋرىنىڭ ئارىسىدا ياتىدىكەن. ئاكا - ئۇكا:

— بۇ نىمە قەۋرىلەر؟ — دەپ سوراپتىكەن ئاتىسى:
— بىزنىڭ ئىككى ئوغلىمىز بار ئىدى. مەن ھەجگە بېرىپ كەلگۈچە ئىككى ئوغلىمۇ ئاغرىپ قېلىپ ئۆز ئەجىلى بىلەن ئۆلۈپ كېتىپتۇ. مانا بۇ قەۋرىلەر شۇ ئوغۇللىرىمىزنىڭ قەۋرىسى، — دەپتۇ.

هاجىتى چۈشكەن بولسا ئالدىمغا ئۆزى چىقسۇن، — دەپتۇ سادات.
ئايال پادىشا باققا چىقىپتۇ. لېكىن ئېرنى تونۇيالماپتۇ.
— ئادەم ياشارتىدىغان يىگىت سېلىمۇ؟ — دەپتۇ
ئايال پادىشا.

— ھەئە! — دەپتۇ سادات پادىشانى مەنسىتمەي.
— مەن ھازىر ئوتتۇز ياشقا كىردىم. مېنى ئون سەككىز
ياشقا قايتۇرۇپ قويۇڭ، — دەپتۇ ئايال پادىشا ساداتقا.
— بولىدۇ، — دەپتۇ سادات ئايال پادىشاغا. ئۇ يېنىدىن
كۆك ئالمنى چىقىرىپ ئۇنىڭ بۇرغىغا پۇراپقان ئىكەن ۋاپاسىز
ئايال شۇئان بىر قارا تەخەيگە ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇنى كۆرۈپ
باغۋەن بوۋاي ھەيران قاپتۇ. سادات ئىشەكنى ئاغامچىدا باغلاپ
باغدىن ئېلىپ چىقىپ كېتىپتۇ. ئوردا ئەھلى ئايال پادىشانى
ئىزلەپتۇ. ئەمما باغۋەن سىرنى ھىچكىمگە ئېيتماپتۇ.

سادات ئەتىسىدىن باشلاپ ھېلىقى ئىشەككە ئايلانغان
ئايال پادىشاغا مۆلىمۇ توقماي ئوتۇن ئارتىپ، بازارغا ئاپىرىپ
سېتىشقا باشلاپتۇ. ئىشەكنىڭ بويىنىدىن قويزۇغىغىچە يېغىر
بولۇپ كېتىپتۇ.

سادات بىر كۈنى بۇ ئىشەكنى يېتىلەپ بىر ئاغىيىنىسىنىڭ
ئۆيىگە بېرىپتۇ — دە، ئىشەكنى ھويلىدىكى بىر تۈۋرۈككە باغلاپ
قويۇپ ئۆيگە كىرىپتۇ. بىر چاغدا ئاغىيىنىسىنىڭ ئوغلى:
— ھوي ئاكا، ئىشەكلىرى قېچىپ كەتتى، — دەپ خەۋەر
قىلىپتۇ. سادات شۇئان ئىشەكنى قوغلاپ مېڭىپتۇ. ئۇ ئىشەكنى
قوغلاپ بىر شەھەرگە بېرىپتۇ. سادات ئىشەك قوغلاپ بارغان
بۇ شەھەر ئۇنىڭ ئاكىسى ئادات پادىشا بولغان شەھەر ئىكەن.
ئادات ساراينىڭ ئالدىدىكى يول بويىغا بىر خادا بېكىتىپ خادىغا
بىر سىم ئۇلاپتۇ. شەھەردىكى دەردى — ئەرزى بار كىشىلەر
سىمنى تارتقان ھامان سارايدىكى قوڭغۇراق جىرىڭشىيدىكەن — دە،

ئەقىللىق دىۋانە

بۇرۇننىڭ بۇرۇنىسىدا بىر پادشا ئۆتكەن ئىكەن. بۇ پادشا
شانىڭ شەھىرىدە بىر دىۋانە بولۇپ، ناھايىتى ئەقىللىق ئىكەن،
ئۇنىڭ ئەقىللىقلىقى كۈنلەرنىڭ بىرىدە پادشاغا ئاڭلىنىپتۇ. شۇ-
نىڭدىن كېيىن پادشا بۇ دىۋانە بىلەن ئۇچرىشىش نىيىتىدە
يۈرۈپتۇ.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەقىللىق دىۋانە «ھەق شەيدۇللا»
دەپ پادشانىڭ ئوردىسىغا كىرىپ قاپتۇ. پادشا بۇ دىۋاننىڭ
كەلگەنلىكىدىن خۇرسەن بولۇپتۇ. ئۇنىڭ دانىشمەنلىكىنى سىناپ
كۆرۈش مەقسىدىدە ئۇنىڭغا قاراپ يۈزىنى تۇتۇپتۇ. دىۋانە كېلى-
شى كۆرسىتىپتۇ. پادشا ئىككىنچى قېتىم بېشىنى كۆرسەتكەن ئى-
كەن، دىۋانە ئۇنىڭغا ئېغىزىنى كۆرسىتىپتۇ. بۇ ئىشارىلەرگە قايىل
بولغان پادشا ئورنىدىن دەس تۇرۇپ خىزمەتچىلىرىگە بىر پەت-
نۇس ئالتۇن ئەكەلگۈزۈپ ئۆز قولى بىلەن دىۋانغا بېرىپتۇ.
ئەتراپتا تۇرغان ۋەزىرلەر بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ غودۇڭشىشىپ:
— ھەر كۈنى پادشانىڭ ئالدىغا كىرگىنىمىزدە سالىمىمىز-
نى ئىلىك ئالمايدۇ، ئورنىدىن تۇرۇپمۇ قويمىيدۇ. بىز دىگەن
ۋەزىر ئەمەسمۇ، ئەجىبا، بۈگۈن نەدىكى بىر دىۋانغا ئىككى
ئېغىز گەپ سوراپ باقماستىن، بىكاردىن - بىكار بىر پەتنۇس
ئالتۇننى بېرىۋەتتى. بىز شۇنچىۋالا ئىشلىدىق. ئالتۇن تۈگۈل
ياخشىراق گەپكەمۇ ئېرىشەلمىگەن ئىدۇق، — دېيىشىپتۇ.

ئىككى ئوغۇل قەۋرلەرنى دەرھال بۇزۇپ تاشلاپتۇ. ئاندىن ئۇلار ئاتىسىغا ئۆزلىرىنى تونۇتۇپتەكەن، ئوغۇللىرىنى سېغىنغان بوۋاي يىغا - زارە قىلىپتۇ. ئوغۇللار ئاتىسىغا يېڭى كىيىملەرنى كىيدۈ- رۈپتۇ. ئۆيلىرىنى چىرايلىق ياساپ قويۇپ خوتۇن - بالىلىرىنى ئېلىپ كەپتۇ. بىرنەچچە كۈن تۇرغاندىن كېيىن ئۆز شەھەرلىرىگە قايتىپتۇ. سادات ئايالى پادىشا بولغان شەھەرگە پادىشا بوپتۇ. ئادات يەنىلا ئۆز پادىشاغىدا ئولتۇرۇپتۇ ۋە خاتىرجەم كۈن ئۆتكۈزۈپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۇڭشى ياقا دادۇيدىن؛
نىياز ئابدۇللا

بۇ شىكايەتلەر پادىشانىڭ قۇلىغىغا يېزىپ قاپتۇ - دە،
ئاچچىغىدا شۇنداق دەپتۇ:

— ھەرقايسىڭ مېنىڭ ۋەزىرلىرىم. ئالدىڭغا ئوتتۇز يىل،
كەينىڭگە توققۇز يىل بولدى. بىراق ھەرقايسىڭدىن ئاشۇ دىۋاندىن
چىلىك بىرەر پەزىلەت كۆرمۈدۈم. بىلىشمەن، مەن ئۇنىڭغا
«يۈز نىمىدىن كېتىدۇ؟» دەپ ئىشارە قىلىپ، ئۇمۇ ئىشارە بىلەن
«گالدىن» دەپ جاۋاپ بەردى. «باش نەدىن كېتىسىدۇ؟» دەپ
ئىشارە قىلىپ، «ئېغىزدىن كېتىدۇ» دەپ كىشى ھەيران قالغۇدەك
توغرا جاۋاپ بەردى. ئەگەر سىلەردىمۇ شۇ دىۋاندا بولغانچىلىك
ئەقىل - پاراسەت بولغان بولسا، مەن سىلەرگە ئالستۇن ئەمەس.
شەھەرنىڭ يېرىمىنى بۆلۈپ بەرگەن بولاتتىم.

ۋەزىرلەر پادىشانىڭ ئارقىسىدىن قىلغان شىكايەتلىرىگە
خىجىل بولۇشۇپ قاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: نىياز ئابدۇللا

بۇ كىتابنىڭ مەزمۇنى ئىنتايىن قىزىق بولۇپ، ئۇنىڭدا پادىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىگە قارشى تۇرغان ھەرقايسى ئىشلارنىڭ تەپسىلىي تەسۋىرى بېرىلگەن. پادىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىنىڭ ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەرقايسى ئىشلارنىڭ تەپسىلىي تەسۋىرى بېرىلگەن. پادىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىنىڭ ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەرقايسى ئىشلارنىڭ تەپسىلىي تەسۋىرى بېرىلگەن. پادىشاھنىڭ ۋەزىرلىرىنىڭ ئىشلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان ھەرقايسى ئىشلارنىڭ تەپسىلىي تەسۋىرى بېرىلگەن.

تېخىمۇ ئۆرلەيتۇ. كۆپچىلىكمۇ بىردىن بالىسىنى بەرگەندىن كۆرە
بۆرە بىلەن كۈرەش قىلىش، تەخەي، قوشقارغا ياردەم بېرىش
قارارغا كەپتۇ. ئۇلار مەيدانغا بېرىشىپتۇ. بۆرە ياۋۇزلۇق بىلەن:
— ھۈنرىڭ، ئىسمى - زاتىڭ نىمە؟ — دەپ سوراپتۇ
تەخەيدىن.

— ھۈنرىم ئۇسسۇيمەن. خوشىنلار مېنى «ئۇسسۇگەك تەخەي»
دەپ ئاتىشىدۇ، — دەپتۇ تەخەي ياندۇرۇپلا، — سېنىڭ ئىسمىڭ،
ھۈنرىڭ نىمە؟

— مېنىڭ ئىسمىم شىپالىق بۆرە. ھۈنرىم تېپىش. مېنى
خەقلەر «تەپكەك بۆرە» دىيىشىدۇ، — دەپتۇ بۆرە.
— مېنىڭ ئىسمىم قوشقار، — دەپتۇ قوشقار، — ھۈنرىم چىش
لەيمەن. شۇڭا مېنى ئاغىنىلىرىم «چىشلىسىگەك قوشقار» دەپ
ئاتىشىدۇ.

بۆرە بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ:

— ئەي قاپاقۋاشلار، قولۇڭدىن كېلىشىە ئاۋال گۇمپاڭنى
كۆرسىتىش. كېيىن مېنىڭدىن يامانلاشما! — دەپتۇ.
تەخەي بىلەن قوشقار بۆرنىڭ قېشىغا كەپتۇ، قوشقار بۆ-
رنىڭ ئالدىغا، تەخەي يىنىغا ئۆتۈپتۇ.

— گۇمپاڭنى كۆرسىتىش! ۋاقتىنى ئالما! — دەپتۇ بۆرە.
قوشقار ئىككى قەدەم كەينىگە يېنىپ توختاپتۇ.
— نىمە تۇرسەن؟ — دەپتۇ بۆرە.

— كۆزۈڭ بەك قورقۇنچىلۇقكەن، يۇمۇۋالغىم. ئاندىن ھۇ-
لىرىمنى كۆرسىتىمەن، — دەپتۇ قوشقار.

«مەن بۇنىڭ ئاتا - ئانىسىنى يىگەن ئىدىم. قوشقارنىڭ
ئۈستۈلكى چىشى بولمايدۇ. قېنى كۆزۈمنى مەھكەم يۇمۇپ تۇراي.
ئۇ قانداق قىلالايدىكىن» دەپ ئويلىغان بۆرە كۆزىنى مەھكەم
يۇمۇپتۇ.

ئۆلتۈرەلەيمەن. دېمەك، شاھلىق ماڭسلا خاس. ئەگەر مېنىڭ پادىشا بولۇشۇمغا قوشۇلۇشساڭ، سەنلەرگىمۇ ھوقۇق بېرىمەن. ئەگەر قوشۇلۇشمايدىكەنسىن، جاھىللىرىنى بىر تەرەپ قىلىش قانۇنى بويىچە بىر تەرەپ قىلىمەن. جاھاننىڭ تۇۋرۇڭى ئەقىللىق بۇرۇدۇر» دەپ يېزىلغان ئىكەن.

تەخەي بىلەن قوشقار بۇرۇننىڭ بۇ تەھدىتلىك گېپىدىن ئۇنىڭ يامان غەرىزىنى چۈشىنىپتۇ - دە، قاتتىق غەزەپلىنىپتۇ. بۇرۇنغا چوقۇم تاقابىل تۇرۇشتىكى ئامال - چارىلەرنى مۇزاكىرە قىلىشىپ، بۇرۇنغا ئەقىللىق كىشى بىلەن گالۋاڭنى ئايرىش تەكلىپىنى يېزىپتۇ. بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان بۇرۇن بەكمۇ خۇشال بولۇپتۇ - دە، دەرھال رەقەپلىرىنىڭ يېنىغا چېپىپتۇ. جامائەت بۇنىڭدىن بىر شۇملۇقنى سېزىپ قوشقار بىلەن تەخەيگە ئېچىنىپتۇ - دە، نەسەت قىلىشىپتۇ. لېكىن قوشقار بىلەن تەخەي ئۆز پىكىرىدە چىڭ تۇرۇپ:

— كەمىتىش، ئېزىلىش، خورلىنىشقا قارشى تۇرمىساق، ئاخىرى پاجىئەلىك تۈردە ئۆلىمىز. يېڭىش - يېڭىلىش ئەمەلىي مەتتە ئىسپاتلىنىدۇ. ئەگەر بىز ئۆلسەك ئۆلپەتلىرىمىز ئاتلىنىدۇ. يېڭىلىسەك پۈتۈن جانىۋارلار شاتلىنىدۇ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

بۇرۇن ئوتتۇرىغا چىقىپ مۇنداق دەپتۇ:

— ئاۋال قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، ئوڭ بىلەن تەتۈرنى پەرق ئېتەلمىگەن بۇ ئىككى قاپاقۋاش مەيدانغا چىقسۇن. ئۇلارنىڭ گۇمبىسىنى كۆرسىتىشىگە يول بېرىمەن. ئاندىن ئۇلارنى بىراقلا يوقىتىپ، تەخەينىڭ يۈرىكىنى، قوشقارنىڭ ئۆپكەسىنى يەيمەن. گۆشىنى كېيىن يەيمەن. سەنلەر بۇلارنىڭ جېنىنى تەلەپ تۇرغانلىقىڭ ئۈچۈن بىردىن بالىلىرىڭنى ماڭا بېرىشىمەن. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان تەخەي بىلەن قوشقارنىڭ غەزىۋى

بۇرۇن شۆھرەتتى پۈتۈن ئالەمگە تارقالغان، ئادالەتلىك بىر
پادىشا ئۆتكەن ئىكەن. ئۇ پادىشانىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن.
شاھزادە بىر كۈنى دادىسىغا:

سودىگەر نىڭ خوتۇنى

ئى دادا، مەنمۇ چوڭ بولۇپ قالدىم. سېنىڭ بار
چېغىڭدا كۆڭلۈمنى ئېچىپ يۇرت ئارىلاپ كەلسەم، سەپەردىن
كۆزۈم پېشىپ قالسا، دەپ ئىلتىماس قىلىپتۇ.

پادىشا بالىسىنىڭ ئىلتىماسىغا قوشۇلۇپتۇ - دە، ئۇنىڭ
ئامانلىغىغا دۇئا قىلىپ يولغا ساپتۇ. شاھزادە تېخى ياش
بولغانلىقى ئۈچۈن دادىسىنىڭ قول ئاستىدىكى شەھەرلەردىن
يىراققا ماڭمايلا پۇل ۋە باشقا نەرسە - كېرەكلىرىنى تۈگىتىپ
قويۇپتۇ. ئۇنى غەرىپچىلىق بېسىپ ھالى تەڭ بولۇپ قاپتۇ. ئاخىرى

بىرەر - بىر نەرسە ئانىنى تىلەپ يەيدىغان دەرىجىگە چۈشۈپتۇ. ئۇ
مەلۇم بىر شەھەرگە بېرىپ بىر غەرىپ - مۇساپىرلار چۈشىدىغان
سارايغا چۈشۈپتۇ. شۇ ساراي بار كۆچمدا بىر سودىگەر بولۇپ،
ئۇنىڭ ناھايىتى كېلىشكەن، ھەر كىمنىڭ زوقىنى تارتقۇچىلىقى

بار بىر ئايالى بار ئىكەن. بۇ ئايالغا شاھزادىنىڭ كۆزى چۈشۈپ
قاپتۇ. شاھزادە ئۆزىنىڭ ئاچ - يالڭاچ يۈرگەنلىكىگە قارىماي،
كېچە - كۈندۈز شۇ ئايالنىڭ ئۆيىنى چۆگەلەپ كېتەلمەيدىغان
بولۇپ قاپتۇ.

ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە سودىگەر بۇ ئايالنى تاللاپ

مۇڭدىن مەس بولۇپ ئىشىكنى قېقىپتۇ. ئىشىكنى شاھزادىنىڭ
ئايىلى ئېچىپتۇ. پادىشا مۇشۇ ئۆيدە بىر كېچە قونۇپ قېلىشنى
ئىلتىماس قىپتۇ. شاھزادە تەمبۇر چېلىپ، ئايىلى ئۇسۇل ئويناپ
مېھماننىڭ كۆڭلىنى ئېچىپتۇ. بۇلار كېچىچە پاراڭلىشىپ يېتىپتۇ.
پادىشا بۇلارنىڭ ئۆز بالىلىرى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قاپتۇ. لېكىن
ئۇلارغا ئۆزىنى تونۇتماي ئوردىغا قايتىپتۇ. بۇ ئىككىيلەن ئەر -
خوتۇن بولۇپ يىگىرمە توققۇز كۈن بولغان كۈنى تۇيۇقسىز
ئىشىكى ئالدىغا ئوتتۇز تۆگە مال ۋە پادىشانىڭ يارلىغى كەپتۇ.
يارلىقتا پادىشا ئاتىلىق سۈپىتى بىلەن ئۆز بالىلىرىنىڭ
مەرىكىسىنى مۇبارەكلەپتۇ.

بۇنى ئاڭلىغان سودىگەر پادىشادىن قورقۇپ شاھزادىدىن
ئايالىنى تەلەپ قىلالماپتۇ. باشقا بىر خوتۇن ئېلىپ جاھان
ئۆتكۈزۈپ قاپتۇ. شاھزادە بۇ ئايالى بىلەن بەختلىك كۈن
كەچۈرۈپ ئاتىسىنىڭ خىزمىتىدە بولۇپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۈڭشى ياقا دادۇيدىن:
ئابدۇغەنى يۈسۈپ.

قىلمۇۋېتىپتۇ. لېكىن ئاغزىدىن «تالاق» سۆزى چىقىپ كېتىشىگىلا
ۋۇھايمان قىلىپ قازىنىڭ ئالدىغا بېرىپتۇ. قازى سودىگەرگە:
— سەن خوتۇنۇڭنى تالاق قىلمۇۋەتكەن بولساڭ، شۇ ھالى
بىلەن ساڭا دۇروس بولمايدۇ. ئايالىڭنى خالىس بىر كىشىگە نىكا
قىلىدۇرۇپ بىر كېچە قوندۇرساڭ، ئەتىسى ئۇنىڭ نىكايدىن
ئاجرىتىپ ئالساڭ ئاندىن ساڭا دۇروس بولىدۇ، — دەپتۇ. سودىگەر
يۇۋاش - يۇمشاقراق بىر كىشىنى تاپماقچى بولۇپ يۈرگىنىدە
ئالدىغا شاھزادە ئۇچراپتۇ. ئاخىرى ئۇ بىر مىچىتىنىڭ ئىمامىنى
قىيىپ خوتۇنىنى شاھزادىگە بىر كېچىلىك نىكالاپ قويۇپتۇ.
بۇ ئايالنىڭ شۇ كېچىسىلا شاھزادىگە كۆڭلى چۈشۈپ قاپتۇ.
تاڭ ئاتقاندا سودىگەر كەلگەن ئىكەن، ئايال ئىشىكىنى ئاچقىلى
ئۇنىماپتۇ. ئۆيىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ئېرىنى بولۇشىغا تىللاپتۇ.
بۇنى ئاڭلىغان ئاخۇنۇم:

— ھازىر ئايالىڭ ئاراي بولسىمۇ مۇشۇ بالىنىڭ نىكايدا.
ئايالىڭنى ئۇ قويۇپ بەرسە سېنىڭ، قويۇپ بەرمىسە ئۇنىڭ، شۇ-
نىڭ ئۈچۈن يەنە بىر ئايلىق مۇددەت بېرەيلى، — دەپ سودى-
گەرنى قايتۇرۇۋېتىپتۇ. شاھزادە بىر ئايدىن كېيىن ئايالىنى نىكا
يىدىن ئاجرىتىپ بېرىش توغرىسىدا تىل خەت يېزىپ بېرىپتۇ.
ئارىدىن يىگىرمە يەتتە كۈن ئۆتۈپتۇ. شاھزادە ناھايىتى ئۈستە
سازچىكەن. ئۇ تەمبۇرنى شۇنداق چىرايلىق چالدىكىكى، ھەر
قانداق كىشى قايىل بولىدىكەن، شاھزادە ياش بولغاچقا، سودى-
گەرنىڭ ئايالى ئۇنىڭ ھۆسنى - جامالىغا، تەمبۇر چېلىشىغا
ئاشىق بولۇپ قاپتۇ.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە شاھزادىنىڭ دادىسى خەلقنىڭ قان-
داق شىكايەتلىرى يارلىغىنى ئاڭلاپ بېقىش ئۈچۈن پۇقراچە
ياسىنىپ، شاھزادە ياشاۋاتقان كوچىغا كېلىپ قاپتۇ. ئۇ دەل
شاھزادە تەمبۇر چېلىۋاتقان ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، تەمبۇرنىڭ

سويىسەن. يەتتە ئاتنى ئىگەرلەپ توقۇيسەن، — دەپتۇ. شاھزادە بۇلارنى تەييارلاپ بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرۇپتۇ. سەن ھازىر تەييارلان، يولغا چىقىمىز، — دەپتۇ پادىشا. پادىشا شاھزادە نەگە بېرىشنى بىلەلمەيلا ئۇلار بىلەن بىللە يولغا چىقىپتۇ. پادىشا ۋەزىرلىرى بىلەن شاھزادىنى ناھايىتى قورقۇنچلۇق بىر تاغ ئارىسىغا باشلاپ كىرىپتۇ. شاھزادە قارىغۇدەك بولسا، بۇ جاي ئادەملەرنىڭ كېسىلگەن باشلىرى بىلەن تولغان بولۇپ، تاغنىڭ ئۈستىدە ئالتۇن — كۈمۈشلەر كۆزنى چاقىتىپ تۇرغۇدەك.

پادىشا ئېلىپ كەلگەن ئادەملىرىدىن بىرسىگە:

— قوتازنىڭ تۇلۇمچە سويۇلغان تېرىسىنىڭ ئىچىدىكى مەينەتچىلىكنى ئادالەت، — دەپ بۇيرۇپتۇ. ئۇ كىشى تۇلۇمنىڭ ئىچىگە كىرىشى بىلەن پادىشانىڭ بىرنەچچە جاللىتى تۇلۇمنىڭ ئاغزىنى بوغۇپ ھېلىقى كىشىنى ئۆلتۈرۈپتۇ.

بۇ يەردە بىر سۇمۇرغۇ قۇش بولۇپ، ھەر كۈنى بىر ئادەمنى ھېلىقى ئالتۇن — كۈمۈش بار تاققا كۆتىرىپ چىقىپ يەيدىكەن. پادىشا دائىم بۇ يەردە بىر ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇنىڭ پۇتىغا بىر ئادەمنى ئېسىلدۈرۈپ ئۆلگەن كىشىنى قۇشقا بېرىدىكەن ۋە ئۆلمىگەن كىشىگە تاغ ئۈستىدىكى ئالتۇن — كۈمۈشلەرنى پەسكە تاشلىتىپ غەزىنىسىنى تولدۇرۇدىكەن. شاھزادىنى ئۆيلەپ قويغان ھېلىقى تاكتا كىچى پادىشاغا ئۆلتۈرۈلمىدىغان ئادەم تېپىپ بېرىدىغان ئالدامچى ئىكەن.

شاھزادە بىر چوڭ تاشنىڭ كەينىدە بۇ پاجىئەنى كۆرۈپ ئولتۇرۇپتۇ. دەل شۇ چاغدا سۇمۇرغۇ قۇش غۇيۇلداپ چۈشكىنىچە شاھزادىنىڭ گەجگىسىدىن ئېلىپلا تاغ ئۈستىگە كۆتىرىپ چىقىپ كېتىپتۇ. شاھزادە تاغ ئۈستىدە قۇش بىلەن قاتتىق ئېلىشىپ، ئۇنىڭغا يەم بولماي ئامان قاپتۇ. ئۇ ئالتۇن — كۈمۈشلەرنى دەسسەپ يۈرۈپتۇ.

بۇرۇنقى زاماندا بىر شاھزادە ئۆتكەن ئىكەن. بۇ شاھزادە
كۈنلەرنىڭ بىرىدە يۇرت كېزىپ يۈرۈپ بىر كاتتا شەھەرگە
كېلىپ قاپتۇ. بۇ شەھەرنىڭ ئوي - چوڭقۇرىنى بىلىپ بولغۇچە
بىرنەچچە زامان ئۆتۈپ كېتىپتۇ.

شاھزادە بىر كۈنى كىچىك ئايلىنىپ يۈرسە بىر تاكتاكىچى،
— ماڭا كىم بالا بولسا ئۇنىڭ ھەممىتە تەلەپلىرىنى
قاندۇرىمەن. ماڭا بىر ئايدا بىر كۈن خىزمەت قىلىپ بەرسىلا
بولۇۋېرىدۇ، — دەپ كۈچمۇ - كۈچا چار سېلىپ يۈرگۈدەك. بۇنى
ئانلىغان شاھزادە شۇ كىشىگە بالا بولىدىغانلىغىنى بىلدۈرۈپتۇ.
تاكتاكىچى شاھزادىنى ئۆيىگە ئېلىپ بېرىپ:

— سەن ئۆزەڭگە بىر قىز تاپ، كىمنىڭ قىزى بولۇشىدىن
قەتئى نەزەر ئېلىپ بېرىمەن، — دەپتۇ. شاھزادە ئىككى - ئۈچ
كۈن ئارىلاپ بىر قىز تېپىپتۇ. تاكتاكىچى شاھزادىگە ھەشەمەت
بىلەن توي قىلىپ بېرىپتۇ. ئۇنىڭ ئۆيىنى پۈزۈر ياساپتۇ،
ئۆيىنىڭ تاملىرىغا گىلەم، ئاستىغا پايانداز سېلىپ بېرىپتۇ.
بۇلار ناھايىتى كۆڭۈللۈك ئەر - خوتۇن بولۇپ، يىگىرمە توققۇز
كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ. ئۇلار توي قىلىپ ئوتتۇزىنچى كۈنى ئاخشىمى
پادىشانىڭ ئىككى ئادىمى كېلىپ شاھزادىنى ئوردىغا ئېلىپ
بېرىپتۇ - دە:

— كېچىچە قوتاندىكى قوتازلاردىن ئالتىنى تۈلۈمچە

بىرىدىن گۈزەل قىزغا ئايلىنىپتۇ. قىزلار يېشىنىپ سۇدا چۆمۈلۈشۈپتۇ. بىر بىرسىنى قوغلىشىپ ئويناپتۇ. شاھزادە دالدىدا تۇرۇپ بۇلارنى بىردەم تاماشا قىلغاندىن كېيىن بىرسىنىڭ كىيىملىرىنى ئېلىۋاپتۇ. قىزلار دەرھاللا كىيىملىرىنى كىيىپ كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. لېكىن، شاھزادە كىيىمنى ئېلىۋالغان قىز كەپتەرگە ئايلىنالمىي شاھزادىگە «كىيىملىرىمنى بېرىڭ» دەپ يالۋۇرۇپتۇ. شاھزادە خىجالەت بولۇپ قىزنىڭ كىيىمىنى بەرگەن ئىكەن، ئۇ قىز كەپتەرگە ئايلىنىپ ئۇچۇپ كېتىپتۇ. شاھزادىنىڭ ئېسى - يادى شۇ قىزدا قاپتۇ.

ئارىدىن ئىككى كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئاقساقال بوۋاي قايتىپ كەپتۇ. شاھزادە باغدا كۆرگەنلىرىنىڭ ھەممىسىنى بوۋايغا ئېيتىپ بېرىپتۇ. بوۋاي:

— قىرىق بىرىنچى ئۆينى ئېچىپ قويۇپسىز، بولغۇسۇق بوپتۇ. ئەمدى كۈتۈپ تۇرۇڭ. چارشەنبە كۈنى ئۇلار يەنە كېلىدۇ. كەلگەن چاغدا كىيىمنى يەنە ئېلىۋېلىڭ. قىز يالۋۇرغاندا سىز «ئۆزىڭىزنى قوبۇل قىلسىڭىز بېرىمەن» دىسىڭىز، كىيىمنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن «قوبۇل قىلدىم» دەيدۇ. لېكىن سىز كىيىمنى بەرگەندىن كېيىنمۇ ئۇچۇپ كېتەلمەيدۇ، — دەپتۇ.

دىگەندەك چارشەنبە كۈنى كەپتەرلەر يەنە كەپتۇ. شاھزادە يۈگۈرۈپ بېرىپ بىرسىنىڭ كىيىملىرىنى ئېلىۋاپتۇ. كىيىمىنى قالغان پەرىزات قىز شاھزادىگە يالۋۇرۇشقا باشلاپتۇ. شاھزادە بوۋاينىڭ دىگىنى بويىچە:

— سىز ئۆزىڭىزنى ماڭا قوبۇل قىلسىڭىز، ئاندىن بېرىمەن، — دەپتۇ. پەرىزات قىز كىيىملىرىنى ئېلىۋېلىش قەستىدە: — مەن ئۆزەمنى سىزگە قوبۇل قىلدىم، — دەپتۇ. كىيىمنى كىيگەندىن كېيىن نىمە ئۈچۈندۇر ئۇچۇپ كېتەلمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئادىمىزاتلار ئارىسىدا پاشاشقا مەجبۇر بولۇپتۇ.

ئەمما ئۇنى يىگىلى بولمايدىكەن، شۇڭا قوسىغى ئاچ قاپتۇ. ئۇ ئوزۇق ئىزلەپ بىر گۈمبەزگە كىرگەن ئىكەن، گۈمبەز ئىچىدە ئاپپاق ساقاللىق بىر مويىسىپىت ئادەم ئولتۇرغۇدەك. ئاقساللىق كىشى شاھزادە بىلەن ناھايىتى ئوچۇق چىراي كۆرۈشۈپتۇ. ئۇنىڭ ئالدىغا داستىخان سېلىپ، «بىسىمىلا» دەپتىكەن، داستىخاندا قىرىق خىل غىزا ھازىر بولۇپتۇ. ئىككىيلەن قوسىغىنى تويغۇزۇپ بولغاندىن كېيىن داستىخاننى يىغىشتۇرۇپ بىر ھازا مۇگدەشپتۇ. شۇنداق قىلىپ، شاھزادە بۇ بوۋاي بىلەن بىر نەچچە يىل بىللە ياشاپتۇ. شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە بوۋاي پىرىنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن سەپەرگە ئاتلىنىپتۇ. سەپەرگە چىقىش ئالدىدا شاھزادىگە:

— زېرىكىڭىز بۇ ئۆيلەرنى ئېچىپ زىيارەت قىلىڭ. لېكىن قىرىق بىرىنچى ئۆينىڭ ئىشىگىنى ئاچقۇچى بولماڭ، — دەپ، ئۆيلەرنىڭ ئاچقۇچىنى بېرىپ كېتىپتۇ. بوۋاي «يەتتە كۈندە كېلىمەن» دەپ ۋەدە قىپتۇ. بوۋاي كەتكەندىن كېيىن شاھزادە زېرىكىپتۇ ۋە بۇ ئۆيلەر- نىڭ ئىچىدە نىمە بارلىغىنى كۆرگۈسى كەپتۇ، ئۇ ئۆيلەرنى بىر- بىرلەپ ئېچىپ كۆرۈشكە باشلاپتۇ. بىرىنچى ئۆيدە شۇ زاماندىكى بارلىق باتۇرلارنىڭ رەسىملىرى بار ئىكەن. ئىككىنچى ئۆيدە باتۇرلارنىڭ جەڭ قوراللىرى بار ئىكەن. ھەر بىر ئۆينىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرى بار ئىكەن. شاھزادە قىرىق ئۆينى كۆرۈپ بولۇپ، قىرىق بىرىنچى ئۆينىمۇ كۆرگۈسى كەپتۇ. بۇ ئۆينىڭ ئىشىگىنى ئېچىپ قارىغۇدەك بولسا، كۆز ئالدىدا ئاجايىپ بىر باغ پەيدا بولۇپتۇ، باغنىڭ ئىچىدە سۈزۈك سۇلار شىلدېرلىشىپ ئېقىپ تۇرىدىكەن. باغنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر كۆل بار ئىكەن. يىگىت بۇ گۈزەل مەنزىرىگە زوقلىنىپ تۇرغاندا، بىر توپ كۆك كەپتەر ئەكىپ كېلىپ كۆلنىڭ بويىغا قونۇپتۇ. — دە، ھەر بىرى

بوۋاي بۇ ئىككىيلەننىڭ نىكاسىنى ئوقۇپ قويۇپتۇ. ئۇلار
كۆڭۈللۈك ئۆي تۇتۇپ قاپتۇ. ئارىدىن يەتتە يىل ئۆتۈپتۇ. ئۇلار
ئىككى پەرزەنت كۆرۈپتۇ. چوڭ ئوغلى بەش ياشقا، كىچىك ئوغلى
ئۈچ ياشقا كىرىپتۇ. بىر كۈنى پەرزەت قىز:

— يۇرتۇمنى، ئاتا - ئانىمنى بەك سېغىنىپ كەتتىم. بىر
ئايلىق رۇخسەت بەرسىڭىز كۆرۈپ كەلسەم، — دەپ ئېرى
شاھزادىگە يالۋۇرۇپتۇ. شاھزادە ئامراق خوتۇننىڭ كۆز ياشلىرىغا
چىدماي بىر ئايلىق رۇخسەت بېرىپتۇ. لېكىن قىز كېتىپ بىر
ئاي ئۆتۈپتۇ، قىز كەلمەپتۇ. ئىككى ئاي ئۆتۈپتۇ، ھەتتا يىل ئۆتۈپتۇ،
قىز كەلمەپتۇ. شاھزادە ئايالنى سېغىنىپ كۈندىن - كۈنگە
چۈشكۈنلىشىپ كېتىپتۇ. ئاخىرى چىدماي «بالىلىرىم بەك
يىتىمىسراپ كەتتى. ئانىسىنى تېپىپ كەلسەم» دەپ بوۋاي
دىن رۇخسەت سوراپتۇ. بوۋاي ئانىسىز قالغان ئىككى
ئارىدىننىڭ ھالىغا ئېچىنىپ شاھزادىگە رۇخسەت بېرىپتۇ ۋە
يەتتە كۈن ماڭغاندىن كېيىن ئۇچرايدىغان گۈمبەزە تۇرۇشلۇق
پىرى - ئۇستازغا خەت يېزىپ بېرىپتۇ.

شاھزادە يەتتە كۈن مېڭىپ ھېلىقى گۈمبەزگە كىرىپتۇ. بۇ
گۈمبەزدە ماڭلىق دىن تۇر چاقناپ تۇرۇدىغان بىر بوۋاي شاھزادىنى
قارشى ئاپتۇ. بوۋاي شاھزادىگە بىر ھاسا، بىر كەش ۋە ئۈس
تمۇش بېرىپ:

— بۇ ھاسىنىڭ خاسىيىتى شۇكى، ئالدىڭغا تاغ كەلسە بۇ
ھاسا شوتا بولالايدۇ. دەريا كەلسە كۆۋرۈك بولالايدۇ. يىرتقۇچ
ھايۋانلار ئۇچرىسا قورال بولالايدۇ. مانا بۇ كەشەڭنىڭ چەمى
ئۇنپاپ تۈگەگۈچە ماڭساڭ كۆزلىگەن مەنزىلگە يېتىسەن، — دەپتۇ.
شاھزادە ئىككىز تاغلاردىن، ھەيۋەتلىك دەريالاردىن
ئۆتۈپ، ئاخىرى ئايالى بىلەن كۆرۈشۈپتۇ. سەپەر ئۈستىدىكى

كۈلۈشۈپتۇ. بىر چاغدا ئەمەت توغراققا ئەلەسلىك بىلەن قاراپ،
توغراقنىڭ غوللىرىنى سىلاپتۇ ۋە:

— مۇشۇنداق كەڭ يەرگە سايە تاشلايدىغان توغراق
بىزنىڭ باغدا بولۇپ قالسا ھەر كۈنى شۇ جايدا ھوزۇر قىلساق
نەمە دىگەن ياخشى بولاتتى — ھە! — دەپتۇ. سەمەت:

— ۋاھە! بۇ توغراق خۇددى يامغۇر ياققاندا باشقا
تۇتىدىغان كۈنلۈككە ئوخشايدىكەن، — دەپتۇ.

بۇ گەپلەرنى تىڭشاپ ياتقان ئەخەت تىرىككەندەك بولۇپ:
— قويۇڭلار ئاغىنىلەر، بۇ توغراقنىڭ غولى بەكمۇ تۈز
ئىكەن. بۇنى كېسىپ غولىدىن چۆچەك چاپسا نەچچە چۆچەك
چىقار؟ — دەپتۇ.

— ئىككى يۈز چۆچەك چىقىدۇ، — دەپتۇ سەمەت.
ئەمەت خۇددى يېڭىدىن ئەقىل تاپقان دەك بولۇپ ئورنىدىن
چاچراپ تۇرۇپ كېتىپتۇ — دە:

— ئىككى يۈز چۆچەكنى ئىككى يۈز قويغا
تېگىشەيلى، — دەپتۇ.

— بۇ قويلارنى مۇشۇ يەردىلا بۆلۈشۈپ ئالغىنىمىز
تۈزۈك. — دەپتۇ ئەخەت.

— بۇمۇ ياخشى گەپ. قېنى ئەمەسە، نەچچىدىن
ئالمىز؟ — دەپتۇ سەمەت.

— ئاتىشى بەشتىن ئالساق، بەش قوي ئېشىپ قالىدىكەن.
چۆچەك چاپىدىغان ئەقىل مەندىن چىقتى. شۇنىڭ ئۈچۈن

ئېشىپ قالغان بەش قوينى مەن ئالاي، — دەپتۇ ئەخەت.
— ياق، چۆچەكنى قويغا تېگىشىدىغان ئەقىل مەندىن

چىقتى. بەش قوينى مەن ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ ئەخەت.
— ياق، مەن ئېلىشىم كېرەك. چۆچەك چاپىدىغان توغراقنى

ھەممىدىن بۇرۇن مەن كۆرگەن، — دەپتۇ ئەمەت.

بەھگىلەرنىڭ خىيالى

بار ئىكەن، يوق ئىكەن، ئاچ ئىكەن، توق ئىكەن. بۇرۇنقى زاماندا بىر مەھەلەدە ئەمەت، ئەخەت، سەمەت دىگەن ئۈچ بەھگى ياشىغان ئىكەن. بۇ بەھگىلەر ئىش - ئوقەتنىڭ غەپىنى قىلمىغاچقا بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ قاپتۇ - دە، خىلۋەت بىر جايى تېپىپ كۆڭۈل ئېچىشماقچى بولۇشۇپتۇ. ئۇلار خىلۋەت جاي ئىزلەپ مېڭىپتۇ. ئۆزلىرىچە خىيال سۈرۈپ مەھەللىسىنىڭ ئەڭ چېتىدىكى باراقسان ئۆسكەن بىر تۈپ يوغان توغراق يېنىغا بېرىپ قالغانلىقلىرىنىمۇ سەزمەي قېلىشىپتۇ. ئەمەت ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك، توغراققا قاراپ:

— ھەي ئاغىنىلەر، توختاڭلار. مۇشۇ يەرنىڭ ھاۋاسى كۆڭۈلگە ئارام بىغىشلىغۇدەك تۇرىدۇ. مۇشۇ يەردىلا ئولتۇرۇش ھايىمزمۇ؟ — دەپتۇ. ئەخەت بىلەن سەمەتمۇ توغراققا بىر پەس قارىشىۋالغاندىن كېيىن ماقۇل بولۇپ، توغراقنىڭ تۈۋىدە ئولتۇرۇشۇپتۇ. بۇلار بىر ئاز دىمىنى ئېلىشقاندىن كېيىن ئەمەت ئەخەتكە:

— قېنى بۇرادەر، چىلمىڭنى چىقارمامسەن، تارتىشقاچ ئولتۇرايلى، — دەپتۇ. بۇلار غاڭزىسىدىن غىرىچ ئوت چىقىرىپ، ئايلىندۇرۇپ يۈرۈپ بەك چېكىشىپتۇ. بارا - بارا باشلىرى پىقىراپ، كۆزلىرى خۇمالىشىپتۇ. چىلگە مەس بولۇشۇپ پاراڭغا چۈشۈپتۇ. ئۆز پاراڭلىرىدىن زوقلىنىپ تېلىقىپ - تېلىقىپ

— ئۇنداق بولسا، — دەپتۇ مەزىن. — قوي دىگەن چوڭمۇ بولىدۇ، كىچىكمۇ بولىدۇ. ئورۇقمۇ بولىدۇ، سېمىزمۇ بولىدۇ. مېنى قويۇڭلارنىڭ يېنىغا باشلاپ بېرىڭلار. مەن ھەممىڭلار رازى بولغۇدەك بۆلۈپ قوياي.

— ۋاي مەزىناخۇنۇم، — دەپ چۇقۇرۇشۇپتۇ بەڭگىلەر، — قوي تېخى يوق. چۆچەك چېپىپ قويغا تېگىشىدىغان توغراق تېخى بېشىمىزغا سايە تاشلاپ تۇرۇپتۇ. مانا مۇشۇ توغراق، مانا مۇشۇ.

مەزىن شۇندىلا بۆلۈپ بېرىش ھەققىگە بىرنى ئالماقچى بولغان قويلارنىڭ بەڭگىلەرنىڭ مەسلىكتىكى خىيالى ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپتۇ. — دە، بەڭگىلەرنى تىلىغىنىچە كەشىنى شاقىلدىتىپ كېتىپ قاپتۇ.

ئېيتىپ بەرگۈچى: ياقا گۈڭشى قاراڭغۇ دادۇيدىن:
ئابدۇرېھىم غوپۇر

بۇ ئۇچ بەگىكى قالشا - قالشا، ئاخىرى مۇشتلىشىشقا باشلاپتۇ. ئۇلار مۇشتلىشىۋېتىپ مېچىتكە نامازغا ماڭغان مەزىناخۇ. نۇمنى كۆرۈپ قېلىپ چاقىرىپ كەپتۇ. — مېچىتكە ئالدىراپ كېتىۋاتىمەن. ناماز قازا قىپ كەتسە بولمايدۇ. قېنى گىپىڭلارنى دەۋىرىڭلار، — دەپتۇ مەزىن.

— بۇ گەپنى شۇنداقلا ئاڭلاپ قويسىلا بولمايدۇ. بىز قوي بۆلۈشمەكچى ئىدۇق. كېلىشەلمەيۋاتىمىز، ئۆزلىرى كېلىشتۈرۈپ قويسىلا، — دەپتۇ بەگىگىلەر.

مەزىن بىر تۇرۇپ نامازغا ئالدىراپتۇ. بىر تۇرۇپ «بىر ۋاخ نامازنى قازا قىلساممۇ قىلىپ بىر قويغا ئىگە بولمايمۇ» دەپ ئويلاپتۇ. دە، بەگىگىلەرنىڭ يېنىغا كەپتۇ. مەزىن يېقىن كېلىپ بولغۇچە بەگىگىلەر چۇقۇرشىپ گەپلىرىنى باشلاپتۇ.

— يەتمىش قوينى مەن ئېلىشىم كېرەك، چۈنكى چۆچەك چاپىدىغان توغراقنى مەن كۆرگەن، توغراقتىن چۆچەك چېپىشنى مەن دىگەن، — دەپتۇ ئەمەت.

— ئىككى يۈز چۆچەك چىقىدىغانلىغىنى مەن ئوتتۇرىغا قويغان، شۇڭا يەتمىش قوينى مەن ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ سەمەت.

— چۆچەكنى قويغا تېگىشىشنى مەن ئوتتۇرىغا قويغان، — دەپتۇ ئەمەت.

بۇلارنىڭ گېپى ئاياقلاشمىغاندىن كېيىن مەزىننىڭمۇ ئىچى پۇشۇپ كېتىپتۇ. دە:

— توختاڭلار، توختاڭلار، — دەپ ۋاقىراپتۇ. بەگىگىلەر جىم بولۇپ بىر بىرسىگە ھۈرىپىشىپ قارىشىپ تۇرۇپتۇ.

— ئادىل ۋە خالىس ئايرىپ قويسىلا. بىزمۇ ئەجىرلىرىنى قايتۇرارىمىز، — دەپتۇ ئەخەت.

بىكار، — دەپتۇ.

— «بەگىگىلەر بەك تارتىشار ئىشقى بىلەن، ھەركىم تۇغۇلار رىسقى بىلەن» دەپتىكەن. بىزنىڭمۇ رىسقىمىز تۈگىگەن كۈنى بۇنى بوش تارتساقمۇ، ھەتتا تارتىمىساقمۇ ئۆلۈپ قېلىۋىرىمىز دىگەنە ئاداش، — دەپتۇ باقى.

— چېكە ئاداش، چېك. دەرتكە بىرنى، ئەلەمگە بىرنى چېكىۋەت ئاداش، — دەپتۇ ساقى. ئۇلار شۇ تەرىقىدە چېكىشىپ چىلىمنىڭ ئايلىنىشتىن توختاپ قالغانلىغىنى بىلەلمەپتۇ. ئۆزلىرىنىڭ پەيىسىز خىيال قاناتلىرى بىلەن ھەر تەرەپكە ئۇچۇپ باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ بىردىن دەرەخكە يۆلەنگىنىچە ئولتۇرۇپتۇ.

ئۇزاققا بارماي مەتۋاقى بېشىنى كۆتىرىپ:

— ھەي ئاغىيىنىلەر، ماۋۇ ساقى بىر چۆچەك ئېيتىپ

بەرمەسۈنمۇ؟ — دەپتۇ.

— شۇنداق قىلسۇن. ھېلىقى بېشى يوغانى ئېيت جۇمۇ

ئاداش، — دەپتۇ باقى. ساقى چۆچەك باشلاشتىن بۇرۇن ئاغزىنى

ھۆللىۋالماقچى بوپتۇ — دە:

— ئاغىيىنىلەر، مانا ئاۋال بىر نوگاي سۇ بېرىڭلار، —

دەپتۇ باقى. بىر تۈپ ئالمىغا يۆلىنىپ ئىككى تىزىغا بېشىنى

قويۇپ ئولتۇرغان مەتۋاقىنى سۇغا بۇيرۇپتۇ. مەتۋاقى «ھە،

ماقۇل، مانا» دەپ قويۇپتۇ — يۇ، يەنە ئايىغى يوق

خىياللىرىغا غەرق بولۇپتۇ.

باقى «ساقى ئەمدى ھىكايىنى باشلايدىغان بولدى» دەپ

ئويلاپ كۆزلىرىنى يۇمۇپ خېلى ئۇزۇن ئولتۇرۇپتۇ. لېكىن ساقى

بەگىدىن زۇۋان چىقماپتۇ.

— ھەي ئاداش! بىزگە ئېيتىپ بەرمەكچى بولغان چۆچەك

قېنى؟ — دەپ ۋاقىراپتۇ باقى.

بەگىكلەر

بۇرۇن بۇرۇنسىدىكەن، تۇرخۇن مورىسىدىكەن. توخۇ ئۇۋىسىدا، كەندىر توپىسىدا، چىلىم غاگۇزىسىدىكەن. ئەنە شۇ زاماندا مەلۇم مەھەللىدە باقى، ساقى، مەتۋاقى دىگەن بەگىكلەر ئۆتكەن ئىكەن. بۇ بەگىكلەرنىڭ كۈنى ئەتىدىن - كەچكىچە بەك چېكىش بىلەن ئۆتىدىكەن. ئۇلار كۈزدە كەندىر پىشقاندىلا ئىشلەيدىكەن. ئۇلار ئەنە شۇ چاغدا دىخانلارنىڭ كۈزلۈك يىغىم ئىشلىرىنىڭ ئالدىراش پەيتلىرىدىن پايدىلىنىپ، ئۇلارنىڭ كەندىرلىرىنى ئادالاپ بېرىش باھانىسى بىلەن يىللىق دەسمايەسىنى يىغىۋېلىشىدىكەن. ئۇلار بىر كۈز كۈنى باغ سەيلىسى قىلىشماقچى بولۇشۇپ، مەھەللىنىڭ ئەڭ چېتىگە جايلاشقان بىر باققا بېرىشىپتۇ. باغنىڭ ئىگىسى ئۇلارنى كۆرۈپ «ئېھتىمال باغ سەيلىسى قىلغىچ كىيىم سالىدىغانلار ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ، بېغىغا باشلاپ قويۇپ ئۆز ئىشىنى قىلىۋېرىپتۇ. بەگىكلەر باققا كىرىشىپ ئورۇن ئېلىشىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن باغنىڭ ئىگىسىنى بىر پەس ماختىشىپتۇ. ئاندىن چىلىملىرىنى بىر بىرىگە سۇنۇشۇپ دوس تارتىشقىلى تۇرۇپتۇ. شۇ تەرىقىدە چىلىم بىر قانچە نۆۋەت ئايلانغاندىن كېيىن كۆزلىرى خۇمالىشىپ، باشلىرى پىقىراشقا باشلاپتۇ. باقى ئىككى تىزنى بېشىدىن ئىگىز چىقىرىپ تۈگۈلۈپ ئولتۇرۇپ چىلىم تارتقىلى تۇرۇپتىكەن، ساقى:

— ھەي ئاداش، بوشراق تارت، ئۆلۈپ قالمىسەن

— چىنە قولىدىن چۈشۈپ كەتكەن ئىدى، شۇ چىنەنى تاپالمايۋاتىمەن.

شۇنىڭ بىلەن سۇنىڭ تۆكۈلۈپ كەتكەنلىكىگە كۆزۈ يەتكەن باقى:

— ئاداش ساقى، ھېچيەردىن سۇ تاپالمىدۇق. ئالدى بىلەن چۆچەكنى ئېيتىپ بەرسەڭ. ئاندىن كېيىن سۇغا راسا تويغۇزساق، — دەپتۇ. بۇ گەپكە ئىشەنگەن ساقى لەۋلىرىنى تامشىپ چۆچەكنى باشلاپتۇ:

بۇرۇن بۇرۇندىكەن. تېرىق تۇلۇمدىكەن. يىتىم بۇلۇڭدىكەن، قاغا قاراچى، تۈلكە يالاقچى، بۆرە ماراچى ئىكەن. سېغىزخان جەدىكەن، قۇيرۇغى يەردىكەن. قېيىنى ئانامنىڭ قىزى مەندىكەن. ئۇ چاغلاردا مەن تېخى تۇغۇلمىغان چاغ ئىكەن. شۇ زاماندا ئۆتكەن بىر ئادەمنىڭ ئۈچ ئوغلى بار ئىكەن. بۇ ئوغۇللار جاڭگالدا مال باقىدىكەن. بۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ بىردىن ئالاھىدىلىكى بار ئىكەن. چوگەننىڭ بۇرنى يوغان ئىكەن. ئوتتۇراچىسىنىڭ كۆزۈ چوڭ ھەم قولى ئۇزۇن بولۇپ، قولى قىرىق گەز سوزۇلدىكەن. كىچىگەننىڭ بېشى يوغان بولۇپ، تۇمىغىغا بەش يۈز قوي پاتىدىكەن. ئۇلار بىر - بىرىنى ھۆرمەتلىشىپ، ناھايىتى ياخشى ئۆتمىدىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرسىدە ئۇلارنىڭ ئاتىسىغا قېرىلىق يېتىپتۇ. ئۇ ئادەم بالىلىرىنى يېنىغا چاقىرىپ مۇنداق دەپتۇ:

— بالىلىرىم، مېنىڭ يېشىم بىر يەرگە بېرىپ قالدى. ئۇزاققا بارماي ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن. مەن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن مەندىن قالغان ئۈچ يۈز ئەللىك قوينى ھەر بىرىڭلار يۈزدىن ساناپ، ئۆزەڭلارنىڭ قىلىپ بەلگە سېلىۋېلىڭلار. لېكىن ھەرگىز ئايرىۋالماي ھازىرقىدەك بېقىڭلار. قالغان ئەللىك قوينى بېشىڭلارغا كۈن چۈشكەندە قايسىڭلار سايىۋەن

— سۇ قىنى؟ سۇ! — ئۇنىڭدىنمۇ بەكرەك ۋاقىراپتۇ
ساقى. باقى كۆزىنى ئېچىپ قارىسا مەتۋاقى ھەدەپ
خورەك تارتىۋاتقۇدەك.

— ھەي مەتۋاقى قوپ! مەن سېنى سۇغا بۇيرۇغىلى
نەۋاخ؟ — دەپتۇ باقى.

— كىمنى دەۋاتىسەن؟ — دەپتۇ مەتۋاقى
بېشىنى تەستە كۆتىرىپ.

— سېنى دىمەي كىمنى دەيتتىم، قوپ، سۇ ئېلىپ كەل.
ساقى چۆچەك ئېيتىپ بەرمەكچى، — دەپتۇ باقى، — ئۇ بەك
ئۇسساپ كېتىپتۇ، ئۇسساپ!

— ئۇسىغان بولسا سۇنى ئۆزى تېپىپ ئىچسۇن، مەن
ئۇسۇمىغاندىكىن! — دەپ گۇڭراشقا باشلاپتۇ مەتۋاقى.

— قوپ دىدىم قوپ! — دەپتۇ باقى مەتۋاقىغا ھۆكۈرەپ، —
مەن سېنى سۇغا بۇيرۇسام ئۇنىمايدىغان نىمە ھەددىڭ؟
ھۆرت - پۆرت دىسەڭ ھېلى بىكار قۇلغىڭدىن
خوراز قىچقارتىمەن!

مەتۋاقى قورقۇنچىدا ئورنىدىن تۇرۇپتىكەن ساغرىسى
سۆگەتنىڭ غولىغا تېگىپ ئالدىغا دۈم چۈشۈپتۇ. قوپماقچى بولۇپ
بېشىنى كۆتەرگەن ئىكەن، بېشى باقىنىڭ قوسىغىغا تېگىپ
ئارقىسىغا ئۇچۇپ كېتىپتۇ. بۇنى كۆرگەن باقى سۇغا مەتۋاقى
بىلەن بىللە بېرىپ، سۇنى ئۇنىڭغا كۆتەرتىپ ئۆزى ئالدىدا
يۈرۈپ كېتىپتۇ. ئارقىدا كېلىۋاتقان مەتۋاقى بىر چۇماققا
پۇتلىشىپ گۈپ قىلىپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. بۇ ئاۋازنى ئاڭلىغان
باقى كۆزىنى ئاچماي، ئارقىسىغىمۇ قارىماي:

— يىقىلىپ چۈشتۈڭمۇ؟ — دەپ سورايتۇ.

— قوپالمايۋاتىمەن، — دەپتۇ مەتۋاقى.

— سۇنى تۆكۈپ قويدۇڭمۇ — يا؟

ئۇنىڭ بۇرنىدىن ئادەمنىڭ قولىغا ئوخشايدىغان ئۇزۇن بىر نەرسىنىڭ ساڭگىلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ھەيران بولغان ھالدا سوراپتۇ:

— بۇرنىڭدىن ساڭگىلاپ تۇرغان نىمە؟
— ئادەم، — دەپتۇ چوڭ ئوغۇل تەمكىنلىك بىلەن.
— نىمەشقا بۇرنۇڭغا سولۋالدىڭ؟ ئادەم بولسا چىقار، بىز كۆرىمىز، — دەپتۇ قاراقچىلارنىڭ باشلىغى سەل قورققان ھالدا.

— ياق، چىقىرىشقا بولمايدۇ، چۈنكى بۇرنۇمنىڭ ئىچىدىكى بۇ ئىككى كىشى قاراقچى ئىكەن. ياخشى گەپ قىلسام پەيلىدىن يانمىغۇدەك. شۇڭلاشقا بۇرنۇمغا سولاپ ئېلىپ ماڭدىم. چوڭقۇرلۇغى قىرىق گەز كېلىدىغان بىر قۇدۇغۇم بار. شۇنىڭغا تاشلاپ تۇنجۇقتۇرۇپ ئۆلتۈرىمەن، — دەپتۇ چوڭ ئوغۇل.

بۇ گەپنى ئاڭلىغان قاراقچىلار قورقىشىپ غال - غال تىترەشكە باشلاپتۇ ۋە چىرايلىق گەپ بىلەن قۇتۇلۇشنىڭ ئامالىنى ئىزلەپتۇ.

— ئەي بۇرادەر، سەن ھېلى ئىككى ئادەم دىگەن ئىدىڭ، ھازىر بۇرنۇڭنىڭ ئىچىدە بىرلا ئادەم تۇرىدىغۇ؟ — دەپتۇ قاراقچىلارنىڭ باشلىغى.

— يەنە بىرسى ماۋۇ بۇرنۇمدا. ئۇنىڭ قولىدا قىلىچ بار ئىكەن. مەن ئۇنى قىلىچ - پىلىچلەرى بىلەن بۇرنۇمغا سولسام بۇرنۇمنى يىرتىۋەتتى، — دەپتۇ چوڭ ئوغۇل.

قاراقچىلار قارىسا راست شۇنداق تۇرغان. ئۇلار قورقۇپ ئاستا كېتىۋېلىشنىڭ ئامالىنى ئىزلەپ:

— ئەي بۇرادەر، بىز قاراقچى ئەمەس. سەندىن شۇنداقلا بىر گەپ سوراپ قويغان ئىدۇق. خاپا بولمىغىن. خەير، كۆرۈشەرمىز، — دەپتۇ - دە، بەدەر تىكىۋېتىپتۇ.

بولالساڭلار شۇ ئېلىڭلار.

بوۋاي ئۇزاققا قالماي ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ. بالىلىرىمۇ ئاتىسىنىڭ ۋەسىيىتىگە ئەمەل قىلىپ بىرگە ياشاپتۇ. كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئوتتۇرانچى ئوغۇل قويلارنى يىغىپ كېلىش ئۈچۈن چاڭگالغا كېتىۋېتىپ يىراقتىن كېلىۋاتقان قاراقچىلارنى كۆرۈپ قاپتۇ - دە، ئاكىسى بىلەن ئىنىسىگە مەلۇم قىپتۇ.

قاراقچىلارنىڭ كېلىۋاتقانلىغىدىن خەۋەر تاپقان ئۈچ ئوغۇل ساراسمىگە چۈشۈپ نەچە قىلارنى بىلىمەي تەمتىرىشىپ قاپتۇ. شۇ چاغدا ئۇلارنىڭ كىچىكى:

— قويلارنى مېنىڭ تۇمىغىمغا سولاپ قويۇپ، ئۆزىمىز قېچىپ كەتسەك بولۇۋەرمەمدۇ؟ — دەپتۇ. ئۇنىڭ ئىككى ئاكىسى ناھايىتى خوشال بولۇپ، بۇ مەسلىھەتكە قوشۇلۇپتۇ. ئوتتۇرانچى ئوغۇل قولىنى بىر سوزغان ئىكەن، قويلار ئالدىغا يىغىلىپتۇ. كىچىك ئوغۇل شۇئان قويلارنى تۇماققا سولاپتۇ. لېكىن قاراقچىلار ئاڭغىچە يېقىنلاپ كېلىپ قاپتۇ. قېچىشقا ئۈلگۈرەلمىگەن ئاكا - ئۇكىلار ساراسمىگە چۈشۈپ تۇرغاندا چوڭ ئوغۇل دەرھال ئەقىل تېپىپ ئىككى ئىنىسىنى ئۆزىنىڭ بۇرنىغا سولۇۋاپتۇ. ئەمما ئوتتۇرانچى ئوغۇلنىڭ قولى سوزۇلۇپ، كۆرۈنۈپ قاپتۇ. كىچىك ئوغۇلنىڭ بېشى يوغان بولغاچقا ئاكىسىنىڭ بۇرنىنى يىرتىۋېتىپتۇ. شۇنداق بولسىمۇ چوڭ ئوغۇل ئاغرىق ئازاۋىغا چىداپ، چىشىنى چىشلەپ تۇرۇۋاپتۇ. شۇنداق تۇرغاندا قاراقچىلار كېلىپ قاپتۇ. كەلگەن قاراقچىلارنىڭ باشلىغى ئاتتىن چۈشمەي تۇرۇپ:

— ھەي، سەن بۇ يەردە نېمە ئىش قىلىمىسەن؟! — دەپ سوراپتۇ. چوڭ ئوغۇل قاراقچىلارنىڭ ئەلپازىنىڭ يامانلىغىنى كۆرۈپ بىر ئاز قورقۇپتۇ. لېكىن ئۆزىنى تەمكىن تۇتۇپ:

— مەن مۇساپىرمەن. جاھان كەشتىلىك قىلىپ جان باقمەن. — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. قاراقچىلارنىڭ باشلىغى

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئۇچ ئوغۇل بالا - قازادىن قۇتۇلۇپتۇ.
ئۇلار ئۆزلىرىنىڭ نەتىجىلىرىنى ئارتۇق چاغلانغاندا، ئېشىپ
قالغان ئەللىك قوينىڭ كويىغا چۈشۈپتۇ.

— ئەللىك قوينى مەن ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ چوڭ
ئوغۇل، — سىلەرنى بۇرۇنغا سولتۇلمىغان بولسام قاراچىلار
ھالاك قىلىۋەتكەن بولاتتى.

— ئەللىك قوينى مەن ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ
ئوتتۇرا ئىچى ئوغۇل، — قاراچىلارنىڭ كىلىۋاتقانلىغىنى مەن
كۆرمىگەن بولسام، ئۇلار ھەممە قويلارنى ئېلىپ كېتەتتى.

— مەن ئېلىشىم كېرەك، — دەپتۇ كەنجى ئوغۇل، —
مەن قويلارنى تۇمىغىغا سولتۇلمىغان بولسام ئۇلار
كۆرۈپ قالغان بولاتتى ...

ساقى ھىكايىسىنى سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە
باقى گەپنى بۆلۈۋېتىپتۇ:

— قويساڭا ئاداش بۇنداق گەپنى. ئەگەر مەن ئاشۇ
ئوغۇللارنىڭ چوڭى بولغان بولسام ئۇنچە ئاۋارە بولماي تۇرۇپچۇ
ئەللىك قوينى ئالغان بولاتتىم. بولدى، قوي، بۇ ئادەمنىڭ
زەردىسىنى قاينىتىدىغان چۆچەككەن، ئۆز ئىشىمىزنى قىلايلى، —
دەپ يەنە دوس تارتىشقىلى تۇرۇپتۇ.

— ھەي ئاغەينىلەر، بەك چەككەن ئادەم خۇداغا يېقىن
بولارمىش. چۈنكى بەك چەككەن ئادەم غەيۋەت - شىكايەتتىن
يىراق تۇرىدىكەن، كىشىلەر بىلەن ئۇرۇش - جىدەل
قىلمايدىكەن، — دەپتۇ ساقى.

— توغرا دىدىڭ ئاداش، — دەپتۇ مەتۋاقى، — بىزدىن
بۇرۇنقىلار مۇنداق بىر تەمسىل قالدۇرغان ئىكەن «ھاراق پادىشادۇر،
مۇسەللەس ۋەزىر، ئەشە پاسكىنادۇر، بوزا بىنەزىر»

بۇ گەپنى ئاڭلاپ تېپاقى راسا كۈلۈپتۇ. ئەمما باقى غەزەپ بىلەن

Handwritten text in Uyghur script, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is arranged in several lines and is mostly illegible due to fading and bleed-through.

维吾尔民间故事选 (8) (维吾尔文)

新疆大学中文系 79—2 班学生收集整理

责任编辑: 马合木提江

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放路306号)

新疆新华书店发行 新疆新华印刷二厂印刷

850×1168毫米 32开本 9.5印张

1985年7月第1版 1985年11月第1次印刷

印数: 1 — 29,000

统一书号: M10098·956 定价: 0.72 元